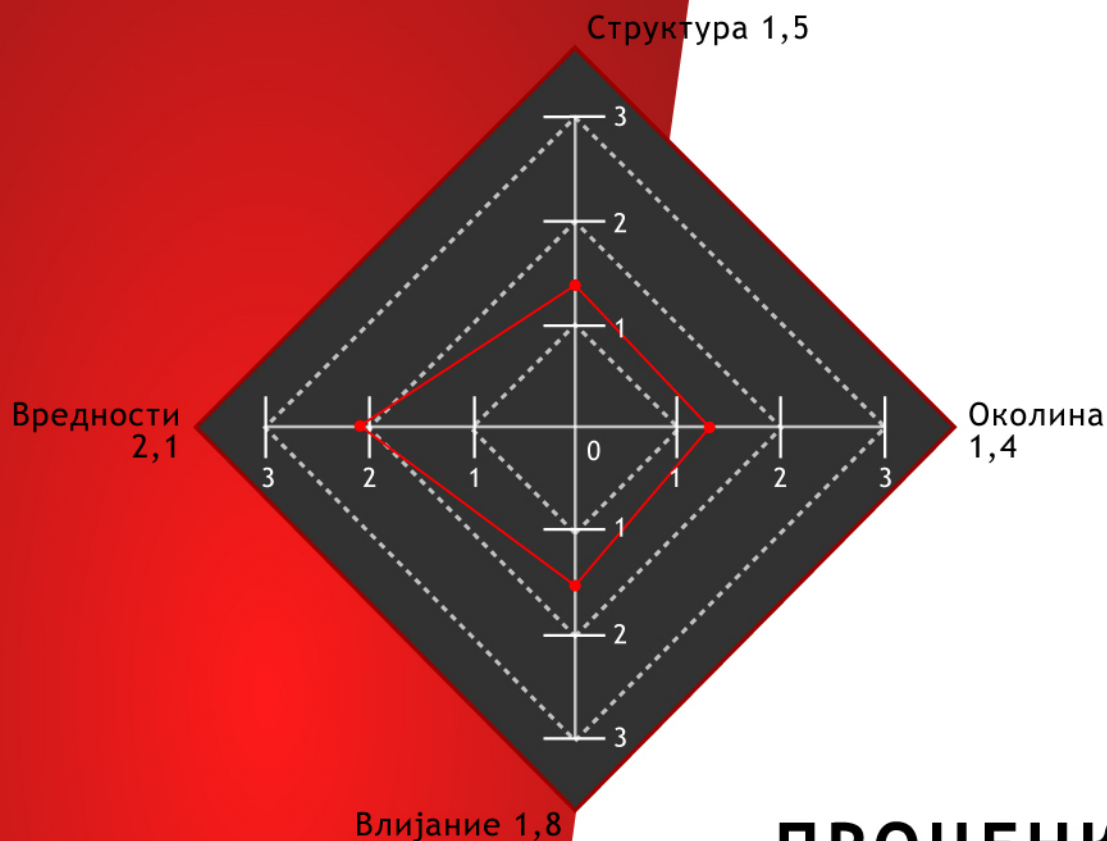

МАКЕДОНСКИ ЦЕНТАР ЗА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

ПРОЦЕНКА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО МАКЕДОНИЈА

ПО 15 ГОДИНИ ТРАНЗИЦИЈА

- ОД СТАБИЛИЗАЦИЈА КОН
ГРАЃАНСКО УЧЕСТВО

ЦИВИКУС: Индекс на граѓанското општество во Република Македонија - Меѓународен акциско-истражувачки проект координиран од Цивикус: Светската алијанса за граѓанско учество

Цивикус - Индексот на граѓанското општество во Македонија е подготвен од членовите на Националниот индекс-тим (НИТ):

Сашо Клековски, уредник

Автори на анализата на граѓанското општество во Македонија:

СТРУКТУРА

Горан Булдиоски, коавтор

Фатмир Битиќи, коавтор

ОКОЛИНА

Емина Нурединоска, коавтор

Наташа Габер-Дамјановска, коавтор

ВРЕДНОСТИ

Келменд Зајази, коавтор

Сунчица Саздовска, коавтор

ВЛИЈАНИЕ

Билјана Герасимовска-Китановска, коавтор

Сашо Клековски, коавтор

Извршно резиме; Граѓанското општество во Македонија; Слаби и јаки страни на македонското граѓанско општество; Препораки за иднината на граѓанското општество; и, Заклучоци

Сашо Клековски, автор

Даниела Стојанова, редактор

Џон Беклерк, ИНТРАК, надворешен советник

Проектен тим

Даниела Стојанова, Емина Нурединоска

Лектура

Даниел Медароски

Проектот беше финансиски поддржан од средства на:

МАКЕДОНСКИ ЦЕНТАР ЗА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

ЦИВИКУС: Индекс на граѓанското општество во Република Македонија

**ПО 15 ГОДИНИ ТРАНЗИЦИЈА –
ОД СТАБИЛИЗАЦИЈА КОН ГРАЃАНСКО УЧЕСТВО**

Скопје, 2005

Меѓународен акциско-истражувачки проект координиран од Цивикус: Светската алијанса за граѓанско учество

ПРЕДГОВОР

Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) е една од водечките граѓански организации во Македонија и на Балканот, од основањето во 1993 година.

Развојот на граѓанското општество, како и партиципативната демократија, е темелен камен на мисијата на МЦМС. За остварување на овие цели МЦМС се фокусира на јакнење на граѓанските организации и на најниското ниво на власт - локалната самоуправа.

Во почетните години повеќето од активностите беа насочени кон организацискиот развој. Првите активности за институционалниот развој или развој на граѓанското општество како целина беа направени во 1995 година со активностите за донесување на Законот за здруженија на граѓани и фондации (донесен во 1998 година). Институционалниот развој посебно почнува да добива простор по 2001 година, година во која насилниот судир во земјата го предизвика целиот граѓански сектор. Тоа е година на голема конфронтација со власта и големи критики за резултатите и автономноста на целиот граѓански сектор. Истата година започна Форумот на граѓанското општество на Македонија – НВО Саем, кој ги катализира активностите засновани на заедничките интереси на граѓанскиот сектор во Македонија.

МЦМС и други граѓански организации имаа потреба од аргументирана расправа за резултатите и влијанието на граѓанскиот сектор. Барајќи решение за ова, настана контактот меѓу Цивикус и МЦМС. Целиот концепт на Цивикус за Индексот на граѓанското општество одлично се вклопи во потребите за оценка на влијанието на граѓанскиот сектор во Македонија.

Затоа МЦМС и граѓанскиот сектор со голема посветеност го спроведоа индексот. Сега имаме одлична можност за аргументирана расправа.

Индексот имаше и додадени вредности, надвор од истражувачките.

Индексот помогна во дијалогот на клучните актери на граѓанскиот сектор. Овој дијалог овозможи за првпат да се усогласи разбирањето (дефиницијата) на граѓанското општество. Тоа разбирање сега е пошироко и повклучувачко од претходното. Тоа разбира и поместување од поимите НВО кон граѓански организации и актери на граѓанското општество.

Индексот придонесе во воспоставување нови мрежи и нови активности. Индексот помогна во односите со Цивикус (вклученост во други активности) и со организациите – национални координатори на ИГО од другите земји.

Истражувањето може да се смета за заедничко дело на граѓанскиот сектор во Македонија. Тоа е влог и поттик во заедничка стратегија за развој на граѓанскиот сектор во Македонија. И тоа национална стратегија, каде власта ќе биде партнер во јакнење на граѓанското општество.

*Сашо Клековски
Извршен директор на МЦМС*

БЛАГОДАРНОСТ

Во подготовката на Индексот на граѓанското општество МЦМС соработуваше со голем круг организации и поединци. Методологијата на проектот е развиена од страна на Цивикус – Светската алијанса за граѓанско учество.

Уште од самиот почеток на проектот, МЦМС успешно соработуваше со Националната советодавна група (НСГ). Им благодариме на сите членови на НСГ, кои со своето време, знаење и енергија придонесоа многу во создавањето на ИГО: Абдурауф Пруси, Виолета Ефтимова, Владимир Милчин, Дојчин Цветановски, Драги Змијанац, Ѓунер Исмаил, Звонко Шаврески, Зоран Костов, Зоран Стојковски, Игор Тасески, Савка Тодоровска, Самет Скендери, Слаѓана Тасева, Шпенд Имери, Гордана Дувњак, Лилјана Поповска, Наташа Габер-Дамјановска, Нафи Сарачини, Ратко Лазаревски и Соња Стефановска-Грајаноска.

Исто така им благодариме и на организациите кои ни помогнаа во организацијата на регионалните советувања: Нов живот во Штип; Месечина во Гостивар; Центар за поддршка на НВО во Велес; Центар за ромската заедница „Дром“ во Куманово; Центар за граѓанска иницијатива во Прилеп; и, Сојуз на организациите на жените во Македонија во Скопје.

Секако, проектот немаше да биде возможно да се реализира без поддршката и помошта од сите вработени во МЦМС, за што им благодариме. Посебно им се заблагодаруваме на Александар Кржаловски, Адис Рахиќ, Данило Митов и Кренар Кука.

Во спроведувањето на дел од истражувањата ни помогнаа и учесниците во обуката низ работа во МЦМС.

За да го добиеме мислењето на граѓаните на Република Македонија од суштинско значење беше истражувањето „Примерок на заедницата“, кое беше спроведено од нашиот долгогодишен партнер, Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања (ИСППИ).

Благодарност и до Зоран Јачев, Слаѓана Димишкова и Славко Лазовски.

ИГО беше финансиски поддржан од средства на Македонскиот центар за меѓународна соработка, Данската црковна помош (ДЦА), Меѓуцрковната организација за развој на соработка (ИЦЦО) и Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП).

Исто така благодарност до проектниот тим на Цивикус за ИГО, на Махи Калаф и на Волхарт Фин Хејнрих, за постојаната поддршка и насоки за спроведување на ИГО во Македонија.

Национален индекс-тим

СОДРЖИНА

Предговор.....	4
Благодарност.....	5
Содржина.....	6
Листа на кратенки.....	9
Извршно резиме.....	10
Вовед.....	14
Структура на публикацијата.....	15
I ИНДЕКСОТ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО И НЕГОВИОТ ПРИСТАП	16
1. Позадина.....	16
2. Пристап и методологија на проектот.....	16
2.2. Методологија на проектот.....	18
2.3. Поврзување на истражувањето со акција.....	20
2.4. Продукти од проектот.....	20
II ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО МАКЕДОНИЈА.....	22
1. Карактеристики (развојот) на македонското граѓанско општество.....	22
2. Концептот на македонското граѓанско општество.....	24
3. Мапирање на македонското граѓанско општество.....	27
III АНАЛИЗА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО	29
III 1. СТРУКТУРА.....	29
1.1. Широчина на граѓанското учество.....	29
1.2. Длабочина на граѓанското учество.....	33
1.3. Разновидност на учесниците во граѓанското општество.....	36
1.4. Ниво на организација.....	40
1.5. Меѓусебни односи.....	45
1.6. Ресурси.....	47
Заклучок.....	50
III 2. ОКОЛИНА	51
2.1. Политички контекст.....	51
2.2. Основни права и слободи.....	55
2.3. Социо–економски контекст.....	58
2.4. Социокултурен контекст.....	61
2.5. Правна средина.....	63
2.6. Односите меѓу државата и граѓанското општество.....	66
2.7. Односите меѓу деловниот сектор и граѓанското општество.....	69
Заклучок.....	72
III 3. ВРЕДНОСТИ.....	73
3.1. Демократија.....	73
3.2. Транспарентност.....	74
3.3. Толеранција.....	77
3.4. Ненасилство.....	78
3.5. Родова рамноправност.....	80
3.6. Искоренување на сиромаштијата.....	82
3.7. Зачувување на животната средина.....	83
Заклучок.....	84
III.4. ВЛИЈАНИЕ.....	85
4.1. Влијание врз јавната политика.....	85
4.2. Барање одговорност од државниот и од деловниот сектор.....	88
4.3. Одговарање на општествените интереси.....	92
4.4. Оспособување на граѓаните.....	94
4.5. Задоволување на општествените потреби.....	99
Заклучок.....	102
IV. ЈАКИ И СЛАБИ СТРАНИ НА МАКЕДОНСКОТО ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО	103
IV.1. Јаки и слаби страни.....	103
Јаки страни.....	103
Коментари за јаките страни.....	104
Слаби страни.....	104
Коментари за слабите страни.....	106
IV.2. ПРЕПОРАКИ ЗА ИДНИНАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО.....	107
V. ЗАКЛУЧОЦИ.....	110

V.1. Дијамант на граѓанското општество во Македонија.....	110
V.2. Заклучоци од истражувањето.....	112
2.1. За процесот	112
2.2. Истражувањето е зајакнување на граѓанското општество	112
2.3. Активности последователни на истражувањето	112

Додатоци 113

Библиографија.....138

ТАБЕЛИ, ГРАФИКОНИ И ПРИКАЗИ

Табели

Табела I 1.1. Земји кои го спроведуваат ИГО во спроведувачката фаза 2003-2005	16
Табела II 1.2. Број на граѓанските организации во Македонија	23
Табела II 2.1. Категории на граѓанските организации во Македонија	26
Табела III 1.1. Показатели кои ја проценуваат широчината на граѓанското учество	29
Табела III 1.2. Членство во граѓански организации	32
Табела III 1.3. Број на волонтерите во граѓанските организации	32
Табела III 1.4. Број на волонтерите во граѓанските организации	32
Табела III 1.5. Показатели кои ја проценуваат длабочината на граѓанското учество	33
Табела III 1.6. Донирање преку СМС или јавување во 2005 г. на 3 од 10 бр. за донации на Мобимак	35
Табела III 1.7. Показатели кој ја проценуваат разновидноста на учесниците во граѓанското општество	36
Табела III 1.8. Учество на жените во собранијата и извршните одбори (претседателство, управен одбор)	38
Табела III 1.9. Застапеност на етничките заедници во раководствата на граѓанските организации	38
Табела III 1.10. Застапеност на етничките заедници во управувачките органи	39
Табела III 1.11. Географска распределба на граѓанските организации	39
Табела III 1.12. Показатели кои го проценуваат нивото на организација	40
Табела III 1.13. Припадност на граѓанските организации на формални или неформални мрежи	41
Табела III 1.14. Напори во граѓанското општество за создавање средства за саморегулација итн.	42
Табела III 1.15. Показатели кои ги проценуваат меѓусебните односи	45
Табела III 1.16. Показатели кои ги проценуваат ресурсите	47
Табела III 1.17. Извори на приходи на граѓанските организации	47
Табела III 2.1. Показатели кои го проценуваат политичкиот контекст	51
Табела III 2.2. Регистрација на имот	54
Табела III 2.3. Показатели кои ги проценуваат основните права и слободи	55
Табела III 2.4. Показател кој го проценува социо-економскиот контекст	59
Табела III 2.5. Показател кој го проценува социо-економскиот контекст	59
Табела III 2.6. Показатели кои го проценуваат социо-културниот контекст	61
Табела III 2.7. Показатели кои ја проценуваат правната средина	63
Табела III 2.8. Даночни правила за граѓанските организации	65
Табела III 2.9. Показатели кои ги проценуваат односите меѓу државата и граѓанското општество	66
Табела III 2.10. Размена на информации, комуникација и соработка со институциите во државата	68
Табела III 2.11. Показатели кои ги проценуваат односите меѓу деловниот сектор и граѓанското општество	69
Табела III 2.12. Размена на информации, комуникација и соработка со деловниот сектор во земјата	70
Табела III 2.13. Од кои извори организацијата обезбеди средства за својата работа во изминатата година?	71
Табела III 3.1. Показатели кои ја проценуваат демократијата	73
Табела III 3.2. Показатели кои ја проценуваат транспарентноста	74
Табела III 3.3. Показатели кои ја проценуваат толеранцијата	77
Табела III 3.4. Показатели кои го проценуваат ненасилството	78
Табела III 3.5. Показатели кои ја проценуваат родовата рамноправност	80
Табела III 3.6. Показатели кои ја проценуваат сиромаштијата	82
Табела III 3.7. Показатели кои ја проценуваат одржливоста на животната средина	83
Табела III 4.1. Показатели кои го проценуваат влијанието врз јавната политика	85
Табела III 4.2. Преглед на иницијативите на членките на ГПМ за влијанието врз јавните политики 2002-2005	86
Табела III 4.3. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања	86
Табела III 4.4. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања	87
Табела III 4.5. Показатели кои го проценуваат барањето одговорност од државниот и од деловниот сектор	88
Табела III 4.6. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања	90
Табела III 4.7. Показатели кои го проценуваат одговарањето на општествените интереси	92
Табела III 4.8. Број на организации во области и со целни групи од општествен интерес	92
Табела III 4.9. Број на проекти во области и со целни групи од општествен интерес	92
Табела III 4.10. Показатели кои го проценуваат зајакнувањето на граѓаните	94
Табела III 4.11. Преглед на организации и проекти за маргинализирани групи	96
Табела III 4.10. Показатели кои го проценуваат задоволувањето на општествените потреби	99

Графикони

Графикон I: Дијамант на граѓанското општество во Македонија	11
Графикон II 3.1. Мапа на општествените сили	27
Графикон II 3.2. Мапа на граѓанското општество	27
Графикон III 1.1. Оценка на поддимензиите за структура	29
Графикон III 1.2. Учество на граѓаните во непартиски активности пред и по 1991	30
Графикон III 1.3. Добротворни прилози на граѓаните	31
Графикон III 1.4. Годишно донирање пари од страна на граѓаните според примерокот на заедницата	34
Графикон III 1.5. Застапеност на жените во раководствата на граѓанските организации	37
Графикон III 1.6. Проценка на постоечката инфраструктура за поддршка и градење на капацитетите на ГО	44
Графикон III 1.7. Ниво на дејствување на граѓанските организации	44
Графикон III 1.8. Ниво на размена на информации и соработка	45
Графикон III 1.9. Проценка на вештините на луѓето коишто работат во организацијата за постигнување на нејзините зацртани цели според регионалните советувања	48
Графикон III 1.10. Проценка на инфраструктурата и опремата на организацијата	49
Графикон III 2.1. Оценки на поддимензиите за околина	51
Графикон III 2.2. Примени претставки по год. и начин на постапување по завршените претставки во 2004	53
Графикон III 2.3. Нетолерантност кон соседите според примерокот на заедницата	62
Графикон III 2.4. Оправданост на избегнувањето да се плати јавен превоз, комуналии и данок и да се бараат бенифиции за кои се нема право според примерокот на заедницата	62
Графикон III 2.5. Процес на регистрација на здруженијата на граѓани и фондации во Македонија	64
Графикон III 2.6. Финансирање на граѓанските организации од страна на државата	68
Графикон III 4.1. Оценка на поддимензиите за влијание	85
Графикон III 4.2. Доверба на граѓаните во институциите според примерокот на заедницата	93
Графикон III 4.3. Доверба на граѓаните во граѓанското општество според примерокот на заедницата	93
Графикон IV 2.1. Дијамант на граѓанското општество во Македонија	110

Прикази

Приказ III 1.1. Референдумот за Законот за територијална организација на Македонија	30
Приказ III 1.2. Пријатели на детската клиника	31
Приказ III 1.3. Кампања „Македонија за жртвите од цунами“	34
Приказ III 1.4. СЗПМ и ССМ – организации со историја и огромно членство	35
Приказ III 1.5. Граѓанска платформа на Македонија	40
Приказ III 1.6. Центри за поддршка на НВО (ЦПНВО)	42
Приказ III 1.7. НВО Саем	46
Приказ III 2.1. Програмата за медиуми на ФИООМ (1993 до 2005)	57
Приказ III 2.2. Настани во регионот и земјата кои директно влијааа на економ. и политичката стабилност	59
Приказ III 2.3. Кризата во 2001 и Рамковниот договор	60
Приказ III 3.1. Заедно за транспарентност	76
Приказ III 3.2. Капацитети за транспарентно работење	76
Приказ III 3.3. Цело е кога има сè	78
Приказ III 3.4. Заедничка порака за мир на верските заедници	79
Приказ III 3.5. Доста е	80
Приказ III 3.6. Сојуз на организациите на жените на Македонија (СОЖМ)	81
Приказ III 3.7. Програмите Применето образование за младите Роми и Ромаверзитас	83
Приказ III 4.1. Интерпартиска парламентарна лоби-група (ИППЛГ)	86
Приказ III 4.2. Рано откривање и спречување болести на репродуктивните органи кај жените	87
Приказ III 4.3. Приватизација на Македонски телекомуникации - пример за небарање одговорност	88
Приказ III 4.4. Граѓански советодавни центри	89
Приказ III 4.5. Работна група за соработка меѓу МВР, граѓанските организации и Народниот правобранител	89
Приказ III 4.6. Борба против загадувањето во Велес	91
Приказ III 4.7. Волково и Орман против заобиколниот пат кај Скопје	95
Приказ III 4.8. МЦМС во развој на заедниците	95
Приказ III 4.9. Македонско женско лоби	97
Приказ III 4.10. Три случаи за микрофинансирање	98
Приказ III 4.11. Семејно насилство	99
Приказ III 4.12. Хуманитарниот одговор на НВО во 2001	100

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АДИ – Асоцијација за демократски иницијативи, Гостивар
 БДП – Бруто домашен производ
 ДДВ – Данок на додадена вредност
 ДЕМ – Движење на екологистите на Македонија
 ДПА – Демократска партија на Албанците
 ДУИ – Демократска унија за интеграција
 ЕАР – Европска агенција за реконструкција
 ЕЛС – Единици на локална самоуправа
 ЕУ – Европска Унија
 ИППЛГ – Интерпартииска парламентарна лоби-група
 ИСППИ – Институт за социолошки и политичко-правни истражувања
 ИТЗ – Институт за трајни заедници
 ИЦГО – Информативен центар за граѓанско општество
 ЈСН – Јакнење на стратешките граѓански организации (Програма на МЦМС)
 МВР – Министерство за внатрешни работи
 МЖЛ – Македонско женско-лоби
 МИНОП – Работна група за соработка меѓу Министерството за внатрешни работи,
 Народниот правобранител и граѓанскиот сектор
 МРТВ – Македонска радио и телевизија
 МРФП – Македонска развојна фондација за претпријатија
 МЦМС – Македонски центар за меѓународна соработка
 НВО – Невладина организација
 НИТ – Национален индекс-тим
 НСГ – Национална советодавна група
 ОДИХР - Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE)
 СДСМ – Социјалдемократски сојуз на Македонија
 СИДА – Шведска агенција за меѓународен развој
 СДЦ – Швајцарска агенција за развој и соработка
 СОЖМ – Сојуз на организациите на жените во Македонија
 СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија
 ТКС – Тутунски комбинат Скопје
 УНДП – Програма за развој на Обединетите нации
 УСАИД – Агенција за меѓународна помош на САД
 ФИООМ – Фондација Институт отворено општество Македонија
 ХКЧП – Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија
 ЦПНВО – Центар за поддршка на невладини организации

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

По 15 години транзиција – од стабилизација кон граѓанско учество

Индексот на граѓанското општество (ИГО) е истражувачки проект, кој ја проценува состојбата на граѓанското општество во земјите низ светот. Проектот истовремено се спроведува во над 50 земји, а го координира меѓународната мрежа на граѓанско општество ЦИВИКУС - Светска алијанса за граѓанско учество. Целите на проектот, формулирани од Цивикус, се да се зајакне одржливоста на граѓанското општество и да се промовира и зајакне неговиот придонес кон позитивните општествени промени. Во Македонија ИГО беше координиран од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС).

ИГО вклучува 74 показатели, кои се групирани во 25 поддимензии. Тие потоа се консолидираат во четири основни димензии на граѓанското општество: *структура, околина, вредности и влијание*. Во Македонија овие показатели на граѓанското општество се истражуваа со користење сеопфатно примарно и секундарно истражување, вклучувајќи: испитување на јавноста преку репрезентативен национален примерок, и на граѓанските организации и претставниците на другите сектори по региони, регионални советувања и преглед на медиумите.

Релевантен чинител низ историјата

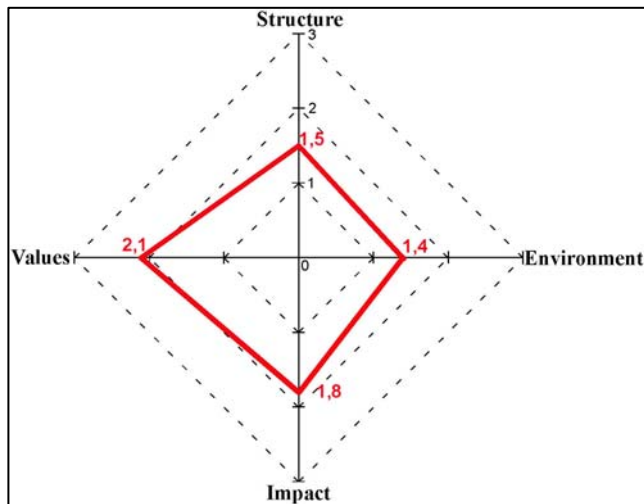
Граѓанското општество во Македонија има своја улога во историјата на земјата, особено во периодот на националната ренесанса на крајот на XIX век. Пред Втората светска војна постоеја некои добротворни организации. Социјалистичката модернизација на земјата даде основа за појавување многу културни, спортски, добротворни и професионални организации, иако под контрола на Сојузот на комунистите на Македонија за време на социјалистичкиот период (1945-1990). Независноста во 1990 година и транзицијата којашто произлезе од неа беа важни поттикнувачи на преродбата на граѓанското општество. Денес во земјата има 5.769 граѓански организации (2,85 на 1.000 жители).

Посебност на граѓанското општество во Македонија

Македонското граѓанско општество е прилично посебно, барем на два начина, во споредба со граѓанските општества во соседните земји. Прво, неговото политичко ориентирање е значително попрогресивно, бидејќи повторната појава на граѓанското општество во раните деведесетти ја спонзорираа прогресивните (леви) политички сили, што го разликува од регионалниот тренд, во кој граѓанското општество генерално се прероди на основа на конзервативни антикомунистички групи на чинители. Втората разлика е законската дефиниција на граѓанското општество како сектор „воден од вредности“. За разлика од многу граѓански општества во регионот, Македонија во голем дел има силен нормативен пристап на своето законодавство кон граѓанското општество. Ова влијаеше на начинот на кој Националната советодавна група го дефинира концептот на граѓанското општество за овој извештај, а потоа вклучувањето и исклучувањето на некои организации за да се стави дефинираниот концепт во практика. Бидејќи законот го ограничува регистрирањето на организации кои поттикнуваат расна дискриминација, нетолеранција и насилство, тој исто така, на клучен начин, го дефинира начинот на кој граѓанското општество одговори на општествениот конфликт кога тој дојде до Македонија.

Дијамант на граѓанското општество во Македонија – умерено развиено

Графикон 1: Дијамант на граѓанското општество во Македонија

Дијаграмот, што ја визуелизира состојбата на македонското граѓанско општество во форма на дијамант, покажува дека граѓанското општество во Македонија е умерено добро развиено. Практиката и промовирањето на позитивните вредности се јаката страна на граѓанското општество, па оттука ја создаваат основата за неговите достигнувања и влијание. Околината е до одреден степен ограничувачка, со делумно неефикасна држава и со длабок недостаток на јавна доверба и јавен дух. Ова од своја страна негативно влијае на структурата на граѓанското општество, кое може да се опише како умерено во големина и небалансирано во својот состав.

Структурата на граѓанското општество е умерена и небалансирана

Структурата на граѓанското општество се карактеризира со неговата ограничена ширина и многу ограничената длабочина на граѓанското учество во граѓанското општество. Меѓутоа, има релативно добро развиени меѓусебни односи и ниво на поврзаност меѓу различните учесници во граѓанското општество. Ограничениот степен на граѓанско учество е јасна последица на недостатокот на социјален капитал и други социокултурни норми кои би се пренеле на структурата на граѓанското општество во Македонија.

3 компоненти – комуникација, координација, соработка

Граѓанското општество во Македонија е јасно насочено кон комуникацијата, координацијата и соработката. Добро е организирано со силна инфраструктура за поддршка и значително ниво на поврзаност меѓу здруженијата, и во рамките на структури/сојузи. Има и примери за прекусекторски здружувања/коалиции на граѓански организации, како Граѓанската платформа на Македонија. Сепак, во областа на соработката, како и во однос на саморегулацијата на граѓанскиот сектор во Македонија, има уште работа.

Ограничено учество на граѓаните и јаз меѓу урбаните и руралните средини

Иако во Македонија има зголемување на непартиската политичка акција, само мал дел од граѓаните учествуваат во активностите на граѓанското општество. Ова е најверојатно последица на ниската доверба на јавноста во институциите општо, а особено во граѓанското општество. Во својот социјален состав, граѓанското општество е несоодветно, и сиромашните, рурални заедници и етничките заедници, а особено етничките Албанци, не се доволно застапени. На сметка на тоа, има голема концентрација на граѓанските организации во главниот град и во урбаните области, а граѓанските организации се скоро отсутни во руралните области.

Недоволни ресурси и недостаток на диверзификација

Граѓанските организации имаат недоволни финансиски ресурси за да ги постигнат своите цели. Особен проблем е недостатокот на диверзификација на финансиските извори и големата зависност од меѓународните и странските извори. Бидејќи следните три години ќе има повлекување на многу странски донатори, граѓанското општество најверојатно ќе се соочи со финансиска криза во следните години.

Граѓанското општество има добро квалификувани и посветени луѓе на кои може да се потпре. Првите два министра за животна средина беа од Движењето на екологистите на Македонија. Меѓутоа, освен овој пример, нема поголеми трансфери на човечки ресурси од граѓанското општество во владата или во деловниот сектор. Ова е првенствено така заради фактот што граѓанското општество останува попривлечен работодавач од другите сектори.

Донекаде ограничувачка околина

И покрај напредокот на полето на човековите права и слободи, политичкиот контекст во Македонија е прилично лош за граѓанското општество. Најограничувачки фактори се недостатокот на владеењето на правото, корупцијата, неефикасноста на државата и многу централизираната природа на државата. Македонија исто така има и голем недостаток на доверба кај граѓаните и прилично ниски нивоа на толеранција и јавен дух, што е веројатно тесно поврзано со малата ефикасност на јавните институции.

Ад-хок или обострано рамнодушни односи со другите чинители

Улогата на граѓанското општество во јавните работи не е целосно прифатена од страна на државата, и иако има повеќе примери на дијалог меѓу државата и граѓанското општество, ова не значи и подобрена соработка и поддршка од државата. Оваа ситуација е веројатно последица на прилично неефикасна држава. Во врска со односите на граѓанското општество со деловниот сектор, и двата сектора се взаемно рамнодушни еден кон друг, и нема дијалог или соработка.

Вредности – најголемото богатство на граѓанското општество

Најголемото богатство на граѓанското општество во Македонија се неговите јаки позитивни вредности. Најважните вредности се ненасилството и родовата рамноправност, додека најслабите се практиката и промовирањето на транспарентноста (јавноста).

Транспарентност и саморегулација, слаба точка

Во граѓанското општество во Македонија недостасува транспарентност. Мал број организации овозможуваат јавен пристап во нивното финансиско работење, а уште помалку даваат финансиски отчет. Има само неколку активности на граѓанското општество кои промовираат транспарентност и борба со корупцијата, со исклучок на работата на Транспарентност Македонија. Оваа слабост се јавува и во ограниченото влијание на граѓанското општество врз процесот на национално буџетирање и во барањето одговорност од државата. Внатрешниот недостаток на транспарентност е тесно поврзан со недостатокот на саморегулаторни механизми. Иако постојат одредени напори за саморегулација, нема прифатен кодекс на однесување на национално ниво.

Јавната улога на граѓанското општество – прашањата на жените и лицата со посебни потреби како предводници

Иако политиката на граѓанското општество и неговата улога на чувар не се многу развиени, неговата социјална улога е прилично важна. Зајакнувањето и информирањето на граѓаните, а особено на жените и маргинализираните лица, се клучните области на успех. Во овие области, граѓанското општество имаше влијание и на јавните политики.

Еколошките организации беа носители на движењето во периодот од 1996 до 2001 година, кога заради застапувањето на овие организации, еколошката одржливост успешно се прифати од страна на владата. Меѓутоа, по овој успех, еколошките движења станаа помалку активни и видливи и во моментот бараат нова улога за себе.

Важноста на домашниот социјален и странскиот финансиски капитал

Како се поврзани резултатите на вредностите на граѓанското општество, структурата и влијанието? Случајот со родовите прашања покажува дека силната родова вредност се базира на јаки општествени групи и мрежи, што од своја страна резултира во успешно зајакнување на жените и влијание врз јавните политики.

Така, се чини дека постигнувањата на граѓанското општество се базираат на домашниот социјален и на странскиот финансиски капитал. Домашниот социјален капитал се состои од позитивните вредности, јаките општествени групи, големиот човечки капитал и добрата комуникација, координација и соработка меѓу чинителите на граѓанското општество.

Истовремено, како што покажуваат прашањата на родот, лицата со посебни потреби и човековите права, соодветно внимание од страна на странските донатори и како резултат на тоа добивањето значителна странска финансиска поддршка, е суштинско за влијанието на граѓанското општество.

По 15 години транзиција – од стабилизација кон граѓанско учество

Граѓанското општество во Македонија во моментов се приближува кон крајот на својот период на стабилизација. Изградено околу јаки вредности, граѓанското општество, дури и ако се базира на ограничена граѓанска поддршка, е вкоренето во некои општествени групи (жени, лица со посебни потреби, млади) и игра важна улога. Граѓанското општество треба да се гради на овој успех и да се обидува да го прошири граѓанското учество во своите иницијативи. Овде граѓанското општество ќе мора да одговори на два клучни социјални проблеми – борбата против сиромаштијата (невработеноста) и корупцијата.

Други прашања коишто треба да се разгледаат се: зајакнување на довербата во јавните институции и во чинителите на граѓанското општество; заживување на граѓанското општество во руралните области; зајакнување на општествената одговорност на претпријатијата; промовирање на јавно-приватните партнерства и структуриран дијалог со државниот и со деловниот сектор; градење социјален капитал; подготовка на стратегии за мобилизација на ресурси во светло на заминување на донаторите од земјата.

Станување водечка сила за искоренување на сиромаштијата

Искоренувањето на сиромаштијата треба да се тргне од маргините и да стане фокус на граѓанското општество, како и на општеството во целина. Граѓанското општество треба да обрне внимание и да ги испита причинско-последичните односи на сиромаштијата, како и да ги открие социјалните неправди коишто се резултат на сиромаштијата. Ова треба да биде придружено од социјално-хуманитарен (добротворството како статус кво) пристап кон застапувањето за да се допре до основните причини на сиромаштијата. Посебно внимание треба да се обрне на руралната и на субурбаната сиромаштија.

Подобрување на отвореноста и транспарентноста како придонес на граѓанското општество во борбата со корупцијата

Граѓанското општество треба понатаму да ја зголемува својата отвореност и транспарентност. Ова треба да биде придонесот на граѓанското општество кон борбата против корупцијата и кон градењето основа за својата политика и за активности на чувар, како што е влијание на процесот на национално буџетирање и повикување на одговорност на државата и на приватните претпријатија.

ИГО на македонското граѓанско општество му даде извонредна можност за информирана дебата. Проектот го воведо и го популаризира концептот на граѓанското општество во Македонија и продонесе кон воспоставување нови мрежи и заеднички активности. ИГО исто така ги постави основите за заедничка стратегија за развој на граѓанското општество во Македонија, во кое сите општествени групи, чинителите во граѓанското општество, владата, донаторите и јавноста ќе ја играат својата улога.

ВОВЕД

Овој документ ги претставува резултатите од Цивикус - Индексот на граѓанското општество во Република Македонија, спроведен во периодот од февруари 2004 година до декември 2005 година како дел од меѓународниот проект „Индекс на граѓанското општество“. ИГО на меѓународно ниво е координиран од Цивикус: Светската алијанса за граѓанско учество, а во периодот 2003-2005 година се спроведе во над 50 земји.

Индексот на граѓанското општество на Цивикус (ИГО) е акциско-истражувачки проект што цели кон проценка на состојбата на граѓанското општество во земјите низ светот, со намера да обезбеди основно познавање и да даде придонес на иницијативите за јакнење на граѓанското општество. ИГО е инициран и се спроведува од и за граѓанските организации. Со настојување да ги комбинира проценката, јавната расправа и заедничката акција, ИГО има намера да придонесе кон постојаната дебата како истражувањето може да ја информира јавноста и властите.

ИГО е интерактивна проценка на потребите и проект за планирање активности што произлегуваат од проценката на состојбата на граѓанското општество во земјите низ светот. Општи цели на ИГО се: зајакнување на граѓанското општество и зголемување на неговата одржливост; и, зајакнување на учеството на граѓанското општество во позитивните општествени промени. ИГО собира и споделува корисни и релевантни информации за состојбата на граѓанското општество и го зголемува капацитетот и посветеноста на учесниците во зајакнувањето на граѓанското општество.

Истражувањето се спроведува преку проценка на структурата на граѓанското општество, на околината во која дејствува, на вредностите кои ги промовира и практикува, како и на влијанието кое го прави.

Во секоја земја ИГО се спроведува од страна на Националната координирачка организација (НКО) во соработка со Националната советодавна група (НСГ) и проектниот тим за ИГО во Цивикус. За Република Македонија, НКО е Македонскиот центар за меѓународна соработка, кој е одговорен за раководење и координирање со спроведувањето на ИГО во Македонија. МЦМС, односно Националниот индекс-тим составен од стручни лица и истражувачи, ги собира и синтетизира податоците и информациите за граѓанското општество од различни примарни и секундарни извори. Овие податоци беа користени од НСГ за да ги бодува 74-те показатели, кои заедно ја даваат целосната проценка на состојбата со граѓанското општество.

За наодите од истражувачката компонента засновани на гореспомнатите четири димензии се дискутираше и тие беа потврдени на националната работилница, во која беа вклучени различни учесници во граѓанското општество, претставувајќи ги сите сектори. Учесниците на оваа работилница ги идентификуваа јачината и слабостите на граѓанското општество и дадоа препораки како да се зајакне истото. Меѓународниот проектен тим на Цивикус обезбеди обука, техничка помош и контрола на квалитетот за НКО за време на спроведувањето на ИГО.

СТРУКТУРА НА ПУБЛИКАЦИЈАТА

Во првото поглавје насловено како „Индексот на граѓанското општество и неговиот концепт“ дадени се општи информации за ИГО, како и за неговата концепциска рамка и истражувачка методологија.

Во второто поглавје насловено како „Граѓанското општество во Република Македонија“ е даден вовед во граѓанското општество во Македонија, како и некои посебни одлики на истото. Исто така во ова поглавје се објаснува концептот на македонското граѓанско општество и на дефиницијата којашто се употребуваше за спроведување на ИГО. Тука е опишана и вежбата за мапирање на општествените сили и на граѓанското општество и резултатите од неа, која беше изведена во рамките на ИГО.

Третото поглавје насловено како „Анализа на граѓанското општество“ е поделено во 4 дела, и тоа: структура, околина, вредности и влијание, кои кореспондираат со главните димензии на ИГО. Тука се претставени резултатите од ИГО за сите поединечни димензии и поддимензии преку информации за секој показател со цел да користи како извор на информации за граѓанското општество. Исто така, во овој дел се сретнуваат и резултатите од поединечните извештаи за општествената одговорност на претпријатијата и претставувањето на граѓанските организации во медиумите, кои се дадени целосно во додатоците на крајот од овој извештај.

Во четвртото поглавје „Јаки и слаби страни на македонското граѓанско општество“ се дадени идеите, коментарите и заклучоците од учесниците на националната работилница, која се одржа на 7 јули 2005 година во Скопје. На неа учествуваа 91 претставник од граѓанските организации, деловниот сектор, државата, медиумите и академските институции од Македонија и пошироко. Исто така, во ова поглавје се дадени и препораките од учесниците на националната работилница и другите настани организирани во рамките на ИГО. Препораките даваат конкретни предлози за активности со коишто би се зајакнало граѓанското општество и неговата улога во Република Македонија.

Последното, петто поглавје, „Заклучоци“, содржи интерпретација на „дијаграмот на граѓанското општество“, но и на извештајот во однос на општата состојба на граѓанското општество во Македонија.

I ИНДЕКСОТ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО И НЕГОВИОТ ПРИСТАП

1. Позадина

Идејата за Индексот на граѓанското општество потекнува од 1997 година, кога меѓународната граѓанска организација Цивикус - Светска алијанса за граѓанско учество, го издаде „Новиот граѓански атлас“. Атласот содржеше профили на граѓанското општество во 60 земји во светот (Цивикус, 1997). За да ги подобри споредливоста и квалитетот на информациите кои беа содржани во Новиот граѓански атлас, Цивикус реши да развие алатка за сеопфатна проценка на граѓанското општество, наречена Индекс на граѓанското општество (Heinrich/Naidoo 2001; Holloway 2001). Во 1999 година Хелмут Анхер, директор на Центарот за граѓанско општество на Лондонската школа за економија, одигра значајна улога во создавањето на концептот за ИГО (Anheier, 2004). Концептот беше тестиран во четринаесет земји за време на пилот-фазата, која траеше од 2000 до 2002 година. По завршувањето на пилот-фазата беше оценет и предефиниран проектниот пристап. Во сегашната спроведувачка фаза (2003-2005) Цивикус и неговите национални партнери го спроведуваат проектот во повеќе од 50 земји (види ја табелата I 1.1.).

Табела I 1.1. Земји кои го спроведуваат ИГО во спроведувачката фаза 2003-2005

1. Аргентина	20. Италија	37. Северна Ирска
2. Азербеџан	21. Јамајка	38. Сиера Леоне
3. Бангладеш	22. Јужна Кореја	39. Словенија
4. Боливија	23. Кина	40. Србија
5. Бугарија	24. Кипар	41. Тајван
6. Буркина Фасо	25. Костарика	42. Турција
7. Велс	26. Либан	43. Уганда
8. Виетнам	27. Македонија	44. Украина
9. Гамбија	28. Маврициус	45. Уругвај
10. Гана	29. Монголија	46. Фиџи
11. Гватемала	30. Непал	47. Холандија
12. Германија	31. Нигерија	48. Хонг Конг
13. Грузија	32. Ориса, Индија	49. Хондурас
14. Грција	33. Палестина	50. Хрватска
15. Египет	34. Полска	51. Црна Гора
16. Еквадор	35. Романија	52. Чешка
17. Ерменија	36. Русија	53. Чиле
18. Индонезија		54. Шкотска
19. Источен Тимор		

Во Македонија проектот се спроведуваше од февруари 2004 г. до јули 2005 г. од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС).

Во декември 2003 г. МЦМС се пријави да го изведува ИГО за Македонија и доби одобрение од Цивикус. Во февруари 2004 година одговорните соработници од МЦМС, Емина Нурединоска и Даниела Стојанова, учествуваа на работилницата за запознавање со методологијата за спроведување на ИГО, која ја организира Цивикус во Јоханесбург, Јужноафриканска Република. Со ова и започнаа активностите за спроведување на ИГО во Македонија.

2. Пристап и методологија на проектот

Пристапот кој е користен при спроведувањето на ИГО е сеопфатен и претставува мешавина од различни истражувачки методи. Во сржта на ИГО лежи широката дефиниција на граѓанското општество, која провејува низ и го врамува целиот процес на спроведување. За да ја процени состојбата на граѓанското општество во определената земја, ИГО истражува четири негови димензии, односно неговата структура, надворешната околина, вредностите и влијанието врз општеството. Секоја од овие четири димензии е составена од поддимензии, кои, пак, се засноваат врз комплет посебни показатели. Овие показатели ја формираат основата за собирањето податоци, што вклучува, пак, секундарни извори, испитување на јавноста „Примерок на заедницата“,

регионални советувања, преглед на медиумите и неколку посебни извештаи (прикази на случај). Показателите исто така им дадоа информации на членовите на НСГ при оценувањето на состојбата со граѓанското општество, по што беше добиен и дијамантот на граѓанското општество во Македонија. Наодите од истражувањето и проценката беа дискутирани на собирот на клучните актери (Националната работилница), чија задача беше да ги идентификуваат конкретната јачина и слабостите, а потоа и да предложат пристап за клучните приоритетни активности за зајакнување на граѓанското општество. Пристапот на ИГО, концептуалната рамка, како и методологијата на истражување и на проценка подетално се опишани понатаму во ова поглавје.

2.1. Концепциска рамка

Како да се дефинира граѓанското општество?

Очигледно е дека концептот на граѓанското општество се наоѓа во суштината на ИГО. Цивикус го дефинира граѓанското општество како простор меѓу семејството, државата и пазарот, каде луѓето се здружуваат за да ги остварат своите интереси (Цивикус, 2003). Согласно ова, а за разлика од повеќето други концепти на граѓанското општество, ИГО има две интересни карактеристики. Најпрво, тој цели да оди преку вообичаените фокусирања на формалните и институционализираните граѓански организации и затоа ги зема предвид и неформалните здружувања и мрежи.

Потоа, додека граѓанското општество најчесто е гледано како подрачје каде владеат позитивни активности и вредности, Цивикус бара да бидат вклучени во самата проценка и негативните дејанија на граѓанското општество. Заради ова, концептот не ги покрива само хуманитарните или еколошките организации, туку исто така и групите како што се скинхедите¹ или агресивните навивачки групи. Истовремено ИГО не проценува само до кој степен граѓанското општество ги поддржува демократијата и толеранцијата, туку и до кој степен владее толеранција или има насилство во самото граѓанско општество.

Земајќи предвид дека ИГО не е академски проект, термините како „граѓанско општество“ или „социјален капитал“, кои се социолошки и политички научни концепти, се користени без целосна теоретска интерпретација. Како и да е, за целите на овој проект, во второто поглавје на извештајот е пренесена дискусијата за терминот „граѓанско општество“.

Како да се конципира состојбата со граѓанското општество?

Како што е веќе претходно напоменато, за да се процени состојбата на граѓанското општество, ИГО го испитува граѓанското општество преку четири главни димензии:

- **Структурата** на граѓанското општество (пр., број на членови, ниво на донирање и на волонтирање, број на мрежни организации и инфраструктура на граѓанското општество, човечки и финансиски ресурси);
- Надворешната **околина**, во која граѓанското општество опстојува и функционира (пр., законодавството, политичкиот, економскиот и културниот контекст, односите меѓу граѓанското општество и државата, односно деловниот сектор);
- **Вредностите** коишто се практикуваат и промовираат во граѓанското општество (пр., демократијата, толеранцијата или, пак, заштитата на животната средина);
- **Влијанието** на активностите спроведени од чинителите во граѓанското општество (пр., влијание врз јавната политика, зајакнување на луѓето, задоволување на општествените потреби).

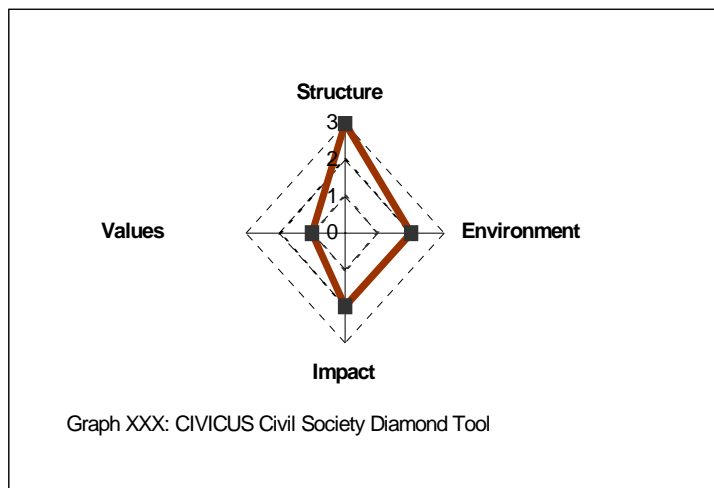
Секоја од овие главни димензии е поделена во сетови од по неколку поддимензии, кои, пак, содржат вкупно 74 показатели². Овие показатели се суштината на ИГО и ја формираат основата за прикажување на податоците во овој извештај. Рамката којашто ја прават показателот-поддимензијата-димензијата го обликува целиот процес на собирање податоци, пишување на истражувачкиот извештај, проценката на НСГ на македонското граѓанско општество и презентациите на националната работилница. Исто така оваа рамка е користена и за структурата на главниот (трет) дел од оваа публикација.

¹ Младинска супкултура, која се појавила најпрво во Англија во доцните шеесетти години како реакција на работничката класа на хипиците; косата се одржува најкратко; носат работнички кошули и кратки фармерки и тешки црвени чизми; вклучени се во фубалскиот хулиганизам, напади врз Азијатите и сл.

² Види го додатокот 9.

Графикон I 1.1: Дијамант на граѓанското општество

За да се претстават визуелно оценките на четирите главни димензии, ИГО го користи т.н. дијамант на граѓанското општество³ (за пример види го графикот I 1.1). Дијаграмот на граѓанското општество, со неговите четири гранки, визуелно ги сумира јачината и слабостите на граѓанското општество. Дијаграмот е резултат на поединечното оценување на показателите, кое ја дава средната оценката на поддимензиите, а тие, пак, на димензиите во коишто припаѓаат. Поседувајќи ја суштината на состојбата на граѓанското општество преку четирите клучни димензии, дијамантот на граѓанското општество може да обезбеди корисна почетна точка за интерпретација и дискусија за тоа како граѓанското општество изгледа во одредена земја. Исто така, може да биде користен и за споредба на развојот на граѓанското општество со текот на времето за различни земји (Anheier, 2004).

2.2. Методологија на проектот

Овој дел ги опишува методите користени за собирање на различните податоци од страна на проектот за ИГО.

2.2.1. Прибирање податоци

ИГО сфаќа дека за да се направи валидна и целосна проценка на граѓанското општество, треба да бидат земени предвид цела низа различни перспективи – почнувајќи од внатрешните, па гледањата на надворешните чинители и воопшто јавноста, рангирајќи ги од локално преку регионално до национално ниво. Затоа ИГО го вклучува следниот сет истражувачки методи: (1) Преглед на постоечки информации; (2) Регионални советувања; (3) Примерок на заедницата; (4) Преглед на медиумите; и, (5) Прикази на случај.

Се верува дека оваа мешавина од различни методи е неопходна за да се соберат точни и корисни податоци и информации, како и за да се прифатат различностите на граѓанското општество, како на пример руралните наспроти урбаните подрачја итн. Исто така ИГО тежнее да ги искористи сите можни извори на информации за да се избегне преклопувањето со други истражувања и трошењето на и онака малите ресурси. На крајот, истражувачката методологија е јасно дизајнирана за да го промовира учењето, а доколку може и активностите од страна на учесниците. Покрај тоа што процесите на собирање податоци обезбедуваат информации и податоци за ИГО, тие целат и да придонесат кон учењето на учесниците. Ова е направено, на пример, низ пристапи засновани на групна работа којашто ги предизвикува учесниците да се видат себеси како дел од „поголема слика“, да мислат над нивниот сопствен организациски или секторски контекст, да размислуваат стратешки за односите во и меѓу граѓанското општество и другите делови на општеството, да ги препознаат клучните јаки страни и слабостите на нивното граѓанско општество и да ги проценат колективните потреби.

Во Македонија за студијата на ИГО беше возможно да се употреби целиот сет (листа) на предложени методи за собирање податоци, поврзувајќи ги во крајно богата база со информации за граѓанското општество. Овде се дадени конкретните методи користени при истражувањата.

Секундарни извори: Проектниот тим започна со преглед на информации дадени во постоечки студии и истражувачки проекти за граѓанското општество и други низа поврзани предмети и нив ги синтетизира во прегледен извештај за состојбата на граѓанското општество во Република Македонија.

³ Дијамантот на граѓанското општество е развиен за потребите на Цивикус од Хелмут Анхејер (Anheier, 2004).

Прашалник за регионалните советувања: Претставници на локалните граѓански организации, општините, деловниот сектор и други чинители на општеството беа вклучени во регионалните советувања во шест избрани региони. Вкупно беа одговорени 93 прашалници од 110 испратени. Во овој извештај ова истражување е насловено како „Регионални советувања“.

Регионални советувања: Во истите шест региони, истите луѓе кои беа поканети да одговорат на прашалникот беа повикани да учествуваат во еднодневни советувања, т.е. дискусии за резултатите од прашалникот и на други теми од областа на граѓанското општество. Вкупно 90 претставници на локалните граѓански организации, претпријатија, локалната самоуправа и медиумите зедоа учество во советувањата.

Вежба за мапирање на општеството: Членовите на Националната советодавна група на својот прв состанок преку анализата на општествени сили со користење на клучните актери во општеството (претставени со кругови во различна големина и боја) ја создадоа мапата на општествени сили во Македонија⁴. Таа ги претставува влијанието и односите (врските) меѓу различните актери во општеството.

Истражување на јавното мислење: Примерок од 700 возрасни жители на Република Македонија беше вклучен во истражувањето на мислењето на граѓаните за граѓанското општество од 17 различни заедници. Прашањата се однесуваа на нивното членство во граѓанските организации, нивото на донирање и волонтирање, нивните мислења за улогата на граѓанските организации итн. Во извештајов ова истражување е насловено како *примерок на заедницата*.

Преглед на медиумите: Во период од три месеци беа следени шест печатени медиуми во однос на тоа колку и како информираат за граѓанското општество (граѓанските организации), како и теми и вредности поврзани со граѓанското општество итн.

Прикази на случај: За да се обезбеди појасна слика за некои од показателите или поддимензиите, дел од Националниот истражувачки тим употреби конкретни примери на организации или активности на граѓанското општество.

Интервјуа: Во рамките на истражувањата беа направени и неколку интервјуа онаму каде недостасуваа податоци од други извори.

2.2.2. Обработка на податоците

НИТ собра и синтетизира различни извори на податоци во нацрт-верзијата, чија структура ги следи показателите, поддимензиите и димензиите. Оваа верзија на извештајот претставуваше основа за оценување на показателите, кое беше изведено од страна на НСГ на нивниот втор состанок. Во ова оценување секоја оценка имаше вредност од 0 до 3, каде 0 беше најниската можна проценка, а 3 најпозитивната. Оценувањето на секој показател е базирано на краткиот опис за показателот и претежно квалитативниот опис на скалата на оценки од 0 до 3⁵. Ова оценување на НСГ е моделирано следејќи го пристапот на „граѓанско жири“ (Jefferson Centre, 2002), во кое граѓаните се собираат за да се советуваат и да донесат одлуки за јавни прашања, врз основа на претставените факти. Улогата на НСГ е да даде оценка (слично како и жири-комисиите) за секој показател одделно врз основа на евиденцијата (или податоците) дадени од страна на Националниот истражувачки тим во форма на нацрт-национален извештај.

Во Македонија процесот на оценување на показателите беше следен: нацрт-извештајот беше пратен до членовите на НСГ шест недели пред одржувањето на вториот состанок, во рок од три недели членовите писмено ги коментираа и оценуваа показателите. Потоа, беше свикан вториот состанок на НСГ. На еднодневниот состанок се разгледуваше показател по показател, а за оние показатели кои имаа спротивставени или екстремни оценки, повторно се дискутираше и повторно беа оценувани. Оценка од членовите на НСГ беа собирани, а потоа беше пресметувана средната оценка за секој показател поединечно. Откако ќе беа оценети сите показатели, од поддимензијата се вадеше средна оценка за истата, а откако ќе се оценеа сите поддимензии од димензијата се доби и средната оценка за секоја димензија поединечно. Најтешки за оценување беа оние показатели каде беше даден квалитативен опис на вредноста на оценката, како и показателите за вредностите и за влијанието. Крајните оценки на четирите димензии (структура, околина, вредности и влијание) беа основа за подготовка на „дијаграмот на граѓанското општество“ за Република Македонија.

⁴ Види го графиконот П.3.1.

⁵ Види го додатокот 9.

Учесниците на националната работилница преку дискусијата по презентациите на димензиите или во работните групи имаа можност да го искажат своето мислење за дадените оценки. За жал, времето на одржување (еден ден) не овозможи да се спроведе оценка на показателите од страна на учесниците.

2.3. Поврзување на истражувањето со акција

Индексот на граѓанското општество не е стриктно академски истражувачки проект. Имајќи предвид дека неговите декларирани цели се да ги вклучи актерите на граѓанското општество во истражувачкиот процес, да придонесе кон дискусиите за граѓанското општество и евентуално да помогне во процесот на зајакнување на граѓанското општество, тоа спаѓа во категоријата на акциско-истражувачки иницијативи.

Во случајот на Република Македонија, вклучувањето на различните чинители во процесот на ИГО се случи на неколку нивоа.

Прво, уште од самиот почеток разновидна група од претставници на сите сектори во општеството беа поканети и вклучени во Националната советодавна група⁶. Оваа група е составена од 15 искусни членови на национални и на локални граѓански организации од различни сектори на дејствување, како и 5 претставници на државата, деловниот сектор, медиумите, академските институции и меѓународните организации. На првиот свој состанок НСГ имаше можност да ја ревидира дефиницијата на граѓанското општество, која потоа се користеше за целите на овој проект и да даде свој придонес кон планираната методологија. За времетраењето на проектот НСГ ја имаше својата советодавна улога и придонесе кон поквалитетна проценка на состојбата на граѓанското општество во Македонија.

Друг интерактивен елемент на ИГО беа шесте еднодневни регионални советувања со вкупно 59 претставници на локалните граѓански организации, медиуми, претпријатија и локална самоуправа. Овие советувања се одржаа во Прилеп, во Куманово, во Велес, во Штип, во Гостивар и во Скопје, со цел да се соберат информации за граѓанското општество на локално и на регионално ниво и да се продискутира за дефиницијата и слабостите и јаките страни на граѓанското општество. Учесниците беа охрабрани да ги изнесат своите видувања за состојбата на граѓанското општество и учесниците во него, а откако беа идентификувани слабостите и јаките страни на истото, да предложат активности за надминување на слабостите.

Иако Цивикус предлага за подготовка на извештајот да се ангажира едно стручно лице, МЦМС како НКО одлучи да вклучи свои соработници во подготовката на секоја димензија, кои ќе работат заедно со надворешни стручни лица. Исто така, вклучи и помлад советник, одговорен за координацијата и изведувањето на истражувањата и проектот, како и меѓународен советник, кој даде свој придонес во однос на контекстот и прикажувањето на информациите во извештајот.

Последен, и можеби најважен елемент, беше еднодневната национална работилница којашто се одржа на крајот од проектот со две цели. Прво, таа имаше за цел да ги вклучи присутните учесници во критичка дискусија со која ќе се даде рефлексija на резултатите од ИГО за да се постигне разбирање на моменталната состојба со граѓанското општество во Македонија. Ова беше и предуслов за постигнување на втората цел, имено, учесниците да ги искористат наодите како основа за идентификување на главните јаки и слаби страни на граѓанското општество.

На националната работилница беа претставени методологијата на ИГО, наодите од анализата на граѓанското општество и дијамантот. Учесниците имаа можност да дискутираат во пленарни сесии по секоја презентација, како и во четирите помали работни групи. Во работните групи учесниците ги идентификуваа слабостите и јаките страни во однос на структурата, околината, вредностите и влијанието на граѓанското општество и дадоа свои препораки за идни акции.

Општо земено, за времетраењето на проектот беа направени сите напори ИГО да биде што е можно повеќе вклучен и консултативен.

2.4. Продукти од проектот

Од спроведувањето на ИГО во Република Македонија произлегоа повеќе продукти, односно:

⁶ За подетални информации за составот на НСГ, види го додатокот 2.

- Сеопфатен извештај за состојбата на граѓанското општество во земјата;
- Листа на заклучоци и препораки развиени и прифатени од широк круг на личности од сите сектори на општеството;
- Истражувачки извештај за мислењето на граѓаните за граѓанското општество;
- Истражувачки извештај за присутноста на граѓанското општество во медиумите;
- Извештај за општествената одговорност на десетте најпрофитабилни претпријатија во Македонија;
- Советувања, работилница, состаноци со повеќе од 160 чинители на општеството на кои се дискутираше за состојбата со граѓанското општество во земјата.

II ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО МАКЕДОНИЈА

II 1. КАРАКТЕРИСТИКИ (РАЗВОЈОТ) НА МАКЕДОНСКОТО ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО

Граѓанското општество има традиција во Македонија, која наспроти општото мислење за поврзаноста со независноста на Македонија (1991 година), имала улога во историјата на земјата. Независноста и транзицијата не се почеток на граѓанското општество, туку битен поттик и охрабрување во натамошниот развој и значително зголемување на неговата улога.

Историјата на Македонија има значително влијание на развојот на граѓанското општество. Македонија е независна држава од 1991 година. Македонија има долг период на политичка, економска, социјална и културна субординација на „туѓи“ интереси и држави. Тоа наследство остава состојба на јавно мислење коешто отфрла власт, но и за економска, социјална и културна неразвиеност. Последново е како причина од пред Втората светска војна, изразено во заостаната полуколонијална рурална држава (над 70% рурално население) со висока стапка на неписменост (67,5% според пописот од 1931 г.; УНЕСКО 1962:34). По Втората светска војна, со воспоставувањето држава, Македонија во федерална и социјалистичка Југославија доаѓа до битен економски, социјален и културен развој. Доминатната улога на државата го намалува просторот за граѓанско општество. Транзицијата за Македонија е повеќекратен предизвик: од федерална единица кон независност, од планска во пазарна економија и од еднопартиски систем во плурална демократија.

Граѓанското општество во Македонија има значење во периодот на националната преродба кон крајот на 19 и почеток на 20 век. Литературните и културните кружоци се битни форми на граѓанското општество. Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО) е клучна организација во движењето за независност на почетокот од минатиот век. Пред Втората светска војна функционираат и повеќе добротворни друштва.

Модернизацијата по Втората светска војна обезбедува основа за појава на многу културни и спортски организации, а подоцна и професионални (струкови) организации. Сепак, во целиот период на социјализмот (1945-1990 г.) е силна контролата од страна на Сојузот на комунистите преку Социјалистичкиот сојуз на работниот народ, во кој директно или индиректно биле опфатени сите граѓански организации. Во овој период е потиснувана улогата на црквите и верските организации, што резултира со скоро целосно отсуство на организации засновани на верата. За историјата на македонското граѓанско општество повеќе може да се најде во Граѓански практики издадени по повод стогодишнината од македонската државност (МЦМС, 2003).

Табела II 1.1. Профил на Република Македонија

Големина на земјата: 25.333 km ²
Население: 2.022.547
Густина на населението: 79/км ²
Население помладо од 14 години: 21,8%
Градско население: 59,8 % (1994)
Државно уредување: парламентарна демократија
Ниво на демократијата според Фридом хаус: Слободна
Учество на жените во Собранието на РМ: 19,13%
Јазик: македонски
Етничка припадност: Македонци 64,2%, Албанци 25,2%, Турци 3,9%, Роми 2,7%, Срби 1,8%, Бошњаци 0,9%, Власи 0,5 % и др.
Религија: православна 64,78%, исламска 33,33%, католичка 0,35%, протестантска 0,03%, атеисти 0,17%, друго 1,34%
Стапка на невработеноста: 36,7%
Ниво на човековиот развој (индекс и место): 0,793

Табела II 1.2. Број на граѓанските организации во Македонија (УНДП, 1999; МЦМС, 2003)

година	вкупно	спорт	култура	струкови	ДПЗ ⁷	други
1954	1004	27,6	10,3	3,7	55,6	2,2
1962	1138	28,1	11,4	7,3	41,0	12,3
1971	1535	30,9	8,4	6,6	45,3	8,8
1980	3077	39,9	9,1	9,2	23,7	17,8
1990	4203	41,3	11,1	11,8	14,6	21,1
1998	6526	43,6	13,1	10,4	5,9	26,8
2001	3433					
2003	5769	35,4	10,4	6,7	1,6	45,9

Република Македонија е единствената поранешна југословенска република којашто се здоби со независност без војна.

Со транзицијата, започнува нов бран граѓански организации, и тоа кон крајот на 80-тите се појавија организациите за заштита на животната средина, на почетокот на 90-тите социјално-хуманитарните организации (одговор на економската криза и бегалските кризи од поранешна Југославија) и кон средината на 90-тите организациите за човекови права.

Во периодот 1990 – 1998 година новорегистрирани се 3.295 граѓански организации (УНДП, 1999). Тоа доведува до состојба околу една половина од организациите да потекнуваат од социјалистичкиот период, а една половина да се нови. „Старите“ организации ги имаат задржано релативно масовното членство и сопствениот имот. „Новите“ организации се релативно помали и поактивни во застапување. Во одредени потсектори (категории) постојат тензии меѓу старите и новите организации.

Значителното зголемување на бројот на организации по 1990 година е причината поради која често постоењето на граѓанското општество се поврзува со транзицијата.

Битно реструктурирање настана во 1998 година со донесувањето на новиот Закон за здруженија на граѓани и фондации. Сите организации мораа да се пререгистрираат од МВР во надлежните судови во рок од 6 месеци. Неактивните организации не се презапишаа што доведе до намалување на бројот на организации во 1999 година. Бројот на организации во 2004 година сè уште не го достигнува бројот од 1998 година. Покрај вкупната бројка, доаѓа до значително намалување на „старите“ организации, како спортските, културните, струковите и ДПЗ од околу 73% во 1998 година на околу 54% во 2004 година.

На почетокот на 1990 година влегоа странски донатори во Македонија (прва е фондацијата Сорос во 1992 година). Странските донатори со себе донесоа сопствени теми (ресурси за нив), што на одреден начин има влијание на прашањата коишто ги третира граѓанското општество.

Како и насекаде на Балканот, војната влијаеше врз дефинирањето на македонското граѓанско општество. Граѓанскиот сектор во Македонија е цврсто заснован на вредности и на посветеност на мирот. На ова влијаеше и долгата историја на војни во Македонија (како што се балканските војни од 1912/13 г., Првата и Втората светска војна) и фактот дека војната беше најголемата закана за Македонија во девесеттите, кога во соседните Хрватска (1992-1995), Босна и Херцеговина (1992-1995) и Косово (1999) беснееја конфликти. Оваа верност на мирот беше уште поважна ако се земе предвид дека граѓанскиот сектор беше етнички поделен (пр., многу од граѓанските организации ги следеа етничките поделби). Како и да е, меѓуетничките врски и односи во граѓанските организации постоеја. Ова создаде основа за првите случаи на етнички мешани организации кои ги поттикнаа постоечките организации да се движат во слична насока.

Граѓанското општество во Македонија во 1999 година се соочи со една од најголемите хуманитарни кризи – со косовската криза. Граѓанското општество имаше соодветен социјално-хуманитарен и мировен одговор на кризата. Кризата привлече голем број големи меѓународни хуманитарни агенции и многу ресурси, што за неколку години ќе влијае на социјално-хуманитарниот карактер на агендата на граѓанското општество.

Битна дебата за граѓанското општество предизвика вооружениот конфликт во 2001 година и последователната дебата во 2002 година. Власта, притисната за грешките и коруптивното

⁷ Доброволни противпожарни здруженија

однесување, возврати со жесток напад за граѓанското општество како „петта колона“ на странски интереси - на истите интереси во кои Македонија сака да се интегрира: НАТО и ЕУ.

Европската интеграција е битен предизвик за Македонија. Вредностите коишто ги дефинира граѓанскиот сектор сега станаа нишка која се провлекува низ кандидатурата на Македонија во ЕУ. Во декември 2005 година Македонија стана кандидат за членка во ЕУ. Европските интеграции ќе бидат моќна движечка сила за натамошниот развој на граѓанското општество. Всушност, граѓанските организации ќе бидат носители на новите вредности, како што се партиципативната демократија, вклучувањето, еднаквоста, транспарентноста и отчетноста. Тоа неминовно ќе води кон судир со „старите“ вредности на авторитетно владеење, исклучување и корупција. Граѓанското општество исто така игра значајна улога во постигнувањето единство на традиционалното, мултикултурното (и мултиетничко) балканско општество со постмодерна Европа.

Европската интеграција, истовремено со промената на приоритетите на странските донатори кон други земји и подрачја, е предизвик за македонското граѓанско општество и понатамошното вкоренување дома (процес на градење домашно граѓанско општество).

II 2. КОНЦЕПТОТ НА МАКЕДОНСКОТО ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО

Во македонската јавност и во стручните кругови не постои взаемно разбирање на концептот (дефиницијата) на граѓанското општество. Тоа се должи на неколку работи.

Во почетокот на транзицијата реформираните комунисти (во Македонија владееја сè до 1998 година) го воведоа терминот граѓанско општество како противтежа на етнонацијата. Етнонационалните елити, во основа антикомунистички, во таквото граѓанско општество видоа закана – нов пролетерски интернационализам и предавство на националните интереси (УНДП, 1999). Ова разбирање е надминато во почетокот на двеилјадитата, кога и десните сили се вклучија во граѓанското општество.

Следното недоразбирање е настанато исто така во почетокот на транзицијата. Во транзицијата влегоа неколку илјади организации од претходниот период како здруженија на граѓани и општествени организации. За да се легитимизираат пред странските донатори, многу организации почнаа да се дефинираат како „невладини организации“ (НВО) или поретко „непрофитни организации“. Јавноста под терминот „невладини организации“ препознава мал број организации поврзани со странските донатори. Прва критика на овој концепт доаѓа од Иљо Трајковски (УНДП, 1999) кој го воведува терминот „граѓанско сотрудништво“ и „граѓански здруженија и организации“, како пошироки и посеопфатни дефиниции.

Законот го дефинира граѓанското општество како сектор воден од вредностите. Законот за здруженија на граѓани и фондации од 1998 година воведува сопствена дефиниција: здружување на основ на вредности и интереси, кои се позитивни, непартиски, непрофитни и неделовни активности. Оваа дефиниција на законот има најмалку три последици/прашања кои значајно влијаат на разбирањето на концептот на граѓанското општество во македонската јавност и стручните кругови.

Првото прашање, кое произлегува од позитивните вредности, е дека се забранети организациите кои повикуваат на расна, верска и национална омраза и нетрпеливост и на насилство. Надлежен за ова прашање е Уставниот суд. Иако имало обвинувања на сметка на одредени организации, досега ни една организација не е забранета. Од тоа може да произлезе дека во Македонија нема регистрирано ни една организација од „темната“ страна на граѓанското општество.

Второто прашање е дека граѓанскиот сектор е различен од политичките партии (непартиски).

Третото прашање е дека овој закон не ги уредува синдикатите, стопанските комори, црквите и верските заедници, Црвениот крст и, секако, политичките партии, за кои има посебни закони.

Променетото разбирање на граѓанското општество е одразено и во адресарите на организации во издание на МЦМС⁸:

⁸ Од 1994 година МЦМС издава Адресар на граѓанските организации во Република Македонија. Во периодот 1994-2003 година се издадени седум (обновени) изданија.

- првите четири изданија (1994-1997) ги вклучуваат невладините организации според погореизнесеното разбирање (организации за помош на другите, поврзани со странските донатори);
- во петтото издание од 1998 година сè уште станува збор за Адресар на невладини организации, но се вклучени и струковите (професионалните) организации;
- во шестото издание од 2001 година напуштен е концептот на невладини организации и применет е концептот на граѓански организации. Овој концепт ги вклучува и организациите за спорт и хоби и се приближува на концептот од законот за здруженија на граѓани и фондации.

Но, и во овој поширок концепт на граѓански организации не се вклучени сите актери на граѓанското општество наведени погоре. Граѓанските организации не ги препознаваат синдикатите како граѓанско општество, но и обратно. Синдикатите не гледаат на граѓанските организации како на дел од економско-социјалниот дијалог. Со Законот за работни односи од 2005 година како учесници на економско-социјалниот совет се одредени синдикатите и здруженијата на работодавачи. Во последните две години се започнати првите мостови на соработка. Највидлив пример е соработката на женската секција на Сојузот на синдикатите на Македонија со граѓанските организации по прашања од заеднички интерес, како правата на жените-работници, робовската работа и сл.

Начинот на којшто граѓанското општество произлезе во Македонија и како тоа влијаеше на начинот како граѓаните го сфаќаат нивниот граѓански „простор“ е прилично уникатен. Исто така пристапот на Македонија кон развојот на граѓанското општество е уникатен во поширокиот регион на ЈИЕ-ЦИЕ на најмалку два начина.

Првиот е политичката ориентација. Појавувањето на граѓанското општество во раните деведесетти беше спонзорирано од левите политички сили, како средство за сочувување на етнонационалистички елити.

Концептот на граѓанско општество користен во овој извештај

Непостоењето вообичаено разбирање на граѓанското општество во македонската јавност и стручни кругови бараше подолга расправа на НСГ. НСГ се среќаваше двапати за да се постигне согласност околу концептот на граѓанско општество, кој ќе биде користен во ИГО.

Усогласениот концепт е **„сите формални и неформални граѓански здруженија, организации и мрежи кои го исполнуваат општествениот простор меѓу семејството, деловниот сектор, политичките партии и владиниот сектор, а кои се здружуваат заради остварување заеднички цели и интереси“**.

Овој концепт отстапува од оној предложен од Цивикус во неколку дела:

- Терминот „арена“ е заменет со општествен простор. Арена се подразбира во латинското значење како место за борба (на гладијатори);
- Терминот „пазар“ е заменет со деловен сектор;
- Терминот „држава“ е заменет со владин сектор. За повеќето терминот „држава“ е поширок поим од разбирањето на државните власти, односно владин сектор;
- Политичките партии се исклучени од граѓанското општество. Општо прифатено е разбирањето дека граѓанското општество не ги вклучува политичките партии. Исто така и законот го дефинира „непартискиот“ карактер на граѓанските организации – тие не смеат да учествуваат или влијаат на ниту едни избори. Ова е клучниот аргумент, како политичките партии и граѓанското општество ги постигнуваат (политичките) вредности и интереси – преку учество (политичките партии) или неучество (граѓанските организации) во општите (јавни) избори.

Вака дефинирираниот концепт е поширок од традиционалниот концепт за македонското граѓанско општество, но потесен од концептот предложен од Цивикус. На истражувачкиот тим му беше потешко да се придржува кон поширокиот концепт, отколку кон традиционалниот. Во најголем дел истражувањето се фокусира на граѓанските организации, и тоа „позитивните“. Неформалните групи, „негативните“ организации, синдикатите, стопанските комори и црквите и верските организации влегуваа во фокусот на ИГО само во одредени точки.

Цивикус подготви предлог од 20 категории организации за да ја операционализира дефиницијата на граѓанското општество. Задача на НСГ беше да го адаптира овој предлог на

македонската околина. НСГ дефинира 24 категории организации на граѓанското општество со битни отстапувања од оние дадени од Цивокус во мал број категории.

Првата промена е замена на „застапувачки и услужни организации“ со други категории. Според НСГ, застапување и услуги е методологија на работа. Во македонски услови поприватлива е поделба на категории според целни групи и потсектори. Категоријата на застапувачки организации во најголем дел е заменета со „демократија, човекови права и владеење на правото“. Услужните организации, пак, се заменети со „здравје и здравство“, „образование и наука“ и „социјална грижа (хуманитарни)“, како и повеќе категории засновани на целни групи.

Втора промена е замена на „организации активни во едукација, обука и истражување“ со „развој на граѓанското општество“ и со претходно споменатата „образование и наука“. Но ниту една од двете не опфаќа непрофитни училишта (не постојат во моментот) и јавни образовни институции (владин сектор).

Третата промена е раздвојување на категоријата „здруженија на социо-економски маргинализираните групи“ во „стари лица“ и „лица со посебни потреби“. Во стари лица се вклучени и здруженијата на пензионери кои во основа ја вршат и функцијата на солидарни фондови за закоп.

Другите помали промени се дадени во додатокот 8. Подолу е листата од 24 категории организации во Македонија.

Табела П 2.1. Категории на граѓанските организации во Македонија (НСГ, 2004)

Верски заедници	Ненасилство и толеранција
Демократија, човекови права и владеење на правото	Образование и наука
Деца, млади и студенти	Развој на граѓанското општество
Донаторски организации	Родољубни
Етнички заедници	Рурален развој
Жени и родови прашања	Синдикати
Животна средина и природа	Социјална грижа (хуманитарни)
Здравје и здравство	Спорт, хоби и рекреација
Информации	Стари лица
Култура и уметност	Струкови здруженија
Лица со посебни потреби	Финансиски услуги
Меѓународни организации	Други

Спорадично и на маргините од мапата се организациите за спорт, иако значително учествуваат во вкупниот број граѓански организации. Не се вклучени ни категориите организации како култура, образование, струкови организации, кои се исто така бројни, како и категориите информации, финансиски услуги, демократија и владеење на правото.

Меѓународните организации не се во мапата. За разлика од мапата на општествените сили каде меѓународната заедница е влијателна, не е така со мапата на граѓанското општество. Тоа е можеби така бидејќи иако најчесто соработката меѓу домашните и меѓународните организации е тесна, видливоста е најчесто на домашните организации. Пр., видливи се домашните организации за лица со посебни потреби, а не меѓународните кои ги поддржуваат.

Во мапата ги има многу малку (синдикатите) или ги нема другите актери на граѓанското општество (цркви и верски заедници, стопански комори), надвор од граѓанските организации. Ова е визуелно отсликување на доминантното разбирање на концептот на граѓанското општество (види П 2. и концептот на граѓанското општество користен во овој извештај).

Вежбата беше од голема важност за НСГ, бидејќи го отслика разбирањето на општеството и граѓанското општество во Македонија. Членовите на НСГ имаа тивко споделено и заедничко разбирање на општествените сили. Мапирањето на граѓанското општество бараше повеќе време заради поделеноста на некои членови на НСГ.

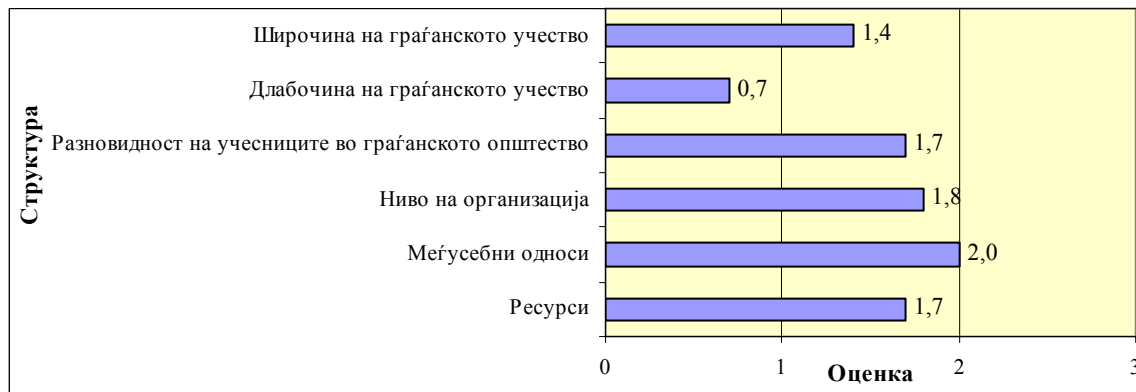
III АНАЛИЗА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Во ова поглавје се презентирани главните информации собрани при спроведувањето на Индексот на граѓанското општество. Анализата ја следи поделбата на димензии, поддимензии и показатели. Пред сè, ова поглавје е поделено на четирите димензии на граѓанското општество: структура, околина, вредности и влијание. На почетокот од секоја димензија е даден графикон со оценките на поддимензиите на скала од 0 до 3. Потоа, следуваат наодите за секоја поддимензија, кои се дадени детално. Исто така, на почетокот од секоја поддимензија е дадена табела со оценките на соодветните показатели од 0 до 3.

III 1. СТРУКТУРА

Во овој дел се опишуваат и анализираат вкупната големина, јачина и активно учество на граѓанското општество во однос на човечки, на организациски и на економски прашања. Оценката на структурата на граѓанското општество во Македонија е 1,5. Таа укажува на релативно силно граѓанско општество. Подолу е дадена оценката на шесте поддимензии во рамките на оваа димензија.

Графикон III 1.1. Оценка на поддимензиите за структура

III 1.1. Широчина на граѓанското учество

Оваа поддимензија ги опфаќа различните форми на граѓанско учество во Македонија во однос на широчината на членството, донациите во време и во пари, политичкото учество и нивото на локална граѓанска активност. Во табелата подолу се дадени оценките на соодветните показатели.

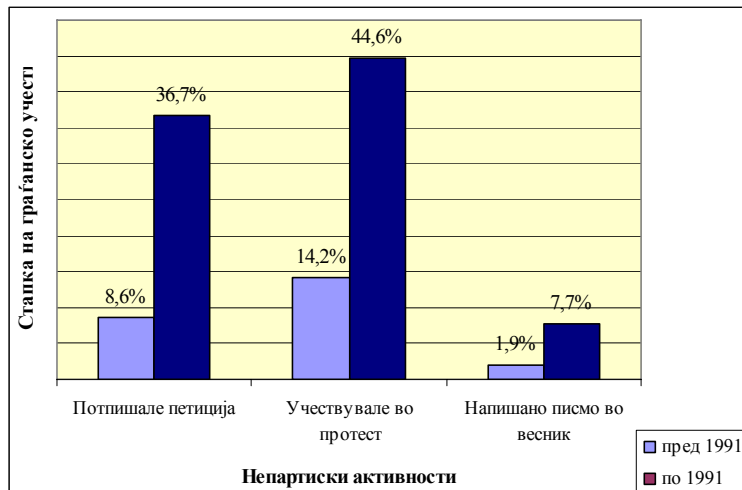
Табела III 1.1. Показатели кои ја проценуваат широчината на граѓанското учество

Пок. #	Показатели	Оценка
1.1.1	Непристрасни политички активности	2
1.1.2	Добротворни прилози	2
1.1.3	Членство во граѓански организации	1
1.1.4	Волонтирање	1
1.1.5	Колективни акции на заедницата	1

1.1.1. Непартиски политички активности. Учеството на поединецот во јавноста е неколкукратно зголемено денес во споредба со периодот пред 1991 година (во рамките на претходниот систем). Примерокот на заедницата покажува дека 7,6 % од анкетираниите напишале писмо до весниците (1,9% пред 1991 година), 52 % потпишале петиција (споредено со 8,6% пред 1991 година) и 44,6 % учествувале еднаш или повеќе пати на протести/демонстрации (споредено со 14,2 % пред 1991) по осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година. Според

квалитативната оценка на членовите на НСГ, во изминатите 15 години значително е зголемен бројот на протести од коишто најголемиот дел се однесуваат на социјални барања (стечай, спорни приватизации, зголемување плати и пензии, откуп на земјоделски производи). Во 2004 година се спроведе референдум за Законот за територијална организација на Македонија, кој се иницира со поддршка од граѓани. Повеќе за референдумот види во приказот III 1.1.

Графикон III 1.2. Учество на граѓаните во непартиски активности пред и по 1991 г.

Приказ III 1.1. Референдумот за Законот за територијална организација на Македонија

Во 2004 година Законот за територијална организација на Македонија предизвика значителна поларизација во земјата. Законот предвидуваше намалување на бројот на општини од 124 на околу 80. Главните забелешки беа непартиски процес и игнорирање на четириесетина општински референдуми, употреба на етнички критериуми во формирањето на општините, воведување двојазичност во главниот град Скопје.

Граѓанската организација Светски македонски конгрес побара референдум за овој закон. Со поддршка на опозициските политички партии, беше обезбедена поддршка од 180.454 граѓани (потребни 150.000). Референдумот беше распишан од Собранието на Република Македонија. За време на кампањата власта и меѓународната заедница го означуваше референдумот како етнички и против Рамковниот договор од Охрид⁹, додека опозицијата како демократско право за клучно прашање за нацијата. Покрај фактот дека организаторот е граѓанска организација, други 35 граѓански организации му дадоа отворена (јавна) поддршка. Во овие организации нема ни една од големите или познатите организации. Дobar дел (10 од 35) од овие организации може да се окарактеризираат како национални. Но другите се од доста различно потекло, како на пример струкови организации (5 од 35 - пр., Сојузот на историчарите на Македонија, Здружението на архитектите на град Скопје), организации на учесници или жртви на конфликтот од 2001 година (4 од 35) и роднокрајни организации (3 од 35) и други организации (8 од 35), вклучувајќи и еколошки организации. Некако најинтересен е податокот дека меѓу поддржувачите има и 4 организации од малцински групи, како на пример Сојузот на Македонците со исламска вероисповест и Сојузот на балканските Египќани - Охрид. Дури 23 организации беа од Скопје, а 5 од пелагонискиот регион. Од другите, само 2 беа од директно засегнатите општини (Струга, Дебар) и само 2 од источниот дел од земјата.

СМК организира митинзи во повеќе градови за поддршка на референдумот. Триесетина граѓански организации, пак, потпишаа „Заедничка изјава“ по повод процесот на децентрализација каде на референдумот не се гледа како решение за територијалната организација.

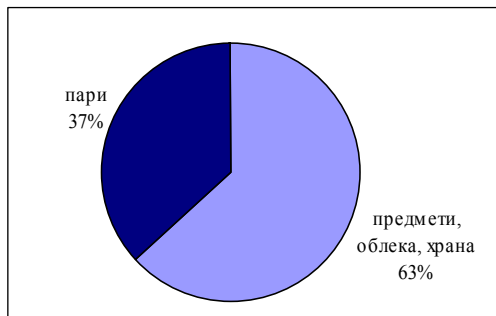
Референдумот се одржа на 7 ноември 2004 година. Одзивот на граѓаните беше 26%, од кои 94% гласале против новиот закон. Одлуките на државно ниво се сметаат за усвоени ако за нив гласале мнозинството од вкупниот број граѓани кои гласале, доколку гласале повеќе од половината од вкупниот број граѓани запишани во Избирачкиот список. Поради недоволниот одзив, референдумот беше неуспешен.

1.1.2. Добротворни прилози. Во Македонија мнозинството од луѓето имаат самоперцепција дека редовно даруваат (донираат) предмети, пари, облека и храна. Во примерокот

⁹ Повеќе информации во приказ III 2.3. на стр. 60

на заедниците 68,1% од испитаниците потврдно одговориле на прашањето дали подариле пари, облека или храна во изминатата година.

Графикон III 1.3. Добротворни прилози на граѓаните

Во истражувањето Солидарноста на граѓаните (МЦМС, 1999), три од четири испитаници (77%) имаат дарувано нешто лично.

НСГ ја смета оваа самоперцепција за „редовно дарување“ како висока и дека се однесува на „еднократно дарување“ на поединци (пр., питање на улица, на врата итн.). Финансирањето на граѓанските организации покажува дека дарувањето на граѓаните е многу мало (2% од испитаните граѓански организации во рамките на регионалните советувања изјавиле дека најголем дел од

нивниот буџет доаѓа од индивидуални донации).

Во државата не постои инфраструктура која ќе го поттикне давањето средства преку даночни или слични олеснувања и генерално нема поттик од страна на државата за донирање средства по кој било повод. Општ тренд е давањето материјални добра, а многу помалку пари и најчесто за акции ад-хок. Најсвеж пример е акцијата за помош на настраданите од цунамито во Југоисточна Азија кога беа собрани 200.000 евра.

Исклучок од овој тренд се верските заедници кои тврдат дека тие функционираат благодарение на добротворните прилози на верниците. Поради релативната затвореност во работата на заедниците, невозможно е да се провери колку и какви прилози прибираат и колку од тие прилози се наменети за хуманитарни цели, а колку за функционирање и обновување на верските објекти.

На пример, кај муслиманите постои институција *зекат* која е еден од петте столбови на исламот. Зекатот е обврска за секој муслиман, кој поседува потребна количина средства (нисаб). Износот којшто се дава се одредува во зависност од количеството со кое располага верникот. Значи, секој муслиман кој ги исполнува овие услови обврзан е да издвојува 2,5 % од неговите приходи за помош на сиромашните.

Во Македонија собирањето доброволни прилози не е уредено со закон.

Приказ III 1.2. Пријатели на детската клиника

Акцијата „Пријатели на детската клиника“ под покровителство на г-ѓа Лилјана Поповска, пратеник во Собранието на Република Македонија, а во организација на Клиниката за детски болести, Клиничкиот центар Скопје и УНИЦЕФ се одвива веќе две години. Основна цел на кампањата е подбрување на условите за престој, дијагностика и лекување на децата.

Остварени се вкупно 138 донации во материјални добра или пари, а во вкупна вредност од околу 700.000 евра се главно од домашни компании, амбасади, меѓународни институции, но и од индивидуални донации од граѓаните на Македонија. Веќе 2/3 од објектот се реновирани, а зградата доби и нова фасада. Целата кампања е испланирана и организирана од мал тим волонтери од детската клиника, но во низата активности се вклучија и другите вработени, како и многу глумци, уметници, водители, низа здруженија на граѓани, ученици на неколку училишта, сите на целосно волонтерска основа.

Една од клучните работи за успехот на кампањата беше големата медиумска поддршка во која се вклучија МРТВ, А1, Вртелешка, Време и други медиуми, како и поддршката од популарниот пејач Тоше Проески.

Граѓаните својот прилог можеа да го дадат на посебна сметка отворена за таа намена или преку СМС-пораки што се покажа како многу поефектно и резултира со донации преку мобилен телефон од 13.000 граѓани на Македонија во вкупна вредност од 962.400 денари (до 11 април 2005 г.).

Организаторите на кампањата како една од најважните работи кои придонеле за успехот ја истакнуваат транспарентноста. Тие велат дека на почетокот биле соочени со многу скептицизам и недоверба. Но, праксата на одбележување и оддавање признание за секоја донација, без оглед на висината на донацијата, преку прес-конференција или прес-соопштение, како и видливите резултати, придонеле со текот на времето да јакне довербата и донациите да се зголемуваат.

Најважната порака, како што истакна директорот на Клиниката, во атмосфера на демотивираност, апатија и неверување дека нешто може да се промени, е дека Македонија може, затоа што она што го

постигна Клиниката за детски болести во изминатите две години е колективно дело на македонските граѓани.

1.1.3. Членство во граѓански организации. Еден од четири македонски граѓани е член на барем една граѓанска организација или здружение, не вклучувајќи ги здруженијата на пензионери во кои членуваат приближно 200.000 лица. На ова укажува и примерокот на заедницата, во кој 77,1 % од испитаниците изјавиле дека не се членови на ниту една организација, вклучувајќи ги и верските организации.

Примерокот на заедницата покажа дека 22,9% од населението членува во граѓански организации, но со него не беа покриени здруженијата на пензионери. Приближно 10% од населението во Македонија членува во здруженијата на пензионери. Ако се земат предвид заедно, 33,9% од граѓаните членуваат во граѓанските организации. Затоа НСГ сметаше дека малцинство, а не мало малцинство од граѓаните, се членови на граѓански организации.

Сличен податок нуди и Европската и светска студија на вредности (WORC, 1999-2000).

Табела III 1.2. Членство во граѓански организации (WORC, 1999-2000)

сектор	учество
сиромаштија, вработување, еднаквост и домување	5,5%
човекови права	3,3%
животна средина, природа и екологија	4,9%
мировни движења	5,5 %
вкупно	19,2%

1.1.4. Волонтирање. Јазот меѓу самоперцепцијата на граѓаните на РМ за тоа колку тие на волонтерска основа ја помагаат својата заедница директно или преку организации и потврдната (регистралираната) волонтерска работа е голем. 74% од испитаниците во примерокот на заедницата тврдат дека волонтерски помагаат во нивната заедница надвор од граѓанските организации. Но на конкретното прашање колку помогнале во последниот месец, само 32,1 % даваат конкретен одговор на тоа колку време посветиле (дополнителни 7,6% не дале конкретен одговор).

НСГ смета дека оваа самоперцепција за волонтирање е превисока, имајќи на ум дека испитаниците не можеле да дадат примери за нивното волонтирање или, пак, колку волонтираат. Исто, можно е испитаниците да ја сметале помошта дадена на семејството или на соседите како волонтирање.

Табела III 1.3. Број на волонтери во граѓанските организации (WORC, 1999-2000)

сектор	учество
сиромаштија, вработување, еднаквост и домување	3,3%
човекови права	2,0%
животна средина, природа и екологија	3,1%
мировни движења	2,8%
вкупно	11,2%

Во 858 организации, кои доставиле комплетни податоци за Адресарот на граѓанските организации (МЦМС, 2003), членуваат вкупно 31.394 волонтери (37 волонтери/здружение), бројка која може да послужи како дополнителен показател за вклученоста во граѓанските здруженија. Структурата и дистрибуцијата на волонтери по организации се претставени во табелата подолу.

Табела III 1.4. Број на волонтери во граѓанските организации (МЦМС, 2003)

Број на волонтери			
	од 1 до 10	305	35,55%
	од 11 до 20	189	22,03%
	од 21 до 50	156	18,18%
	0	115	13,40%
	од 51 до 100	44	5,13%

	од 101 до 300	36	4,20%
	од 301 до 500	9	1,05%
	над 500	4	0,47%
	ВКУПНО	858	100,00%

Според истиот извор, секоја четврта граѓанска организација има вработен. Комплетно волонтерски организации се 657 организации (од вкупно 858 регистрирани во Адресарот на граѓанските организации, 76,57%). Од оние што имаат вработени најдоминантни се организациите со 1 до 5 вработени (157, или 18,30%). Само 5 организации во целиот сектор имаат повеќе од 20 вработени.

Сепак, може да се рече дека граѓанскиот сектор во Македонија е сектор на волонтерите. Најголемиот број граѓани вклучени во граѓанските организации се волонтери. Тоа посебно се однесува на одредени потсектори (категории) како женски организации, деца, млади и студенти или, пак, пензионерски организации. Постои впечаток дека најголем дел од волонтерите се во двете спротивни групи – возрасни или пензионери и млади. Но, многу малку луѓе волонтираат на редовна основа во Македонија.

Во значителен дел организации и за многу граѓани вработувањето е најголема мотивација да се вклучат во одредени активности на организациите. Ова и не изненадува ако се земе предвид стапката на невработеноста во државата, која изнесува 38,1%. Голем проблем е што ваквиот однос кон волонтирањето го потпомогнува сè повеќе „прифатениот пристап“ меѓу граѓанските организации дека „нема активности без пари“. Ова се потврди и во среднорочната оценка на програмата на МЦМС „Применето образование на младите Роми“ спроведена во 2003 г. (приказ III 3.7.), каде еден од наодите беше поврзан токму со ова. Само 1 од 15 организации продолжила со активности во програмата во периодот кога немале финансирање за истите активности.

1.1.5. Колективни акции на заедницата. Според испитаниците од примерокот на заедницата, во приближно половина заедници во Македонија опфатени со истражувањето има активности за решавање на проблемите на заедницата.

Од испитаниците во примерокот на заедницата 44,3% тврдат дека знаат за состаноците на куќните совети или за состаноците во месните заедници, а 28,5% и дека учествувале во овие активности. Потоа, 47,1% од испитаните граѓани слушнале за некоја добротворна кампања во нивната заедница, како што се акциите за чистење на улиците или за уредување на дворовите, а 32,7%, пак, учествувале во овие активности.

Од информациите доставени од верските заедници може да се заклучи дека постојат одредени акции организирани од страна на верска заедница за помош на хендикепирани и стари и изнемоштени лица, и во помала мера, односно не многу масовно функционираат оние за донации на стара облека и прехранбени продукти за сиромашните.

III 1.2. Длабочина на граѓанското учество

Оваа поддимензија го проучува интензитетот на различни форми на граѓанско учество во Македонија. Таа ја дополнува претходната поддимензија за широчината на учеството. Така што ако претходната поддимензија анализираше колку луѓе се членови на граѓански организации, оваа поддимензија го проучува интензитетот на ова учество (во колку организации членува македонскиот граѓанин). Во табелата се дадени оценките на соодветните показатели.

Табела III 1.5. Показатели кои ја проценуваат длабочината на граѓанското учество

Пок. #	Показатели	Оценка
<u>1.2.1</u>	Добротворни прилози	0
<u>1.2.2</u>	Волонтерство	1
<u>1.2.3</u>	Членство во граѓанските организации	1

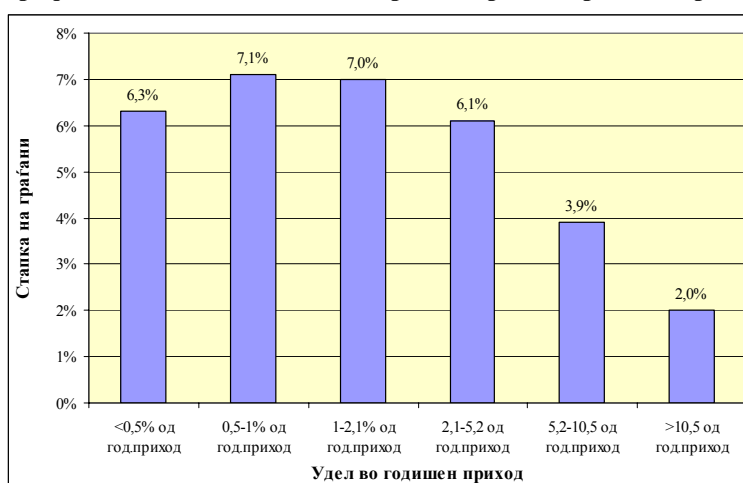
1.2.1. Добротворни прилози. Извештајот на УНДП за човечкиот развој од 1999 година ги наведува неразвиената економија, помалата средна класа, немањето даночни поттикнувања на

донаторите и недостатокот на религиозно инспирираното добротворство како реални пречки во развојот на донирањето во Македонија. Во последните истражувања (Солидарноста на граѓаните, МЦМС, 2000) за донирањето во земјата најголем пораст има кај религиозно инспирираното добротворство. Најголем дел од пречките спомнати во 1999 година сè уште постојат, со исклучок на порастот на слободата за верско организирање. Порастот на слободата на верското организирање и на верско инспирираното добротворство се меѓусебно поврзани.

Во анализата на граѓанските организации во Република Македонија (ИТЗ, 2003) се тврди дека само 2% донации од индивидуалци се појавуваат како извор на финансии за граѓанските организации. И покрај оваа мала бројка, организациите не прават многу за да ги анимираат луѓето во општеството да донираат пари или предмети.

Самоперцепцијата на оние што подариле предмети или донирале пари во изминатата година е 32,4 %, според примерокот на заедница. За жал, не постојат доволно податоци за да се испита кому и за која намена биле дадени тие предмети и средства. Единствено верските заедници и нивните организации тврдат дека најголем дел од нивните приходи се базирани на индивидуални донации.

Графикон III 1.4. Годишно донирање пари од страна на граѓаните според примерокот на заедницата

Луѓето во Македонија немаат изградено свест за потребата да дадат (донираат) парични средства на други. Во минатиот општествен систем постоеше концепт на солидарност (напати одржуван под притисок на државата), кој со транзицијата на општеството беше напуштен и заменет со нов екстреман индивидуализам.

Приказ III 1.3. Кампања „Македонија за жртвите од цунами“

Македонија се вклучи во обезбедувањето поддршка за жртвите од цунамито во јужна Азија. Во обезбедувањето на помошта се вклучи Владата на Република Македонија, Црвениот крст на Македонија и телекомуникациските претпријатија во Македонија. Телекомуникациските компании организираа кампања „Македонија за жртвите од цунами“ во периодот од 11 до 16 јануари 2005 година. Оваа кампања е прва од тој обем во постсоцијалистичкиот период.

Кампањата вклучуваше мобилизација на индивидуални донации, како и донации од деловниот сектор. Вкупно собраните средства изнесуваат околу 200.000 евра. Околу 43% од собраните средства се од индивидуални донации (табела долу).

начин на собирање	собран износ во мкд	однос
Телефонски донации	3.740.000	72,3%
ТВ-аукција	1.062.000	20,5%
Продажба	306.886	5,9%
Кутии за готовина во супермаркети	59.525	0,1%
Вкупно	5.168.411	100%

Останатите средства (57%) се обезбедени од деловниот сектор каде претпријатијата за мобилна телефонија, Мобимак (600.000 МКД) и Космофон (500.000) беа најголемите донатори.

Многу е тешко да се утврди износот на индивидуални донации за приватни лица. Овие донации во последно време се прилично распространети, а за жал остануваат неевидентирани. Типичен пример за вакви донации се помош на болни, пред сè деца и/или социјално обесправени лица, пред сè семејства со повеќе деца, за кои многу медиуми или МТ отвораат посебни сметки или телефонски линии за помош.

Табела III 1.6. Донирање преку СМС или јавување во 2005 г. на 3 од 10 броја за донации на Мобимак (Мобимак, 2005)

акција	сума во МКД
Цунами	4.051.300
Клиника за детски болести (вкл. А1 и Време) до 11.04.2005	962.400
„Пеperутка“ (вкл. Вртелешка) на 17.04.2005	160.000

1.2.2. Волонтирање. Според примерокот на заедниците, 67,9% од испитаниците не навеле дека посветиле време во волонтерски активности во последниот месец, а од остатокот, 16,1% биле волонтерски ангажирани од 1 до 5 часа, 7% работеле 6-10 часа и 9% од испитаниците работеле над 11 часа.

Повторно верските заедници се јавуваат како исклучок од трендовите кај другите организации. Речиси сите верски заедници во Адресарот на верските заедници во Македонија (МЦМС, 2004) истакнале дека имаат активисти за кои волонтерски редовно помагаат. Она што е битно да се земе тука предвид е мотивираноста (посветеноста) на луѓето кај верските заедници, која е од различен тип од онаа во граѓанските организации. За жал, не постојат податоци за бројот на часови, но според Адресарот на верските заедници бројот на волонтери/активисти во 23 верски организации (религиозните храмови) е 2.754.

Иако не постои точна квантификација за нивното учество, општо е мислењето во секторот, а потврдено од НСГ, дека во граѓанските организации има малку волонтери, но оние кои се вклучени се во просек активни најмалку 5 часа неделно. Ако на ова се додадат и неформалните начини на волонтерски труд, како на пример раководење куќни совети, месни заедници и слично, волонтерскиот придонес е поголем од евидентираниот.

Сепак, може да се заклучи дека во секторот нема многу активни волонтери, но малиот број активни волонтери одработува голем број часови. Постои впечаток дека најголем дел од (активни) волонтерите се во двете спротивни групи – возрасни или пензионери и млади.

1.2.3. Членство во граѓанските организации. Од учесниците во регионалните советувања, кои се членови на граѓанските организации, 12,6% членуваат во две организации, а 13,5% во три организации. Останатите се изјасниле дека членуваат само во една организација. Членството во повеќе организации може најчесто да се сретне во помалите заедници. Според примерокот на заедницата, 13,7% од испитаните граѓани изјавиле дека се членови на граѓанска организација, 28% од нив се членови на синдикат и 15% на организациите на жени, а исто толков процент (15%) се членови на организациите за спорт и хоби.

Приказ III 1.4. Сојуз на здруженијата на пензионерите на Македонија и Сојуз на синдикатите на Македонија – организации со историја и огромно членство

Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија (СЗПМ) е организација со долга историја на своето дејствување. СЗПМ произлегол од единствените синдикати на Македонија со формирање на Републичкиот одбор на пензионерите во 1950 година. СЗПМ функционираше во рамките на Сојузот на пензионерите на Југославија до осамостојувањето на Македонија кога е прекинато членувањето во федералниот сојуз и СЗПМ стана самостојна организација на пензионерите во Македонија. До 1994 година СЗПМ беше членка на Сојузот на синдикатите во Македонија (ССМ), кога со измена на статутот на ССМ е елиминирано колективното членство на СЗПМ.

СЗПМ ги организира пензионерите во Македонија и ги застапува нивните права во изминативе повеќе од 50 години. СЗПМ функционира главно од приходи собрани од членарина. Општинските организации на СЗПМ управуваат со солидарни фондови за закупнина преку кои членовите обезбедуваат неповратна парична помош во случај на нивна смрт или смрт на член на нивното семејство. СЗПМ управува со пензионерските домови, организира одмори за пензионерите, различни дружења, културни и спортски

манифестации. Денес Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија има 48 општински организации со околу 250.000 членови.

Сојузот на синдикатите на Македонија (ССМ) е организација која ги обединува и здружува синдикатите заради застапување на општествените, економските, социјалните и културните интереси на работниците во Македонија.

Денес ССМ обединува 18 синдикални организации. Највисок орган на ССМ е Конгресот кој се одржува еднаш на 5 години и има задача да ја донесе програмата за работа и статутот на ССМ и го избира претседателот на ССМ. Меѓу два конгреса функционира Советот кој е одговорен за спроведувањето на програмата. ССМ обезбедува приходи од членарина (44%), закуп на деловен простор (42%), донации и спонзорства (9%) и други приходи (5%).

III 1.3. Разновидност на учесниците во граѓанското општество

Оваа поддимензија ги проучува разновидноста и репрезентативноста на граѓанското општество. Таа анализира дали сите општествени групи учествуваат подеднакво во граѓанското општество или има некои групи кои се доминантни, а некои се исклучени. Табелата подолу ги дава оценките на соодветните показатели.

Табела III 1.7. Показатели кои ја проценуваат разновидноста на учесниците во граѓанското општество

Пок. #	Показатели	Оценка
1.3.1	Членството во граѓанските организации	2
1.3.2	Раководството на граѓанските организации	2
1.3.3	Распределба на граѓанските организации	1

Според централниот судски регистар на РМ, во државата има регистрирано вкупно 5.289 граѓански организации (2003 г.). За Адресарот на граѓанските организации (МЦМС, 2003) анкетирани се вкупно 1.512 организации, од кои 858 доставиле детални податоци.

Во публикацијата „Проекти на граѓанските организации во Македонија“ (МЦМС, 2004), собрани се податоци за 658 проекти (со вредност повисока од 150.000 МКД) спроведени од 340 граѓански организации. Ако се спореди фактот дека 658 проекти ги спровеле околу 340 организации од евидентираниите 858 организации во Адресарот (граѓански организации во потесна смисла на зборот), можеме да говориме за голем број неактивни организации.

Тоа го потврдуваат и податоците од финансиските извештаи доставени до тогашниот Завод за платен промет кои индицираат дека во 1998 година само 25% од вкупниот број регистрирани организации биле активни (УНДП, 1999). Затоа со обврската за пререгистрација во 1999 година доаѓа до значителен пад на бројот на организации (види дел II 1.).

Во овој извештај, при анализата на структурата на организациите и претставувањето одредени статистики, користени се бројките од 5.289 регистрирани организации, 1.512 регистрирани во Адресарот на граѓанските организации и 858 граѓански организации во потесна смисла на зборот.

Просечната македонска граѓанска организација е регистрирана во Скопје или еден од другите поголеми градови, е управувана од мажи (со исклучок на женските организации), се занимава со спорт и рекреација, или со култура и уметност (35,4% односно 10,4% респективно од вкупниот број организации имаат примарна дејност во овие области). Просечната организација има етнички хомоген состав, односно во средините со доминантно македонско население (по етничка припадност) е составена исклучиво од Македонци, во средините со доминантно етничко население Албанци од етнички Албанци итн.

1.3.1. Членството во граѓанските организации. Спортот, хобито и рекреацијата како нивна примарна дејност го навеле 35,4% од регистрираните организации во Македонија. Дополнителни 10,4 % ја навеле културата и уметноста како нивна примарна дејност. Ако на ова додадеме дека 4,7% од здруженијата се некатегоризирани, слободно може да констатираме дека половината од регистрираните организации во Македонија се занимаваат со прашања важни за заедницата, но со секундарно значење во однос на клучните проблеми во државата дефинирани

како приоритети во општеството: совладување на сиромаштијата, невработеноста, елиминација на корупцијата, подобрување на меѓуетничките односи и сл. (УНДП, 2005).

Застапеноста на руралната популација во граѓанските организации е исклучително мала. Според судскиот регистар, само 6,3% од организациите се регистрирале со седиште во село (370 од 5.851), а според Адресарот на граѓанските организации (МЦМС, 2003) оваа бројка е 10,8% (163 од 1.512 анкетирани организации) наспроти 40% од вкупната популација која живее на село. Од сите регистрирани организации, 5,4% го посочиле руралниот развој како примарна дејност.

Иако учеството и репрезентативноста на граѓанскиот сектор во голема мера го следи учеството на различните групи во остатокот на општеството (деловниот сектор и органите на управа, судскиот систем), сепак во граѓанските организации постои поголема репрезентативност. Ова е поддржано со примерите подолу (1.3.1.-1.3.3.).

Застапеноста на жените (со исклучок на специјализираните женски и родови организации) е на ниво од една жена наспроти 3 мажи (ИТЗ, 2003). Овој податок сепак е дисторзиран поради регистрација на голем број спортски клубови, кои се со доминантно машка популација, како граѓански организации. Секако, не треба да се занемари фактот дека во државата постојат активни женски организации со речиси исклучиво женско членство. Показател за ова е бројот на проекти наменети за жените (во 2001, 13% од вкупниот број регистрирани проекти, додека во 2003 тоа е 10%, според публикацијата Проекти на граѓанските организации, МЦМС, 2004).

Публикацијата „Проекти на граѓанските организации“ (МЦМС, 2004) содржи еден интересен податок дека само 2% од регистрираните проекти во 2001 година се наменети за селаните, а 14% во 2003 г.

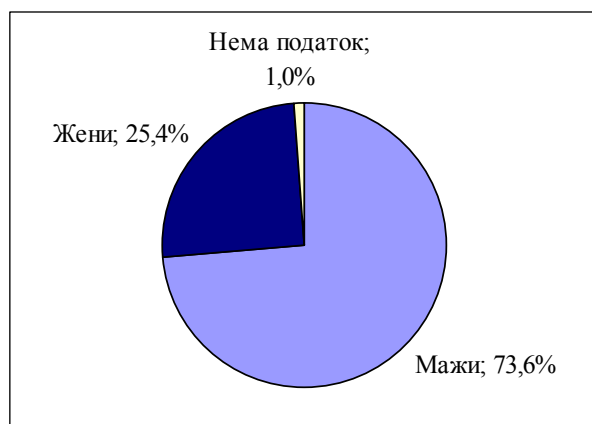
Според анализата на секторот направена од страна на ИТЗ во 2003 година базирана на Адресарот на граѓанските организации, најголем дел од организациите се етнички хомогени (47% етнички Македонци, 7% етнички Албанци). Од организациите, 29% се идентификуваат како мешани. Дополнителен показател за етничката припадност на членовите во организациите се лицата за контакт посочени од организациите (84% се Македонци, 7% Албанци, 4% Роми и 5% останато). Структурата на населението според последниот попис на населението е следниот: 64,17% Македонци, 25,17% Албанци, 3,85% Турци, 2,66% Роми (ДЗС, 2002).

Скоро сите општествени групи се претставени како членови на граѓанското општество, со помала претставеност на сиромашните, селаните и етничките заедници, особено етничките Албанци.

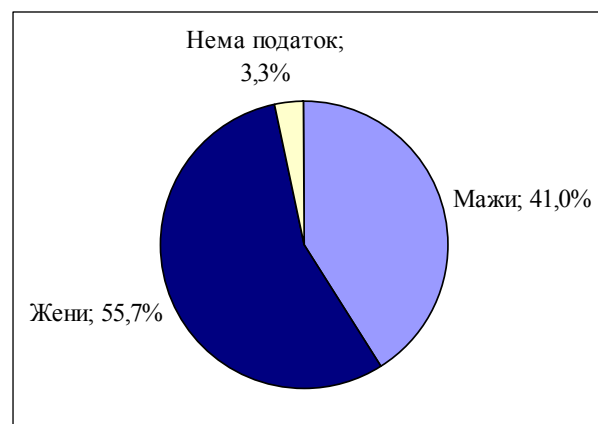
1.3.2. Раководството на граѓанските организации. Три од четири членови на раководствата на анкетираниите организации според Адресарот на граѓанските организации (изземени се женските организации) се мажи.

Графикон III 1.5. Застапеност на жените во раководствата на граѓанските организации (МЦМС, 2003)

а) Адресар на граѓанските организации

б) Анализа на стратешките организации

Според учесниците на регионалните советувања во однос на учеството на жените како лидери на граѓанските организации, 57% мислат дека се еднакво застапени, 36% малку застапени, а 8% скоро застапени и отсутни.

Овие односи се поинакви ако се анализираат поразвиени организации. Така, на пример од податоците на МЦМС при анализата на стратешките организации, за која се пријавија 61 организација со годишен буџет поголем од 1.000.000 денари (МЦМС, 2003), поделбата на раководните структури е различна. Жените се јавуваат во функција на претседател или извршен директор во 25 организации (41% од 61 организација).

Учеството на жените во собранијата и управните одбори на овие организации е исто така високо, во 38 од 61 анализирана организација, над 40% од членовите на собранието се жени. Слично е и во управните одбори каде е оваа бројка 34 организации од 61 организација (не треба да се занемари влијанието на женските организации на оваа листа). Глобално, тоа значи дека жените се застапени во секторот многу подобро отколку во другите сектори на општеството (на пример, во Собранието има 23 жени или во Владата има 3 жени-министри, а нема жени-менаџери во 10-те најголеми компании во Македонија). Колку и да е позитивна оваа слика и да се однесува на водечките граѓански организации во земјата, сепак не треба да залажува за остатокот од секторот каде само една раководна функција од четири е раководена од жена (види на почетокот на ова поглавје).

Табела III 1.8. Учество на жените во собранијата и извршните одбори (претседателство, управен одбор) (МЦМС, 2003)

Учество во органите	Собрание	Учество во вк. број орган.	ИО, УО, претседателство	Учество во вк. број орган.
0%	1	1,6%	3	4,9%
0-1%	2	3,3%	1	1,6%
2-20%	12	19,7%	11	18,0%
21-40%	8	13,1%	12	19,7%
41-60%	18	29,5%	14	23,0%
61-80%	7	11,5%	6	9,8%
81-99%	7	11,5%	2	3,3%
100%	4	6,6%	8	13,1%
нема одговор	2	3,3%	4	6,6%
Вк. организации	61	100%	61	100%

Слична е состојбата со застапеноста на припадниците на етничките заедници во раководствата на граѓанските организации:

Табела III 1.9. Застапеност на етничките заедници во раководствата на граѓанските организации¹⁰ (МЦМС, 2003)

Етничка припадност	Број	Процент
Македонци	690	80,4%
Албанци	46	5,4%
Срби	10	1,2%
Турци	11	1,3%
Роми	53	6,2%
Власи	10	1,2%
Босанци	0	0,0%
нема податок	38	4,4%
	858	100%

¹⁰ Во последните 2 табели синдикатите и верските заедници не се опфатени. Но и да беа, можеше да се очекува дека ќе се намалеше процентот на жени и претставници на етничките заедници.

Табела III 1.10. Застапеност на етничките заедници во управувачките органи (МЦМС, 2003)

Учество во органите	во собрание		во ИО, УО, претседателство	
	бр. организации	% од вк. бр. орг.	бр. организации	% од вк. бр. орг.
0%	8	13,1%	15	24,6%
0-1%	2	3,3%	1	1,6%
2-20%	20	32,8%	16	26,2%
21-40%	14	23,0%	10	16,4%
41-60%	4	6,6%	3	4,9%
61-80%	0	0,0%	2	3,3%
81-99%	3	4,9%	1	1,6%
100%	1	1,6%	1	1,6%
нема одговор	9	14,8%	12	19,7%
Вк. орг.	61	100,00%	61	100,%

Состојбата со (не)учеството на етничките заедници е поалармантна. Половината организации од анкетираниите 61 имаат помалку од 20% претставници на етничките заедници во собранјата, а 32 од 61 имаат помалку од 20% претставници во нивните управни одбори. Ова практично значи дека во половината од „поголемите“ граѓански организации во РМ учеството на етничките заедници е занемарливо.

1.3.3. Распределба на граѓанските организации. Во Македонија граѓанските организации се концентрирани во главниот град и во другите поголеми градски средини.

Приближно половина од учесниците во регионалните советувања сметаат дека граѓанските организации најмногу се концентрирани во големите градови (45,2%) и сличен процент (37,6%) дека тие се најмногу лоцирани во урбаните подрачја. Само една петтина од учесниците мисли дека граѓанските организации се присутни секаде, дури и во најзапоставените делови.

Според централниот судски регистар на Република Македонија, до 2003 година регистрирани се вкупно 5.289 граѓански организации. Од нив, 2.320 организации се регистрирани во Скопје (или 43,8% од сите организации). На листата со најголем број регистрирани организации следуваат Битола (379 регистрирани организации), Прилеп (330), Куманово (258) итн. Табелата подолу дава комплетна слика за географската распределба на организациите според регистарот на судот.

Судски регистрираните организации во официјалниот регистар не се секогаш и активни организации. Затоа како друга бројка којашто може да ни укаже на активните организации во секторот е бројката на организации анкетирани во Адресарот на граѓанските организации (МЦМС, 2003). Според Адресарот (единствен во државата со повеќегодишна традиција и темелна изработка), бројот на активните организации е 1.512. Географската поделба на организациите е малку поразлична од онаа во регистарот. Според неа, во Скопје се активни 353 организации (или 23,3% од 1.512 активните организации). На оваа листа, ако споредиме со претходната, следуваат Прилеп со 165 организации (10,9%), потоа Штип со 121 организација (8%), Битола со 85 организации (5,6%), Велес со 75 организации (5%) итн.

Табела III 1.11. Географска распределба на граѓанските организации (МЦМС, 2003; Државен завод за статистика)¹¹

Регион	БДП (ПКМ во САД\$)	Вкупно жители (1994)	Вк. НВО	НВО/1000 ж.	Градско насел.	Вк. НВО/град	НВО/1000 ж.	Селско насел.	Вк. НВО/село	НВО/1000 ж.
Скопски	11.964	545.228	2.454	4,5	444.299	2.381	5,4	100.929	73	0,7
Кумановско-кратовски	3.541	163.841	309	1,9	89.500	327	3,7	74.341	5	0,1

¹¹ За повеќе информации (на ниво на градови) види во додатокот 5

Брегалнички	5.104	201.525	557	2,8	121.896	535	4,4	79.629	22	0,3
Струмички	6.050	168.481	390	2,3	68.466	325	4,7	100.015	65	0,6
Повардарски	5.591	131.035	329	2,5	92.087	311	3,4	38.948	18	0,5
Пелагониски	6.905	201.338	822	4,1	159.803	759	4,7	82.793	63	0,8
Езерски	4.192	212.874	590	2,8	96.195	539	5,6	116.679	51	0,4
Полошки	3.076	280.352	400	1,4	91.352	326	3,6	189.000	74	0,4
Македонија	6.850	1.945.932	5.851	3,0	1.163.598	5.481	4,7	782.334	370	0,5

Што се однесува до утврдувањето на седиштата на верските заедници, може да се каже дека 18 од вкупно 23 (МЦМС, 2004) се со седиште во Скопје, додека 2 се во Струмица, 1 во Охрид, 1 во Тетово и 1 во Куманово. Сепак, постои регионална распределеност (по епархии, муфтиства, парохии).

Постои висока концентрација на граѓански организации во главниот град и поголемите урбани центри. Голем број од организациите (43%) се концентрирани во Скопје и граѓанските организации се скоро отсутни во селските средини. Соодносот урбани-селски е 10:1, односно во урбаните средини има 5 организации на 1.000 жители, а во селските половина организација (0,5) на 1.000 жители.

III 1.4. Ниво на организација

Оваа поддимензија навлегува во постоењето чадорски структури, примена на механизмите за саморегулација, инфраструктурата за поддршка на граѓанските организации и меѓународните односи. Табелата подолу ги дава оценките на соодветните показатели.

Табела III 1.12. Показатели кои го проценуваат нивото на организација

Пок. #	Показатели	Оценка
1.4.1	Постоење на чадор-организации	2
1.4.2	Ефективност на чадор-структурите на граѓанските организации	2
1.4.3	Саморегулација	1
1.4.4	Инфраструктура за поддршка	2
1.4.5	Меѓународни контакти	2

1.4.1. Постоење чадорски организации. Според Адресарот на граѓанските организации (МЦМС, 2003), во Македонија постојат околу 200 чадорски организации. Бројот на членки и опфатот на членови во овие чадорски организации е невозможно да се одреди, затоа што нема целосни податоци во истражувањата и изворите коишто беа употребени.

Во Македонија постојат чадорски организации коишто се законски одредени, како на пр. спортските сојузи. Во другите сектори вообичаено чадорските организации се организирани според целна група (жени, ромски организации и сл.), структурата на нивните членови (лекари, новинари, специјалисти по одредена професија) или сектор на дејствување (пример, животна средина).

Приказ III 1.5. Граѓанска платформа на Македонија

Граѓанската платформа на Македонија е основана на 16 март 2004 г. во Скопје од страна на 31 организација од различни сектори и интереси. Таа е отворено место за размислување, демократска расправа на идеи, формулација на предлози, слободна размена на искуства и меѓусебно поврзување за делотворна акција на граѓанските организации што се посветени на градење граѓанско општество во Македонија. Легитимноста на ГПМ е заснована на нејзината способност да го зајакне граѓанското општество (граѓанскиот сектор), добро да го вкорени и да обезбеди организираност и постојаност.

ГПМ има постојани и повременни тела. Постојани тела се: Советот, Комитетот и Секретаријатот, како и други работни групи, тематски комитети и др. ГПМ се финансира преку членарина и самофинансирање на активностите.

Активностите се насочени кон: подобрување на комуникацијата, координацијата и соработката на граѓанскиот сектор; развој на домашен систем на поддршка (законска рамка, етички стандарди, одговорност

и транспарентност, делотворност на граѓанските организации, демонстрирање резултати и градење имиџ); воспоставување партнерски односи со државниот сектор, со деловниот сектор и со меѓународните организации и агенции во Република Македонија за воспоставување партиципативна демократија и социјално (општествено) одговорен деловен сектор; и, активно учество во меѓународен контекст.

Во моментот во ГПМ членуваат 36 организации. Прегледот на членките е даден во додатокот 6.

Секторите на синдикални организации, спортски здруженија, пензионерски, еколошки и женски организации важат за консолидирани сектори за што во најголема мера се заслужни чадорските организации во кои се здружуваат.

Карактеристично за Македонија е формирањето на т.н. ад-хок мрежи на организации, кои се формираат во посебни ситуации и вообичаено се насочени кон решавањето или ублажувањето одредени проблеми. По завршувањето на одредениот проблем или на конкретната задача, организациите од овие мрежи престануваат да се координираат. Најкарактеристични примери се Националната координативна група за помош - формирана во 1999 г. за време на кризата на Косово, потоа во 2001 г. за време на кризата во Македонија; Коалицијата Моќта е во народот - поврзана со парламентарните избори во 2002 г., потоа Коалицијата на младинските организации СЕГА! - создадена за потребите на дефинирањето на младинската стратегија 2004/05.

Друг корисен извор за постоење чадорски организации или мрежи е анализата на стратешките организации (анализа на 61 пријава за финансиска поддршка во рамките на програмата ЈСН на МЦМС во 2003 година):

Табела III 1.13. Припадност на граѓанските организации на формални или на неформални мрежи, според анализата на стратешките организации

Членство во мрежи	Не		Да		1-3	4-6	>6	но
Формални мрежи	10	16,4%	48	78,7%	40	7	1	3
Неформални мрежи	16	26,2%	40	65,6%	35	4	1	5

Мнозинство од организациите се членови на сојузи, федерации, платформи или други чадорски структури, врз основа на типот на граѓанските организации или, пак, нивните целни групи.

1.4.2. Ефективност на чадорските структури на граѓанските организации. Мрежите се многу поефикасни кога станува збор за одговарање на итни потреби или задоволување краткорочни цели (на пример, во кризните ситуации или креирање стратегија). Тоа во голема мера е и показател за начинот на размислување на граѓанските организации, кој е многу повеќе насочен на исполнување краткорочни, опипливи (tangible) цели. Затоа одржувањето на мрежите на средни и долги периоди е многу тешко. Одредени мрежи постојат повеќе од 10 години (СОЖМ, ОЖМ и ДЕМ), но не постојат конкретни извештаи за нивна оценка и ефективност во работата. Прв извор за оценка на ефективноста на чадорските структури се регионалните советувања, каде од 118 испитаници, 31 испитаник (26,27 %) смета дека чадорските организации се генерално ефективни, 57 (48,3%) делумно ефективни и 17 (14,4%) многу неефективни.

Во одредени сектори на дејствување воопшто нема чадорски организации или, пак, таквите се распаднале. Пример за ова е младинското организирање, каде по 1991 г. и транзицијата на Социјалистичкиот сојуз на младите во Младински совет, координативната структура никогаш не заживеа и не достигна кредибилитет кај целната група. Слично е и кај студентите, кои и покрај постоењето јаки студентски организации на различните универзитети во одредени периоди по 1991 г. не успеаја да создадат национална координативна структура.

Во секторот жени постојат неколку координативни тела (СОЖМ, ОЖМ, САЖМ, Македонско женско лоби, Сојуз на жената Влаинка, Сојуз на турската жена и сл.), кои достигнаа големо влијание во однос на рамноправноста на жената, а особено по прашањето на учество на жените во политиката. Како и да е, постоењето повеќе паралелни чадорски организации, разделени по национална припадност, секогаш не резултира со ефективност во нивното работење. Тоа е делумно надминато со формирањето на Македонското женско лоби, каде се претставени сите.

Други, различни мрежи на ресурсни центри беа креирани од страна на донаторските организации (Центри за поддршка на НВО на ФИОМ со поддршка на Швајцарската агенција за развој и соработка и ЕАР, Европскиот центар за малцински прашања, Вавилон-центрите на Светска банка и Агенцијата за млади), кои им помагаат на организациите во помалите градови. Како и да е, овие ресурсни центри ја делат судбината на повеќето организации во секторот - прават напори за самоодржливост без поддршка од странските донатори, но со неизвесност за нивното опстанување.

Постоењето многу мрежи на граѓански организации бара поголем фокус на подобрувањето на ефективоста на вмрежувањето.

1.4.3. Саморегулација. Денес во граѓанскиот сектор во Македонија постојат многу малку правила за однесување и саморегулација. Не постои заеднички кодекс за однесување. Во мај 2001 г. 53 граѓански организации изготвија предлог-национален кодекс на однесување за граѓанските организации и формираа работна група што ќе го заврши процесот. И покрај тоа што со изготвувањето на овој кодекс на однесување граѓанските организации покажаа дека се заинтересирани да ги подобрат своите оперативни практики и да ги подигнат етичките стандарди, овој кодекс никогаш не ја доби поддршката на поширокиот број организации и не заживеа како општоприфатен во секторот.

Табела III 1.14. Напори во граѓанското општество за создавање средства за саморегулација на граѓанските организации, според регионалните советувања

Постојат напори – но влијанието е сè уште ограничено.	48%
Постојат некои механизми за саморегулација, но влијанието е ограничено.	29%
Постојат мех. за саморегулација и функционираат доста добро. Се забележува некакво влијание.	13%
Не се направени вакви напори.	11%

Една од клучните карактеристики на граѓанскиот сектор е „недостатокот на отчетност“, т.е. воопшто, граѓанските организации не се доволно отчетни. За разлика од властите кои мораат да исполнат некакви очекувања или пак да ризикуваат да не бидат избрани, и деловниот сектор, кој во голема мера е одговорен пред акционерите, граѓанските организации немаат секогаш начини да го мерат успехот и затоа немаат јасен поттик да дадат резултати. Тоа е исто така меѓу причините за „сомневање“ во граѓанскиот сектор од граѓаните и од власта и влијае врз нивната репутација.

Меѓу главните пречки за отчетност на граѓанските организации се несоодветните способности за внатрешно управување, недостаток на мотивација која е директно поврзана со немање свест или јасно разбирање за ползата од саморегулација. Саморегулацијата треба да биде волонтерска и бара заложба и посветеност на граѓанскиот сектор. Истата подразбира и внатрешни иницијативи (причини) и свест од потребата за саморегулација од проактивни причини.

Општ впечаток е дека е направено релативно малку во делот за општоприфатен кодекс на однесување во граѓанскиот сектор во Македонија и дека исто така внатре во организациите разбирањето за саморегулацијата е најразлично и има релативно малку напори да се подобри оваа ситуација.

1.4.4. Инфраструктура за поддршка. Бројот на НВО-центрите за поддршка се зголеми последните години. Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) и Фондацијата Институт отворено општество - Македонија (ФИОМ) обезбедија финансии за четири центри за поддршка. На почетокот на 2004 година на овие четири центри им се придружија уште 8 центри во помалку развиените градови во Македонија, поддржани од Европската агенција за реконструкција (ЕАР) и од ФИОМ. Овие центри станаа оперативни и работат на обезбедување техничка помош, обука, совети и мали грантови за организациите на граѓанското општество.

Приказ III 1.6. Центри за поддршка на НВО (ЦПНВО)

Во 2000 година Фондацијата Институт отворено општество – Македонија започна со реализација на активности за поддршка на иницијативи за локален развој преку основање 4 центри за поддршка на НВО во Велес, во Штип, во Прилеп и во Кичево. По 4 години, ФИОМ отвори уште 8 центри и тоа во Дебар, во Струга, во Делчево, во Кратово, во Гевгелија, во Ресен, во Струмица и во Неготино.

ЦПНВО придонесуваат кон развојот на вмрежувањето, координацијата, комуникацијата и развојот на партнерствата меѓу самите НВО, како и помеѓу нив и локалните власти, медиумите, училиштата и другите корисници. Освен граѓанските организации, ЦПНВО ќе помогнат и во зајакнувањето на соработката со општините, но и за поголема транспарентност кон граѓаните.

ЦПНВО нудат логистичка поддршка за локалните организации, како простор за состаноци, опрема за комуникација, фотокопирање, библиотека, информации; зајакнување на капацитетите со организирање работилници, семинари, консултации, пристап до информации за обуки и обучувачи; вмрежување/фасилитирање, односно координативни состаноци, контакти со локалните власти, медиумите, деловниот сектор, застапување, лобирање, НВО-форуми, посети; финансиска поддршка на мали и развојни проекти и проекти за застапување (до 5.000 евра) за НВО; како и поддршка на иницијативи од заедницата - активности од заеднички интерес на локалните НВО.

ЦПНВО финансиски се поддржани од СДЦ и од ЕАР.

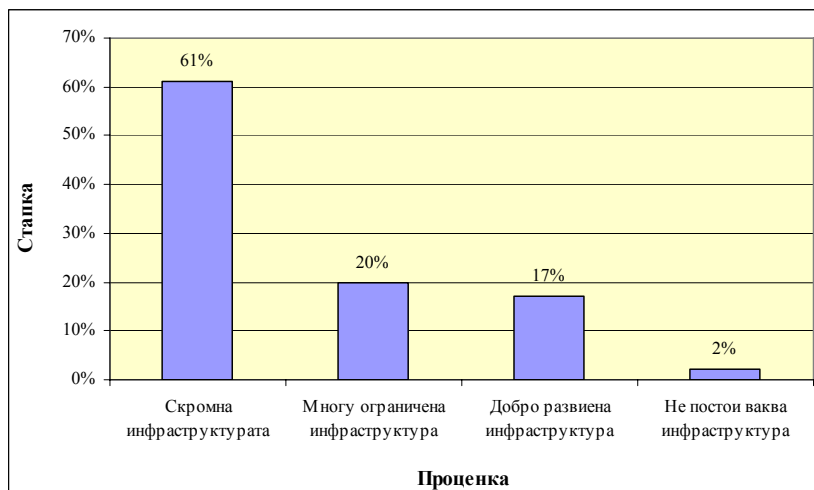
Понатаму, Европскиот центар за малцински прашања основа шест регионални НВО-центри. Примарната цел на овие центри, лоцирани во Скопје, во Тетово, во Гостивар, во Штип, во Куманово и во Битола е да ја зајакнат соработката на граѓанските организации и да ја подобрат меѓуетничката толеранција, почитувањето на разликите, како и дијалогот преку заеднички проекти и иницијативи. Пристап до информации е можен преку веб-сајтовите на граѓанските организации, билтените и адресарите.

Треба да се напомене дека во Македонија има мал број посреднички организации кои во изминатиот период биле извор за поддршка на развојот на граѓанските организации. Може да се споменат Фондацијата Институт отворено општество Македонија (ФИООМ), Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и Институтот за трајни заедници (ИТЗ). Овие организации во последните десетина години обезбедија голем дел од грантовите за помалите организации и поддржаа или спроведоа обуки за голем број активисти на граѓанските организации. Само на обуките организирани од страна на МЦМС во изминатите 10 години учествувале 2.465 членови на граѓанските организации. Овие организации не само што поддржуваа или испорачуваа обуки, тие исто така беа едни од главните поддржувачи на организациско ниво, како и во развојот на секторот на национално ниво.

Има локални обуки што се спроведуваат на македонски јазик и на албански јазик. Меѓутоа, обуките што моментално се на располагање не се во можност да ги задоволат сè поголемите потреби на секторот (неразвиени обуки, на пр. застапување и лобирање, финансиска одржливост и др.). Бројот на обучувачи за граѓанските организации е доволен, сепак има уште многу работа за да се подобри квалитетот на обуките. Има материјали за обуките на македонски јазик, но не се издаваат редовно. Локалните веб-страници нудат многу малку информации во врска со обуките. Овде треба да се напомене спроведувањето обуки без никаков надомест, што значително го отежнува градењето на центри „ноу-хау“ (know-how), кои ќе можат да опстанат во услови кога ќе треба да побараат наплата за своите услуги (обуки).

Оценката на инфраструктурата од страна на Индексот на одржливост на УСАИД за 2003 г. покажува дека македонскиот граѓански сектор се наоѓа на средината од транзицијата. Оваа оценка меѓу 3 и 5 значи дека „Во поголемите населени центри се активни посреднички организации и ресурсни центри и тие обезбедуваат услуги, како што се грантови, издавање весници, одржување на база на членство, библиотеки со литература за граѓанските организации и обезбедуваат основна обука и консултантски услуги. Започнува формирање на другите чадорски организации и мрежи заради фасилитирање на вмрежувањето и координацијата на активностите на граѓанските организации. Локалните обучувачи имаат капацитет да обезбедат основна организациска обука. Формирани се и форуми на донаторите за координација на финансиската поддршка од меѓународните донатори и да се развијат активности за локална корпоративни добротворни активности. Вредностите на меѓусекторски партнерства сè уште не се препознати.“

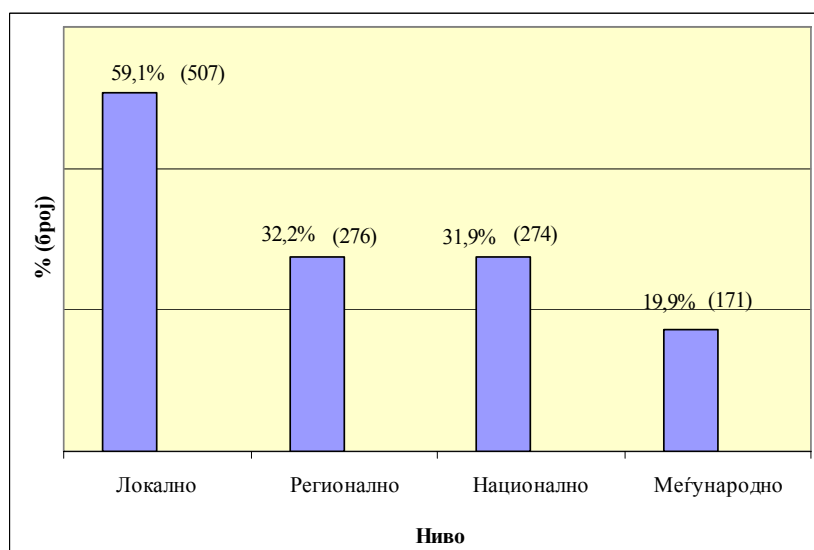
Графикон III 1.6. Проценка на постоечката инфраструктура за поддршка и градење на капацитетите на граѓанското општество според регионалните советувања

Учесниците на регионалните советувања ја оценија постоечката инфраструктура за поддршка на граѓанското општество во Македонија како скромна.

1.4.5. Меѓународни контакти. Меѓународна соработка остваруваат една петтина (171 организација) од граѓанските организации ако се земат податоците од 858 организации, кои доставиле детални податоци за Адресарот на граѓанските организации за 2003 година (МЦМС, 2003). Ако се земе предвид дека голем број од организациите се активни на локално и на регионално ниво и ако меѓународната соработка не е во нивните приоритети, оваа бројка е сосема солидна. Преку програмите на поголемите организации за поддршка на граѓанскиот сектор, како ФИОМ, МЦМС и други, многу организации имаат воспоставено контакти со меѓународни мрежи и склучено партнерства со организации од странство. Анкетираните на регионалните советувања се воздржани околу учеството на македонските организации на меѓународни настани и нивното членство во меѓународни организации (92% мислат дека само неколку или многу малку организации членуваат во меѓународни организации или мрежи, 85% мислат дека малку или само неколку организации испраќаат свои членови на меѓународни настани). Но ова само ја потврдува констатацијата дека најголем дел од организациите кои имаат меѓународна соработка се национални организации или чадорски организации што е и нормално ако се земе предвид дека во овие организации членуваат помалите локални и регионални организации.

Графикон III 1.7. Ниво на дејствување на граѓанските организации (МЦМС, 2003)

Еден од проблемите во одржувањето на членството во меѓународни организации е плаќањето членарина. Тоа во голема мера ги ограничува организациите да членуваат во меѓународни организации, бидејќи тешко ги обезбедуваат средствата за плаќање на меѓународната членарина - немаат индивидуални прилози, малку донатори се подготвени да ги поддржат овие трошоци и слично.

Кога станува збор за меѓународни контакти, во

Македонија не смее да се занемари и присуството на многу странски организации кои го поддржуваат граѓанското општество. Преку нив, организациите се изложени на постојан контакт со странци - вработени во овие организации или со нивните волонтери од странство (Мировен

корпус, или Волонтерската програма на ОН). Овие последниве се доста активни на локално ниво и голем број странски волонтери поминале 3 до 6 месеци во помалите градови во Македонија. Тоа на организациите и на нивните членови им овозможува дополнителен контакт со различен приод во работата и познавања од граѓанското општество.

III 1.5. Меѓусебни односи

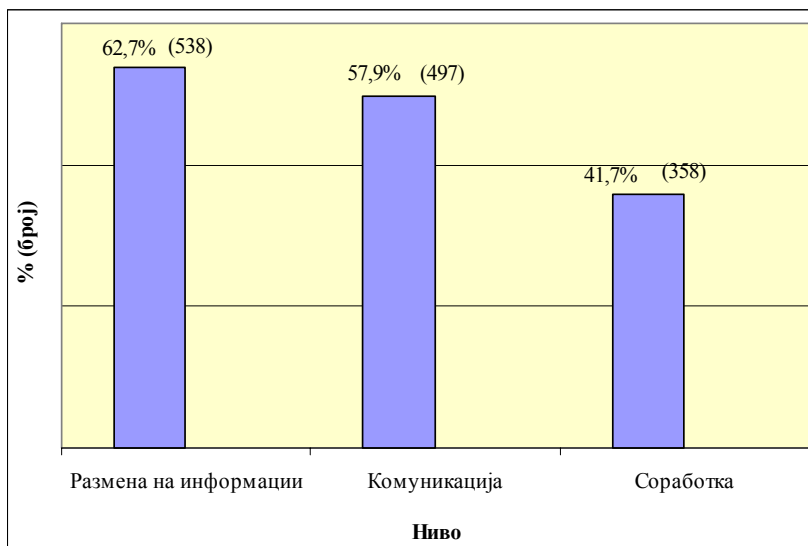
Оваа поддимензија ги анализира односите меѓу актерите во граѓанското општество во Македонија. Табелата подолу ги дава оценките на соодветните показатели.

Табела III 1.15. Показатели кои ги проценуваат меѓусебните односи

Пок. #	Показатели	Оценка
1.5.1	Комуникација	<u>2</u>
1.5.2	Соработка	<u>2</u>

1.5.1. Комуникација. Граѓанските организации, според нивната самоперцепција, во значителен број комуницираат меѓу себе и разменуваат информации. Ова може да се заклучи и од Адресарот на граѓанските организации од 2003 година и од регионалните советувања во 2004 г. Нивото на размена на информации, комуникација и соработка на граѓанските организации може да се види од графиконот подолу.

Графикон III 1.8. Ниво на размена на информации и соработка (МЦМС, 2003)

Учесниците во регионалните советувања имаа различни видувања на нивото на комуникација во граѓанското општество. Дека меѓусебната комуникација е на значително ниво сметаат 29% од учесниците, 48% дека е скромна, додека дел сметаат дека истата е ограничена или незначителна (30%).

Има два веб-сајта кои информираат за граѓанското општество воопшто и каде граѓанските организации разменуваат информации: www.gragjanskisvet.org.mk и www.mango.org.mk. Исто така, се издава и списанието Граѓански свет, кое служи како средство за размена на информации и комуникација меѓу самите граѓански организации, но и со другите чинители. Приближно функционираат околу 200 сајта на граѓанските организации, а се издаваат и неколку електронски и печатени билтени. НВО Саемот е најголем настан за размена на информации и комуникација (приказ III 1.5.).

1.5.2. Соработка. Соработката на граѓанските организации, особено по прашања од долгорочен стратешки интерес, е релативно ограничена. Во Адресарот на граѓанските организации од 2003 г. од 858 (граѓански организации во потесна смисла на зборот), 358 (41,7%) тврдат дека соработуваат со други организации од секторот. Многу пониски се процентите за соработка со другите актери: со владата 8,0%, со единиците за локална самоуправа 9,8%, со институциите, 4,9%, со деловниот сектор 2,7%.

Слични се податоците коишто може да се најдат и во публикацијата „Проекти на граѓанските организации“ (МЦМС, 2004), каде од 652 спроведени проекти во 2003 (на 340 организации) во 241 проект (36,96%) е остварена соработка на граѓански организации меѓу себе, во 87 соработувале (13,34%) и со единиците на локалната самоуправа, а во 85 проекти (13,04%) е остварена соработка со владините институции, или вкупно 355 проекти (54,45%) се спроведени во соработка на две или повеќе организации или институции.

Сепак, на овие релативно ниски показатели треба да им парираат одредени позитивни трендови во секторот, како, на пример, одржувањето на НВО-саемите, кои прераснаа во форум што помага да се зголеми комуникацијата, координацијата и размената во рамките на секторот. За поздравување е и фактот што учеството на НВО Саемот се зголемува од година во година (последниве четири години: 2001 г. - 154 организации, 2002 г. - 199 организации, 2003 г. – 205 организации и 2004 г. – 244 организации учествуваа на овие настани).

Приказ III 1.7. НВО Саем

НВО Саемот - Форум на граѓанското општество во Македонија за првпат се одржа во 2001 година со првична цел да се промовира граѓанскиот сектор и да се подобрат односите со јавноста. Подоцна, целите на НВО Саемот се преточија во:

- да создаде простор за размена на искуства и да го поттикне меѓусебното разбирање и почитување на граѓанските организации;
- да поттикне поголем дијалог меѓу актерите во општеството, да го зголеми нивото на нивната комуникација, координација и соработка;
- да ја зголеми информираноста на јавноста и другите актери за активностите на граѓанските организации; како и
- да придонесе кон размената на информации со организации од регионот.

Учество на НВО Саемот земаат како граѓанските организации од Македонија, така и организации од регионот, но и од другите европски земји и од Централна Азија. Освен граѓанските организации, учествуваат и верски заедници, владини институции, меѓународни организации, претпријатија и сл.

НВО Саемот се состои од три компоненти: форумски настани; изложбен дел; и, социокултурни настани.

Показател/година	2001	2002	2003	2004
Учесници (организации)	154	199	205	244
Посетители	4.000	6.000	9.459	9.798
Форумски настани	19	30	59	80

Втор позитивен тренд е формирањето на Граѓанската платформа на Македонија, која се стреми да ги застапува долгорочните интереси на секторот, во која членуваат 29 граѓански организации (приказ III 1.5.). Соработката на организациите најчесто се базира на соработка околу третирањето на некое одредено прашање или на лобирање за некој одреден закон или регулатива и тука може да се најдат позитивни примери (кампања за Законот за рак на дојката, организациите вклучени во „Цело е кога има сè“, „Моќта е во народот“ за парламентарните избори во 2002 г. итн.).

Како и да е, граѓанските организации во Македонија се наоѓаат пред голем предизвик, а тоа е да остварат подолгорочна и подлабока меѓусекторска соработка во следниот период. Притоа тие ќе мора да развиваат партнерства, кои нема да бидат форсирани и финансирани од донаторите, туку ќе произлезат од потребите на целната група и од суштинската поврзаност и потребата од взаемна работа со државните институции, институтите и образовните центри, деловниот сектор, медиумите и политичките партии, соработка што во моментов недостига во државата.

III 1.6. Ресурси

Оваа поддимензија го проучува нивото до коешто граѓанските организации обезбедуваат соодветни ресурси за спроведување на нивните задачи во Македонија. Тука спаѓаат и финансиските и човечките ресурси. Табелата подолу ги дава оценките за соодветните показатели.

Табела III 1.16. Показатели кои ги проценуваат ресурсите

Пок. #	Показатели	Оценка
1.6.1	Финансиски ресурси	1
1.6.2	Човечки ресурси	2
1.6.3	Технолошки и инфраструктурни ресурси	2

1.6.1. Финансиски ресурси. Во Македонија не постои конкретна и точна бројка за финансиските ресурси со коишто располагаат граѓанските организации. Во извештајот на УНДП за човечки развој од 1999 г. се прикажани изворите на финансирање на граѓанските организации, според финансиските извештаи на организациите, кои ги поднеле до тогашниот Завод за платен промет.

Табела III 1.17. Извори на приходи на граѓанските организации (УНДП, 1999)

Година	Вкупен приход	Членарина, донации, подароци	Услуги, провизија, продажба	Други сопствени извори
1997	2.307.219.000	923.193.000	554.923.000	468.970.000
1998	2.616.674.000	1.100.142.000	622.821.000	493.797.000
Индекс	113,4	119,2	112,2	105,2

Буџетот на 597 проекти изнесува 798.896.353 МКД или 12.990.185 евра (МЦМС, 2004). Притоа, собирани се податоци за проектите спроведувани во текот на 2002 и 2003 година, чиј буџет е поголем од 150.000 МКД. Ова секако не е конечната бројка на спроведени проекти во овој период. Дел од нив имале помал буџет, а дел не можеле да бидат анкетирани од различни причини. Сепак, оваа бројка нуди некои показатели за граѓанскиот сектор, за неговите активности, можностите да постигне влијание во општеството и сл.

Вкупниот буџет, пак, на 29 организации членки на Граѓанската платформа на Македонија во 2003 година изнесува 708.553.733 МКД или 11.521.200 евра.

Според Индексот на одржливост на НВО (УСАИД, 2001), финансиската способност за опстанок на граѓанските организации во Македонија е влошена како резултат на влошената економска ситуација. Локалните извори на финансирање се незначителни и тешко е да се дојде до нив. Како резултат на лошата состојба на економијата и недоволниот поттик за добротворството, граѓанските организации се наоѓаат во тешка позиција да изнаоѓаат начини за генерирање приходи од локални извори. Многу граѓански организации добиваат материјални прилози од локалните бизниси, локалните самоуправи и дури и од индивидуалци, иако степенот на овој вид поддршка е тешко да се измери, затоа што граѓанските организации најчесто не ја декларираат таквата помош. Граѓанските организации настојуваат да ги фокусираат своите стратегии за собирање средства на донаторски грантови релативно лесни за добивање, наспроти методите од помал размер, за што е потребно повеќе време и вложувања.

Од опфатените организации со регионалните советувања при подготвувањето на овој извештај, 107 од 118 организации, кои биле опфатени (91% од сите испитани), тврдат дека добиваат помалку од 20% од нивниот буџет од индивидуални донации. Дополнително, третина од учесниците во регионалните советувања проценуваат дека нивните финансиски ресурси се скоро соодветни, една четвртина дека се соодветни и исто толку дека нивните финансиски ресурси се несоодветни.

Социо-економската ситуација во земјава го ограничува ефективното функционирање на граѓанското општество. Во оваа насока може да се сфати и одговорот на претставниците на деловниот сектор кои во рамките на проектот „НВО и бизнис-секторот заедно за доброто на заедницата“ на ПДАС „Меѓаши“, на прашањето „Кои фактори ја попречуваат ефективната

соработка меѓу бизнисмените и граѓанските организации?“, како втор фактор (28% од одговорите) го навеле недостатокот на пари и лошата политичка ситуација.

1.6.2. Човечки ресурси. Македонското граѓанско општество е сектор на волонтерска работа. Од 858 организации (потесен круг на граѓански организации) регистрирани во Адресарот на граѓанските организации, 657 (76,57%) немаат ниту еден вработен. Од преостанатите организации само 18 имаат над 10 вработени (2,1%). Пресметките за вкупниот број вработени се движат од 550 до 1.500 (со средна вредност од околу 1.000 вработени) во целиот сектор.

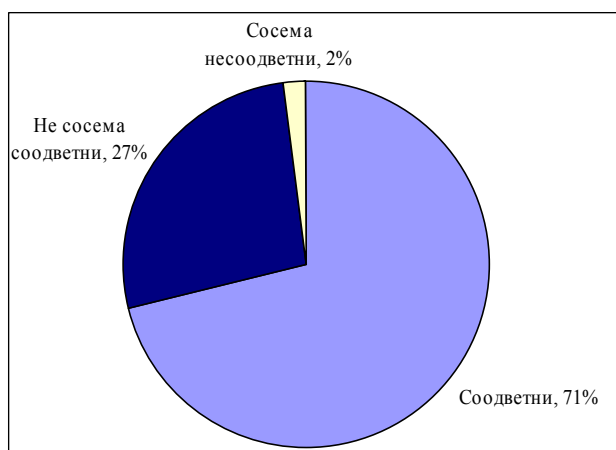
Дваесет и девет организации, членки на Граѓанската платформа на Македонија, во 2004 г. вработувале вкупно 179 луѓе, од кои 100 (55,86%) отпаѓа на МЦМС (40 т.е. 22,35%) и на ФИОМ (60 т.е. 33,52%). При ова не треба да се занемари и бројот на хонорарно ангажираните лица по проекти. За нивната бројка нема конкретен податок. Како добра индикација можат да послужат податоците во анализата на стратешките организации (МЦМС, 2003). Бројот на хонорарно ангажираните кај нив флукутира од 400 до 800 луѓе (приближна вредност).

Што се однесува до компетенциите, квалитетите и стручната подготвеност на вработените, македонската „непрофитна берза на трудот“ е карактеризирана со крајности. Од една страна вработените во поразвиените и професионализираните организации имаат ниво на квалитет повисоко од она на вработените во државната администрација, па дури и од деловниот сектор. Од друга страна волонтерите и малкуте вработени во помалите организации не поседуваат доволно квалитети. Луѓето ангажирани во секторот (на волонтерска или на професионална база) сметаат дека имаат соодветни вештини и квалитети за работата што ја работат (69% од испитаниците од регионалните советувања), а дека недостигот на средства и неповолните услови за работа во државата се тие што го спречуваат развојот на граѓанските организации.

Многу мал број од учесниците на обуки плаќаат за обуката којашто ја примаат. Во последните десет години, кога многу од донаторите вложија во обуката на членовите на граѓанските организации, се формира општо мислење дека обуката треба да биде бесплатна.

Според учесниците на регионалните советувања, граѓанските организации во најголема мера имаат човечки ресурси кои им се потребни за постигнување на нивните дефинирани цели. Приближно 70% од учесниците изјавија дека нивните човечки ресурси поседуваат соодветни вештини за постигнување на нивните цели.

Графикон Ш 1.9. Проценка на вештините на луѓето коишто работат во организацијата за постигнување на нејзините зацртани цели според регионалните советувања

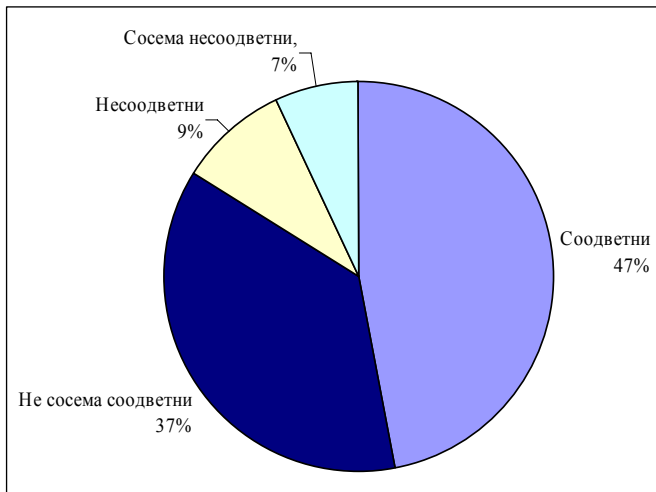
1.6.3. Технолошки и инфраструктурни ресурси. Во просек, македонските граѓански организации се со скромна, но соодветна опрема и имаат основни услови за работа. Активните организации имаат канцеларии во солидна состојба, а режиските трошоци најчесто ги обезбедуваат како ставки во буџетите за проекти, а многу поретко од членарина и добротворни прилози.

Она што загрижува е дека 401 од 859 организации (46,68%) од Адресарот на граѓанските организации немаат изјавено дека имаат електронска адреса. Тоа упатува на ниско ниво на

употреба на модерните (и поевтини) средства за комуникација, а и на тоа дека многу организации немаат пристап до интернет, а со тоа многу ограничен пристап до информации од повеќе извори.

Според учесниците во регионалните советувања, граѓанските организации ги поседуваат потребните технолошки и инфраструктурни ресурси за постигнување на нивните цели. Само мало мнозинство изјавило дека нивната инфраструктура и опрема е несоодветна (9%) или сосема несоодветна (7%).

Графикон III 1.10. Проценка на инфраструктурата и опремата на организацијата според регионалните советувања

Заклучок

Структурата на граѓанското општество е умерена и небалансирана

Структурата на граѓанското општество од една страна се карактеризира со неговата ограничена ширина и многу ограничената длабочина на граѓанското учество во граѓанското општество. Од друга страна, има релативно добро развиени меѓусебни односи и ниво на поврзаност меѓу различните учесници во граѓанското општество. Ограничениот степен на граѓанско учество е јасна последица на недостатокот на социјален капитал и други социокултурни норми во граѓанското општество во Македонија.

3 компоненти – комуникација, координација, соработка

Граѓанското општество во Македонија е насочено кон комуникацијата, координацијата и соработката. Добро е организирано со силна инфраструктура за поддршка и значително ниво на поврзаност меѓу здруженијата и во мрежните структури. Има некои нови примери за прекусекторски здружувања/коалиции на граѓански организации, како Граѓанската платформа на Македонија. Сепак, има уште работа во областа на соработката, како и во однос на саморегулацијата на граѓанскиот сектор во Македонија.

Ограничено учество на граѓаните и јаз меѓу урбаните и руралните средини

Иако во Македонија има зголемување на непартиската политичка акција, сè уште само мал дел од граѓаните учествуваат во активностите на граѓанското општество. Ова е најверојатно последица на ниското ниво на довербата на јавноста во институциите, општо, а особено во граѓанското општество. Во својот социјален состав, граѓанското општество е несоодветно и сиромашните, руралните заедници и етничките заедници (особено етничките Албанци) се недоволно застапени. На сметка на тоа, има голема концентрација на граѓански организации во главниот град и во урбаните области, а граѓанските организации се скоро отсутни во руралните области.

Недоволни ресурси и недостаток на диверзификација (разновидност)

Граѓанските организации имаат недоволни (финансиски) ресурси за да ги постигнат своите цели. Особен проблем е недостатокот на диверзификација на финансиските извори и големата зависност од меѓународните и странските извори. Бидејќи следните три години ќе има повлекување на многу странски донатори, граѓанското општество најверојатно ќе се соочи со финансиска криза во следните години.

Граѓанското општество има добро квалификувани и посветени луѓе на кои може да се потпре. Првите два министра за животна средина беа од Движењето на екологистите на Македонија. Меѓутоа, освен овој пример, нема поголеми премини на човечки ресурси од граѓанското општество во владата или во деловниот сектор. Ова е така првенствено заради фактот што граѓанското општество останува попривлечен работодавач од другите сектори.

III 2. ОКОЛИНА

Во ова поглавје се анализира надворешната околина на граѓанското општество во Македонија. Тоа ги вклучува политичките, социо-економските и социокултурните услови, како и односите меѓу граѓанското општество и од една страна деловниот, а од друга државниот сектор. Оценката на оваа димензија е 1,4 што покажува малку неовозможувачка околина за граѓанското општество. Графиконот подолу ги содржи оценките на поддимензиите во околината.

Графикон III 2.1. Оценки на поддимензиите за околина

III 2.1. Политички контекст

Оваа поддимензија ги проучува политичката ситуација во Република Македонија и ефектите кои таа ги има врз граѓанското општество. Во табелата подолу се дадени оценките на соодветните показатели.

Табела III 2.1. Показатели кои го проценуваат политичкиот контекст

Пок. #	Показатели	Оценка
2.1.1	Политички права	2
2.1.2	Политички натпревар	2
2.1.3	Владеење на правото	1
2.1.4	Корупција	1
2.1.5	Ефективност на државата	1
2.1.6	Децентрализација	0

2.1.1. Политички права. Граѓаните на Република Македонија можат слободно да учествуваат во политичките процеси, да ги избираат своите политички претставници на слободни фер избори и слободно да се организираат во политички партии. Ова е утврдено и регулирано со Уставот на Република Македонија и со неколку закони.

Имено, членот 20 од Уставот на Република Македонија ја гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања, додека чл. 22 дополнува дека секој граѓанин со наполнети 18 години живот стекнува избирачко право кое е еднакво, општо и непосредно и се остварува на слободни избори со тајно гласање.

Според Законот за политички партии од 1994 година, партија може да основаат 500 полнолетни граѓани (државјани на Република Македонија). Исклучок од ова правило е во случај кога програмата на политичките партии, статутот или активностите се директно насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на државата и кон поттикнување или повикување воена агресија или разгорување национална, расна или верска омраза или нетрпеливост (член 23 од Уставот). Во тој случај партијата не може да биде регистрирана, или доколку е регистрирана, а презема дејствија спротивни на овој член, ќе биде избришана од судскиот регистар.

Можноста да се организираат во политички партии и да ги бираат сопствените лидери на избори граѓаните на Република Македонија ја имаат од 1990 година кога беа одржани првите

плуралистички парламентарни избори, како резултат на промените во тогаш сè уште југословенската федерација. Во периодот од 14 години четири пати се бираа народни пратеници, три пати беа одржани локални избори и три пати претседателски. Во најголемиот број случаи атмосферата на сите избори од страна на ОДИХР беше оценета како фер и демократска со изолирани инциденти кои не влијаеле на конечниот исход (претседателските избори во 1999 г. и 2004 г., локалните во 2000 г. кога имаше една жртва во Кондово и локалните во 2005 г.).

2.1.2. Политички натпревар. Во Република Македонија правото на граѓаните да се здружат и да формираат политичка партија е значително искористено. Ова го потврдува бројката од повеќе од 100 регистрирани политички партии, меѓу кои има и голем број политички партии на етничките заедници: албански (4); ромски (4); влашки (2); турски (2), српски (2), бошњачки (2).

На македонската политичка сцена четири политички партии може да се издвојат како најважни и јаки, од кои две доаѓаат од македонскиот блок (СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ), додека другите две се од албанскиот блок политички партии (ДУИ и ДПА). Од 1992 година се практикува коалицирање меѓу партиите од македонскиот и од албанскиот блок.

Голем број помали политички партии, од друга страна, користејќи го меѓусебното коалицирање и коалицирањето со поголемите партии, имаат можност да се натпреваруваат и учествуваат во власта. На последните парламентарни избори учествувале вкупно 54 политички партии. Забележително е дека постои репрезентативност на партиите на етничките заедници и на страната на позицискиот и на страната на опозицискиот блок. На пример, за време на парламентарните избори во 2002 г. дел од коалицијата „За Македонија заедно“ предводена од СДСМ и ЛДП, која и ги доби изборите, беа и: Демократската лига на Бошњациите во Македонија, Обединетата партија на Ромите од Македонија, Демократската партија на Србите во Македонија, Демократската партија на Турците во Македонија и Демократскиот сојуз на Власите од Македонија. Оваа коалиција настапи заедно и на локалните избори во 2005 година. Иако формално на страната на ВМРО-ДПМНЕ за време на овие избори беа уште и Либералната партија и Партијата за движење на Турците, клонењето на другите партии на етничките заедници кон оваа коалиција дојде до израз за време на активностите кои се преземаа околу локалните избори во 2005 година: Бошњачката демократска партија, Демократската партија за православно единство на Србите и на Македонците, Партијата на Власите, Партијата за демократски сили на Ромите, Партијата за интеграција на Ромите во Македонија и Демократскиот сојуз на Србите.

Може да се забележи дека политичките партии не се доволно профилирани во однос на лева и десна ориентација. Иако традиционално постои декларирање на припадност кон една страна, реалноста покажува дека со доаѓањето на власт и намерата за задржување на истата налага преземање активности кои не можат да се окарактеризираат како исклучително својствени за десно или за лево ориентираните политики. Меѓутоа, истото се случува и во другите земји, со што не може да се заклучи дека претставува појава својствена само за Република Македонија.

2.1.3. Владеење на правото. Владеењето на правото е една од темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Уставните одредби, законите и големиот број ратификувани меѓународни акти укажуваат на постоење солидна и фер законска регулатива. Она што претставува проблем е нејзиното недоследно почитување и спроведување.

Според Извештајот на Европската комисија за стабилизација и асоцијација од 2004 година, Република Македонија прави бавни чекори во јакнењето на владеењето на правото, најмногу поради структуралните слабости на спроведувањето на законите и на судските институции, исполитизираната и слаба јавна администрација, корупцијата и организираниот криминал. Според Европската комисија, законодавната, извршната и судската власт ќе треба да ги координираат своите активности со цел да се изнајдат решенија со коишто ќе се доведе владеењето на правото во согласност со европските стандарди.

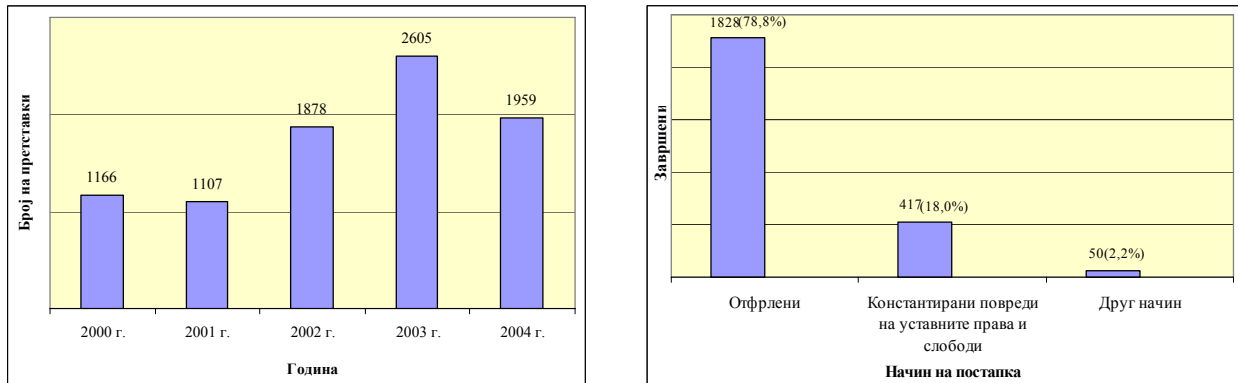
Во таа насока, деловите од регулативата кои имаат потреба од допрецизирање и деталзирање Владата ги прави тековно, со цел за идна хармонизација на правниот систем со ЕУ и понатамошно поефикасно владеење на правото (како, на пример, промените што следуваат за реформите во судството).

Хелсиншкиот комитет за човекови права за 2004 година, од своја страна, констатира повеќе случаи на кршење на правото од страна на носителите на власта. Според Комитетот, власта во повеќе наврати не исполнила обврски кои биле преземени со потпишување одредени договори,

потоа во неколку наврати не се почитувани Уставот и законите, имало изигрување на обврските преземени кон внатрешно раселените лица од конфликтот од 2001 г. и сл.

Од извештајот на Народниот правобранител за 2004 година, имајќи го предвид бројот на претставките поднесени од страна на граѓаните по кои постапувал Народниот правобранител, може да се заклучи дека постои кршење на правата на граѓаните од страна на државата. Во текот на 2004 година Народниот правобранител постапувал по вкупно 3.202 претставки, од кои 1.959 претставки беа поднесени во извештајниот период од 2.299 граѓани. Покрај ова, на разговор беа примени 2.840 граѓани во канцеларијата, како и во подрачните канцеларии на Народниот правобранител, а било одговорено на повеќе од 6.000 телефонски јавувања.

Графикон III 2.2. Примени претставки по години и начин на постапување по завршените претставки (вкупно 2.320) во 2004

Според базата на податоци за владеење на Светската банка, Македонија е на 41,5 место од 100 земји во 2004 г. Владеењето на правото во Македонија е оценето со -0,44 на скала од -2,5 до +2,5, што значи дека Македонија е малку подолу од глобалниот просек.

2.1.4. Корупција. Македонија според Индексот на перцепција на корупцијата за 2004 година го дели 97. место со Србија и Црна Гора, на листата на 146 земји, кој е објавен од Транспаренси интернешнл (Transparency International). На скалата од 0 (најкорумпираните држави) до 10 (земји каде што нема корупција), Македонија има индекс од 2,7 и значи намалување на корупцијата за разлика од претходната година кога индексот бил 2,3 и се наоѓавме на 106 место од 133 земји.

Исто така, резултатите од ова истражување покажуваат дека во Република Македонија нивото на корупцијата е екстремно високо, а најголема е корупцијата во судството. На скалата од 1 за најниска стапка на корупција до 5 за највисока стапка, корупцијата во судството во Македонија е оценета со 4,3 индексни поени. Следуваат политичките партии, царината и здравството со 4,2 индексни поени, додека медиумите добиле 3,3 индексни поени на скалата на корупцијата. Според ова истражување, најмалку корумпирани се граѓанските организации и религиозните групи.

И наодите од истражувањето на ЦСИД „Форум“ (2001) го потврдуваат високиот степен на корупција во државата. Општото мислење е дека корупцијата е распространета појава (35,5%), без можност истата да се намали (19,3%). Како главни причини за корупцијата луѓето ја посочуваат желбата за лесно лично збогатување на лицата кои се на власт (20,8%), недостигот од административна контрола (10,75%) и преклопување на службената положба и на приватните интереси (7,51%).

Битно е да се напомене дека Република Македонија прави напори за справување со корупцијата. Во април 2002 година Собранието го усвои Законот за спречување на корупцијата, а шест месеци подоцна се формира и Државната комисија за спречување на корупцијата. Позитивен пример во борбата против корупцијата е и воведувањето на отворениот телефон 197 на Царинската управа на Македонија на којшто во 2004 година се јавиле вкупно 50.289 граѓани¹².

¹² Годишен извештај на Царинската управа на Македонија за 2004 година

Веројатно овие активности ќе влијаат на подобрување на перцепцијата за состојбата со корупцијата во државата, но сигурно е дека е потребно преземање решителни мерки за справување со истата. Во таа насока на почетокот на 2005 година Амбасадата на САД во Скопје објави листа на 11 криминални случаи без судски епилог, насловена како „Судски случаи на корупција на високи функционери“. Со објавувањето на оваа листа се упати и повик до Владата на Република Македонија да ги покаже своите сериозни намери и храброст за брза акција против корупцијата и криминалот за што постојат сериозни критики и барања и од Европската Унија.

2.1.5. Ефективност на државата. Во Извештајот на Европската комисија за процесот на стабилизација и асоцијација со ЕУ (2004) се вели дека непрофесионалната јавна администрација е кочница за спроведување значајни реформи за коишто се обврза и нафати Република Македонија. Забелешки и недостатоци на коишто се укажува се политизираноста на јавната администрација и промените во истата по секоја промена на владејачката структура. Ова создава сериозни пречки за трансформирање на јавната администрација во компетентен, заснован на заслуги, одржлив и ефикасен сервис на потребите на граѓаните.

Според базата за владеење на Светската банка за 2004 година, оценката за Македонија била подобра од на 51,4% рангирани земји. Ефективноста на македонската влада на скалата од -2,5 до +2,5 е оценета со -1,7, што е за малку над глобалниот просек.

Во исполнувањето на своите утврдени функции државата најочигледно потфрлува во делот на услуги со коишто најчесто се соочуваат нејзините граѓани, како што се судството, здравството, геодетската управа, катастарот и сл.

Најголемиот заостаток на предметите е во основните судови, а како три најкритични тесни грла во судовите се наведени: прекршоците, извршните граѓански предмети и управните спорови. Сферата на извршување на граѓанските пресуди претставува еден од најголемите проблеми во судството. На крајот на 2003 година има заостаток од околу 175.000 извршни општи предмети и околу 35.000 извршни стопански (економски) предмети.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во судството просечното времетраење на постапките во основните судови во граѓанските предмети за 2004 година изнесува 9 месеци и 16 дена, додека за кривичните предмети во основните судови изнесува 9 месеци и 7 дена. Како најкарактеристични причини за заостаток на предметите во судовите се: проблемите со доставата, злоупотребата на процесните права од учесниците во постапката, одредени слабости во процесните закони, организациската поставеност на судовите и сл.

Во однос на работата на Врховниот суд, забелешка има Хелсиншкиот комитет според кој загрижува фактот што Врховниот суд има случаи во кои како тужена страна се појавува државата, а коишто чекаат со години и никако да дојдат на ред.

Многубројните процедури и долгото времетраење е карактеристично и во случаи на започнување бизниси, регистрација на имот, земање кредити и сл. Споредбено со земјите од регионот, се наоѓаат некаде на средината по бројот на процедури и потребното времетраење.

Табела III 2.2. Регистрација на имот

Држава	Бр. процедури	Времетраење	Цена (% од вредноста)
Македонија	6	74	3,7
Албанија	7	47	3,8
Бугарија	9	19	2,4
Србија и Црна Гора	6	391	2,0
Босна и Херцеговина	7	331	6,1
Хрватска	5	956	2,5

Капацитетот на државната администрација е прилично ограничен што ги ослабува службите и функциите на државата.

2.1.6. Децентрализација. Самиот факт што локалните власти беа речиси исклучени од активности поврзани со образованието, здравствената заштита, културата, станбената и социјалната благосостојба, предизвика значителни штети во тие области, а наедно оваа состојба придонесе министерствата да бидат оптоварени со големи оперативни обврски (УНДП, 2004).

Затоа, децентрализацијата како мерка за развој на демократијата и локалната партиципација е еден од клучните принципи на Рамковниот договор¹³. За постигнување на целите во областа на децентрализацијата беа потребни промени и дополнувања во законската регулатива. Најпрво беше донесен новиот Закон за локална самоуправа во 2002 година, а во текот на 2004 година стапија во сила и Законот за територијална организација и Законот за фискална децентрализација на општините. Целиот процес на децентрализација беше заокружен со локалните избори од март 2005 година и официјалното отпочнување на операционализација на уставните и законските норми, односно преносот на надлежностите од централно на локално ниво во јули 2005 година. Овој процес треба да придонесе кон квалитативни промени во однос на досегашното решение, со голем број функции кои претходно беа заеднички (централизирани).

Организацијата на локалната самоуправа во Република Македонија е едностепена. Исклучок е Градот Скопје во кој постојат 10 засебни општини и посебна единица Град Скопје.

Сопствените финансиски приходи локалните власти (според Законот од 1995 година) ги остваруваат од: даноци, такси, надоместоци и други приходи и локален самопридонес. Даноци од коишто можеа да остваруваат приходи локалните самоуправи беа: данок на имот, данок на наследство и подарок, и данок на промет со недвижности и права. Овие даноци не можат да обезбедат значителни средства за локалната самоуправа, затоа што најголемите извори на средства се добиваат од даноците поврзани со економски активности, како што се ДДВ, акцизи, данок на промет, данок на персонален доход, коишто & беа достапни само на централната власт. Според Законот, општините се финансираат и од средства добиени од државни органи и агенции, како и од донации. Досега државата издвојуваше околу 1% од вкупниот буџет на годишно ниво наменет за единиците на локалната самоуправа, додека во буџетот од 2005 година издвоени се 3,7% за оваа намена.

Со новите решенија од Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа предвидени се значителни промени во начинот на финансирање. Покрај предвидените извори на приходи, со Законот од 1995 година, со новите одредби, можностите за финансирање се зголемени со: приходи од персонален данок на доход; дотации од буџетот на државата во кој влегуваат приходи од ДДВ; наменска дотација, капитална дотација, блок-дотација и дотација за делигирана надлежност; и, задолжувања. Со овој закон се очекува да се создаде правна рамка и реални услови за изградба на конзистентен систем во делот на финансирањето на единиците на локалната самоуправа. Неговата цел е доследно и целосно операционализирање на уставните одредби во однос на самостојноста на единиците на локалната самоуправа, со што таа треба да стане вистинска темелна вредност на уставниот поредок на Република Македонија.

III 2.2. Основни права и слободи

Оваа поддимензија го проучува нивото на обезбедување на основните права и слободи со закон и во пракса во Република Македонија. Во табелата подолу се дадени оценките на соодветните показатели.

Табела III 2.3. Показатели кои ги проценуваат основните права и слободи

Пок. #	Показатели	Оценка
2.2.1	Граѓански слободи	2
2.2.2	Право на пристап на јавноста до информации	1
2.2.3	Слобода на медиумите	1

2.2.1. *Граѓански слободи.* Темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија се засноваат токму врз основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот.

Основните слободи и права на човекот и граѓанинот во Уставот на Република Македонија во главата 2 се поделени во две групи, и тоа граѓански и политички слободи и права и економски, социјални и културни права. Под точката 3 од ова поглавје е детерминирана системската заштита на тие права, додека членот 77 ја предвидува институцијата Народен правобранител чија цел е да

¹³ Поопширно за Рамковниот договор во показателот 2.3.1. Социо-економски контекст или приказ III 2.2.

ги штити уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од другите органи и организации што имаат јавни овластувања.

Во продолжение следува подетална разработка на правото на слободата на изразување и правото на слободата на здружување.

Членот 16 од Уставот ја гарантира слободата на уверување, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, а ставот 3 на истиот член го гарантира слободниот пристап до информациите. Ова уставно право е преточено и во низа закони коешто како норма е содржано во нив.

Правото на слобода на изразување се ограничува во ретки случаи, како на пример кога е во прашање националната безбедност, спречување криминал и превенција од нереди, заштитата на угледот и правата на други лица и заштитата на авторитетот на судството. Овие случаи се определени со повеќе меѓународни акти, меѓу кои и Европската конвенција за човекови права, член 10, став 2.

Во согласност со елементарниот пристап дека практикувањето на слободата на изразување не смее да биде на штета на слободата и правата на другите лица, Кривичниот законик ги санкционира како кривични дела следните поведенија: клевета, навреда, изнесување лични и семејни прилики и омаловажувања. Според податоците од Заводот за статистика во 2002 година, вкупно се обвинети 315 лица за кривични дела против угледот и честа (114 за клевета, 199 за навреда и 2 за друго). Од нив, 124 се прогласени за виновни, во 137 случаи е запрена постапката, 37 се ослободени од обвиненија, а во 17 случаи обвинението е одбиено (Статистички преглед бр. 2.4.3.11/449).

Членот 20 од Уставот на Република Македонија, пак, вели: „На граѓаните им се гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања. Граѓаните можат слободно да основаат здруженија на граѓани и политички партии, да пристапуваат кон нив и од нив да истапуваат“. Единственото ограничување се однесува во случаи кога програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на државата и кон поттикнување или повлекување воена агресија или разгорување национална, расна или верска омраза или нетрпеливост. Забранети се воени или полувоени здруженија што не им припаѓаат на вооружените сили на Република Македонија.

Покрај уставните гаранции на слободата на здружување, истата е регулирана и со одделни закони, како: Законот за здруженија на граѓани и фондации и Законот за политички партии.

И правото на синдикално организирање на работните луѓе е уставна категорија. Уставот на Република Македонија во чл. 37 го утврдува правото на граѓаните, заради остварување на нивните економски и социјални права, да основаат синдикати. Синдикалното организирање е уредено и со посебно поглавје од Законот за работни односи.

Во праксата не се забележани случаи на забрана на дејствување на здружение на граѓани или политичка партија. Практичната примена на постоечката правна рамка наидува на потешкотии, а тоа е основната причина за забелешките коишто ги упатуваат граѓаните за недостаток на владеење на правото.

Според Индексот за граѓанските слободи на Фридом хаус (2004), Република Македонија е бодувана со 3 на скалата од 1 до 7, каде што 1 е највисока очека. Оваа оценка е заснована на забелешката дека по конфликтот во 2001 година „вандализмот над религиозните објекти е значително намален“. Извештајот исто така вели дека „Судскиот систем беше критикуван за немање рамномерна етничка застапеност меѓу судиите и обвинителите и за големите застои на постапките. Независноста на судството беше доведена во прашање заради тоа што судиите се наменуваат од страна на Собранието на не сосема транспарентен начин.“. Друга забелешка која е констатирана во овој извештај е „Неколку меѓународни ‘вочдог’-организации ја обвинија македонската полиција за сериозни случаи на лош третман и тортура на затворениците.“.

2.2.2. Право на пристап на јавноста до информации. Пристапот на јавноста до информации од јавен карактер е загарантирано право со чл. 16 став 3. Покрај тоа, пристапот на јавноста до информациите и до документите од јавните власти е регулиран со неколку закони.¹⁴

¹⁴ Законот за објавување на законите и др. акти во Службен весник на РМ го регулира прашањето за објавување на законите и на актите од Парламентот, од Владата и од Претседателот, како и од др. институции, како што се

Законите за општото административно работење ги регулира правата за петиции и слични права. Понатаму, некои закони дури го гарантираат учеството на јавноста во донесувањето на одлуките (на пр., Законот за здравствено осигурување).

Претседателот, Собранието и Владата, како и некои министерства, имаат свои веб-страници. Но, проблемот е што во некои институции тие не се ажурираат навреме со најновите податоци.

Во практиката пристапот до информации и до документите од јавните власти се подобруваат. Пристапот до правните акти е многу подобар отколку пристапот до извршните акти.

Преку отворените канцеларии за односи со јавноста во локалните самоуправи граѓаните имаат можност да се информираат за активностите на локалната самоуправа и градоначалникот. Вакви канцеларии има во поголемите градови (општините во Скопје и градот Скопје, Прилеп, Куманово, Битола, Кавадарци, Велес, Кочани и др.).

Главниот недостаток во оваа сфера е непостоењето општ закон за пристап до информации од јавен карактер. Затоа клучно е усвојувањето закон за пристап до информации од јавен карактер, кој ќе биде основа за остварување на ова право на граѓаните. Мал е бројот на земји коишто немаат ваков закон, а во регионот единствена е Македонија. На собраниската седница на 26 јануари 2005 г. усвоен е предлог за донесување на законот што е прва фаза од усвојување на законските акти во редовна процедура. Работната верзија на законот за пристап до информации содржи некои од клучните елементи коишто во принцип се наоѓаат во вакви закони. Тоа значи дека предвидува постапка за остварување на правото за слободен пристап до информации, поднесување усни барања за информација, има одредба за одговорност на оние кои со намера го блокираат пристапот до информации, предвидува независно тело за набљудување и слично. Но оваа верзија има и низа одредби коишто треба да се прецизираат.

2.2.3. Слобода на медиумите. Слободата на медиумите е исто така загарантирана со уставниот член 16, став 3 со којшто се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање институции за јавно информирање. Покрај Уставот, оваа слобода е регулирана и со неколку закони, како што се Законот за радиодифузија, Законот за јавно информирање и Законот за телекомуникации. Во Република Македонија во моментот течат активности за донесување нов закон за радиодифузна дејност.

Како резултат на севкупната демократизација во Република Македонија интересот за основање претпријатија и гласила за јавноста е навистина голем.

Плурализмот во медиумите е отпочнат на почетокот на деведесеттите години кога беа поддржани првите приватни радиодифузни медиуми од страна на ФИОМ, како: А1, печатницата Европа 92 во Кочани, Дневник, Денес, Македонија денес, Факти, Форум, ТВ АРТ, ТВ Сител. Исто така, карактеристично е и влегувањето на германскиот концерн ВАЗ во 2003 година, кој го има мнозинскиот пакет во трите најтиражни дневни весници Дневник, Утрински весник и Вест.

Приказ III 2.1. Програмата за медиумите на ФИОМ (1993-2005)

Фондацијата Институт отворено општество – Македонија (ФИОМ) даде значителен придонес за развојот на медиумската сфера во Република Македонија за печатените, за електронските медиуми и за медиумските организации и индивидуалци. Во целиот сет за поддршка кон медиумите, посебно внимание им беше посветено на медиумите на ромските и на другите етнички заедници кои се појавуваа во земјата.

Целите на оваа програма, поставени уште на самиот почеток, а особено во средината на 90-тите и потоа, почнаа веќе да се остваруваат, така што:

- Поддржано е создавањето и развојот на плурализмот кај медиумите преку обезбедување предавателна и студиска опрема за радиодифузните претпријатија и компјутерска опрема, хартија и покривање на печатарските трошоци за печатените медиуми;

- Подобрени се вештините, знаењата и професионализмот кај медиумскиот и кај раководниот кадар во медиумите преку нивно учество на семинари и работилници во странство и Македонија (организирани во рамки на програмата);

министерствата, Уставниот суд, Народната банка и од државните фондови (здравство и пензиски фонд). Собраниски деловодник, дел XV: Јавниот пристап во работата на Парламентот, односно членовите 229-237, го регулираат пристапот на јавноста и на пресот. Пристапот до актите и до документите е гарантиран. Деловникот во членот 119 овозможува учество на граѓаните во раб. комисији, додека во членовите 156 до 159 е дадена можност за јавни дискусии за легислативата за предлог-законите од поширок интерес. Овие можности не се задолжителни и не се користат многу често. Јавните дискусии се задолжителни само за нацрт-уставот.

- Придонесе во напорите на медиумската заедница да се оформи правната рамка за функционирање на медиумите преку грантови за медиумски институции и индивидуалци - експерти од странство.

Најголемите грантови во средината на 90-тите беа доделени на: сега националната ТВ А1, сега националното радио „Канал 77“, печатницата „Европа 92“, дневниот весник „Дневник“.

За време на кризата во Косово во 1999 г. и судирите во Македонија во 2001 г. цели на програмата беа да се одржи веќе постигнатиот плурализам кај медиумите и да се обезбеди непречена работа на медиумите во новостанатите услови. Во тој период во соработка со Советот за радиодифузија и тогашната Дирекција за телекомуникации, ФИОМ со своите партнери се вклучи во акцијата за помош на радиодифузните медиуми. Грантираните предаватели во полошкиот регион беа заменети со нови и во рок од 10 дена по нивното уништување медиумите повторно емитуваа програма во тој регион. Исто така, беа покриени основните оперативни трошоци на локалните приватни радиодифузери.

Програмските цели во периодот по 2001 г. до денес се дефинираа соодветно со потребите на медиумската сфера во земјата: финансирање проекти кои се однесуваат на посткризното помирување - продукција на мултијазични и мултиетнички ТВ-серијали; придонес во натамошниот подем и професионален развој на радиодифузните медиуми и поддршка на нивните напори за пазарно ориентирано работење; одржување и поттикнување на развојот на медиумската НВО-сцена; дејствување преку проекти кои ќе создаваат нови медиумски политики кои ќе придонесат во развојот и унапредување на медиумската сфера со стандарди слични/исти како во Европската Унија.

Програмата за медиуми во текот на своето постоење (1993-2005) поддржа 54 радиодифузни претпријатија (телевизии, радија), 36 печатени медиуми и 12 медиумски и други институции или здруженија со вкупно 7.006.183\$.

Во 2004 г. во Македонија се издаваа 12 дневни весници, 20 неделници, 10 двонеделници и 20 месечни списанија, како и 21 периодично и 21 детско списание (Влада на РМ, 2004). Со оглед на мултиетничноста на македонското општество, од 12 дневни весници два се на албански јазик, Факти и Коха диторе, а од неделниците Лоби, исто така има весници и на турски јазик (Заман), на ромски јазик (Рома тајмс), српски јазик (Поглед).

Македонската радиодифузија е организирана на јавен радиодифузен сервис и комерцијален сектор. МРТВ е јавниот радиодифузер на национално ниво, додека вкупниот број комерцијални радиодифузери е 137, од кои на национално ниво емитуваат 8 трговски радиодифузни друштва, од кои 5 телевизии и 3 радија. На локално ниво, програма емитуваат 129 медиуми – 54 телевизии и 75 радија.

Што се однесува до праксата, трендот на судски одлуки во областа на слободата на изразување во коишто се вклучени претставници на медиумите е следен: во текот на 2001 година заведени се 38 приватни тужби за клевета и навреда од вкупно 63, во текот на 2002 година 46 против новинари од вкупно 105, а во текот на 2003 година 41 од вкупно 78 (податоците се од Здружението на судиите презентирани на работилницата „Слобода на изразување, клевета и навреда“).

Во досегашната судска практика, казна затвор за новинар е изречена во 2002 година. Станува збор за казна затвор од 3 месеци, условно две години за сторено кривично дело клевета од новинарот Зоран Маркозанов против поранешниот претседател на Собранието, Стојан Андов. Но, по жалбата од втор степен, Апелациониот суд во Скопје ја враќа постапката во прв степен.

Во табелата за слобода на медиумите во светот (Фридом хаус, 2004), Македонија е оценета со оценка 53, што значи „делумно слободни“ во нумеричка скала од 0 до 100, при што 0 претставува најдобар резултат, а 100 најлош. Поточно, овој извештај на Фридом хаус од 2004 година вели „медиумите се под силно политичко влијание, како од владејачката партија, така и од опозицијата“.

III 2.3. Социо–економски контекст

Оваа поддимензија ја анализира социо-економската ситуација во Република Македонија и нејзиното влијание врз граѓанското општество. Цивикус дефинира неколку негативни социо-економски услови, како што се: високо ниво на неписменост, сериозни етнички или религиозни конфликти, социјални кризи, сиромаштија, економски кризи и социо-економска нееднаквост. Табелата подолу ги дава оценките на соодветните показатели.

Табела III 2.4. Показател кој го проценува социо-економскиот контекст

Пок. #	Показатели	Оценка
2.3.1	Социо-економски контекст	2

2.3.1 Колку социо-економската ситуација во земјата претставува бариера за ефективно функционирање на граѓанското општество? Македонија беше најмалку развиената република во СФРЈ, а пред стекнувањето на независноста, нејзината економија беше шест години во опаѓање. Првите години на самостојност се карактеризираа со макроекономска нестабилност и зголемување на фискалниот дефицит. За надминување на состојбата, во 1994 година беше воведена стабилизациона програма која во следните неколку години резултира со зголемување на економскиот развој, стабилност на цените, намалување на инфлацијата на една цифра и намалување на фискалниот дефицит. И покрај овие стабилизациони мерки и подобрувања во одредени економски сегменти индустриското производство во 2000 година оствари само 46% од нивото на производство во 1989 година, а стапката на бруто-домашниот производ во индустрискиот сектор опадна на 58% од нивото што го имаше пред независноста.

Непосредно кон ова влијаеја и неколкуте кризи во регионот, грчкото ембарго, санкциите на ОН врз тогашната Сојузна Република Југославија и косовската криза, кои ја ослабнаа македонската економска и политичка стабилност и директно придонесоа кон неможноста да се фокусира на сопствените политички и економски реформи.

Приказ III 2.2. Настани во регионот и земјата кои директно влијаа на економската и политичката стабилност на Република Македонија

Бегалци од Босна и Херцеговина: Со почетокот на војната во БиХ (март 2002) Македонија прими околу 75.000 бегалци кои престојуваа помалку од една година, а најчесто беа упатувани кон западноевропските држави и Турција.
Санкции за Сојузна Република Југославија: Економските санкции и политичката блокада (од 1992 до 2000 г.) кои ги воведоа ОН на северниот сосед СРЈ (санкциите почнаа со ембарго за оружје, па сè до целосна економска блокада) влијаеја на македонската економија, што индиректно предизвика и колапс на трговските врски со поранешните југословенски републики.
Грчко ембарго: Во речиси ист период (1993) Република Грција поради спорот со името на Република Македонија воведоа ембарго, кое беше повлечено во септември 1995 година.
Косовска криза: Од март до јуни 1999 година како реакција на непочитување на човековите права на Косово и со цел заштита на истите, Сојузна Република Југославија беше нападната од алијансата НАТО (како хуманитарна интервенција). Решението беше Резолуцијата 1244 потпишана во јуни истата година којашто ја регулира привремената состојба на Косово до наоѓање конечно решение. Во овој период Македонија беше домаќин на 350.000 косовски бегалци, што претставуваше околу 15% од вкупното население на државата. Најголем број од нив беа прифатени во приватни домови, но дел беа сместени и во кампови и центри.

Табела III 2.5. Показател кој го проценува социо-економскиот контекст

1. Широко распространета сиромаштија (на пр. 40% од луѓето живеат со 2\$ на ден)	Не. Денес во Република Македонија има висок степен на сиромаштија (УНДП, 2003). Главниот вкупен индекс покажува дека 33,54% од вкупното население во Македонија е под линијата на сиромаштијата, што е утврдена како 70% од просечните годишни приходи на домаќинствата (179.809 денари).
2. Граѓанска војна (вооружен конфликт во последните 5 г.)	Не. Конфликтот беше со незначителен интензитет (International Peace Research Institute, 2004).
3. Жестоки етнички и/или верски конфликти	Да. Во текот на 2001 година Република Македонија се соочи со меѓуетничка криза и шестмесечен вооружен конфликт, кој беше прекинат со Охридскиот (рамковен) договор ¹⁵ .
4. Тешка економска криза (на пр. надворешниот долг е поголем од БДП)	Не. Бруто-домашниот производ (БДП) во Македонија за 2003 година според податоците на Државниот завод за статистика е 4.546.000.000 долари (или 2.243 долари по глава на жител, односно 6.850 долари според ПКМ во САД\$), додека надворешниот долг изнесува 39,9% од вкупниот БДП.
5. Тешка социјална криза	Да. Сепак, Република Македонија се соочува со екстремно висока стапка на

¹⁵ Види го приказот III 2.3.

(повеќе од 2 г.)	невработеност (37%), или повеќе од третина од нејзиното работно способно население е невработено. Најчесто Владата за да се справи со сиромаштијата ги користеше мерките на социјална помош, без активна политика за вработување. Во 2002 година 82.670 домаќинства со вкупно 288.994 членови биле корисници на социјална парична помош, што претставува 14,7% од вкупното население (УНДП, 2003).
6. Голема социо-економска нееднаквост (Коеф. Цини>0.4)	Не. Меѓутоа, иако коефициентот Цини е под 0,4 (т.е. 0,2993) податоците укажуваат на умерено висок коефициент Цинисовисок степен на сиромаштија, што може да навестува дека сиромаштијата е умерено нееднакво дистрибуирана меѓу населението (УНДП, 2004).
7. Голема неписменост на возрасните (>40%)	Не. Во Република Македонија стапката на неписменост на возрасните изнесува само 4% (Државен завод за статистика; Global Civil Society 2003).
8. Недостаток на инфраструктура за информатичка технологија (т.е. помалку од 5 корисници/10.000 жители)	Не. Според истражувањето „Општи податоци за состојбата со ИКТ во Македонија“ (Метаморфозис, 2004) во Македонија има 7.259 корисници на телефон/10.000 жители (5.996 корисници на мобилен/10.000 жители) и 1.639 корисници на интернет/10.000 жители.

Приказ III 2.3. Кризата во 2001 и Рамковниот договор

<p>Во почетокот на 2001 г. Македонија се соочи со вооружени судири и криза во меѓуетничките односи. Вооружените судири започнаа во јануари 2001 г. во селото Танушевци на границата со Косово. По неколку инциденти, вооружените судири добија на интензитет од април 2001 г. Вооружените судири беа меѓу безбедносните сили на Македонија и вооружени групи на етнички Албанци. Овие последните во летото 2001 г. воспоставија контрола на повеќе етнички албански села во пограничното подрачје со Косово. Нема потврден број на загинати и проценките се 150-200 луѓе, со многу малку цивилно население. Како одговор на кризата, се формира влада на голема коалиција (ги опфати сите парламентарни партии) и се започна со барање политичко решение, со посредување на меѓународната заедница. Политичкото решение е Рамковниот договор, склучен помеѓу четирите водечки политички лидери во Македонија (лидерите на ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДПА, ПДП) и гарантиран од претседателот на Република Македонија и меѓународната заедница, на 13 август 2001 г. во Охрид (познат како и Охридски договор).</p> <p>Рамковниот договор има за цел: соочување на демократијата и развој на граѓанското општество; евроатлантска интеграција; и, развој на мултикултурно општество, со соодветна вклученост на етничките заедници.</p> <p>Основните принципи во кратки црти се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ненасилство и неповредливост на интегритетот и унитарниот карактер на Македонија; - мултикултура и соодветен одраз во јавниот живот и устав кој го одразува тоа (Уставот е изменет во ноември 2002 г.); - демократизација/партиципација преку децентрализација. <p>Мерките за постигнување на целите и принципите се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прекин на непријателствата: разоружување на недржавните вооружени групи и обнова на власта; враќање на бегалците, ревитализација и обнова на погодените подрачја; - правична застапеност на етничките заедници; изразување на идентитетот; подобро образование и употреба на јазиците; посебни системи за донесување одлуки за заштита на малцинството: деловник на Собранието; закони за јавна администрација, за полиција, за лични документи, за употреба на јазиците; посебни мерки; - децентрализација: закони за локална самоуправа, за локално самофинансирање, за нова територијална организација (општински граници), за мерки за развој на децентрализираната власт; - дополнителни мерки: попис на населението и парламентарни избори. <p>Законодавниот дел од Рамковниот договор е исполнет по околу четири години во јули 2005 г.</p>
--

III 2.4. Социокултурен контекст

Оваа поддимензија проценува колку се корисни или штетни социокултурните норми во Република Македонија за граѓанското општество. Табелата подолу ги дава оценките за показателите од оваа поддимензија.

Табела III 2.6. Показатели кои го проценуваат социокултурниот контекст

Пок. #	Показатели	Оценка
2.4.1	Доверба	0
2.4.2	Толеранција	1
2.4.3	Расположението на јавноста	1

2.4.1. Доверба. Недовербата меѓу луѓето, недовербата во институциите на системот и во другите чинители на општеството се чини дека се едни од посериозните проблеми со кои се соочуваме и кои влијаат на состојбите во општеството. Неколку показатели од примерокот на заедниците го потврдуваат ова.

Имено, во однос на довербата меѓу луѓето многу голем број од испитаниците (87,7%) сметаат дека треба да се биде внимателен со луѓето, а 6% одговориле дека треба да им се верува на луѓето. Сличен е одговорот добиен од Прегледот на светските вредности според кој 8,2% од испитаниците во Република Македонија одговориле дека на луѓето може да им се верува¹⁶.

Според анализата на вкрстените податоци од примерокот на заедницата, се појавуваат одредени различности во зависност кој го дава одговорот. Така, припадниците на исламската вероисповест имаат поголема доверба во луѓето (10%) за разлика од припадниците на православната религија (3,2%). Во однос на етничката припадност, довербата што ја искажале припадниците на турската етничка заедница е значително поголема во однос на другите и изнесува 21,3%, наспроти, Власите и Албанците со 7,1% и Македонците со 3,4%. Значителна разлика во однос на ова прашање се јавува и во зависност од висината на вкупните семејни приходи. Имено, довербата во луѓето е значително помала кај лицата кои имаат многу ниски месечни примања (7,3%), наспроти лицата чии месечни примања се над 30.000 МКД и изнесува 30,4%.

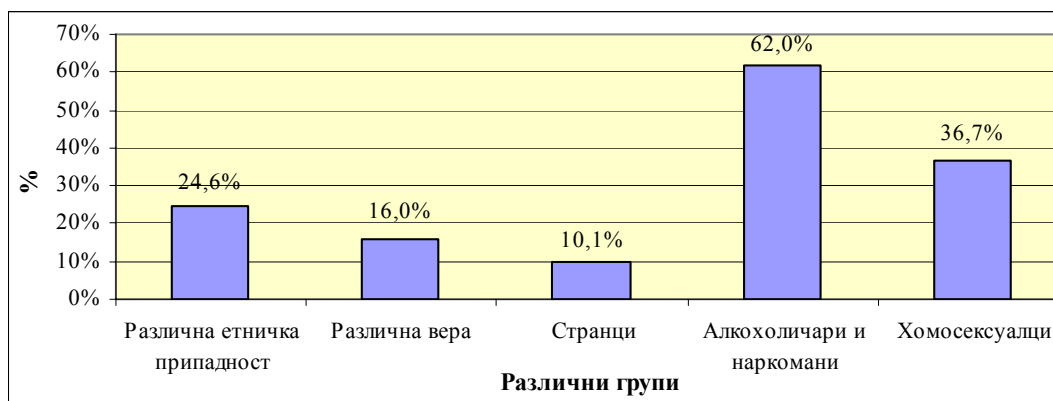
Довербата меѓу луѓето е многу ниска, а општествените односи се карактеризирани со широко распространет недостаток од доверба.

2.4.2. Толеранција. Од примерокот на заедницата може да се забележи дека граѓаните на Република Македонија во однос на поголемиот дел од прашањата покажуваат толерантност¹⁷. Најголемиот број од испитаниците (62%) ги спомнале наркоманите и алкохоличарите како група луѓе кои не сакаат да им бидат соседи. Висок процент од граѓаните одговориле дека и хомосексуалците не се добредојдени како соседи (36,7%), а дури на третото место се луѓето од друга етничка припадност (24,4%). Во однос на верската припадност, само 16% од испитаниците спомнале дека не сакаат да им бидат соседи, додека 10% се изјасниле против странците.

¹⁶ Последните податоци за Република Македонија во Прегледот на светските вредности се од 1997 година.

¹⁷ Граѓаните, имајќи ги предвид следните групи луѓе: луѓе од друга етничка припадност, луѓе од друга вера, странци, наркомани и алкохоличари и на крајот хомосексуалци, одговараа на прашањето „Која од групите не сакате да ви бидат соседи?“.

Графикон III 2.3. Нетолерантност кон соседите според примерокот на заедницата

Од ова прашање интересно е да се издвои податокот за меѓуетничката (не)толеранција којшто се наоѓа на третото место според одговорите со 24,6% и да се спореди со резултатите од истражувањето во рамките на проектот „Цело е кога има сè“ од декември 2000 година, кога 86,45% од испитаниците сметале дека во Македонија постои меѓуетничка нетрпеливост и дека таа е поголема отколку во другите земји (47,31%). Можеби индиректноста на поставеното прашање „Именувај ги оние кои не сакате да ви бидат соседи“ наспроти „Дали во Македонија постои меѓуетничка нетрпеливост?“ влијаело на одговорот, но во секој случај разликата е значителна и е позитивен сигнал во однос на промените во меѓуетничките односи.

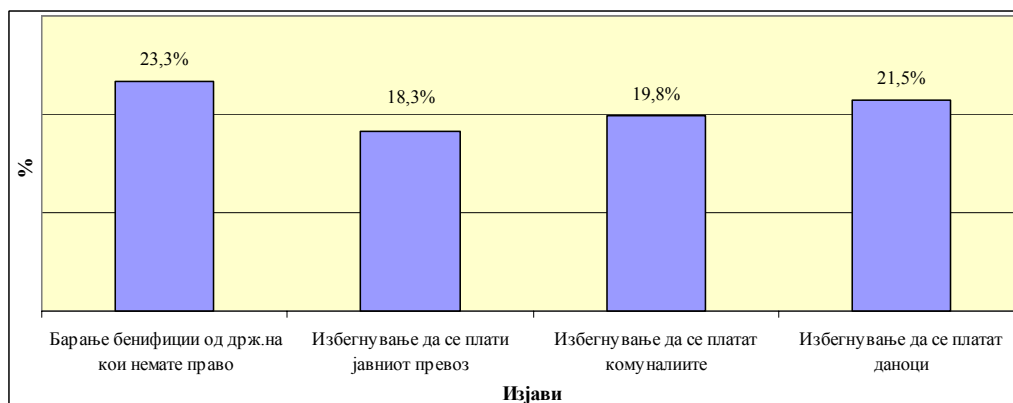
Сепак, според податоците од примерокот на заедницата кои се наведени погоре, а преведени во апсолутни бројки, не треба да се занемари фактот дека секој 4 граѓанин не сака да има сосед од друга етничка припадност, а секој 6 да има сосед од друга верска припадност.

Секако, во овој контекст треба да се имаат предвид и социо-економските околности (сиромаштијата и невработеноста) кои според повеќето истражувања во последните 10 години се најголемиот проблем за граѓаните.

Просечната оценка според показателот за толеранција на Прегледот на светските вредности за Република Македонија изнесува 2,08, што покажува дека општеството се карактеризира со низок степен на толеранција¹⁸.

2.4.3. Расположението на јавноста. Ставот за оправданоста за одредено однесување во одредени ситуации со реалното однесување на луѓето во исти или слични ситуации не е секогаш ист. На прашањата од примерокот на заедницата колку се оправдани ситуациите на избегнување плаќање јавен превоз, данок и комуналии, како и да се бара бенефиции од Владата за кои се нема право, граѓаните најчесто одговарале дека ваквите ситуации не се оправдани (од 70% до 78%).

Графикон III 2.4. Оправданост на избегнувањето да се плати јавен превоз, комуналии и данок и да се бараат бенефиции за кои се нема право според примерокот на заедницата

¹⁸ Скала на Индексот на толеранција: 0 (многу висока толеранција) до 5 (многу ниско ниво на толеранција).

Реалноста за некои од овие ситуации е поразлична. Според податоците од Асоцијацијата на даватели на комунални услуги на Македонија (АДКОМ), наплатата на комуналните такси на национално ниво се движи од 40% до 50%.

Меѓутоа, овдека не треба да се занемари социо-економската состојба во државата и сивата економија, односно треба да се имаат предвид следните фактори: 34% од населението живее под работ на сиромаштијата, процентот на сива економија кој изнесува 35% од БДП (податокот е од 2001 година од научно-истражувачкиот проект „Димензиите на сивата економија во Република Македонија“), ниските казни за високи престапи и сл.

Просечната оценка според показателот за расположението (јавниот дух) на Прегледот на светските вредности за Република Македонија изнесува 2,61, што покажува дека општеството се карактеризира со низок степен на расположение.

III 2.5. Правна средина

Оваа поддимензија се занимава со правната средина за граѓанското општество во Република Македонија и проценува до кое ниво таа е овозможувачка или не за него. Поточно, таа ги вклучува прашањата во врска со регистрирањето на граѓанските организации, со дозволените активности за застапување и со даночните закони коишто се поволни или не за граѓанските организации и за добротворството. Табелата подолу ги дава оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 2.7. Показатели кои ја проценуваат правната средина

Пок. #	Показатели	Оценка
2.5.1	Регистрација на граѓанските организации	3
2.5.2	Дозволените активности за застапување	3
2.5.3	Поволни даночни закони за граѓанските организации	1
2.5.4	Даночни поволности за добротворните активности	1

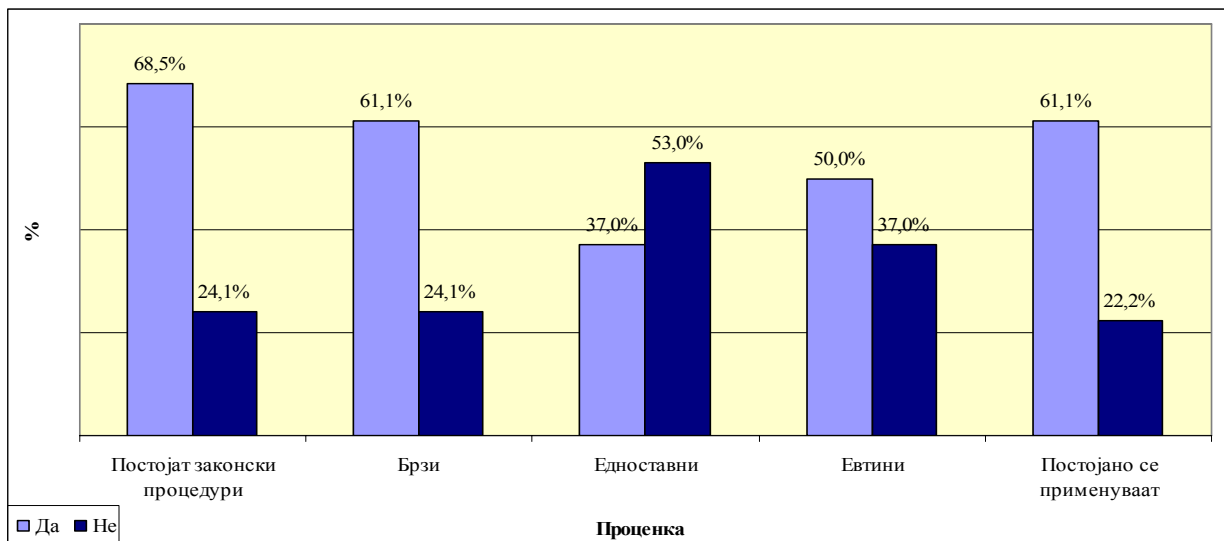
2.5.1. Регистрација на граѓанските организации. Законот за здруженија на граѓани и фондации е донесен во 1998 година, како потреба на новиот демократски политички систем, во кој граѓаните можат слободно да здружуваат средства или самите да се здружуваат заради исполнување економски, социјални, културни, спортски и друг вид потреби. До овој период само здруженијата на граѓани беа предвидени со Законот за општествени организации и здруженија на граѓани. Овој закон предвидува две форми на здружување: здруженија на граѓани и фондации.

Здружение на граѓани можат да основаат 5 полнолетни граѓани на Република Македонија, додека фондацијата која е имотна маса осамостена како правно лице може да биде обезбедена од еден или повеќе основачи. Регистрацијата на здруженијата на граѓани и фондации се врши во основните судови.

Генерално, Законот се смета за погоден во поглед на тоа што им овозможува на граѓанските организации да се регистрираат и да работат слободно. Процесот на регистрација е прилично лесен, рутински и без некои поголеми потешкотии.

Ова се потврдува и со истражувањето спроведено во рамките на регионалните советувања. Според испитаниците, најбитно е што постојат законски процедури, дека истите се брзи и евтини, како и дека постојано се применуваат. Единствено, на прашањето за едноставноста на процедурите повеќе од половината сметаат дека не се едноставни.

Графикон III 2.5. Процес на регистрација на здруженијата на граѓани и фондации во Македонија според регионалните советувања

Сепак, додека повеќето судии го третираат како *проформа*, некои го прават овој процес понапорен, со што им бараат на здруженијата на граѓани многу пропратни податоци. Во насока на олеснување на процесот на регистрација се и низата обуки коишто беа спроведени за судиите кои се надлежни за регистрација на здруженија на граѓани. Исто така, со цел да им се помогне на граѓанските организации, постои Правна клиника која се одвива на Правниот факултет во Скопје. Правната клиника обезбедува правна помош при регистрација на здруженија на граѓани и фондации и при други правни формалности. Овие правни совети се подостапни за организациите од главниот град, отколку за организациите од другите општини.

Примероци од статутите на граѓанските организации и основачките резолуции може да бидат симнати од интернет, со што се намалуваат трошоците за регистрацијата на граѓанските организации во однос на правните услуги.

Поради некои недоречености и нејасноти во Законот за здруженија на граѓани и фондации во процес се предлог-измените и дополнувањата на Законот. Главните промени се однесуваат на: либерализација при основањето, односно покрај домашните физички лица како основачи можат да се јават и странски државјани, но и правни лица; со измените се дозволува вршење економски активности од страна на здруженијата на граѓани и фондацииите; и, се воведува статусот на *организација од јавен интерес*.

2.5.2. Дозволени активности за застапување. И според Уставот и според законите не постојат никакви забрани и ограничувања на активностите на граѓанските организации, освен во случаите на вршење директна политичка активност.

Во таа насока, членот 3 од Законот за здруженија на граѓани и фондации вели дека здруженијата на граѓани и фондации не можат да вршат политичка активност или да го користат својот имот и средства за остварување цели на политичките партии, додека ставот 2 дообјаснува дека „Како политичка активност во смисла на ставот 1 на овој член се подразбира директно учество во изборна кампања или собирање средства за изборна кампања и финансирање политичка партија“.

Како поткрепа на ова се и информациите добиени од истражувањето на регионалните советувања според коешто на прашањето „Дали постоечката законска регулатива во некој дел ги ограничува граѓанските организации во нивните активности?“, најголемиот број испитаници одговориле дека не се ограничувани или доколку постои ограничување, тоа е разумно (65%); 13% одговориле дека неразумно се ограничувани, додека не знаат или се без одговор 22% од испитаниците.

Општо, од правна и практична гледна точка, граѓанските организации имаат слобода да организираат јавни дебати и да критикуваат.

2.5.3. *Поволни даночни закони за граѓанските организации.* Оданочувањето претставува најголемата правна пречка за развојот на граѓанските организации. Во однос на другите земји од регионот, Македонија има најмалку даночни олеснувања. Даночното ослободување за граѓанските организации и даночните поттикнувања за индивидуалните и корпоративните (на претпријатијата) донации сè уште не се воведени во законодавството.

Табела III 2.8. Даночни правила за граѓанските организации

Данок на додадена вредност (ДДВ)	Основното решение за граѓанските организации е дека тие се „надвор“ од системот на ДДВ, бидејќи само оние кои вршат некоја стопанска дејност се во „средиштето“ на Законот за ДДВ.
членарини	Тие се ослободени од ДДВ, освен ако се препознае размена на исполнување кон поединечните членови. Тоа е кога членарината е за намиравање на поединечните потреби на секој член и ако висината на членарината е соодветна на користењето на исполнувањето што го дава организацијата.
домашни донации	На дадената донација не се пресметува ДДВ, но не се остварува правото на одбивка на претходниот данок, платен во претходниот промет од донаторот.
странски донации	Сега имаме модел на комбинирано директно и индиректно даночно ослободување. Односно, ако странската донација доаѓа во предмети од странство, тогаш се дава директно даночно ослободување, но ако се користи странската донација за купувања во домашниот промет во земјата, тогаш се применува индиректно ослободување, со две подваријанти: за „малите“ износи, односно за службени потреби (канцелариски) се остварува враќање на ДДВ преку даночната управа, а доколку исполнувањето (испораките) е за реализирање на проектот, тогаш износот на ДДВ се плаќа од буџетот на РМ, се разбира, доколку за тоа постои таков договор меѓу странскиот донатор и Владата на Република Македонија.
увоз на подарени добра	Увозот на подарени добра е ослободен од ДДВ, доколку приматели се „регистрали домашни непрофитни и нерегистрали домашни хуманитарни непрофитни и невладини организации“ (член 27, став 1, член 10 од Законот за ДДВ).
добра набавени во земјата, а користени за хуманитарни цели во странство	На непрофитните организации им се враќа платениот ДДВ на добрата, доколку тие добра во странство ги користат за хуманитарни, добротворни или образовни цели (член 47, став 1 од Законот за ДДВ). Ова даночно поттикнување се добива само тогаш кога организацијата ја извршува хуманитарната активност во странство.
Персонален данок на доход	Нема ослободување, односно намалување од персоналниот данок за: донираните парични средства од физичките лица; исплатените износи кон волонтерите; доделувањето јубилејни награди; наградите за определени постигнати резултати - спортски, културни и др.
Данок на добивка	На давателите на донациите и спонзорствата за научни, хуманитарни, културни, образовни, здравствени, религиозни и спортски цели, освен издатоците за професионален спорт, трошоците направени по овие основи имаат третман на признат расход во висина до 3% од вкупниот приход, под услов да се исплатени во корист на јавни установи кои се финансираат од буџетот или на Црвениот крст на Република Македонија.
Даноци на имот	Во Законот за данокот на имот, со кој се регулираат следните видови даноци на имот: данок на имот, данок на наследство и подарок, данок на промет на недвижности, нема даночни ослободувања, ниту даночни олеснувања.
Такси	Само кај комуналните такси е дадено следното ослободување: таа не се плаќа за „фирмата на непрофитните организации“. Кај судските и административните такси нема ослободување или олеснување за граѓанските организации.
Економски/деловни активности	Фондациите и здруженијата не може директно да се занимаваат со економски активности. Со цел да се вклучат во активности за генерирање приходи за поддршка на сопствените непрофитни активности, тие мораат да основаат посебни друштва со ограничена одговорност. Овие посебни филијали се подложни на истите даночни правила, како и сите други претпријатија.
Инвестиции	Граѓанските организации имаат право директно да генерираат приходи од инвестиции, но не мора да основаат посебно претпријатие за да добиваат приходи од, на пример, камати, дивиденди и закупнини. Сепак, приходот од инвестиции се оданочува со стапка од 15%.

Даночниот систем е пречка за развојот на граѓанското општество. Постоечкиот систем поддржува многу ограничен број организации и многу ограничени извори на финансирање (ЕУ, УСАИД, членарина).

2.5.4. Даночни поволности за добротворни активности. Во Република Македонија нема доволно поттикнувачки механизми за охрабрување на донирањето. Имено, трошоците за донации и грантови за научни, хуманитарни, културни, образовни и религиозни цели, за здравствена заштита и за аматерски спортови може да бидат одбиени од даночната основа, во висина од најмногу 3% од бруто-приходот на деловниот субјект, под услов донациите и стипендиите да им се дадат на организации финансирани од страна на државниот буџет или на Црвениот крст на Македонија. Стипендиите не се сметаат за трошок кој се одбива од даночната основа, доколку не се дадени од фондовите и фондациите основани со закон, или доколку не се дадени во корист на врвни спортисти.

Исто така, во РМ до ден денес не постои законска рамка според која индивидуалните донации за одредени цели би биле ослободени од давачки или пак дел од личниот данок, кој вработените го плаќаат на државата, и би бил наменет за граѓански организации (како на пример во Унгарија, во Словачка и во Романија, каде секој вработен може да даде 1% од данокот на добивка за некоја граѓанска организација).

Ситуацијата не е ништо подобра кога станува збор за претпријатијата. Претпријатијата се ослободени од данок за максимум 3% од обртот доколку го донираат за научни, хуманитарни, културни, образовни, здравствени, религиозни и спортски цели, освен издатоците за професионален спорт, под услов да се исплатени во корист на јавни установи кои се финансираат од буџетот, како што се: „Ранка Милановиќ“ или Црвениот крст на Македонија.

III 2.6. Односите меѓу државата и граѓанското општество

Оваа поддимензија се занимава со изгледот и квалитетот на односите меѓу државата и граѓанското општество. Поточно, овде се вклучени нивото до кое граѓанските организации се контролирани и надгледувани од државата, видот на односите меѓу државата и граѓанското општество и дали и колку финансиска поддршка добиваат граѓанските организации од државата. Табелата подолу ги дава оценките на соодветните показатели.

Табела III 2.9. Показатели кои ги проценуваат односите меѓу државата и граѓанското општество

Пок. #	Показатели	Оценка
2.6.1	Автономија	2
2.6.2	Дијалог	2
2.6.3	Соработка/поддршка	1

2.6.1. Автономија. Граѓанските организации во периодот од 1945 до 1990 година биле контролирани од Комунистичката партија, односно државата. Контролниот механизам се спроведувал со директна поврзаност на партијата со општествено-политичките организации, каде што под капата на Социјалистичкиот сојуз на работниот народ биле вклучени Здружението на борците, Сојузот на социјалистичката младина, Сојузот на синдикатите, Организацијата на жените (АФЖ), спортски организации, културно-уметнички друштва и сл.

Со транзицијата на македонското општество и развојот на позитивните демократски вредности, слободата на здружување и автономно дејствување е загарантирана со Уставот (чл. 20, ст.1 и 2). Ставот три од истиот член на Уставот и ставот 4 од Законот за здруженија на граѓани и фондации кои пропишуваат дека програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓани и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на државата и кон поттикнување или повикување воена агресија или разгорување национална, расна или верска омраза и нетрпеливост се единствените норми кои предвидуваат некакво ограничување во работењето на граѓанските организации, што укажува на мошне широка рамка (простор) за работење.

Според истражувањето на ИТЗ од 2001 година, мислењето на граѓанските организации го потврдува фактот на автономноста во нивното дејствување. Најголемиот дел од испитаниците (79,7%) сметаат дека властите не вршат опструкции во работата на организациите, а само 10%

сметаат дека тоа се случува.

Од друга страна, од истражувањето направено во рамките на регионалните советувања се добива малку поинаков впечаток. На прашањето „Колку државата влијаела на активностите на граѓанското општество?“, една четвртина (26%) од испитаниците одговориле дека државата често влијае врз нивните активности, додека со ретко одговориле 55%, со никогаш 4%, и не одговориле 14%. Меѓутоа, иако постоела можност, ниту еден од испитаниците не дал пример на мешање на државата во нивните активности. Разликата во одговорите од двете истражувања се должи на поставеноста на прашањето. Во првиот случај станува збор за невршење опструкција што е сосема различно од степенот на влијаење на државата во активностите на граѓанските организации.

Слободата на здружување и автономијата се гарантирани со Уставот и општо земено тие се почитуваат од страна на Владата. Владата директно не влијае или не ги опструира граѓанските организации, но има обиди да се влијае преку комуникација, финансирање и медиумите.

2.6.2. Дијалог. Во моментов не постои стратегија или програма за соработка на Владата со граѓанските организации, иако оваа активност е дел од предложените мерки за подобрување на граѓанското општество во Македонија, предвидени со владиниот акциски план за спроведување на препораките од извештајот за стабилизација и асоцијација на ЕУ од 2003 година.

И покрај најавените мерки од страна на Владата, досегашната пракса за соработка покажува дека истата не е институционализирана и се одвивала во зависност од личното сфаќање на раководителот на институцијата или личното познавање.

Чекор напред за воспоставување подобра комуникација и соработка е одлуката на Владата за воспоставување одделение за соработка меѓу Владата и граѓанските организации којашто е донесена во ноември 2004 година. Одделението е во процес на конституирање.

Меѓутоа, изминатите три години забележани се позитивни случаи за дијалог и соработка. Најчесто се практикува при подготовка на закони или национални стратегии по одредено прашање или во случај на итни (хуманитарни) активности. Иако преовладува мислењето дека граѓанските организации се вклучуваат во активности на Владата тогаш кога тоа е побарано од страна на меѓународните претставници, сепак трендот се одвива по нагорна линија. Во период од 2002 до 2005 година се поднесени 59 иницијативи од граѓанските организации, од кои 24 се однесуваат на изготвување национални стратегии, меѓу кои: Националната стратегија за сиромаштијата (2002); Националната стратегија за млади (2004); Стратегијата за Ромите (2004); Националниот извештај за постојниот развој (2002); Измените и дополнувањата на Законот за социјална заштита (2003) кој патем содржи одредби за испорачување услуги од страна на граѓанските организации; Измените и дополнувањата на Законот за здруженија на граѓани и фондации и др. (повеќе податоци во 4.1.1. и 4.1.2.).

Придонес кон подобрување на комуникацијата има и владиниот Сектор за европска интеграција, кој е присутен на сите значајни настани на граѓанските организации, како и дел од службениците во министерствата за финансии, за правда и за труд и социјална политика.

Соработката на локално ниво, односно меѓу локалната самоуправа и граѓанските организации, се смета дека е на подобро ниво отколку соработката на национално ниво. Учесниците на регионалните советувања во Прилеп, во Велес, во Куманово, во Штип, во Гостивар и во Скопје многу пати го искажаа задоволството од разбирањето и соработката со претставниците на локалната самоуправа.

Истражувањето направено во рамките на регионалните советувања дава одговор и на ова прашање. Испитаниците речиси биле едногласни во констатацијата дека дијалогот (комуникацијата) меѓу државата и граѓанското општество е скромн или ограничен, односно 51% рекле дека е скромн, а ограничен 41%. Само 2% сметаат дека е широк, а останатите сметаат дека истиот не постои (2%).

Според Адресарот на граѓанските организации од 2003 г., само 10,7% од 858 поголеми организации разменуваат информации со владата, 15,9% со единиците на локалната самоуправа, 12,1% со другите институции, а ниту една со политички партии. Параметрите за комуникација и соработка се слични (види ја табелата подолу).

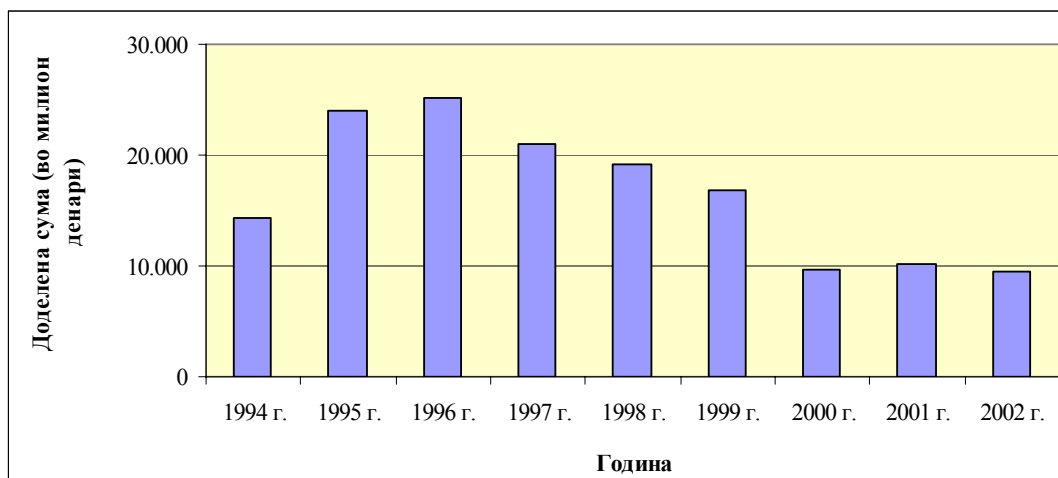
Табела III 2.10. Размена на информации, комуникација и соработка со институциите во државата (МЦМС, 2003)

	Влада		ЕЛС		Институции		Партии	
Размена на информации	92	10,7%	136	15,9%	104	12,1%	0	0,0%
Комуникација	121	14,1%	142	16,6%	80	9,3%	1	0,1%
Соработка	69	8,0%	84	9,8%	42	4,9%	1	0,1%

2.6.3. *Соработка/поддршка.* Општ впечаток е дека државното финансирање на граѓанските организации не е мошне развиено, ниту покажува некоја стратешка конзистентност со оние релативно мали средства со кои државата одлучува финансиски да поддржи определени активности. Овој тренд, посебно во последните години, заради влошената економска ситуација во државата, комбинирана со многуте кризи кои последователно се случуваа во нејзината близина (приказ III 2.2.) и на крајот на нејзината територија во 2001 година, се рефлектира и врз обемот на државното финансирање коешто и онака беше доста ограничено.

Единствената позначајна можност којашто македонските граѓански организации ја имаат за да добијат средства од домашни извори се случува еднаш во една календарска година, кога државата објавува конкурс за таа цел. Сумата што е определена да се намени за оваа цел обично претставува мал сегмент од вкупниот буџет на државата за таа календарска година. Според одлуката на Владата за финансирање здруженија на граѓани и фондации за 2004 година, 15.000.000 денари (244.000 евра) се распределени на 80 организации, од кои најголем корисник е Сојузот на синдикатите на Република Македонија со 4.500.000 денари (73.000 евра).

Графикон III 2.6. Финансирање на граѓанските организации од страна на државата (МЦМС, 2003)

Како еден дополнителен домашен извор за финансирање на граѓанските организации е фондот што постои во рамките на националната лотарија и другите игри на среќа, во кој случај износот што е добиен е проследен кон Заедницата на инвалидските организации на Македонија (ЗИОМ), а потоа е дистрибуиран на седум организации–членки на Заедницата, како и до Црвениот крст на Македонија и до спортски организации. Ова финансирање се одвива преку Министерството за финансии, но најпрвин ја добива поддршката од Министерството за труд и социјална политика, со посебна владина одлука. За 2004 г. за оваа намена беа издвоени 75.000.000 денари (1.220.000 евра).

Познато е дека и некои од министерствата издвојуваат дел од буџетот за поддршка на граѓанските организации. Имено, во рамките на Министерството за животна средина и просторно планирање функционира Фонд за заштита и унапредување на животната средина и природата којшто меѓу другото поддржува и активности од оваа област на граѓанските организации. Исто така и Агенцијата за млади и спорт за 2005 г. издвоила 81.000.000 денари (1.317.000 евра)

наменети за поддршка на проекти на непрофитни организации.

Новини во начинот на финансирање на граѓанските организации предвидува и новиот Закон за социјална заштита со којшто се отвора можност за директен договор - финансирање за услуги на граѓанските организации на локално ниво.

Главен недостаток при распределбата на државните средства е нетранспарентноста на процесот и нејасноста на критериумите.

Граѓанските организации добиваат финансиска поддршка и од дел од единиците на локалната самоуправа. Битола, Кавадарци, Прилеп, Куманово, Велес се општини за кои постојат податоци за издвоените средства на годишно ниво. Се поддржуваат и организациски и проектни активности на организациите¹⁹. Општините прават напори да поддржат што е можно поголем број локални организации, а овие средства најчесто се обезбедувани од изворните приходи на локалните самоуправи.

III 2.7. Односи меѓу деловниот сектор и граѓанското општество

Оваа поддимензија се занимава со односите меѓу деловниот сектор и граѓанското општество, како што се однесувањето на деловниот сектор кон граѓанското општество, општествената одговорност на претпријатијата и добротворството на деловниот сектор. Во табелата подолу се оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 2.11. Показатели кои ги проценуваат односите меѓу деловниот сектор и граѓанското општество

Пок. #	Показатели	Оценка
2.7.1	Ставот на деловниот сектор	1
2.7.2	Општествена одговорност на претпријатијата	1
2.7.3	Добротворството на претпријатијата	1

2.7.1. Ставот на деловниот сектор. Општо, во Република Македонија од страна на деловниот сектор постои недостаток на свест за важноста на граѓанскиот сектор. Од досегашното искуство, освен неколку примери, не постои поддршка и развиена меѓусебна соработка, а наедно не постои нити меѓусебна доверба. Јасно е дека деловниот сектор нема интерес за граѓанскиот сектор, меѓутоа вината лежи и кај граѓанските организации бидејќи недоволно придонесуваат во промоцијата на граѓанското општество и јакнењето на свеста на јавноста за граѓанскиот сектор.

Од истражувањето направено во рамките на проектот на ПДАС „Меѓаши“, „НВО и бизнис-секторот - заедно за доброто на заедницата“ од 2001 година, од одговорите на претставниците на деловниот сектор на прашањето за факторите коишто ја попречуваат соработката меѓу деловните субјекти и граѓанските организации може да се добие одговор за нивниот став кон граѓанските организации. Имено, повеќе од 40% од испитаниците не се свесни за важноста на граѓанскиот сектор и не се запознати со нивните активности, додека уште 14% сметаат дека не се сите граѓански организации професионални, сериозни и работат со добар квалитет, а 7% едноставно не се заинтересирани за граѓанскиот сектор.

Од друга страна, учесниците во регионалните советувања сметаат дека однесувањето на деловниот сектор наспроти граѓанското општество најмногу е индиферентно (38%) и недоверливо (34%). Мал број сметаат дека однесувањето е поддржувачко (6%), а 12% сметаат дека е корисно.

И двете истражувања ја потврдуваат перцепцијата на недоверба меѓу деловниот и граѓанскиот сектор.

Според Адресарот на граѓанските организации од 2003 г., само 2,3% од 858 поголеми организации разменуваат информации со деловниот сектор и 1,2% со медиумите. Параметрите за комуникација и соработка со наведените актери се слични (види ја табелата подолу).

¹⁹ За оваа намена за 2002 г. од буџетот на општината Битола се издвоени 1.500.000 денари (24.400 евра); Кавадарци 1.000.000 денари (16.250 евра); Прилеп 650.000 денари (10.500 евра); Велес 400.000 денари (6.500 евра).

Табела III 2.12. Размена на информации, комуникација и соработка со деловниот сектор во земјата (МЦМС, 2003)

	Деловен сектор		Медиуми	
	Број	Процент	Број	Процент
Размена на информации	20	2,3%	10	1,2%
Комуникација	27	3,1%	11	1,3%
Соработка	23	2,7%	7	0,8%

2.7.2. *Општествена одговорност на претпријатијата.* Самоуправниот социјализам и општествената сопственост на претпријатијата коишто постоеја до почетокот на деведесеттите години самите по себе требаше да претставуваат и да ја подразбираат одговорноста кон општествените потреби. Ваквата организираност не создаваше простор за расправа околу ова прашање. Меѓутоа, со транзициските процеси кои доведоа до промена во сопственичкиот капитал на претпријатијата се наметна потреба од разработка и примена на концептот на општествена одговорност, концепт кој подразбира одговорност кон даночните обврски, кон вработените, кон маргинализираните групи, кон заедницата и кон животната средина. Првата јавна дебата на оваа тема се одржа во 2002 година во рамките на НВО Саемот – Форум на граѓанското општество во Македонија. Она што беше заклучено е дека примарна одговорност на менаџерите е одговорноста кон профитот, па одговорноста за исполнување на обврските кон државата и, на крајот, одговорноста кон сè друго (култура, спорт, здравство, заштита на животната средина итн.). Исто така, беше констатирано дека освен неколку добри примери, општото ниво на општествена одговорност на претприемачите сè уште е многу ниско.

За општествената одговорност на претпријатијата беше направена и дополнителна анализа којашто ги опфати десетте најпрофитни претпријатија во Република Македонија за 2003 година (додаток 3). Според наодите, може да се заклучи дека иако има позитивен тренд, главно не постои долгорочна стратегија за оваа намена, или доколку постои, истата е штотуку воспоставена, па резултатите не можат да бидат видливи. Мал број од нив имаат посебни одделенија за општествено одговорни активности (Тутунски комбинат Скопје и Македонски телекомуникации), а во другите, овие активности се во рамките на одделението за маркетинг и за односи со јавноста. Најголем дел од преземените активностите се насочени во развојот на спортот (спортски клубови и настани) и културата (подршка на големи културни настани) кои се највидливи и овозможуваат промоција на овие претпријатија. Дел од нив (пр., Макпетрол) покажуваат и грижа за своите вработени преку обезбедување континуирана обука, кредити, вработување на членови од семејствата (надвор од раководниот тим) и сл.

Од истражувањето за општествено одговорни претпријатија, само од Тутунски комбинат Скопје (ТКС) добиен е податок за процентуалното учество на средствата издвоени за општествено одговорни активности во добивката на претпријатието. Имено, за 2002 г. во ТКС издвоените средства за општествено одговорни активности изнесувале 2,0% од добивката, во 2003 г. 0,5% и во 2004 г. 1,2%. Од податоците може да се направи споредба и на општествено одговорните активности на Макпетрол кои за 2003 г. изнесувале 40.800.000 денари (664.000 евра) наспроти добивката од 411.702.605 денари (6.670.000 евра) или 9%. Меѓутоа, треба да се има предвид дека покрај издвоените средства за подршка на спортот, одмор, рекреации, спонзорства и донации, дел од овие средства се за реклами.

На прашањето²⁰ од регионалните советувања за општествената одговорност на претпријатијата, најголемиот број од учесниците (42%) сметаат дека е незначително присутна, додека ограничена или скромно присутна ја сметаат 26%, односно 25%. Само 3% сметаат дека општествената одговорност е значително присутна.

Општото ниво на општествена одговорност на приватните претпријатија е сè уште ниско, со неколку претпријатија кои практикуваат општествена одговорност и многу кои ги игнорираат негативните ефекти врз заедницата и животната средина.

²⁰ Како ја рангирате работата на поголемите претпријатија во Македонија имајќи ги предвид последиците по општеството и животната средина на нивните активности – колку често е присутна општествената одговорност кај претпријатијата?

2.7.3. *Добротворството на претпријатијата.* Како можности за финансиска одржливост на граѓанските организации базирана на домашен систем на поддршка, покрај јавното (државното) финансирање, секако се и индивидуалното и корпоративното добротворството. Меѓутоа, неколкуте истражувања покажуваат дека претпријатијата учествуваат со мал процент во вкупната поддршка на граѓанските организации (впрочем, како и индивидуалните донации и државата, во услови на голема зависност од странските донации).

Имено, ниту една граѓанска организација вклучена во истражувањето во рамките на регионалните советувања не ги обезбедила стопроцентно своите приходи за 2003 година од претпријатијата. Напротив, само 1% организации успеале да покријат од 60% до 80% од буџетот со средства добиени од претпријатијата и исто толку (1%) покриле од 40 до 60% од својот буџет.

Табела III 2.13. Регионални советувања: Од кои извори организацијата обезбеди средства за својата работа изминатата (2004) година?

	0 – 20%		20-40%		40-60%		60-80%		80-100%	
Влада	113	96%	2	2%	1	1%	1	1%	1	1%
Домашни претпријатија	109	92%	6	5%	1	1%	1	1%	0	0%
Странски донатори	56	47%	5	4%	2	2%	5	4%	50	42%
Индивидуални донации	107	91%	3	3%	4	3%	1	1%	2	2%
Членарина	105	89%	5	4%	1	1%	1	1%	6	5%
Наплата на услуги	113	96%	4	3%	1	1%	0	0%	6	5%
Други	112	95%	2	2%	1	1%	1	1%	2	2%

Во погореспоменатото истражување на ПДАС „Меѓаши“ анкетираниите граѓански организации во нивниот преобладавајќи број искажале незадоволство од соработката со бизнис-секторот. Вкупно 72% одговориле дека соработката не е добра или дека е незадоволителна.

Интересно е да се забележи дека помошта и поддршката што ја даваат претпријатијата (и помалите бизниси) соодветствува на нивото на дејствување. Локалните организации поддршката најчесто ја добиваат од локалните бизниси, додека поголемите претпријатија настојуваат да поддржат организации и настани кои се од национален карактер и значење.

Меѓутоа, ако поддршката се сфати во поширока смисла отколку донирање пари (може да биде и спонзорства, во тип на стока, некаков учинок и сл.), тогаш може да се заклучи дека сепак постои култура на донирање и помагање од страна на претпријатијата. Од анкетата на ПДАС „Меѓаши“ повеќе од половината (54%) од испитаните организации добиле некаков тип на помош или поддршка, додека 25% не добиле, иако ја побарале. Останатите 20% воопшто не се ни обиделе да побараат таква помош.

Заклучок

Околината е ограничувачка до одреден степен, со делумно неефикасна држава и распространет недостаток на доверба.

И покрај напредокот на полето на основните права и слободи, политичкиот контекст е непогоден. Најограничувачкиот фактор е (недостатокот на) владеењето на правото, корупцијата, (не)ефикасноста на државата и многу централизираната држава. Службите и функциите на државата се несоодветни, заради многу ограничениот капацитет на јавната администрација. Слободата на медиумите често се нарушува и има многу ограничен пристап до (државни) информации.

Македонија се соочува и со длабок недостаток на доверба на јавноста во општеството, мали толеранција и јавен дух. Може да се каже дека ова е причинско-последична врска меѓу неефикасната држава (недостаток на владеење на правото, корупција, неефикасност на државата и многу централизирана држава) и малата јавна доверба и јавен дух.

Законската рамка е добра, и во однос на регистрацијата и на работењето. Има можности да се подобри понатамошната либерализација на основањето, одредувањето на економските активности и јавниот (добротворен) статус на граѓанските организации. Од друга страна, даночниот систем е непогоден за граѓанските организации и за добротворството (филантропијата), и е препрека за понатамошен развој на граѓанското општество.

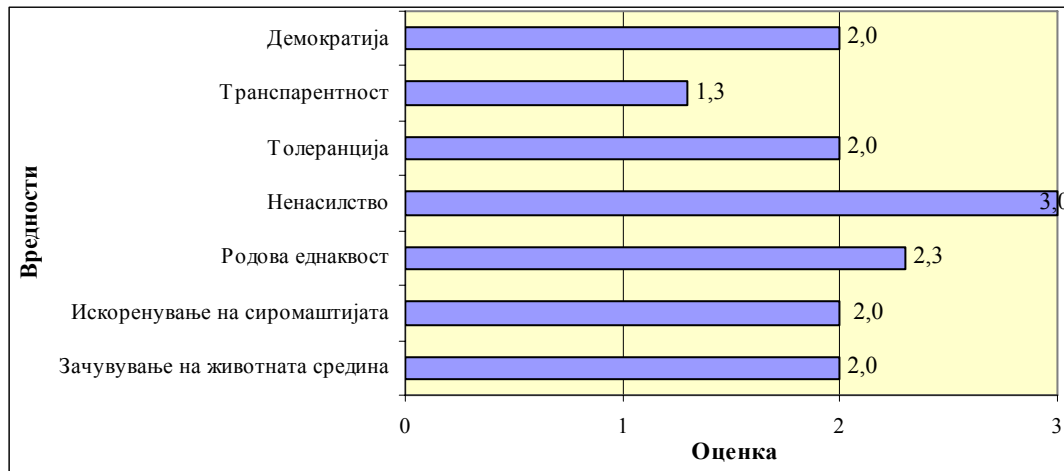
Односите меѓу државата и граѓанското општество се на границата меѓу продуктивни и непродуктивни. Случаите на мешање на државата во работата на граѓанските организации се поретки, а дијалогот се подобрува, иако на основа ад-хок. Подобрувањето на дијалогот не го следи подобрена поддршка и само ограничен број организации (спорт, лица со посебни потреби) добиваат поддршка од Владата.

Општото ниво на општествена одговорност на приватните претпријатија сè уште е на ниско ниво, а многу малку претпријатија се одговорни кон општеството. Поддршката од деловниот сектор на граѓанското општество е многу мала. Гледиштата и односите меѓу граѓанското општество и деловниот сектор се взаемно рамнодушни и нема дијалог (на пример, економско-социјален совет).

III 3. ВРЕДНОСТИ

Ова поглавје проучува колку граѓанските организации во Република Македонија ги практикуваат внатрешно одредените вредности, како што се транспарентноста и толеранцијата, и ги промовираат во јавноста. Оценката на димензијата е 2,1 што одразува општо позитивна, но скромна вредносна основа на македонското граѓанско општество. Во графиконот подолу се дадени оценките на поддимензиите во вредности.

Графикон III 3.1. Оценки на поддимензиите за вредности

III 3.1. Демократија

Оваа поддимензија проучува колку македонското граѓанско општество ја промовира и ја практикува демократијата. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите од поддимензијата.

Табела III 3.1. Показатели кои ја проценуваат демократијата

Пок. #	Показатели	Оценка
3.1.1	Применување на демократијата во граѓанските организации	<u>2</u>
3.1.2	Активности за промоција на демократијата	<u>2</u>

3.1.1. Применување на демократијата во граѓанските организации. Самите претставници на граѓанските организации сметаат дека применуваат внатрешна демократија, односно 76% од испитаниците опфатени со регионалните советувања го тврдат токму тоа.

Развојот на граѓанските организации во Македонија се наоѓа во една рана фаза во којашто основачите на организациите сè уште играат клучна улога во донесувањето на одлуките на сите нивоа, како стратешките така и оперативните. Во практиката е честа појавата истите луѓе да ги вршат истовремено управните и извршните функции. Повеќето организации се мали и функционираат на волонтерска основа без вработен персонал. Таков профил имаат околу 75% од граѓанските организации, кои се регистрирани во Адресарот на МЦМС. Во тие околности обезбедувањето оптимална внатрешна демократија станува уште поголем предизвик.

Концептот на градење управни одбори не е институционализиран и затоа не постојат механизми за балансирана поделба на моќта за донесување одлуки и внатрешна контрола на работата. Сепак, има поразвиени граѓански организации кои можат да служат како добри примери на воспоставени внатрешни демократски органи. Вреди да се напомене дека од триесетина водечки организации од различни сектори во Македонија, 13% ја смениле раководната структура во последната една и пол деценија, преку избори на нови членови на управните одбори и/или собранијата. Овие процеси укажуваат на достигнување една фаза на созревање на внатрешната демократија кај одредени организации, како што се Ел хилал, ДЕМ, Месечина и др. (МЦМС, 2004).

Според Индексот на одржливост за 2004 година на УСАИД, организациите често се прашуваат на кој начин управните одбори би ја подобриле ефикасноста во работењето на граѓанските организации. Највисок орган, дефиниран според законот, е собранието кое е механизам што овозможува поширокото членство да влијае врз одлучувањето. Ваквата форма на вклучување на членството нуди применување внатрешна демократија, меѓутоа понекогаш се покажува како недоволна. Постојат организации кои го разбираат и го организираат годишното собрание во форма на еден свечен чин на формална верификација на мандат и одлуки оркестрирани и однапред дефинирани од истите луѓе кои прават сè во организацијата. Се случува на членовите да не им се достапни доволно информации за да бидат во можност да дадат придонес во одлучувањето.

Граѓанските организации се некако на половина пат во практикувањето демократија во своите редови. Често има случаи и на практикување и на непри практикување демократија во организациите, на пример, мало или никакво учество на членството при носењето одлуки или демократски и недемократски избор на лидери.

3.1.2. Активности на граѓанското општество за унапредување на демократијата.

Прегледот на медиумите покажа дека темите поврзани со демократија, човекови права и владеење на правото се најзастапени кога станува збор за известување во врска со граѓанското општество: вкупно 90 теми или 23,4 % од вкупниот број објавени написи. Тоа покажува дека граѓанските организации посветуваат значително внимание во адресирање прашања поврзани со промоција на демократијата. Истото го потврдуваат и самите претставници од граѓанските организации вклучени во регионалните советувања, од кои 84% беа во состојба да набројат јавни кампањи за промовирање демократија. Најчести примери беа кампањи за: родови права, права на маргинализираны лица, набљудување на избори, професионални стандарди на струкови здруженија и други.

Сепак, граѓанските организации сè уште не се во состојба да мобилизираат поширока поддршка во реализацијата на ваквите иницијативи. Недостасува полна доверба од јавноста во намерите и моќта на граѓанските организации. Меѓу другото, и недоволното практикување на демократски принципи во управувањето во своите сопствени редови доведува до можност за делегитимизација и губење на кредибилитетот за овој вид залагање.

Постои општа заситеност од неуспешните обиди за влијание врз одлуките преку системот на репрезентативна демократија. Примерокот на заедниците и други показатели покажуваат тренд на сè помала доверба во власта и во политичките партии. Се забележува потреба за поактивно вклучување на граѓанското општество во донесувањето на важните одлуки, како што беа, на пример, законите поврзани со децентрализацијата. Во амбиент на непотполна доверба во постоечките граѓански организации (на пример, недовербата во синдикатите), се појавија два алтернативни облика на практикување на непосредно влијание во процесите: вонинституционални активности, како што се протести (примерок на заедниците), блокади на патиштата итн., како и граѓански движења недоволно и нејасно оградени од политичките партии, влијанија и аспирации.

III 3.2. Транспарентност

Оваа поддимензија анализира колку граѓанските организации се транспарентни и колку преземаат активности за промоција на транспарентноста. Во табелата подолу се дадени оценките на соодветните показатели.

Табела III 3.2. Показатели кои ја проценуваат транспарентноста

Пок. #	Показатели	Оценка
3.2.1	Корупција во граѓанското општество	2
3.2.2	Финансиска транспарентност на граѓанските организации	1
3.2.3	Активности на граѓанските организации за подобрување на транспарентноста	1

3.2.1. *Корупција во граѓанското општество.* Прашањето на корупција во граѓанското општество е едно од најконтрадикторните прашања. Самите претставници на граѓанските организации сметаат дека постои корупција во граѓанското општество, односно 50% сметаат дека

е многу честа и честа појава. Истражувањето покажа дека само 14% од самите претставници на граѓанските организации мислат дека е корупцијата ретка појава во граѓанските организации. Корупцијата се перципира како нешто што постои во секторот, но не и во сопствените организации, бидејќи 53% сметаат дека нивните организации се транспарентни.

Во објавените написи во 2004 г. и 2005 г. за корумпираноста на граѓанското општество (во неделниците Капитал и Фокус), извор на тврдењата се претставници на граѓански организации. Во прегледот на медиумите нема ниеден конкретен случај на корупција, наспроти секојдневните случаи во јавниот сектор. Во истиот преглед има два примери за нерегуларности во избори на органите и два конкретни случаи за финансиска злоупотреба.

Според глобалниот барометар на корупцијата спроведен од Транспаренси интернешнл (Transparency International, 2004), граѓанските организации и религиозните групи се најмалку корумпирани во Република Македонија.

Тезата „корупцијата постои во секторот, но не и во сопствените организации“, најчесто се поврзува со системот на донации. Корупцијата е најчесто објаснување за успехот или неуспехот во конкуренцијата за донации за проекти. Во ниедно од истражувањата нема потврда за тоа. Во таа расправа често се игнорира недостатокот на знаења и вештини како причина за неуспех - 65% од испитаниците во регионалните советувања наведуваат дека немаат потреба за обуки, а од друга страна како главен проблем го наведуваат недостатокот на финансии.

Еден од можните извори на нетранспарентност е сепак системот за донации. Скоро целосно, достапните донации се со проектен пристап – се финансираат одредени активности во одреден период, со занемарување на организациските потреби, посебно индиректните (фиксните) трошоци (канцеларија, комуникации итн.). Најголем дел од организациите немаат друг извор на финансирање, надвор од (проектните донации) донациите и немаат финансиски средства за индиректните (фиксните) трошоци. Истите најчесто се обезбедуваат со пренамена на дел од донациите, за што најчесто не се известуваат донаторите.

Прашањето на корупцијата во граѓанското општество е едно од најконтрадикторните. Внатре во секторот ова прашање е парафризирано во „корупцијата постои во секторот, но не и во мојата организација“. Други извори не ја потврдуваат оваа перцепција, со исклучок на неколку примери на измама и злоупотреба на средствата од проектите.

3.2.2. Финансиска транспарентност на граѓанските организации. Финансиската транспарентност на сопствената организација во перцепцијата на претставниците на граѓанските организации е на задоволително ниво. Така, повеќе од половина учесници во регионалните советувања (66%) тврдат дека финансиските сметки и извештаи на нивната организација се достапни на јавноста.

Меѓутоа и понатаму финансиската транспарентност и одговорност останува проблематична. Така, додека мноштвото организации ги користат сите достапни медиуми да ги презентираат своите активности и резултати од работењето на јавноста, кога станува збор за нивното презентирање низ призмата на финансиските резултати, се јавува колебливост и поголема затвореност. Така, традиционално при прибирањето податоци за Адресарот на граѓанските организации прашањето за планиран и реализиран буџет во претходната година е најмалку одговорено (пр., во Адресарот од 2003, 14% од организациите не дале одговор на прашањето за реализиран буџет во претходната година). Постојат организации кои не се расположени да откриваат финансиски информации, дури и на сопствените членови. Во овие организации најчесто единствено претседателот, заменикот на претседателот, секретарот или сметководителот имаат пристап кон истите.

Интересно е да се истакне дека често пати финансиските резултати не се обелоденуваат едноставно заради отсуство на разбирање за тоа која е важноста на финансиската транспарентност и јакнење на отчетноста кон јавноста. Така, многу организации изјавуваат дека се подготвуваат финансиски извештаи и се дистрибуираат до донаторите, управниот одбор, собранието и понекогаш до членството, а истите „на барање се достапни и за јавноста“. Ова укажува на отсуство на поактивен однос кон подобрување на достапноста на финансиските податоци за јавноста. Отчетот и одговорноста се првенствено насочени кон изворите на финансирање, односно донаторите, а многу помалку кон членството, целните групи и кон јавноста. Причина за ова е отсуството или многу малиот обем на мобилизирани локални средства и непосветување доволно

внимание кон потребата за стекнување доверба кај граѓаните и домашен социјален капитал, кој, потенцијално во иднина, ќе биде важен за финансиската одржливост на граѓанскиот сектор.

Сепак, одреден број организации подолго време редовно вршат надворешни финансиски ревизии на своето работење и ги објавуваат и/или публикуваат своите финансиски извештаи, а една група од 8 организации веќе го прави тоа заеднички од 2004 година.

Приказ III 3.1. Заедно за транспарентност

Стекнувањето доверба и поддршка локално и долгорочно станува сè поважно, што ги поттикна дел од организациите да имаат посериозен пристап кон презентирање на финансиските резултати на домашната јавност. На тој начин, водени од овој мотив, група од 8 граѓански организации (МЦМС, МРФП, ФИОМ, АДИ, Меѓаши, Нансен дијалог центар, СОЖМ и ЦГИ) под мотото „Заедно за транспарентност“ направија чекор напред во промовирањето на финансиската транспарентност во сопствените редови и „одлучија доброволно и првпат заеднички да ги објават годишните извештаи, финансиските извештаи и независните ревизорски мислења по тие извештаи“. Тоа го прават доброволно, бидејќи нема законска обврска да го направат тоа, но сметаат дека имаат морална обврска кон јавноста. Првпат заеднички, бидејќи некои од нив досега финансиските извештаи ги објавувале индивидуално. Заедничкото објавување е со цел да се упати јасна порака дека е тоа еден од основните начини за јакнење на одговорноста (Заедничка изјава на организациите, Дневник и Коха диторе, 2004).

Често проблем за обезбедувањето на финансиската транспарентност не претставува само волјата на раководствата на организациите, туку недостатокот од доволно знаења и вештини од областа на финансиското работење и менаџмент и начин на презентирање финансиски информации.

Приказ III 3.2. Капацитети за транспарентно работење

Недоволниот капацитет за финансиски менаџмент резултира во финансиски системи кои најчесто не поддржуваат транспарентно раководење и известување. „Организациите вообичаено немаат стандарди за финансиско известување и правилници за сметководство; контролните системи не се доволно функционални и целокупната одговорност и контрола на финансиското работење често е концентрирана кај мал број лица, обично поврзани меѓу себе; годишните приходи, расходи и ликвидноста недоволно се планираат; финансиското известување се сведува на минималните барања на законските прописи од кои не може да се оцени рационалноста на трошењето“ (Извештај од проектот „Подготовка за ревизија“ 2003 г. и Граѓански практики бр. 1, 2003).

„Доказ дека организациите можат да работат и поинаку се извештаите за донаторите од каде што доаѓаат фондовите. Кога ќе се презентираат јасни правила како се очекува да изгледа финансискиот извештај, организациите непогрешливо ги следат“ (Граѓански практики бр. 1, 2003).

3.2.3. Активности на граѓанското општество за подобрување на транспарентноста. Граѓанското општество во незначителен обем ја промовира транспарентноста на Владата. На локално ниво има многу малку активности, а речиси сосема отсуствуваат активности насочени кон транспарентноста на деловниот сектор.

Од учесниците во регионалните советувања, 68% не знаат или не можат да се сетат на ниту една активност на граѓанските организации насочена кон промовирање на транспарентноста на Владата, а само 9% можат да наведат неколку примери. Исто така само 10% сметаат дека улогата на граѓанските организации во подобрувањето на транспарентноста на Владата е значителна. Примери на активности насочени кон транспарентноста на деловниот сектор можат да наведат само 7% од учесниците. Во однос на транспарентноста на Владата, испитаниците можеа да се сетат на следните активности: Македонија без корупција - Транспарентност Македонија (7); Удри по корупцијата (2); Предлог-законот за територијална организација на ЕЛС во РМ (2); и др., додека за деловниот сектор се сетија на: Пружи отпор - кажи НЕ! (6) и на „Заедно за транспарентност“.

Во текот на 2002 г. е формирана коалицијата „Македонија без корупција“, која мобилизира 80 организации коишто сакаат да соработуваат на полето на корупцијата. Мрежата и каналите за комуникација беа воспоставени, беа организирани неколку обуки, но сето тоа сè уште не резултира со активности на општествено ниво. Мисијата на Коалицијата е соработка на организациите коишто работат на полето на корупцијата.

Транспарентност Македонија, која е членка и на меѓународната мрежа Транспаренси интернешнл (Transparency International), е организација со мандат да работи на промоција на транспарентноста и борбата против корупцијата, а десетина други организации се активни на полето на владеење на правото. Не постојат, или барем не се видливи, активности на граѓанските групи кои вршат мониторинг на работата на Владата од областа на давањето услуги. Некои од ретките активности се организирани од страна на Организацијата на потрошувачите, која, покрај кон Владата, фокусирана е и кон деловниот сектор. Некои од граѓанските организации, како оние на лицата со посебни потреби, имаат надгледување на услугите што се однесуваат на нивната целна група.

Спроведените активности на ова поле се кампањи за промоција на борбата против корупцијата и транспарентност, лобирање за законска регулатива, како и истражувања и сондажи, кои главно завршуваат со констатирање на состојбите без последователни активности од граѓанските организации и државните институции. Инертноста и неефективноста на државните институции во врска со овие прашања, посебно бавноста на судските постапки, дејствува демотивирачки кај граѓанските организации во настојувањето да се набљудува и открива корупцијата. На пример, податоците добиени од Транспарентност Македонија покажуваат дека од постапките за кривични дела од областа на корупцијата поведени во 2003 г., правосилна пресуда немаше по ниту една до средината на 2005 г.

III 3.3. Толеранција

Оваа поддимензија прочува колку македонското граѓанско општество ја практикува и промовира толеранцијата. Во табелата подолу се дадени оценките на соодветните показатели од оваа поддимензија.

Табела III 3.3. Показатели кои ја проценуваат толеранцијата

Пок. #	Показатели	Оценка
3.3.1	Толеранција во граѓанското општество	2
3.3.2	Активности за унапредување на толеранцијата	2

3.3.1. Толеранција во граѓанското општество. Граѓанското општество во Македонија креира релативно отворен простор за изразување ставови и идеи, наспроти понетолерантниот пристап наметнат од политичките актери. Поделеноста на општеството по различни основи, посебно меѓуетничката, секако се одразува и како поделеност во граѓанскиот сектор, иако се чини дека е во многу помал обем и е помалку изразена. Нетолерантноста, и доколку постои, не е видлива и експлицитна во таа мера да предизвикува јавни дебати и соочувања. При набљудувањето на медиумите ретки беа извештаите за некој нетолерантен однос кон одреден став. Впрочем, само 19% од учесниците во регионалните советувања мислат дека нетолерантните сили имаат значително значење во арената на граѓанското општество во Македонија. Скриената нетолерантност најчесто се манифестира преку склоноста да се соработува само со организации од сличен професионален профил, како и сличен етнички и културен идентитет.

Во недостаток на други методи за политичка мобилизација, политичките партии во голема мера ги (зло)употребија националистичките механизми (Global Civil Society, 2004). Тоа резултира со напнати меѓуетнички односи. Посебно во периодот за време и непосредно по вооружениот конфликт во земјата, порасна нетолерантноста во сите општествени сегменти, што во одредена мера се одрази и во односите и комуникацијата помеѓу граѓанските организации. Иако тој кризен период навидум беше брзо надминат, симптоми на нетолерантност повторно дојдоа до израз за време на донесувањето на некои важни закони поврзани со децентрализацијата, а посебно за Законот за територијална организација.

Иницијатива за да се создаде простор за поттикнување јавни дебати по важни прашања во една толерантна атмосфера претставува формирањето на Граѓанската платформа на Македонија (приказ III 1.5.).

Појавувањето општествени сили кои се нарекуваат темна сила на граѓанското општество беше типично за регионот во последната декада. Заслабнатата левичарска идеологија, несигурноста предизвикана од драматичните структурни реформи, невработеноста, преселувањата итн., резултираа со групирања врз национална (националистичка) основа, кои како по правило

нудат чувство на сигурност во несигурни времиња, како и психолошка удобност во отсуство на материјалната (Global Civil Society, 2004). И во Македонија беа видливи случаи на користење на граѓанските организации од политичките сили за да постигнат краткорочни политички цели.

Во периодот по вооружениот конфликт во Македонија беше карактеристична појавата на здружување на учесниците во конфликтот од 2001 г., како што се здруженија на воените инвалиди, семејствата на убиените војници, поранешните војници/борци, воените осуденици итн. Овие здруженија ги претставуваат интересите и правата на лицата кои беа директно вклучени во вооружените дејствија и оние кои најмногу директно ги претрпеа последиците од конфликтот. Мал број од нив преземаа активности кои можат да бидат сфатени како нарушување на толеранцијата. Сепак, овие активности останаа изолирани. Овие организации сè уште се дел од граѓанското општество, но веќе се интегрирани во главните текови.

3.3.2. Активности на граѓанското општество за унапредување на толеранцијата.

На општествено ниво граѓанските организации се значајни чинители кои активно промовираат толеранција. Во примерокот на заедницата, 74% од испитаниците сметаат дека граѓанските организации имаат улога во промовирање на толеранцијата на национално ниво. Постојат граѓански организации, како Центарот за мултикултурно разбирање и соработка, Македонскиот центар за меѓународна соработка, Нансен дијалог центарот, кои имаат токму таков мандат и мисија да промовираат такви вредности. Тие имаат вложено напори и средства за организирање јавни кампањи, конференции, работилници и дебати токму за промовирање толеранција. Примери на вакви активности се: Цело е кога има сè, Никој не е совршен итн. Исто така се организирани мрежи и коалиции ад-хок, како што е „Доста е“ – активност која вмрежи повеќе од 200 граѓански организации како одговор на кризната состојба во Македонија во 2001 година.

Приказ III 3.3. Цело е кога има сè

Во 1999 година, во контекст на војна во непосредното соседство која создаваше и внатрешна нестабилност и ги интензивираше конфликтите врз етничка основа и во Македонија, настана кампањата под мотото „Цело е кога има сè“. Овој слоган оживеан низ детски пораки и секвенци од секојдневниот живот требаше да ги промовира универзалните позитивни вредности без оглед на етничката и верската припадност. Идејата беше да се дејствува на свеста на целокупното население во Македонија за да се обезбеди толеранција кон големиот број бегалци кои доагаа од Косово. Промовирајќи го мирот, хуманите вредности, ублажувајќи ги стравот и фобијата од бранот бегалци, кампањата, одвивајќи се на национално ниво и користејќи низа канали на комуникација (ТВ, радио, билборди, печатени медиуми итн.), тежнееше да придонесе во подобрување на внатрешната стабилност на државата.

Кампањата продолжи и во текот на кризата во Македонија во 2001 г. под истиот слоган. Истражувањето кое беше направено по кампањата покажа дека таа е препознаена како кампања за промоција на етничка толеранција и промоција на човекови права и слободи, а една четвртина од испитаниците потврдиле дека кампањата имала позитивно влијание врз нив.

Кампањата ја создаде и спроведе Македонскиот центар за меѓународна соработка.

Граѓанските организации се значајни актери кои активно ја промовираат толеранцијата во општеството, како и да е, ефектите не соодејствуваат.

III 3.4. Ненасилство

Оваа поддимензија опишува и проценува колку граѓанското општество се карактеризира со ненасилство и колку граѓанските организации ги промовираат ненасилството и мирот. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите за оваа поддимензија.

Табела III 3.4. Показатели кои го проценуваат ненасилството

Пок. #	Показатели	Оценка
3.4.1	Ненасилство во граѓанското општество	3
3.4.2	Активности за промоција на ненасилство и мир	3

3.4.1. Ненасилство во граѓанското општество. Насилството во просторот на граѓанското општество е многу ретка појава. И покрај евидентното постоење на сосема спротивставени ставови посебно кога се работи за меѓуетнички прашања, сепак актерите на граѓанското општество не практикуваат насилни методи за изразување на своите ставови. Истражувањето покажа дека сепак 32% од учесниците во регионалните советувања сметаат дека во Македонија постојат изолирани групи кои понекогаш или редовно користат насилство, додека 62% не знаат да наведат такви случаи или пак мислат дека користењето насилство е сосема ретка појава. Дека и доколку постојат, таквите акти на насилство се осудени од другите актери во граѓанското општество, тврдат 63%. Конкретни примери за изолирани групи не се наведени во рамките на регионалните советувања.

Покрај зголемувањето на непартиските политички активности, вклучувајќи ги протестите, од кои некои се случуваат во крајно поларизирана атмосфера за време на референдумот за територијална организација на Македонија, нема примери на насилни акции. Националната советодавна група не најде аргументи за перцепцијата на гореспоменатите учесници, особено што тие не наведуваат ниту еден случај. Од овие причини, НСГ заклучи дека граѓанските организации го прифатиле принципот на ненасилство со конзensus и која било насилна акција е осудена од страна на актерите на граѓанското општество.

3.4.2. Активности на граѓанското општество за промоција на ненасилството. Граѓанските организации се многу активни во промоција на ненасилството.

Примери на активности за промоција на ненасилство и мирно разрешување конфликти спроведени во изминатата година можат да наведат 58% од учесниците од регионалните советувања. Дури 91% од учесниците сметаат дека граѓанското општество има улога во промовирање ненасилство и мирно разрешување конфликти.

Најчесто наведени примери на кампањи во оваа област се: кампањата за разоружување, заеднички апели за мир и ненасилно решавање конфликти, Доста е, Цело е кога има сè, Глобално партнерство за превенција на вооружени конфликти и градење мир итн. Карактеристични се два вида акции за ненасилство. Едниот се појавува како реакција на појавата на воени дејства и масовното вооружување на граѓаните. Група граѓански организации за време на вооружените судири настојуваа да пренесат пораки за мир преку заеднички прес-конференции, концерти и апели за мир, поставување плакати итн. Порака за мир беше упатена и од сите верски заедници во Македонија. По потпишувањето на Рамковниот договор и прекинот на вооружените дејства, актуелна стана кампањата за разоружување во која учествуваа голем број граѓански организации, но истата беше иницирана и финансиски поддржана од меѓународни агенции.

Приказ III 3.4. Заедничка порака за мир на верските заедници

Во услови на разгорување на етничкиот вооружен конфликт во Македонија во мај 2001, поглаварите на петте најголеми верски заедници, Македонската православна црква, Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква во Македонија, Евангелиско-методистичката црква во Македонија и Еврејската заедница во Република Македонија, потпишаа заедничка порака за мир. Тие на јавноста и на своите верници им порачаа: „Најостро ја осудуваме употребата на насилство за постигнување политички цели. Нашите цркви и верски заедници цврсто се уверени дека одговори на проблемите треба да се бараат со отворен дијалог темелен врз напори за зацврстување на мирот. Нашиот дијалог почива врз полна меѓусебна почит и врз почитување на различностите и вредностите на другите верски традиции и заедници. Ги повикуваме и им порачуваме на нашите верници да го следат патот на човекољубие и меѓусебна почит, поттикнувајќи доверба и мирољубив соживот во Македонија, градејќи траен мир, стабилност и просперитет за сите нејзини граѓани. Ние ја чувствуваме и прифаќаме потребата од воспоставување трајни врски меѓу нашите цркви и верски заедници. Ние се согласуваме на конкретни активности во тој правец“. (Заедничка порака на верските заедници во Македонија, мај 2001)

Вториот вид акции имаат систематски пристап во адресирање на насилството како социјална појава, посебно во рамките на семејството. Тука посебно се активни дел од женските организации, како и организации за заштита на правата на децата. Постојат и мал број специјализирани организации кои во континуитет работат на промоција на методи за ненасилно разрешување конфликти.

Ненасилниот пристап на актерите на граѓанското општество при комуникација на нивните

ставови беше доминантен дури и во ситуации кога во земјата ескалираа меѓуетничките судири. Така, за време на кризата во 2001 година група граѓански организации се оградија и го осудија насилното разрешување на конфликтот и повикаа на трансформација на конфликтот на ненасилен начин.

Приказ III 3.5. Доста е

„Доста е“ е граѓанска акција започната од стотина граѓански здруженија кои работеа во Македонија на почетокот од т.н. безбедносна криза, а како одговор на ситуацијата во која беа доведени македонските граѓани последните неколку години. Таа немаше национален карактер и зад неа не стоеше ниту една политичка партија. Членовите на оваа платформа веруваа дека секој граѓанин треба да направи сè што е во неговите можности за заедницата во која живее да изгледа подобро. Исто така, мнозинството од граѓаните, без разлика на нивното етничко потекло, чувствуваа дека им е ДОСТА. Заради тоа мотото на платформата беше „Ако ти е доста, почни со тоа што ќе ставиш точка и кажеш ДОСТА Е“.

Од 2001 до 2003 година повеќе од 200 организации и многу поединци се придружија на платформата. Структурата беше заснована на регионален принцип, а состаноци на членството се одржуваа секои шест месеци. Членките на „Доста е“ не презеле активности од 2003 година. Сепак, таа придонесе кон промоција на мирот и толеранцијата за време на конфликтот во 2001 година и во подобрувањето на комуникацијата и соработката меѓу нејзините членки на локално, регионално и национално ниво. Кампањата „Моќта е во народот“ и мрежата „НВО Парламент“ беа иницирани од членови на оваа платформа.

Кампањата беше поддржана на од Фондацијата Институт отворено општество – Македонија.

Граѓанскиот сектор во Македонија е заснован на силно посветување на мирот и ненасилството. Многу граѓански организации беа вклучени во акции против војните во годините на војни на Балканот, но исто така и во борбата против другите форми на насилство, какво што е семејното насилство.

III 3.5. Родова рамноправност

Оваа поддимензија го прочува степенот на родова рамноправност во граѓанското општество и неговите активности за нејзина промоција. Во табелата подолу се дадени оценките на поддимензијата за родовата рамноправност.

Табела III 3.5. Показатели кои ја проценуваат родовата рамноправност

Пок. #	Показатели	Оценка
3.5.1	Родова рамноправност во граѓанското општество	2
3.5.2	Примена на родовата рамноправност во граѓанското општество	2
3.5.3	Активности за унапредување на родовата рамноправност	3

3.5.1. Родова рамноправност во граѓанското општество. Перцепциите укажуваат на еднаква застапеност на жените и на мажите во граѓанското општество. Меѓу учесниците на регионалните советувања преовладува мислењето дека жените се еднакво застапени како во членството (72% од учесниците), така и во раководството, но со нешто помала увереност во тоа (57% сметаат дека се жените еднакво застапени како лидери на граѓанските организации). Но ако се остават настрана впечатоците кои во одредена мера се базирани на релативно големиот број женски организации во коишто секогаш лидер е жена и ако се погледне бројот на жените на раководни позиции во другите граѓански организации, кој е 25,4% (Адресар на граѓанските организации во Македонија, 2003), може да се дојде до заклучокот дека жените сепак не се во можност да имаат еднакво влијание во донесувањето одлуки во граѓанските организации.

Но, независно од застапеноста на жената во раководствата, може да се констатира дека меѓу актерите на граѓанското општество постои задоволително ниво на толерантност во секој поглед, па така и разбирање за родовите односи што резултира во тоа да нема познати случаи на нефер третман на жените од страна на актерите на граѓанското општество.

3.5.2. Примена на родовата рамноправност во граѓанското општество. Заради обезбедување еднаков третман на мажите и на жените, имајќи ја посебно предвид традиционалната маргинализација на жената на овие простори, потребни се активни мерки кои

треба да обезбедат вградување на концептот на родова рамноправност во општата политика, стратегиите, системите и процедурите во граѓанските организации. Дури 41% од учесниците во регионалните советувања тврдат дека нивната организација има такви мерки, односно има систематизиран и документиран пристап кој обезбедува еднакви можности за работата на жените. Од оние кои тврдат дека нивната организација има такви мерки, односно има систематизиран и документиран пристап којшто обезбедува еднакви можности за работата на жените, 46% се жени. Сепак, по увидот направен во 5 водечки граѓански организации од различни сектори утврдено е дека ова прашање не е третирано во посебни документи (правилници и сл.), ниту пак е интегрирано во веќе постоечките. Се чини дека најчесто и во најголем дел од организациите примената на концептот на родова рамноправност е на ниво на интуиција и чувство на раководството, а целосно отсуствува систематски пристап кон ова прашање. Сепак, имајќи предвид дека најголем дел од организациите функционираат на волонтерска основа и бројот на вработени е многу мал во секторот (вкупно околу 1.000 вработени), тешко можат да се донесат заклучоци за постоење на некаков генерален тренд во третманот на ова прашање.

3.5.3. Активности на граѓанското општество за унапредување на родовата рамноправност. Граѓанските организации имаат важна улога во промовирањето на родовата рамноправност. Сегментот на граѓанското општество кој е активен на полето на унапредување на родовата рамноправност е значаен и во поглед на обемот – бројот на организации (21% од 858 поголеми организации регистрирани во Адресарот на граѓанските организации, пред сè оние кои за целна група имаат жени и чие членство го сочинуваат главно жени) и во поглед на опфатеноста на членови (133.000 членови на активни женски организации или околу 13% од женската популација), а исто така и во однос на својата активност и влијание врз општествените текови. Дека граѓанските организации имаат важна улога во промовирањето на родовата рамноправност потврдуваат безмалку сите анкетирани во рамките на регионалните советувања, а 38% сметаат дека е нивната улога значајна.

Активностите за промоција на родовата рамноправност се со најразличен профил, покривајќи еден цел спектар теми од политичко јакнење на жената, подобрување на положбата на жената на работното место, во семејството, до здравствена едукација, планирање на семејството, семејно насилство, трговија со луѓе и сл., а се изведуваат во најразлична форма од кампањи наменети за јакнење на свеста на јавноста, кампањи и лобирање за промени во законската регулатива, најразлични СОС-телефони и прифатилишта, до конференции, семинари и обуки.

Приказ III 3.6. Сојуз на организациите на жените на Македонија (СОЖМ)

Една од водечките организации активна на ова поле е Сојузот на организациите на жените на Македонија (СОЖМ), која е формирана во октомври 1994 година. СОЖМ е мрежа на 64 независни женски организации низ целата територија на Република Македонија, чии членки се од различна етничка, национална и верска припадност. СОЖМ придонесува кон остварување рамноправност меѓу половите, загарантирани женски права, елиминирање на дискриминацијата на жената во општеството и во семејството. Во изминатите десетина години на активно дејствување СОЖМ поттикна голем број од погореспомнатите активности.

Активности, кои најчесто ги забележале учесниците на регионалните советувања се: 30% жени во Парламентот и советите на општините; Жените тоа го можат; Стоп за насилство врз жената; Еднаква застапеност на жената во политиката; итн. Интересно е да се забележи дека активностите наменети за јакнење на свеста (пред сè обуките) главно ја третираат „само едната страна на проблемот“ и се безмалку целосно насочени кон охрабрување, едукација и јакнење на свеста на жената, а во зачеток се напорите за подигање на родовата свест кај мажите.

Иницијативите преземени од женски организации најчесто не се изолирани активности само на една организација. Заради зголемување на влијанието, многу често се случува вмрежување и формирање коалиции ад-хок врз основа на родовите прашања. Активностите мобилизираат и поширока поддршка и надвор од актерите на граѓанското општество: политички партии, владини институции, локална самоуправа и сл.

III 3.6. Искоренување на сиромаштијата

Оваа поддимензија проучува колку македонското граѓанско општество го промовира искоренувањето на сиромаштијата. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 3.6. Показатели кои ја проценуваат сиромаштијата

Пок. #	Показатели	Оценка
3.6.1	Активности за искоренување на сиромаштијата	2

3.6.1. Активности на граѓанското општество за искоренување на сиромаштијата.

Граѓанските организации не се доволно активни во полето на искоренување на сиромаштијата, како на национално така и на локално ниво.

Така, од регионалните советувања дури 69% од учесниците не знаат или не можат да се сетат на каква било активност на граѓанските организации посветена на намалување на сиромаштијата во текот на претходната година.

Една од причините за непридавањето доволно внимание на ова прашање е структурата на самите здруженија на граѓани. Иако дури „33,54% од населението живее под линијата на сиромаштија (релативна линија на сиромаштијата), а дури 55,1% од населението е зафатено со најразлични форми на човекова сиромаштија – мултидимензионална сиромаштија“ (УНДП, 2004), сепак застапеноста на оваа група во граѓанските организации е мала. Така, резултатите од регионалните советувања покажуваат дека 59% од учесниците сметаат дека сиромашните луѓе се целосно отсутни/исклучени или скоро незастапени во граѓанските организации. Ова укажува на тоа дека во рамките на граѓанското организирање нема кој директно да ги застапува интересите на сиромашните. Улогата на синдикатите и здруженијата на работниците прогласени за технолошки вишок станува сè позначајна во контекст во кој на голем број работници им претстои прогласување технолошки вишок и нагло осиромашување на овој слој, кој претходно припаѓал на средната класа. Овој вид на здружување е единствениот начин за мобилизирање на овој слој граѓани. Меѓутоа нивните активности, со ретки исклучоци, се главно отпор кон претстојните структурни реформи и не подразбираат барање алтернативни методи за мобилизација на оваа работна сила (пр., преку преквалификација) и интегрирање во системот на реформи.

Бројот на организации кои за своја приоритетна целна група ги имаат невработените, кои се една од категориите на сиромашни, е мал (само 10 од организациите опфатени со Адресарот на граѓанските организации од 2003 година), а и тие општо се многу пасивни.

Постојат поголем број социо-хуманитарни организации (256 или 4,4% од регистрираните организации), кои ги третираат само „симптомите“ на сиромаштијата, обезбедувајќи итна помош. Бројот на овие организации и обемот на нивните активности имаше тенденција на пораст, посебно во периодите на косовската криза во 1999 г. и конфликтот во Македонија во 2001 г. Овие организации, кои тогаш интензивно се занимаваа со социохуманитарна дејност, после тоа тешко или воопшто не го реструктурираа својот пристап во развоен, што не придонесува кон долгорочно справување со сиромаштијата.

И верските заедници за прашањето на сиромаштијата имаат пристап базиран на милосрдие (charity). Тие работат на основна помош за најзагрозените категории. На пример, црковните кујни обезбедуваат исхрана за најсиромашните и бездомните. Но систематска работа на отстранување на причините за сиромаштијата нема.

Сепак, дел од здруженијата на граѓани на некои од маргинализираните групи, кои спаѓаат во категоријата на најсиромашни (хендикепирани, самохрани мајки, Роми), развојно/долгорочно го третираат прашањето на сиромаштијата на своите целни групи и со своите активности ги адресираат причините за појава на сиромаштијата.

На пример, многу организации работат на полето на подигнување на свеста и поголема вклученост на Ромите во образовниот систем, што долгорочно треба да води до зголемување на нивната конкурентност на пазарот на трудот, зголемување на шансите за вработување и подобрување на нивната социо-економска состојба.

Приказ III 3.7. Програмите Применето образование за младите Роми и Ромаверзитас

Македонскиот центар за меѓународна соработка ја спроведува програмата „**Применето образование за младите Роми**“ во соработка со 15 (ромски) граѓански организации и 15 основни училишта во 11 градови од 2001 г. Вклученоста на ромските деца во основното образование е подобрена преку различни видови активности за јакнење на свеста. Во учебната 2004/05 година: бројот на ученици Роми е зголемен на 23% од 18% во учебната 2000/01, бројот на ученици Роми кои предвреме го напуштиле школувањето се намалил од 61% во учебната 2000/01 на 57%, бројот на ученици Роми кои повторувале се намалил од 84% во учебната 2000/01 на 34%. Преку програмата, 806 млади Роми од 14 ромски заедници имаа можност за подобрување на нивните квалификации преку курсеви за професионална обука и чиракување. Од нив, 82 млади Роми се вработиле во периодот 2002-2004 г. Истовремено, преку програмата се прават напори јавноста и јавните институции да бидат подобро информирани за состојбата на Ромите, како и да се поттикне широка јавна расправа за долгорочно и систематско надминување на проблемите.

Фондацијата Институт отворено општество Македонија од 2001 година го спроведува проектот **Ромаверзитас** како продолжување на активностите за стипендирање ромски студенти и средношколци, започнато во учебната 1997/98 година. Ромаверзитас е проект кој има за цел да промовира еднаков пристап и еднакви можности за ромските студенти во високото образование, да ги подобри нивните академски достигнувања и капацитети и да создаде професионалци во различни области, придонесувајќи кон нивното вклучување во општествените текови. Проектот се спроведува преку програма за менторирање на студентите Роми, која подразбира финансиска поддршка во форма на стипендии и менторска помош обезбедена од помлад наставен кадар кој го води студентот низ студирањето. Проектот обезбедува и континуирана академска поддршка за подобрување на капацитетите за учење, дополнителни обуки за развој на личните капацитети и социјални активности кои ги поттикнуваат интеракцијата и размената со студенти од други етнички групи. Преку проектот е обезбеден простор во центарот на Скопје опремен со компјутери и пристап до интернет, кои студентите можат да ги користат, како и библиотека и други извори на информации за поддршка на студирањето.

Низа организации се активни во промовирање на претприемништвото и концептот на семејни и мали бизниси и посебно нивната достапност за маргинализираните заедници. Посебно тука треба да се истакне улогата на женските организации во напорите за зголемување на можностите за самовработување и вработување на жените, како и фер третман на жената на работното место.

Не може да се занемари и растечкото ниво на активности на земјоделските здруженија. На пример, во 2001 од вкупниот број спроведени проекти, 2% биле наменети за селани, а во 2003 г. тој број пораснал на 14% што се должи главно на активностите на земјоделските здруженија (МЦМС, 2004). Ова е битен фактор за справувањето со руралната сиромаштија.

Група здруженија на граѓани учествуваа во донесувањето на владината стратегија за борба против сиромаштијата во 2001 г., што требаше да придонесе кон поголемо нивно вклучување и ставањето на сиромаштијата на нивниот дневен ред.

Членки на Граѓанската платформа на Македонија учествуваа во процесот на утврдување на националните милениумски развојни цели и подготовката на националниот извештај за приоритетите за развој на Република Македонија до 2015 година.

III 3.7. Зачувување на животната средина

Оваа поддимензија анализира колку и како граѓанското општество ја зачувува животната средина и промовира нејзина заштита. Табелата подолу ги дава оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 3.7. Показатели кои го проценуваат зачувувањето на животната средина

Пок. #	Показатели	Оценка
3.7.1.	Активности за зачувување на животната средина	2

3.7.1. *Активностите на граѓанското општество за зачувување на животната средина.* Граѓанското општество е битен фактор во заштитата на животната средина. Регионалните советувања го потврдуваат тоа: 20% од учесниците сметаат дека улогата е значителна, а 37% дека имаат скромна улога и 26% дека имаат ограничена улога.

Дури 86% од испитаниците можат да наведат конкретен пример на активност за заштита на

животната средина. Често споменувани примери се: Еден автомобил помалку, Немаме резервна планета, кампањи за заштита на Охридското и на Дојранското Езеро, кампањи за затворање/дислоцирање на Топилница и намалување на загадувањето на Велес. Овие кампањи се организирани од Движењето на еколоистите на Македонија (ДЕМ), еколошкото друштво Вила Зора, ОХО и Министерството за животна средина и просторно планирање.

Еколошките организации се едни од оние што први имаа пристап до меѓународните организации и фондации, што овозможи и поголемо искуство во влијанието врз јавната политика. Така, во 90-тите години, ДЕМ, заедно со другите организации, успеа во своите напори за воспоставување министерство за животна средина (како независно владино тело) во 1998 г., потоа за носење на Законот за животна средина и заштита и унапредување на природата, познат како *екоустав* (усвоен со консензус) и Националниот акциски план за животна средина (НЕАП). Битен да се спомне е и случајот со Велес, каде изминатите 15 години континуирано еколошките организации, особено локалната „Вила Зора“, работат на подигнување на јавната свест кај граѓаните и државата за загадувањето од Топилницата.

Моментално, активностите на полето на животна средина се движат во две насоки. Едните се на национално ниво и подразбираат активности за јакнење на јавната свест – кампањи, лобирање за законски решенија, потоа за почитување и спроведување на Архуската конвенција (за пристап до информациите и правдата) и сл. Другите, пак, кои се одвиваат на локално ниво, подразбираат различни конкретни еколошки акции, алармирање и лобирање во случаи на загрозување на животната средина и сл.

Заклучок

Вредностите – најголемото богатство на граѓанското општество

Најголемото богатство на граѓанското општество се неговите вредности, па така тие се основата за постигнувањата на граѓанското општество (високи вредности) и за неговите неуспеси (немање вредности).

Најважните вредности се ненасилството и родовата рамноправност. Најслабата вредност е транспарентноста.

Демократијата е некаде помеѓу, односно граѓанските организации се на половина пат во примената на демократијата кај нив. Граѓанското општество е подобро во промовирањето на демократијата отколку во нејзиното внатрешно практикување. Повеќето од организациите се основани од (харизматични) лидери. Некои од нив не успеваат да го одделат лидерството од раководењето и/или да ги ограничат своите овластувања и мандати.

Прашањето на корупцијата во граѓанското општество е контрадикторно. Тоа е внатрешно прашање парафразирано како „корупцијата постои во секторот, но не и во нашата организација“. Другите извори не ја потврдуваат оваа перцепција, со исклучок на неколку случаи на измами и злоупотреба на проектни фондови.

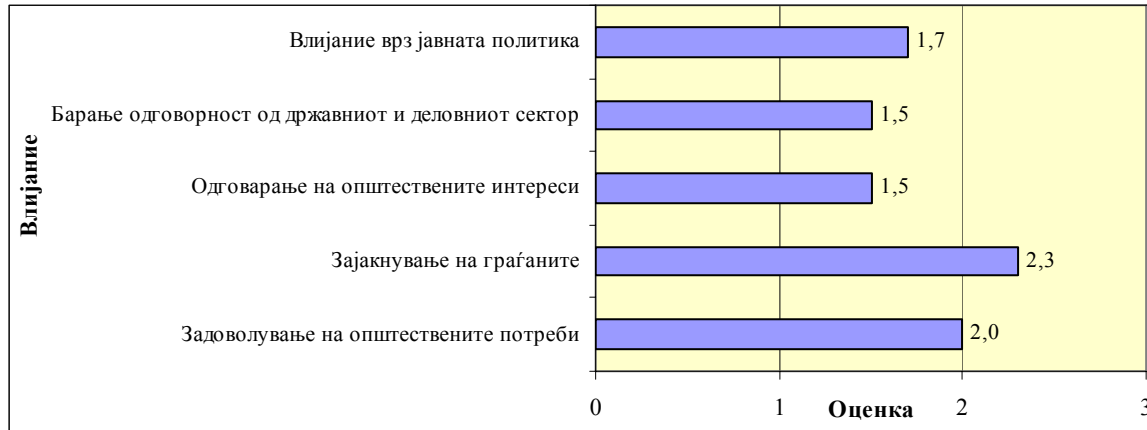
Сепак, транспарентноста е слабата страна на граѓанското општество. Многу малку организации овозможуваат јавен пристап до своите финансиски извештаи. Има малку активности за промоција на транспарентноста и за борба против корупцијата.

Иако има активности за искоренување на сиромаштијата, влијанието е мало. Повеќето од нив се базираат на социјално-хуманитарни прашања и се занимаваат со последиците. Многу малку активности се засноваат на принципите на развојот и се насочени кон посочување на причините за сиромаштијата. Некои позитивни примери се поврзани со Ромите.

III 4. ВЛИЈАНИЕ

Во ова поглавје се опишува и анализира колку граѓанското општество е активно и успешно во исполнувањето на неколку суштински функции во општеството во Република Македонија. Оценката на влијанието е 1,8, што одразува скромно ниво на влијание на македонското граѓанско општество. Графиконот подолу ги дава оценките на петте поддимензии на влијанието.

Графикон III 4.1. Оценка на поддимензиите за влијание

III 4.1. Влијание врз јавната политика

Оваа поддимензија опишува и проценува колку е активно и успешно граѓанското општество во влијанието врз јавната политика во Република Македонија. Во согласност со методологијата на ИГО, показателите во оваа поддимензија се однесуваат конкретно на сферите на човековите права, социјалната политика и националниот буџетски процес. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 4.1. Показатели кои го проценуваат влијанието врз јавната политика

Пок. #	Показатели	Оценка
4.1.1	Студии на случај за човекови права	<u>2</u>
4.1.2	Студии на случај за влијание на социјалната политика	<u>2</u>
4.1.3	Студија на случај за влијание на граѓанското општество врз националниот буџетски процес	<u>1</u>

Граѓанското општество е сè поактивно во влијанието врз јавната политика. Според Прегледот на проектите (МЦМС, 2004), постои значително зголемување на активностите за информации²¹ од 9% во 2001 г. на 35% во 2003 г., како и на активностите за лобирање од 4% на 32% (или од 17 на 278 проекти за лобирање).

Медиумите сè уште не придаваат големо значење на овој вид активности. Иако најголем број од анализираниите написи во медиумите (26,22%) се однесуваат на влијанието на граѓанското општество, мал број (8%) се за влијанието врз јавната политика. Информациите претежно се однесуваат на реакции за кршење на човековите права и реакции од интересни групи на одредени проблеми.

Според истражувањето за влијанието на јавните политики со членовите на Граѓанската платформа на Македонија (триесетина водечки организации) во последните неколку години се преземени разни иницијативи за влијание врз јавните политики, како на пример: предлози за закони, измени и дополнувања и амандмани; претставки пред Уставниот суд и формулација на национални стратегии, програми и акциски планови (види ја табелата III 4.2.). Од вкупно 59

²¹ Информации – во оваа група активности се вклучени активности за информирање/градење јавна свест

иницијативи, 23 се завршени, а 26 се во тек. Успешни се 16, делумно успешни 6, а неуспешни се 11 иницијативи.

Табела III 4.2. Преглед на иницијативи на членките на ГПМ за влијание врз јавните политики 2002-2005 г.

Опис	Вкупно иницијативи	Успешни	Делумно успешни	Неуспешни	Во тек
Закони, измени и дополнувања, амандмани	33	10	2	6	15
Постапки пред Уставниот суд	2	0	0	2	0
Национални стратегии, програми и сл.	24	6	4	3	11
Вкупно	59	16	6	11	26

Поголема успешност имаат иницијативите каде има соработка со членови на Собранието на Македонија. Два клучни случаи се примери каде влијанието е институционализирано: Македонското женско лоби и Интерпартиската парламентарна лоби-група за лицата со хендикеп. Сличен е и примерот на соработката на Организацијата на жените на Свети Николе.

Поуспешни се и влијанијата врз социјалните политики посебно поврзани со одредени групи како жени, лица со посебни потреби, Роми, пензионери и сл.

Помала успешност имаат иницијативите поврзани со финансии, пред сè оние кои бараат буџетско финансирање. Помалку успешни се и иницијативите кои бараат поголема транспарентност (пристап до информации, судир на интереси). Исто така помала успешност имаат иницијативите каде не постоела вклученост на министерствата во нивните рани фази.

4.1.1. Студии на случај за човекови права. Дејствувањето во сферата на меѓуетничките односи е вреднувано како активно од 38% од учесниците во регионалните советувања. Сферата на меѓуетничките односи се согледува како сфера со успешност или со делумна успешност во дејствувањето.

Табела III 4.3. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања

	Меѓуетнички односи	
	Активност (%)	Успешност (%)
Многу	28	8
Активно/успешно	38	22
Делумно	27	45
Неактивно/неуспешно	3	19
Не знае	4	6

Приказ III 4.1. Интерпартиска парламентарна лоби-група (ИППЛГ)

Во мај 2003 година е основана Интерпартиската парламентарна лоби-група (ИППЛГ) за лицата со хендикеп. Целта на ИППЛГ е унапредување на правата на лицата со хендикеп преку обезбедување поволна законска рамка усогласена со ЕУ, како и поддржувачка јавна свест. Групата ја сочинуваа 18 пратеници во Собранието на Македонија од сите политички партии, од кои десетина се поактивни. Поддршка дава техничкиот комитет-секретаријат раководен од „Полио плус“ и поддржан од ДФИД и МЦМС и Советодавниот комитет (граѓански организации, стручњаци, медиуми). ИППЛГ е одличен пример на соработка на парламентарни и граѓански групи. Групата има одржано 20 седници во две години (2003-2005), како и 4 работилници и 4 посети на установи кои згрижуваат лица со хендикеп.

По предлог на ИППЛГ, Собранието на Република Македонија на 23 јуни 2003 година усвои Декларација за заштита и унапредување на правата на лицата со посебни потреби. Главните постигнувања се: градење партнерства (меѓу граѓанските организации и меѓу граѓанските организации и Собранието), градење јавна свест (пр., присуство на лица во колички на собраниска седница) и измени во законската рамка. Измените во законската рамка опфаќаат: измени и дополнувања на Законот за вработување на инвалидизирани лица; измена на Правилникот за набавка на ортопедски помагала (намалено учество на корисникот од 40% на 10% од цената); амандман на Законот за социјална заштита (за вклучување на воспитниот дел во образовната работа на лица со тежок ментален хендикеп); измени во Законот за

безбедност во сообраќајот на патиштата (право на мобилност и паркинг-места). Во тек се уште четири законски и подзаконски иницијативи.

Граѓанското општество е активно во сферата на човековите права, но со ограничено влијание. Најголемото влијание е поврзано со конкретни групи, како што се жените и лицата со посебни потреби.

4.1.2. Студија на случај за влијание на социјалната политика. Граѓанското општество според регионалните советувања влијае врз јавната политика најчесто делумно активно во сферата на невработеноста (51%). Поделено е мислењето дали дејствувањето во сферата на невработеноста е делумно успешно или неуспешно (45% и 43% од испитаниците).

Табела III 4.4. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања

	Невработеност	
	Активност (%)	Успешност (%)
Многу	2	1
Активно/успешно	12	3
Делумно	51	45
Неактивно/неуспешно	32	43
Не знае	3	7

Приказ III 4.2. Рано откривање и спречување болести на репродуктивните органи кај жените

Во текот на 2003 година Организацијата на жените на општина Свети Николе (www.womsvetnikole.org.mk) заедно со 17 женски граѓански организации од Македонија покренала иницијатива за потребата од воведување редовни гинеколошки прегледи за жените со цел навремено откривање малигни заболувања на репродуктивните органи. Во текот на октомври-ноември 2003 година се спроведе и медиумската кампања **Не вртете го погледот** со цел подигање на свеста кај жените за потребата од редовни гинеколошки прегледи, но и за мобилизирање на институциите и пошироката јавност за подобрување на здравствената заштита кај жените и воведување редовни гинеколошки прегледи.

Иницијативата се конкретизира со предлог-амандман на Законот за здравствена заштита за воведување редовни гинеколошки прегледи, кој е поднесен во декември 2003 година од група пратеници (Лилјана Поповска, Соња Лепиткова, Слободан Најдовски и Петар Апостолов). Амандманот е прифатен од Собранието на Македонија на седницата одржана на 26 февруари 2004 г. и е составен дел од Законот за здравствена заштита.

Владата на седницата одржана на 7 март 2005 г. ја донесе Програмата за рано откривање и спречување болести на репродуктивните органи кај жените во Република Македонија за 2005 г. Според програмата ќе се спроведуваат бесплатни гинеколошки прегледи и ПАП-тест. За 2005 година се обезбедени финансиски средства во износ од 8.500.000 МКД наменети за скрининг на 20% од вкупната женска популација на возраст од 19 до 65 години или за околу 128.000 жени.

Граѓанското општество е активно во социјалната политика, но со ограничено влијание. Слично како во сферата на човековите права, влијанието е поврзано со конкретни групи, како што се жените и лицата со посебни потреби.

4.1.3. Студија на случај за влијание на граѓанското општество врз националниот буџетски процес. Според Законот за буџет од 2005 година, буџетот се состои од централен буџет, буџет на корисници, буџет од самофинансирачки активности, буџет од донации и буџет од кредити. Корисниците на средствата од буџетот можат да ги користат средствата само ако донесат годишен план за користење на средствата, што го доставуваат до Трезорот на Министерството за финансии (Закон за искористување буџет, 2005).

Активностите на граѓанското општество во областа на националниот буџетски процес се ограничени и фокусирани само на конкретни компоненти од буџетот. Дури и успешните граѓански кампањи кои довеле до одредени законски промени и дополнувања имале многу ограничено влијание врз насочувањето средства во националниот буџетски процес, кои се неопходни за спроведување на промените.

Успешни примери се рано откривање и спречување болести на репродуктивни органи кај жените (приказ III 4.2.) и намалено учество на корисникот - лица со хендикеп од 40% на 10% од цената на набавка на ортопедски помагала (приказ III 4.1.).

Нема евиденција (и не постојат примери во медиумите) за активности поврзани со целокупниот буџетски процес.

Граѓанското општество има ограничени активности во националниот буџетски процес, со неколку иницијативи фокусирани на конкретни компоненти (здравјето на жените, хендикепирани).

III 4.2. Барање одговорност од државниот и од деловниот сектор

Оваа поддимензија анализира колку македонското граѓанско општество е активно и успешно во одржувањето на одговорноста на државниот и на деловниот сектор. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 4.5. Показатели кои го проценуваат барањето одговорност од државниот и од деловниот сектор

Пок. #	Показатели	Оценка
4.2.1	Барање одговорност од државата	<u>2</u>
4.2.2	Барање одговорност од деловниот сектор	<u>1</u>

4.2.1. Барање одговорност од државата. Информации за постигнувањата на властите се тешко достапни. Иако во практика пристапот на јавноста до информациите и до документите се подобрува, вклучувајќи и преку интернет, пристапот до правните акти е многу подобар отколку пристапот до извршните акти (Транспарентност Македонија, 2002). Во последните две години повеќе организации поведоа иницијативи за законско подобрување на пристапот до информации (Транспарентност Македонија, Здружение на новинарите на Македонија, ЦСИД „Форум“) без видлив напредок.

Учесниците во регионалните советувања сметаат дека граѓанските организации се активни (многу активни 2%, активни 22% и делумно активни 45%) во набљудувањето на постигнувања на властите, додека перцепцијата за успехот е помала (успешно 9%, делумно успешно 52% и неуспешно 28%). Постои и интерес на медиумите за известување за овој вид активности, бидејќи прегледот на медиумите покажа дека 18% од написите се однесуваат на овој проблем. Најголем дел од написите се однесуваат на: социјалниот дијалог меѓу Министерството за образование и соодветниот синдикат, барањето од Здружението на родителите Пеперутка за одговорност од Министерството за здравство за недостаток на лекови за децата со малигни заболувања, критики од Хелсиншкиот комитет за непостапување по пречекорувањата на овластувањата од страна на полицијата.

Не постојат значајни, или барем не се видливи активности на граѓанските организации кои вршат набљудување на постигнувањата и резултатите на властите. И оние примери кои ги изнесуваат медиумите се без завршница – одговорноста се бара, но нема одговор на тие барања.

Приказ III 4.3. Приватизација на Македонски телекомуникации - пример за небарање одговорност

Во 2001 година Владата на Република Македонија продаде 51% од Македонски телекомуникации на унгарскиот Матав за околу 350 милиони евра. Една од целите на приватизацијата беше да се обезбедат средства за поддршка на проекти за намалување на сиромаштијата. Според јавните огласи на Владата од 2001 година биле планирани околу 101 милион евра за 144 проекти. Проектите се спроведувани преку Владата, 12 министерства и 2 институции. Веќе во 2002 и 2003 година беа објавени извештаи за корупциски проблеми. Но, до денес нема ниедна активност за севкупна оценка на резултатите од проектите.

Деновиве со слични образложенија се подготвува приватизацијата на Електростопанство на Македонија.

Битен исклучок во набљудувањето се дискриминаторските постапки при испорака на јавни услуги и кршењето на човековите права. Постојат повеќе активности за набљудување и правна заштита на оштетените граѓани, покрај Народниот правобранител (ombudsperson). Пример за тоа

се граѓанските советодавни центри, востановени во шест града, а под водство на ХДЗР „Месечина“ од Гостивар.

Приказ III 4.4. Граѓански советодавни центри

Граѓанските советодавните центри (ГСЦ) се основани во текот на 2003 година во 6 градови во Македонија: Гостивар, Скопје, Куманово, Делчево, Прилеп, Штип, раководени од ХДЗР „Месечина“ во соработка со шест партнерски организации. Фокусот на ГСЦ е врз подобрена информираност и зајакната свест на граѓаните (особено на Ромите) за остварување на нивните права.

Основните активности се состојат во поддршка на граѓаните преку совети и помош при изготвување барања, молби, жалби, како и стручна помош во текот на водењето судски постапки. Во текот на 2004 година евидентирани се 576 поединечни и групни барања по различни основи. Во овој период подготвени се 29 жалби, 93 барања и 32 молби, 17 пати е направена преписка со државни органи, како и 307 посети на терен и совети и средби со граѓаните.

Во рамките на програмата функционира и Комисијата за избор на случаи составена од: претставници на ХДЗР „Месечина“, експерт по кривично право од Правниот факултет од Скопје, претставник на Адвокатската комора, претставник од Хелсиншкиот комитет за човекови права и судија од Основниот суд. Задачата на Комисијата е да ги издвои оние пријавени случаи за кои е потребно водење понатамошна постапка. Досега се поведени 4 судски постапки (по една во Скопје, во Охрид, во Прилеп и во Струмица).

Уште позначителни се активностите за набљудување на кршењата на човековите права, каде систематски приод имаат Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија (ХКЧП), Информативниот центар за граѓанско општество (ИЦГО) и други.

Во 2004 година ХКЧП го објави својот извештај за состојбата во затворените установи (Годишен извештај за ситуацијата со човековите права во 2004 година).

Во 2003 година под закрила на Високиот комесар за човекови права при ООН се востанови Работна група за соработка меѓу Министерството за внатрешни работи (МВР), Народниот правобранител и граѓанскиот сектор (МИНОП). Оваа работна група се обидува врз основа на анализа на праксата да нуди подобрување на работата на МВР.

Приказ III 4.5. Работна група за соработка меѓу МВР, граѓанските организации и Народниот правобранител (МИНОП)

МИНОП е работно-советодавна група која има за цел унапредување на соработката помеѓу полицијата и граѓанското општество на полето на јакнење на демократијата и почитувањето на човековите права во Македонија. Во МИНОП членуваат претставници на Министерството за внатрешни работи и на Канцеларијата на Народниот правобранител и неколку водечки граѓански организации кои работат на полето на заштита на човековите права во земјата (ХКЧП, ИЦГО, АДИ и др.). Групата започна да работи во 2002 под покровителство на програмата за техничка соработка на Владата на РМ и Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на ООН. Името, кое ги содржи називите на Министерство за внатрешни работи, невладините организации и Народниот правобранител групата го доби во 2003 г. Работата на МИНОП ја следат заинтересирани меѓународни организации присутни во земјата.

МИНОП работи на консултативни состаноци. МИНОП учествуваше во консултациите околу примената на новиот Кодекс на полициската етика, изготвувањето на цевната книга за човекови права за полицијата и организира работилница за вклучување и учество на граѓанските организации во реформите во полицијата. МИНОП работи и на подготовка на предлог за можни измени на легислативата кои би довеле до зголемување на ефикасноста на жалбените постапки во полициската процедура и поефикасно остварување на стандардите за заштита на човековите права.

Постојат и одреден број набљудувања на спроведувањата на меѓународни конвенции. На пример, Асоцијацијата за демократски иницијативи (АДИ) од Гостивар од 2001 година подготвува алтернативен извештај за спроведувањето на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства.

Во 2003 година е основана и коалицијата „Сите за правично судење“, која е фокусирана на набљудување на судството. Во јануари 2004 година е објавен нивниот прв извештај.

Пред 2001 година не постоеле граѓански или деловни групи кои воделе активности против корупцијата. Во 2000/01 година, Делегацијата на Европската Унија објави јавен повик за проекти за европските иницијативи за демократија и човекови права. Една од трите приоритетни теми беше антикорупција. Од 200 поднесени пријави само три се однесуваа за антикорупција и само

еден од нив е одобрен - „Култура на законот наспроти корупцијата“ на ЦСИД „Форум“. Во октомври 2001 година е востановена Транспарентност Македонија, дел од Транспаренси интернешнл (Transparency International). Во истиот период Фондацијата Институт отворено општество Македонија (ФИОМ), со Институтот за уставна и правна политика КОЛПИ (COLPI), започна поддршка на антикорупциски активности. Антикорупциските активности го доживуваат својот врв во 2002 година. Во април 2002 година е основана коалицијата „Македонија без корупција“, која вклучи 55 организации, меѓу нив и најголемите. По 2002 година антикорупциските активности замираат. Во 2004 година големо внимание предизвика извештајот на ФИОМ за корупција во високото образование.

Иако корупцијата се наоѓа високо во општествените интереси, активностите се малубројни и полека се ограничуваат на Транспарентност Македонија и ФИОМ. Еден проблем е недостатокот на умеење за антикорупциски активности. Втор е дилемата на дел од организациите како да одговораат на потребите за подобрување на јавно-приватната соработка, а истовремено да вршат набљудување. Во 2004 година во рамките на акцијата наречена „Заедно за транспарентност“ (приказ III 3.1.) осум водечки граѓански организации ги објавија своите ревизорски извештаи во два дневни весника, но дел од нив се колебаа за јавниот повик до властите јавно да ги објавуваат извештаите од Државниот ревизор.

Граѓанското општество според регионалните советувања влијае врз јавната политика најчесто делумно активно во справувањето со корупцијата (52%). Поделено е мислењето дали дејствувањето во борбата против корупцијата е делумно успешно или неуспешно (45%, односно 43% од испитаниците).

Табела III 4.6. Влијание врз јавните политики според регионалните советувања

	Антикорупција	
	Активност (%)	Успешност (%)
Многу	3	1
Активно/успешно	16	3
Делумно	52	45
Неактивно/неуспешно	23	43
Не знае	6	7

Сè повеќе и сè позначајни се активностите за барање одговорност од единиците на локалната самоуправа (ЕЛС). Како одговор на барањата, повеќе општини практикуваат средби со граѓаните (пр., Карпош, Лозово, Старо Нагоричане и др.), објавување на годишните извештаи (пр., Гостивар, Велес, Карбинци), издавање весници (пр., Центар, Гостивар) или пак одржување веб-сајт (Велес, Неготино, Битола и др.).

Граѓанското општество презема неколку активности за одржување на одговорноста на државата, со ограничено влијание, особено во борбата против корупцијата. Значителен исклучок во одржувањето на одговорноста на државата има во однос на дискриминирачките постапки при испорака на јавните услуги и кршењето на човековите права.

4.2.2. Барање одговорност од деловниот сектор. Барањето одговорност од деловниот сектор може да се групира во одговорност кон: работниците (и кооперантите), потрошувачите, локалните заедници и државата.

Во последните години е во пораст активноста за заштита на потрошувачите. Организацијата на потрошувачите на Македонија има сè повеќе легитимитет во јавноста и добива сè повеќе простор. Во 2004 година воведувањето нов ценовник од Македонски телекомуникации (МТ) предизвика големо незадоволство во јавноста. Многу организации се вклучија во акцијата „Пружи отпор – кажи не“ и истата беше добро следена од медиумите. Ова активност заврши со неуспех и со компромитација на граѓанските организации заради перцепцијата на јавноста дека истите се „договориле“ со МТ.

Повеќе години единствена активност за барање одговорност за штети по животната средина беше барањето кон Топилницата за олово во Велес. Денес Топилницата е затворена, прашање дали поради успех на граѓанскиот притисок или од економски причини. Сепак може да се констатира дека граѓанскиот притисок во Велес е со големо влијание. Сè уште е отворено прашањето: дали

вистинската причина беше заштита на животната средина и здравјето на луѓето во Велес или непрофитабилноста и проблемите при приватизацијата на Топилница?

Приказ III 4.6. Борба против загадувањето во Велес

Еколошкото друштво „Вила Зора“ е основано во 1990. Основна цел на друштвото е заштита и унапредување на животната средина и природата преку подигнување на јавната свест во Велес и пошироко. Поттикот за основање на друштвото беше да се овозможи здрава вода за пиење во Велес и да се запре загадувањето од страна на МХК „Злетово“ (Топилница).

Во текот на изминатите години Вила Зора со поддршка од Движењето на еколоистите на Македонија организира бројни протести, демонстрации, митинзи (во просек еднаш годишно), улични театри, петиции, публикуваше разновиден пропаганден материјал, оствари бројни состаноци со надлежните институции, јавни дебати и трибини, постојано присуство во медиумите, додели на локално и национално ниво (Гнило јаболко - годишна јавна критика на ДЕМ) јавни критики како на директорот, така и на Топилницата и до надлежните институции.

На почетокот еколоистите во Велес не беа добредојдени, граѓаните несвесни за загадувањето од Велес ги обвинуваа еколоистите дека сакаат да им ги одземат работните места на велешани. Често, членовите и активистите на Вила Зора добиваа закани од разни страни за тужби, невработување, откази. Во 2003 година претседателот на Вила Зора беше даден на суд за клевета заради изнесување јавно мислење (резултати од спроведена анкета).

Без разлика на причините за одлуката на Владата да ја сопне работата на Топилница, видливо е подобрувањето на животната средина во Велес, како и степенот на заштита на здравјето на луѓето од страна на надлежните институции. Велес премина од најцрна еколошка точка во Македонија и пошироко, во лидер во практикувањето на одржливиот развој и принципите на граѓанското општество.

Во 2004 година се зголемија активностите за барање поддршка од деловниот сектор за активности во заедниците или за одредени групи население (пр., деца со малигни заболувања).

Од повеќе истражувања произлегува дека можеби локалните трговски друштва покажуваат поголема соработка со граѓанскиот сектор.

Нема активности на граѓанските организации за градење јавна свест за исполнување на (законските) одговорности за плаќање даноци и други јавни давачки.

Нема активности на граѓанските организации за обезбедување околина и поттикнување на социјалната одговорност на деловниот сектор, надвор од ограничени иницијативи за подобрување на даночната политика за поттикнување на добротворството и неколку други иницијативи.

Барањето одговорност од деловниот сектор е застапено во медиумите со 7%, најголем дел од написите се посветени на граѓанскиот протест против зголемувањето на цените од страна на Македонски телекомуникации. Дел од учесниците во регионалните советувања сметаат дека граѓанското општество е активно и делумно активно (6%, односно 45%), а дел дека не е активно (29%) и дека не знаат (19%). Слични се изјавите и во однос на успешноста, односно дека граѓанското општество е успешно и делумно успешно (3% и 42%), дека не е успешно (32%) и дека не знаат (22%).

Според НСГ, мислењата на учесниците во регионалните советувања за активноста на граѓанското општество не се поддржани со примери (пр., медиумите), а видливите случаи биле без успех (пр., Македонски телекомуникации), исклучувајќи го случајот со загадувањето на Велес.

Како и да е, активностите во оваа област се многу ограничени и без видливо влијание.

III 4.3. Одговарање на општествените интереси

Оваа поддимензија анализира колку македонското граѓанско општество одговара на општествените интереси. Во табелата подолу се наоѓаат оценките на показателите од оваа поддимензија.

Табела III 4.7. Показатели кои го проценуваат одговарањето на општествените интереси

Пок. #	Показатели	Оценка
4.3.1	Способност да се одговори	<u>2</u>
4.3.2	Доверба на јавноста	<u>1</u>

4.3.1 Способност да се одговори. Водечки општествени проблеми се: невработеноста со 55%, корупцијата со 18% и сиромаштијата со 1,7% (УНДП, 2005). Овие три приоритети се водечки скоро во текот на целиот период на транзиција, со вклучување на меѓуетничките и внатрешетничките проблеми во 2001 година.

Самоперцепцијата на граѓанските организации искажана преку регионалните советувања беше поделена – 50% од учесниците сметаат дека граѓанскиот сектор одговара (значително 18% и скромно 31%) и 50% од учесниците сметат граѓанскиот сектор не одговара (ограничено 39% и незначително 11%). Оваа поделба е поврзана со различната перцепција на различни општествени интереси. Граѓанските организации се гледаат себеси како помалку активни и успешни во меѓуетничките односи и помалку активни и успешни невработувањето и антикорупцијата (повеќе во 4.1.).

Табела III 4.8. Број на организации во области и со целни групи од општествен интерес (МЦМС, 2003)

Вид организација	Број	Учество во вк.број (858 орг.) во %
<i>по сектори</i>		
Вработување/генерирање приходи	3	0,4
Итна/основна помош	15	1,8
Социјална политика	72	8,3
Рурален развој/земјоделство	39	4,6
<i>по целни групи</i>		
Невработени	10	1,2
Малциинства	25	2,9

Табела III 4.9. Број на проекти во области и со целни групи од општествен интерес (МЦМС, 2004)

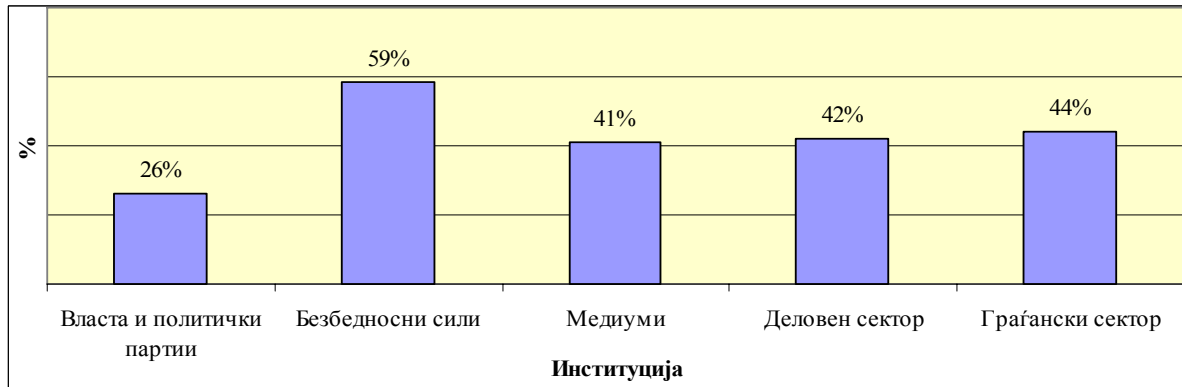
Област	Број	Учество во вк. број (652 проекти) во %
Невработени	6	1
Претприемачи	23	4
Културни различности	75	12

Подолу во делот за „Доверба на јавноста“ е констатиран висок степен на позитивни изјави во однос на одговорот на граѓанскиот сектор на комуналните проблеми во општините. Медиумите пак доста нагласок ставаат на услугите за маргинализирани групи или, пак, на градење на свеста за нови општествени проблеми, како злоупотреба на дрога и комерцијален секс и трговија со луѓе.

ХОПС во рамките на проектот „Мапирање и превенција на скриена проституција и трговијата со луѓе“ го промовираа во јавноста проблемот на комерцијален секс меѓу младите.

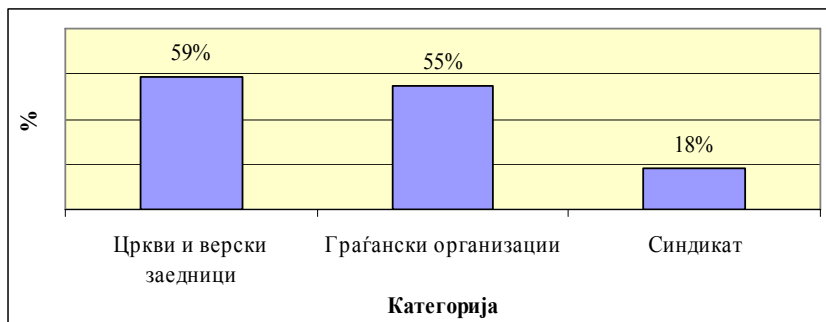
4.3.2. Доверба на јавноста. Во Македонија примерокот на заедницата покажува ниска доверба на јавноста во институциите. Ова не е за изненадување во земја со значителна недоверба, дури и кај луѓето (87,7% од граѓаните мислат дека треба да се биде внимателен).

Графикон III 4.2. Доверба на граѓаните во институциите според примерокот на заедницата

Малцинските заедници, етничките Албанци, Турци и Роми, имаат малку поголема доверба од етничките Македонци во верските заедници и граѓанските организации. Кај етничките Албанци во верските заедници имаат доверба 77,4% наспроти 52,4% кај етничките Македонци и 66,5% во граѓанските организации наспроти 56,2%. Етничките Срби имаат многу мала доверба во сите институции, вклучувајќи го и граѓанскиот сектор (21,3%). Сите етнички заедници имаат слична доверба во синдикатите.

Графикон III 4.3. Доверба на граѓаните во граѓанското општество според примерокот на заедницата

Етничките разлики во довербата во граѓанските организации не се засновани на бројот и географската распределба на организациите, каде во Тетово се 3,5% организации споредбено со Штип 3,8% (МЦМС, 2003). Или географската распределба на проекти – 14,3% проекти се во Полошкиот регион (МЦМС, 2004) или 12% проекти се за културни различности. Етничките варијации можеби се засновани на (финансиската) врска меѓу граѓанските организации и меѓународната заедница и врската меѓу меѓународната заедница и напорите за права на малцинствата (Клековски С., 2002).

Оваа доверба е поддржана од перцепцијата на граѓаните изразена во примерокот на заедницата дека услугите за луѓето на кои им треба помош се подобри кај граѓанските организации (42,3%) отколку кај државните установи (28,3%). Дека граѓанските организации помагаат многу или до некој степен во решавање на комуналните проблеми сметаат 81% од граѓаните (ЦСИД „Форум“, 2004).

Релативно високата доверба на јавноста од 55,1% нема соодветни ефекти во вклученоста во членството, волонтерството или финансиското учество во граѓанските организации (според примерокот на заедницата околу 77% не учествуваат на ниенден начин во граѓанските организации). Не постои разлика меѓу етничките Македонци и етничките Албанци во учеството во граѓанските организации.

Граѓанското општество ужива поддршка на значително малцинство граѓани, со повисока доверба во верските заедници и граѓанските организации, отколку во синдикатите.

III 4.4. Оспособување на граѓаните

Оваа поддимензија опишува и проценува колку граѓанските организации вршат едукација и зајакнување, особено на маргинализираните групи. Табелата подолу ги дава оценките на показателите од оваа димензија.

Табела III 4.10. Показатели кои го проценуваат зајакнувањето на граѓаните

Пок. #	Показатели	Оценка
4.4.1	Информирање/едуцирање на граѓаните	2
4.4.2	Градење капацитети за колективно дејствување	2
4.4.3	Оспособување маргинализирани лица	3
4.4.4	Оспособување на жените	3
4.4.5	Градење социјален капитал	2
4.4.6	Обезбедување приходи	2

4.4.1. Информирање/едуцирање на граѓаните. Информирањето и едуцирањето на граѓаните е подрачје каде самите граѓански организации во регионалните советувања изјавиле дека се (нај)активни, и тоа 19% многу активни, 44% активни и 28% делумно активни, наспроти 4% кои сметаат дека граѓанските организации се неактивни. Сличен е ставот и за успешноста (13% многу успешни, 30% успешни, 52% делумно успешни и само 2% неуспешни).

Во Проекти на граѓанските организации (МЦМС, 2004), проектите за информации се зголемени од 37 или 9% во 2001 г. на 301 или 35% во 2003 г. Во примерокот на заедницата 7,9% од граѓаните изјавиле дека учествувале во активности за информирање.

Граѓанските организации користат медиумски кампањи, информативни телефонски линии, информативни канцеларии. Повеќе од овие активности комбинираат информирање на граѓаните и лобирање за обезбедување јавни услуги. Еден дел од активностите временски се концентрирани околу соодветните меѓународни денови (пр., 8 април – Светски ден на Ромите, 1 декември - Ден на борбата против сидата).

Во 2004 година примери за информативни кампањи се „Не го врти погледот“ за рак на дојката, во организација на Организацијата на жените на Свети Николе; „Никој не е совршен“ за лицата со посебни потреби во организација на Полио плус, како и „Кажу Македонија“.

Во земјата успешно работат повеќе информативни телефонски линии, вообичаено под името СОС-линија, кои обезбедуваат информации и совети за одредени прашања. Примери се СОС-линијата за жени на СОЖМ, СОС-линијата за деца и млади на ПДАС „Меѓаши“, СОС-линијата за дрога, како и линијата на Организацијата на потрошувачите на Македонија (ОПМ). Овие линии постојат подолг период. Нивната успешност се должи на волонтерската работа и подрачје на работа од висок општествен приоритет.

ХДЗР „Месечина“ од крајот на 2003 година започна со воспоставување граѓански советодавни центри во шест града. Овие центри обезбедуваат совети за правата на граѓаните во повеќе подрачја (приказ III 4.4.). Транспарентност Македонија обезбедува бесплатна правна помош и совети за случаи поврзани со корупцијата во четири града, и тоа Скопје, Тетово, Штип и Кавадарци.

Граѓанското општество е активно во информирањето и едуцирањето на граѓаните преку медиумски кампањи, информативни телефонски линии и информативни канцеларии и има некаков успех.

4.4.2. Градење капацитети за колективно дејствување. Учесниците во регионалните советувања сметаат дека граѓанските организации се активни во градењето капацитети (многу активни 8%, активни 31%, делумно активни 47%) и делумно успешни (многу успешни 8%, успешни 19%, делумно успешни 52%). Во заедниците 9,9% од граѓаните се самоорганизираше за одреден проблем со поддршка на граѓански организации, а 12,7% учествувале во собирање пари според примерокот на заедницата.

Проектите за обука и совети во 2001 година биле 152 или 38%, додека во 2003 година паднале на 148 или 17% (МЦМС, 2004). Прашање е колку овие обуки и совети се поврзани со вештини за колективно дејствување. Мал број организации имаат умевање за партиципативни

методологии. Два поуспешни примери за градење капацитети за колективно дејствување се еколошки: Велес (приказ III 4.6.) и заобиколниот автопат кај Скопје.

Приказ III 4.7. Волково и Орман против заобиколниот пат кај Скопје

Здружението на граѓаните „Проактива“, заедно со месното население од Волково, Орман, Никиштане и Кучково формираа коалиција заради изнаоѓање поконструктивно решение за трасата „Северна обиколница на Скопје“, т.е. за втората делница од овој пат на потегот Оризари-Кондово, со цел да се намалат негативните ефекти на истата врз животната средина и животот на локалното население. Со ова се промовира унапредување на интересите на граѓаните во областа на животната средина и промовирање на јавното учество.

Фондот за магистрални и регионални патишта (ФМРП) организира јавна расправа, на која Коалицијата ги изнесе своето мислење и ставови во однос на изградбата на втората делница. Заклучоците од јавната расправа беа земени предвид или беа вклопени во проценката за влијание врз животната средина. Локалното население организира собирање потписи, а петицијата беше предадена во ФМРП. Проактива активно го следи одвивањето на изградбата на северната обиколница на Скопје, иако процесот е статус кво. Се најавува почеток на изградбата во 2006 година.

МЦМС од 1994 до денес работи на градење на капацитетите на заедниците за разрешување на проблемите во водоснабдување.

Приказ III 4.8. МЦМС во развој на заедниците

МЦМС во периодот 1994–2004 г. поддржа 225 заедници со околу 160.000 жители во нивните активности за разрешување на проблемите со водоснабдување и санитација.

Во периодот 1994-1998 г. одговорни за одржување на системите беа месните заедници. По 1996 година и формирањето рурални општини и откако по одредени општини се зголеми бројот на поддржани заедници, во соработка со општините се формираа комунални претпријатија. МЦМС обезбеди поддршка за 12 такви претпријатија.

МЦМС обезбедува консултации и обука и финансиска поддршка за „месните заедници“. Консултациите и обуките се за методи на партиципација, раководење со проектен циклус, одржување и одржливост. Употребено е и посета на позитивни примери (на успешни заедници). Во тој период обучени се околу 650 лица од локалните самоуправи, месните заедници, граѓанските организации и комуналните претпријатија.

Во табелата се дадени примери на сиромашни рурални општини, со бројот на поддржани заедници и наплата на сметки за вода како показател на одржувањето и споредбено истиот показател во околните поголеми градови.

Бр.	Општина	Поддрж. заедници	Прва година на одржување	Однос на наплата 2003	Однос на наплата во соседни поголеми градови 2003
1.	Долнени	16	2000 (мај)	42,00%	Прилеп (47,85 %)
2.	Карбинци	10	1997 (декември)	90,20%	Штип (41,70 %)
3.	Јегуновце	6	2003 (октомври)	70,50 %	Тетово (61,20%)
4.	Лозово	5	1997 (мај)	75,42 %	Свети Николе (48,73 %)
5.	Росоман	5	2001 (август)	65,12 %	Кавадарци (64,38%)

Во 2004 година се основа национална Асоцијација на даватели на комунални услуги во Република Македонија (АДКОМ), со поддршка на ДАИ. МЦМС се вклучи и во поддршка на оваа асоцијација.

Специфични примери за градење капацитети се (под)секторските групи. Со поддршка на Македонската развојна фондација за претпријатија се започнати Групата за развој на потсекторот домат и пиперка, и Групата за развој на потсекторот јаболко. Овие групи ги здружуваат актерите во овие потсектори од фармери-произведувачи до преработувачи и трговци со цел заедничко решавање на проблемите и развој на потсекторите, главно вклучувајќи мерки на подобрување на фармерството и на нивни дијалог со преработувачите и трговците.

Во 2004 година со поддршка на УНДП се започнати активности за градење јавно-приватни партнерства за локален економски развој во Штип и во Кичево.

Граѓанското општество е активно во градењето капацитети за заеднички (колективни) акции и решавањето заеднички проблеми. Сепак, голем дел од влијанието се однесува на еколошки прашања или проблеми на заедницата.

4.4.3. Зајакнување на маргинализираните лица. Во 2003 година 346 организации или 40,35% (МЦМС, 2003) за целни групи имаат маргинализирани групи. За истите групи се наменети 349 или 55% од проектите (МЦМС, 2004). Најголем дел од проектите или 84% се наменети за обука, информации и застапување.

Од ова може да се заклучи дека има високо ниво активности за зајакнување на маргинализираните групи.

Табела III 4.11. Преглед на организации и проекти за маргинализирани групи (МЦМС, 2004)

Група	Број на организации	Број на проекти
Деца и млади	133 (15,5%)	72 (11%)
Жени	59 (6,9%)	64 (10%)
Стари лица	32 (3,7%)	6 (1%)
Хендикепирани	76 (8,9%)	24 (4%)
Невработени	10 (1,2%)	6 (1%)
Селани	7 (0,8%)	89 (14%)
Етнички заедници	25 (2,9%)	75 (12%)
Бегалци	4 (0,5%)	13 (2%)
Вкупно	346 (40,4%)	349 (55%)

Соодветни иницијативи може да се забележат за деца и млади, жени, хендикепирани и бегалци. Како резултат на овие иницијативи може да се смета формирањето на Интерпартиската парламентарна лоби-група за лицата со хендикеп или Македонското женско лоби, каде лицата со хендикеп и жените се вклучени и влијаат на процесите на одлучување.

Помалку иницијативи се однесуваат на старите лица и на невработените. Во земјата нема донатор кој ги поддржува старите лица, додека домашно поддржаните активности, пред сè на Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија, не се регистрираат како проекти. Иницијативите за невработените главно се поддржуваат преку владини институции (Завод за вработување).

За селаните и етничките заедници има повеќе иницијативи во последниот период (зголемување од 2001 до 2003 година). Порастот на иницијативи за селаните се должи на зголемената меѓународна поддршка преку ГТЗ, СИДА и МРФП. По конфликтот во 2001 година и Охридскиот рамковен договор има поголем фокус на етничките заедници.

Ромите веќе подолг период се во фокусот на активностите за зајакнување. Тоа резултира со значајни активности, како формирање платформа на ромските организации Рома 2002 или учество на ромските организации во формулацијата на Националната стратегија за Ромите 2005-2015 и акциските планови.

Во 2004 година се забележани првите активности за зајакнување на хомосексуалците. За кратко време се формираа неколку организации кои се грижат за потребите на хомосексуалците, како, на пример, Центарот за граѓански и човекови права, Македонската асоцијација за слободна сексуална слобода (МАССО), ЕГАЈ и др.

Меѓународните донатори имаат значително влијание на агендата, не само во зајакнување на маргинализираните групи, туку воопшто. Влијанието е засновано на фактот дека најголем дел од финансирањето на граѓанските организации е од меѓународни донатори.

Оспособувањето на маргинализираните групи, како што се лицата со посебни потреби или Ромите, заедно со зајакнувањето на жените, е поле каде граѓанското општество е најактивно и најуспешно.

4.4.4. Зајакнување на жените. Граѓанскиот сектор најверојатно е најактивен и најуспешен во зајакнувањето на жените. Погоре (во 4.4.3.) се дадени информациите за бројот на организациите и бројот на проектите фокусирани на жените. Во женските организации има највисока вклученост на граѓаните од околу 4%, а 8,3% знаеле и учествувале во активности на граѓански организации за помош на жените да го подобрат животот според примерокот на

заедниците. Медиумската покриеност на зајакнувањето на жените е мала и најчесто се однесува на конкретни активности. Според регионалните советувања, 39% од учесниците можеле да се сетат на некој пример граѓанска организација да обезбедува услуги за населението, а од нив 12% биле за жени. Сепак, повеќето примери за успешно лобирање и давање услуги или директна помош се однесуваат на женските организации, што укажува на постоење на веќе создадени капацитети.

Женските организации имаат и одлични примери на мрежно работење, меѓусебна соработка и заедничко лобирање. Клучен пример е Македонското женско лоби.

Приказ III 4.9. Македонско женско лоби

Македонското женско лоби (МЖЛ) е воспоставено како неформално движење на 1 март 2000 година (формална регистрација во 2003). МЖЛ е коалиција на сите жени - главни актери од: граѓански организации (пр., СОЖМ) и синдикатите, политичките партии, Владата, медиумите, Собранието на Република Македонија, локалната самоуправа и жени експерти од различни области и со различна позадина (национална, верска и политичка).

Цел на МЖЛ е постигнување родова рамноправност преку подобрување на законската рамка, развој на стратегија и јакнење на јавната свест.

МЖЛ е група за притисок врз институциите, лоби-група која ги поврзува различните женски групи и организации за поефикасно застапување на женските интереси во јавноста, во институциите и во одлучувачките органи.

Клучниот резултат е зголемено вклучување на жените во политичкиот живот. МЖЛ беше активна во вклучувањето родови квоти во законите кои ги уредуваат парламентарните и локалните - општински избори. Со Законот за избор на пратеници (2002 година) се определува дека во предложената листа на кандидати секој пол ќе биде застапен со најмалку 30%, додека со Законот за локални избори (2003/04) е уредено дека во предложената листа на кандидати за членови на советот на општината и Градот Скопје секој пол ќе биде застапен со најмалку 30% и во горната и во долната половина од листата. Тоа придонесе бројот на жените пратеници во Собранието да се зголемува од 4,2% во 1990, преку 7,5% во 1998 до 17,5% во 2002 година. Во локалните самоуправи нема голем напредок во бројот на градоначалници (1996 - 0%; 2000 - 2,5%; 2004 - прогноза 3,4%), но има значителен напредок со родовата квота во советите на општините (1990 - 4,9%; 1996 - 6,1%; 2000 - 8,4%; 2004 - прогноза 22%).

Во март 2003 година е формиран Клубот на жените парламентарки во Собранието на РМ. Целта на овој клуб е обезбедување поддршка на жените парламентарки од сите политички партии во нивната работа, особено во нивната активност на планот на унапредување на рамноправноста помеѓу родовите.

Граѓанското општество најверојатно е најактивно и најуспешно во зајакнувањето на жените.

4.4.5. Градење социјален капитал. Граѓанското општество гради социјален капитал со променлив успех.

Граѓанското општество е најуспешно во градењето толеранција. Посебни примери на мобилизација се годините на конфликти. Во 1992/93 војната во Босна и Херцеговина доведе до неформалната коалиција Одбор за граѓански и мировни иницијативи. Во 1999 година за косовската криза граѓанските организации имаа соработка и преку етничките линии. „Цело е кога има сè“ е една од најпрепознатливите камапањи за толеранција во 1999 и 2000 година. Во 2001 година во конфликтот во Македонија, граѓанските организации први повикаа на ненасилство и презедоа активности за меѓуетничка соработка, а МЦМС, Ел хилал и други организации беа пример за заеднички интервенции за хуманитарна помош на различните заедници загрозувани од конфликтот.

Има изолирани примери на дејства кои не придонесуваа кон социјалниот капитал, како на пример протестите на Сојузот на албанската жена во Македонија (САЖМ) во 2001 година или референдумот од Светскиот македонски конгрес во 2004 година.

Довербата во граѓанскиот сектор е споредбено подобра. Благодареејќи на тоа, постојат јаки потсекторски сојузи, платформи и слично како Движењето на екологистите на Македонија, Сојузот на организациите на жените во Македонија, Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија итн.

Во 2004 година од 30 водечки организации формирана е Граѓанската платформа на Македонија (приказ III 1.5.), која е резултат на растечката меѓусебна доверба. Од друга страна, сè уште има високо ниво на меѓусебни обвинувања, на пример за корупција.

Граѓанското општество скромно придонесува во градењето социјален капитал.

4.4.6. Обезбедување приходи. Граѓанското општество во креирањето/поддршка за вработување и/или можности за генерирање приходи е активно со микрофинансирање, деловно и професионално оспособување.

Граѓанското општество е местото од каде започнаа првите иницијативи за микрофинансирање: Можности во 1996 година (поддржана од УСАИД), МРФП во 1998 година (поддржана од Владата на Холандија) и Хоризонти (поддржана од УСАИД). Преку овие иницијативи се поддржани голем број корисници (види во приказот III 4.10.). Денес микрофинансирањето е прифатено од финансискиот сектор.

Деловното оспособување преку различни форми (обуки, консултантски услуги, инкубатори и сл.) се одвива преку повеќе фондации за поддршка на мали и средни претпријатија, како ЕСА во Гостивар и во Тетово.

Горенаведените примери не се перцепираат како класични граѓански организации, бидејќи некои веќе регистрираа приватни субјекти (пр., Можности основа штедилница), или бидејќи дејствуваат слично на консултантски куќи.

Професионалното оспособување е подрачје каде граѓанскиот сектор е активен. Активностите за професионалното оспособување се најчесто наменети за маргинализирани групи, како етничките Роми (види во приказот III 3.5.) или жените.

Во 2004 година во организација на Ромскиот меѓународен центар во Македонија (РМЦМ) се одржа Ромски економски форум, со цел да започне градење стратегија за подобрување на вработеноста на Ромите. Во 2005 година е промовирана Декада за вклучување на Ромите 2005-2015 во 9 земји од Централна и Источна Европа, вклучувајќи ја и Македонија. Една од четирите компоненти е вработувањето.

Од друга страна, во прегледот на медиумите се застапени оскудни информации за обезбедување приходи (16 од вкупно 131 напис за зајакнување на граѓаните) и е мал бројот на организации со целна група невработени - 1,17% (МЦМС, 2003) или мал број проекти за невработени - 6 или 1% во 2003 (МЦМС, 2004).

Написите во медиумите, пак, се однесуваа во најголем дел на обидите на Сојузот на земјоделците на Македонија и други здруженија да & овозможат на својата целна група подобри услови за обезбедување приходи. Еден напис е за активности на Американско-македонската асоцијација за пласман на македонските производи на пазарот во САД и уште еден за обука на невработени од страна на Младинскиот информатички центар во Скопје.

Приказ III 4.10. Три случаи за микрофинансирање

Можности започна во 1996 година, како здружение на граѓани. Денес е финансиска институција – штедилница. Досега вкупниот број реализирани кредити изнесува 13.940 со вкупна вредност од над 37 милиони евра. Со просечен износ на реализиран кредит од 2.700 евра, поддржани се 16.257 работни места и 5.713 нови вработувања.

Македонската развојна фондација за претпријатија (МРФП) е основана во ноември 1998 година од страна на МЦМС. МРФП дава поддршка на можностите за вработување и развој на микро и малите бизниси. МРФП во периодот преку три вклучени банки има исплатено земи во вкупна вредност од над 11,6 милиони евра за 2.526 корисници на заеми. Најголем број корисници се земјоделци и микропретприемачи, чиј број изнесува 2.359 или 93,3 % од вкупниот број корисници. Овие заеми во најголем дел се искористени за инвестиции во земјоделството и во бизниси од руралните подрачја (околу 80%). Наедно, преку 2.526 корисници на заеми поддржани се 3.350 работни места, а планирани се нови 420 вработувања.

Хоризонти работи од март 2000 г. Досега (март 2005 г.) има поддржано околу 4.100 жени-претприемачи и доделено преку 11.000 заеми за бизниси наменети во областа на трговијата, услуги, малото производство. Просечната вредност на кредитите е 800 УСД. 40% од клиентите се од ромската заедница, а додека 70% од бизнисите спаѓаат во рамките на мали бизниси и нерегистрирани на самовработени лица. Работи во 7 града во Македонија: Скопје, Битола, Штип, Прилеп, Кочани, Велес, Гостивар. Заемите се процесираат преку Тутунска банка - Скопје. Хоризонти е сè уште дел од Католичките служби за помош (ЦРС), а се очекува набргу да се регистрира како локална фондација. Од септември 2004 г. Хоризонти започна со организирање бизнис-обуки (заедно со ФИОМ) за ромските жени-претприемачи.

Граѓанското општество е активно во микрофинансирањето, деловното и професионалното оспособување. Сепак, овие активности се со ограничено влијание, особено кога се во прашање најсиромашните од сиромашните.

III 4.5. Задоволување на општествените потреби

Оваа поддимензија проучува колку македонското граѓанско општество е активно и успешно во задоволувањето на општествените потреби, особено на оние на сиромашните и другите маргинализирани групи. Во табелата подолу се дадени оценките на показателите кои ја проценуваат оваа поддимензија.

Табела III 4.12. Показатели кои го проценуваат задоволувањето на општествените потреби

Пок. #	Показатели	Оценка
4.5.1	Лобирање за обезбедување државни услуги	<u>2</u>
4.5.2	Директно задоволување на итните општествени потреби	<u>2</u>
4.5.3	Задоволување на потребите на маргинализираните групи	<u>2</u>

4.5.1. *Лобирање за обезбедување државни услуги.* Околу 23% од учесниците во регионалните советувања знаат за примери на лобирање за обезбедување државни услуги и 5% сметаат дека тие активности се многу успешни или успешни.

Сепак, постојат активности на ова поле. Разликата меѓу наодите на регионалните советувања и нивото на активности најверојатно се должи на различните нивоа. На регионалните советувања главно учествуваа локални организации, додека најголем дел од активностите за лобирање се на национално ниво, во главниот град.

Веројатно најуспешен пример е активноста на Организацијата на жените на Свети Николе со 17 други организации за рано откривање и спречување на болести на репродуктивните органи кај жените, која заврши со програма за бесплатни здравствени прегледи (приказ III 4.2.). Има многу други успешни примери за лобирањето за обезбедување државни услуги, особено во здравствената заштита (лица со посебни потреби, деца со малигни заболувања) и социјалната грижа (бездомници).

Приказ III 4.11. Семејно насилство

ЕСЕ во изминатите седум години, започнувајќи од 1998 г., иницира и успешно го заврши процесот на лобирање за донесување соодветна законска регулатива за проблемот на семејно насилство. Системот на заштита се збогати преку: обезбедување нужно сместување за жртвите на семејно насилство; обезбедување соодветна здравствена заштита; обезбедување соодветна психосоцијална интервенција; упатување во соодветно советувањето; продолжување на редовното образование на децата; обезбедување секаков вид правна помош и преземање други мерки кои се неопходни за решавање на проблемот.

Со ова се воспоставија и основите за формирање и развивање одделни облици на помош на жртвите на семејно насилство во кое рамноправно учествуваат владините институции како дел од формалниот систем и граѓанските организации како дел од неформалниот систем за заштита. ЕСЕ обезбедува и директни услуги за жртвите на семејно насилство преку правниот центар, во вид на совети од интердисциплинарен тим и судско застапување во одредени случаи.

Слични примери има и кај лицата со хендикеп каде е лобирано за измена на Правилникот за набавка на ортопедски помагала и е намалено учеството на корисникот од 40% на 10% од цената (види во приказ 4.1).

Медиумите ги следат примерите за лобирање за обезбедување државни услуги во подрачјето на здравството и социјалната политика (31 напис од 57 написи се за задоволување на општествените проблеми).

Здружението на дијабетичарите се залага за поголема опфатеност на дијабетичарите со бесплатни здравствени услуги, засега безуспешно. Здружението „Пеперутка“ бара соодветно обезбедување лекови за децата болни од рак.

Како резултат на лобирањето и јавниот притисок, Министерството за труд и социјална политика реши да востанови Центар за бездомници во Скопје.

Не постои дебата за соодветна поделба на работата меѓу обезбедувачите на социјални услуги (државата, деловниот и граѓанскиот сектор). Дел од граѓанските организации сметаат дека треба да бидат обезбедувачи на социјални услуги, како дел од нивната стратегија за одржливост. Сепак, во процесот на реформи во социјалната политика Министерството за труд и социјална

политика реши финансиски да поддржува проекти на граѓански организации кои не се наменети за обезбедување социјални услуги туку за градење јавна свест (социјална превенција).

Државата не гледа улога за граѓанските организации во задоволување на општествените потреби, надвор од јавната едукација. Ова е во спротивност со трендовите во Централна и Источна Европа каде граѓанските организации се вклучуваат како пополнувачи на јазови кои настануваат со повлекување на државата. Се очекува дека Владата во 2005/06 година ќе донесе стратегија за соработка со граѓанските организации. Тоа ќе биде одлична основа за расправа на горенаведената тема.

Граѓанското општество е поангажирано во лобирањето за државни услуги, со некако успех во здравствената заштита (жени, хендикепирани, деца со малигни заболувања) и социјалната грижа (бездомници).

4.5.2. Директно задоволување на итните општествени потреби. Граѓанскиот сектор има активности во директно задоволување на итните општествени потреби, во обезбедувањето алтернативни средства за развој и посебно во одговор на хуманитарните катастрофи во 1999 г. и 2001 г. (а пред тоа и во 1992/93 година).

Дека организациите имаат активности во нивните општини знаат 30,6% од граѓаните и најчесто тие активности биле за поддршка на сиромашните (16,9%) според примерокот на заедниците. Од друга страна, 67% од учесниците во регионалните советувања знаат за директно задоволување на општествените потреби. Тие сметаат дека организациите се успешни (30%) или делумно успешни во обезбедувањето на овие услуги. Останатите учесници мислат дека организациите се многу успешни, дека не знаат (21%), а 12% не дале одговор.

Меѓутоа, во примерите наведени за директно задоволување значителен дел веројатно не би можеле да се сметаат за директно задоволување. Често спомнуван пример е давањето бесплатна правна помош и совети кои спаѓаат или во информирање на граѓаните или во барање одговорност од државата.

Од трета страна, има многу малку написи во медиумите за директно задоволување на општествените потреби, всушност, станува збор само за неколку написи посветени на хуманитарната работа на Ел хилал и ДХД „Мајка Тереза“ од Струга.

Спомнати примери од учесниците во регионалните советувања се Шелтер-центарот за жртвите на семејно насилство и дневните центри за лицата со посебни потреби, како и СОС Детското село во Скопје.

Неспомнати се битни активности на граѓанскиот сектор во обезбедување алтернативни средства, надвор од државата, подигање на нивото на развој на заедниците, како, на пример, поддршката на Ромите и руралните подрачја или, пак, Солидарниот фонд (за погребни) на Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија.

ФИОМ преку својата Програма за образование на Ромите доделува стипендии за средношколци и студенти Роми. Започнувајќи од учебната 1997/98 година до оваа (2004/05) доделени се 526 стипендии за средношколци, 239 стипендии за студенти, 80 курсеви за компјутери и 176 курсеви за англиски јазик.

МЦМС во периодот 1994–2004 г. поддржа 225 заедници со околу 160.000 жители во нивните активности за разрешување на проблемите со водоснабдување и санитација (види во приказ III 4.8.).

Освен Ел хилал, организација со исламско потекло, неспомнати се и организациите кои се засновани на вера и кои имаат битни социјално-хуманитарни активности, како Ѓаконија и Милосрдие на Македонската православна црква, Каритас Македонија и Мис Стон на Евангелско-методистичката црква во Струмица.

Сепак, веројатно најголеми резултати граѓанските организации имаат постигнато во одговорот на хуманитарните катастрофи, и тоа косовската криза во 1999 година, македонската криза во 2001 година, а претходно и во босанската криза 1992/93 година.

Во косовската криза (март-јули 1999 година) Македонија стана прибежиште на околу 350.000 бегалци. Најголем дел од нив беа сместени во семејства-домаќини. Клучна улога во сместувањето и во дистрибуцијата на храна и други потреби имаше организацијата Ел хилал.

Приказ III 4.12. Хуманитарниот одговор на НВО во 2001

Граѓанскиот сектор има активности за директно задоволување на итните потреби, особено во одговорот на хуманитарните катастрофи во 1999 и во 2001 година (и претходно во 1992/93 г.), со мало влијание надвор од тоа.

4.5.3. Задоволување на потребите на маргинализираните групи. Од активностите за

Во 2001 година имаше повеќе последици од конфликтот во Македонија. Бројот на раселени беше најголем во август кога достигна околу 120.000 од кои 75.000 во земјата и 45.000 во странство, а до декември 2001 година се намали на 26.000 лица, од кои 14.000 во земјата. Погодени беа заедниците како Вратница и Липково кои поради судирите имаа ограничено движење и им беше оневозможено снабдувањето и заедниците каде се нагласија стари хронични проблеми, пр. водоснабдувањето во Куманово и Тетово. Граѓанските организации, како и агенциите поврзани со Движењето на Црвениот крст и Црвената полумесечина и ООН, всушност и го обезбедија најголемиот дел од одговорот.

Домашните граѓански организации најверојатно беа клучни доставувачи на помош во кризните подрачја, посебно оние со ограничен пристап, како Липково и Вратница. Вкупната помош изнесуваше 9.866 тони храна, од кои домашните организации обезбедија 1.392 тони или 14%.

Табела III 4.11. Помош од домашните граѓански организации, јуни–декември (Клековски, 2002)

НВО/општини	Кол. цен.	Куманово	Тетово	Скопје	Други	Вкупно
МЦМС	78/2	130/16	88/21	26/8	21/10	343/57
Ел хилал		411/177	118/49	99/41	10/4	638/271
Други НВО		331/18		80/36		411/54
ВКУПНО	78/2	872/211	206/70	205/85	31/14	1392/382

Податоците се однесуваат на тони храна/илјади парчиња хигиенски производи. Прегледот е направен по општини (опфатени се само дел од селата). Во други граѓански организации спаѓаат: Натира, Мајка Тереза, Јета, Мерхамет, Класје на добрината, САЖМ, Флора.

директно задоволување на општествените потреби учесниците во регионалните советувања сметаат дека 15% се за сиромашни, 11% за жени, 11% за други групи. Тоа соодветствува на перцепциите на граѓаните искажани во примерокот на заедниците дека 16,9% од активностите биле за помош на сиромашните, а 8,3% за жените.

Граѓанскиот сектор, односно граѓанските организации даваат подобри услуги на луѓето на кои им треба помош (сиромашни и сл.). Во примерокот на заедниците 42,3% од граѓаните сметаат дека граѓанските организации даваат подобри услуги од државните институции (28,3% сметаат дека вторите се подобри). Овие односи може да се доведат во корелација со односите на доверба во граѓанските организации 55,1% и власта 26% (види во 4.3.2.).

Но, од друга страна, сè уште поголемиот број граѓани се обратиле за помош во државна институција (19,6%), отколку во граѓанска организација (10,6%), според примерокот на заедниците. Тоа веројатно се должи на тоа што сепак ресурсите на државата се многу поголеми од тие на граѓанските организации.

Впечатокот дека граѓанските организации испорачуваат подобри услуги од државата во услови кога директното задоволување на општествените потреби не е високо (види во 4.5.2.) најверојатно се должи на две работи. Првата се услуги на граѓанското општество кои ги надополнуваат, но не ги заменуваат услугите кои се обврска на државата, како на пример вклученоста на Ромите во образованието. Втората е флексибилноста на граѓанскиот сектор (да се соочат со нови потреби), бидејќи некои граѓански организации се добро позиционирани, т.е. се поблиску до луѓето и се спремни да преземат одговорност.

Сепак, постои предизвик во подрачјата каде сè уште нема доволно активности, а тоа се најсиромашните од сиромашните - како децата на улица, бездомниците, изолираните етнички заедници (Ромите во гетата, Турците во планините), старите лица во ридско-планинските подрачја итн.

Заклучок

Граѓанското општество во Македонија е активно и започнува да има своја улога

Област во која има клучни достигнувања е зајакнувањето на граѓаните, а особено зајакнувањето на жените и на маргинализираните лица и информирањето и едуцирањето на граѓаните. Повеќето од резултатите се поврзани со општествените групи, како жените и лицата со посебни потреби, или младите, пензионерите и со прашања, како човековите права.

Области во кои граѓанското општество има умерена улога се влијанието на јавните политики и исполнувањето на социјалните потреби. Резултатите во овие области на влијание на јавните политики и исполнување на социјалните потреби се поврзани со резултатите од зајакнување на граѓаните. Зајакнатите жени и лица со посебни потреби започнуваат да ги исполнуваат потребите на своите социјални групи и да влијаат на јавните политики.

Можно е да се воспостави понатамошна врска меѓу вредностите, структурата и влијанието. Силната вредност на родот ја следат силни интересни групи и мрежи. Ова резултира со зајакнување на жените и со влијание на јавните политики.

Граѓанското општество има помалку достигнувања, или дури воопшто ги нема во: влијанието на националниот буџетски процес, борбата против корупцијата (повикување на државата на отчетност) и барање одговорност од приватните претпријатија.

Овде врската може да се воспостави со недостатокот на транспарентност како вредност, но и со недостатокот на знаење и на потребни вештини (на пример, финансиска анализа).

Дури и овде има врска со поуспешни области. Единствените случаи на влијание на процесот на национално буџетирање се поврзани со жени, со лица со посебни потреби и со млади, или со нивното здравје.

Граѓанското општество ја ужива довербата на јавноста на многу малку граѓани, но ова е поголемо ниво на доверба отколку што ја имаат повеќето други институции во Македонија. Дури имајќи го предвид и ова, довербата на јавноста е мала. Најверојатно заради малата доверба, многу од зголемените непартиски политички активности не се организирани од граѓанското општество, туку се на основа ад-хок.

IV. ЈАКИ И СЛАБИ СТРАНИ НА МАКЕДОНСКОТО ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО

Клучните јаки и слаби страни на македонското граѓанско општество, како и препораките за зајакнување на граѓанското општество, се посочија и за нив се дискутираше на националната работилница и на регионалните советувања. Националната работилница се одржа на 7 јули 2005 година во Скопје и на неа учествуваа 91 учесник од граѓанското општество, јавниот/владиниот сектор, медиумите и други и работеа на пленарна седница и во четири работни групи според димензиите на ИГО.

IV 1. ЈАКИ И СЛАБИ СТРАНИ

Дискусиите на националната работилница, регионалните советувања и НСГ посочија повеќе јаки и слаби страни на македонското граѓанско општество. Поконкретно, тие го покажаа капацитетот на граѓанското општество да ја процени надворешната околина и да се самопроцени, како и влијанието на граѓанското општество во целина. Повеќе место се издвои за слабостите, отколку за јаките страни на македонското граѓанско општество, особено на регионалните советувања.

Јаки страни

Зајакнување на граѓаните

Најзначајното влијание на граѓанското општество е постигнато во областа на зајакнување на граѓаните, а особено на зајакнувањето на жените и маргинализираните лица, на пример, лицата со посебни потреби, како и информирањето и едуцирањето на граѓаните.

Високи вредности на мир, родова рамноправност и зачувување на животната средина

Граѓанското општество е познато по своите високи вредности на мир, ненасилство и толеранција, како и родова рамноправност и еколошка одржливост. Високата вредност на мирот е одговор на долгите војни на Балканот и конфликтот во самата земја од 2001 година.

3 компоненти – комуникација, координација, соработка

Граѓанското општество во Македонија е насочено кон три компоненти – комуникација, координација и соработка.

Граѓанското општество е прилично организирано со инфраструктура за поддршка и со значително ниво на поврзаност во здруженија, сојузи и слични организации, како и во скорешни примери на прекусекторски сојузи/коалиции на граѓански организации.

Во многу области постојат попостојани структури на трите компоненти, како национални организации или сојузи. Таков е случајот со пензионерите (Сојуз на здруженијата на пензионерите на Македонија), жените (Сојуз на организациите на жените во Македонија, Македонско женско лоби), екологија (Движење на екологистите на Македонија) и лицата со посебни потреби (Заедница на инвалидските организации на Македонија, Интерпартиска парламентарна лоби-група).

Големите кризи исто така доведоа до коалиции ад-хок или мрежи. Создавањето на Одборот за мир и граѓански иницијативи беше одговор на војната во Босна и Херцеговина, националната хуманитарна координација беше реакција на кризите во Косово и во Македонија, а коалицијата „Доста е“ беше реакција на сè поголемото незадоволство од Владата во периодот од 2001 до 2002 година.

Во 2001 година најголемиот настан на трите компоненти на граѓанското општество беше НВО Саемот – Форум на граѓанското општество во Македонија. Овие успеси водеа кон основање на Граѓанската платформа на Македонија, со членство од повеќе од 30 водечки граѓански организации во земјата.

Човечки капитал

Граѓанските организации имаат прилично добар број квалификувани и посветени човечки ресурси. Граѓанското општество привлекува и задржува добар човечки капитал заради своите

високи вредности, отворениот простор, флексибилноста при работењето и системот на заслуги. Има некои премини на лицата од граѓанското општество во меѓународните организации или во Владата, како во случајот со екологистите.

Коментари за јаките страни

Постигнувања на граѓанското општество базирани на домашниот социјален и странски финансиски капитал

Жените и лицата со посебни потреби беа посочени во процесот на ИГО како конкретни области на достигнување, заедно со младите, Ромите, пензионерите и човековите права.

Првиот заклучок базиран на анализа на јаките страни укажува на фактот дека достигнувањата на граѓанското општество се можни преку домашен социјален и странски финансиски капитал.

Домашниот социјален капитал е (се состои од):

- Заснован на вредности;
- Заснован на интересни групи;
- Добар човечки капитал; и,
- Фокус на трите компоненти – комуникација, координација и соработка.

Голема вредност се става на родовата рамноправност, која потекнува од социјалистичкото минато на Македонија на еманципација и еднаквост на жените. Постои силна конституенца на женски граѓански организации, кои сочинуваат 15% од сите граѓански организации (исто така потекнуваат од женските организации од социјалистичките времиња). Транзицијата од „стари“ женски организации во нов контекст беше многу успешна. Повеќето од женските организации се дел од Сојузот на организациите на жените во Македонија, кој успешно ги воспостави односите со жените во политичките партии, Собранието и универзитетите, што резултира со создавање на Македонското женско лоби.

Сличен случај може да се види со примерот на лицата со посебни потреби. Родот и посебните потреби, како и човековите права, истовремено добија соодветно внимание од странските донатори и странска финансиска поддршка. Младите и пензионерите добија помалку внимание.

Зачувувањето на животната средина успешно вклучена во тековите на владата

Во извештаите на ИГО од некои јужноевропски и средноевропски земји, животната средина се смета за предводник на граѓанското општество.

Во Македонија има релативно висока вредност на еколошката одржливост, со некои случаи на влијание на еколошките организации (повикување на отчетност на деловниот сектор, градење на капацитетите за колективна акција). Меѓутоа, од перспектива на ИГО, тешко е еколошката одржливост да се смета за предводник. Ова е така заради тоа што во периодот од 1996 до 2001 година еколошката одржливост беше успешно пренесена во Владата.

Еколошките организации беа првите кои се појавија во „новото“ граѓанско општество во доцните 1980-ти. Еколошките организации беа успешни во мобилизирањето на човечкиот капитал. Интелектуалците, академците и наставниците брзо се вклучија во Движењето на екологистите на Македонија во 1990 година. Законот за заштита и унапредување на животната средина и Националниот акциски план за животна средина (НЕАП) се донесоа во 1996 година и оттогаш многу општини донесоа локални еколошки акциски планови. Во 1998 година се формира ново Министерство за животна средина и првите два министра за животна средина (1998-2002) беа од Движењето на екологистите на Македонија.

По овој успех и заради потрага по нова улога на еколошките движења, тие се помалку активни и видливи.

Слаби страни

Искоренувањето на сиромаштијата, декларативен приоритет и акции ад-хок

Иако граѓанските организации изјавуваат дека искоренувањето на сиромаштијата им е приоритет, нивните активности и влијание во оваа област се незадоволителни. Повеќето од акциите се ад-хок и се темелат на социјално-хуманитарна основа и се занимаваат со ефектите или

последниците, наместо со причините. Многу малку активности се базираат на развојни принципи или се насочени кон идентификација на причините за сиромаштијата.

Има само ограничено разбирање на сиромаштијата и на нејзината врска со сиромашните, како со оние кои живеат во руралните области, така и со оние кои се преселиле во предградијата на поголемите урбани центри, а особено во главниот град Скопје.

Позитивен пример за ова е активностите на Ромите, преку Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015, а особено во образованието на Ромите.

Транспарентноста и саморегулацијата, слаба страна

Иако има многу малку случаи на корупција во граѓанските организации, транспарентноста е слабост во македонското граѓанското општество.

Многу малку организации обезбедуваат јавен пристап до нивните финансиски извештаи, а дури и помалку од нив имаат ревизорски извештаи. Акцијата „Заедно за транспарентност“, во чии рамки се објавуваат годишните извештати заедно со ревизорските мислења во дневните весници, вклучи девет организации. Активностите на граѓанското општество за промоција на транспарентност на државата и на деловниот сектор се ограничени на Транспарентност Македонија.

Недостатокот на транспарентност вклучува недостаток на механизми за саморегулација. Освен некои напори за саморегулација, нема национално прифатен кодекс за однесување.

Подобри во промовирањето отколку во применувањето демократија

Граѓанското општество е подобро во промовирање на демократијата отколку во нејзино практикување. Има особено ограничена примена на статутите и актите на организациите. Освен ова, има проблеми во граѓанското општество во однос на конфликтите на интереси, одделувањето на неизвршната од извршната функција, фаворитизмот, како и надзорот на работата. Општо, многу организации се основани од харизматични лидери, а некои не успеваат да го одделат лидерството од раководењето и/или да ги ограничат своите овластувања и мандати.

Ограничени постигнувања во повикувањето на отчетност на државните институции и деловниот сектор

Граѓанскиот сектор постигна многу малку во однос на повикување на државниот и деловниот сектор на отчетност.

Има позитивен развој во повикувањето на државата да ги почитува човековите права. Со исклучок на некои еколошки случаи, активностите за повикување на приватните корпорации на отчетност се многу ограничени и нема видливи резултатите од овие активности.

Ова е поврзано со недостатокот на активности и влијание на процесот на националното буџетирање. Не е лесно граѓанското општество да ги повикува државниот и деловниот сектор на отчетност, додека истовремено се обидува да изгради позитивни односи со државата и со деловниот сектор, вклучувајќи и обезбедување извори на финансирање.

Ограничена доверба на јавноста

Врз основа на наодите, нивото на доверба на јавноста во граѓанското општество е ограничено и само околу 44% од испитаниците му веруваат на граѓанското општество. Ова ниво на доверба е значително повисоко од довербата во Владата и во политичките партии, но сепак малку граѓани му веруваат на граѓанското општество. Довербата во црквите и во верските заедници и во граѓанските организации е значително повисока од онаа во синдикатите. Бидејќи невработеноста, корупцијата и сиромаштијата се најголемите социјални проблеми, ограниченото искоренување на сиромаштијата и антикорупциските активности оставаат впечаток дека граѓанското општество не одговара на социјалните (општествените) интереси. Ова, од своја страна, ја намалува довербата на јавноста.

Од ад-хок до структурирана соработка со државата

Односите меѓу државата и граѓанското општество се на границата меѓу продуктивни и непродуктивни. Соработката меѓу државата и граѓанските организации е поретка, но дијалогот се подобрува на основа ад-хок. Сепак, подобрениот дијалог нема и подобрена поддршка. Само

ограничен број организации, како спортските организации и лицата со посебни потреби, добиваат државно финансирање.

Недоволни ресурси и недостаток на диверзификација

Наодите откриваат дека граѓанските организации имаат недоволни извори на финансирање да ги постигнат своите цели. Посебни проблеми се: недостаток на диверзификација на изворите на финансирање и голема зависност од меѓународни и странски извори. Овие проблеми негативно влијаат на автономијата на граѓанското општество. Подобрувањето на извори на финансирање ќе биде клучно во текот на следните три години, бидејќи ќе има повлекување на странските донатори и финансирање за социјално-хуманитарни и постконфликтни активности и клучни донатори, како УСАИД и ДФИД заради подобрувањето на политичката, социјалната и економската состојба во земјата и напредокот кон Европската Унија.

Релативно ограничувачка околина

Граѓанското општество во Македонија, до извесен степен, функционира во ограничувачка средина со ниско ниво на доверба во општеството и во релативно тежок социо-економски контекст. Како резултат на тоа, има малку поддршка за граѓанското општество од страна на македонските граѓани, особено во однос на ширината и длабочината на граѓанското учество, со ограничени можности за членарина, филантропија и економски активности.

Слично на ова, владината поддршка, особено финансиската поддршка од државниот буџет и лотаријата, е ограничена и не е многу транспарентна. Даночниот систем е непогоден за граѓанските организации за добротворни активности. Ова претставува препрека на идниот развој на граѓанското општество.

Взаемно рамнодушни односи меѓу граѓанското општество и деловниот сектор

Гледиштата и односите меѓу граѓанското општество и деловниот сектор се взаемно рамнодушни. Скоро и да нема дијалог; на пример, економско-социјалниот совет во практика не функционира. Општествената одговорност на претпријатијата и финансиската поддршка на граѓанското општество не се многу присутни во деловниот сектор.

Коментари за слабите страни

Повеќе причини зошто искоренувањето на сиромаштијата е декларативен приоритет

Постојат многу причини за тоа зошто искоренувањето на сиромаштијата е само декларативна, но не и практична приоритетна област за граѓанското општество, како:

- Наследството од социјализмот;
- Државниот монопол;
- Планирањето и обезбедувањето извори за искоренување на сиромаштијата; и,
- Јазот меѓу урбаните и руралните средини (вклучувајќи го и граѓанското општество).

Искоренувањето на сиромаштијата, во вид на воспоставување егалитарно општество, беше основата на социјалистичкиот период и за тоа се грижеше државата. Со други зборови, искоренувањето на сиромаштијата беше одговорност на државата, не неопходно и на поширокото општество и се создаде државен монопол на социјалните грижи. Понатаму, се потисна и улогата на религиозните организации, кои се историски важни интересни групи во искоренувањето на сиромаштијата.

Државниот монопол и имиџот на социјална благосостојба сè уште функционираат во земјата. Искоренувањето на сиромаштијата се смета како прашање на социјална помош, Министерството за труд и социјална помош троши 25% од државниот буџет на социјална помош, а не на прашањата на (не)вработеност и образованието, или на вештини и знаење. Новите стратегии вклучуваат приватизација и вклучување на деловниот и на граѓанскиот сектор. Меѓутоа, примената е многу бавна, заради отпорот во министерствата.

Постои Стратегија за намалување на сиромаштијата и Министерството за финансии работеше на акциски планови. Оваа стратегија, како и повеќето стратегии, не се рефлектира во националниот буџет, што значи дека за неа нема обезбедено ресурси.

Јазот меѓу урбаните и руралните средини е последица на нееднаквиот развој во текот на социјализмот, особено во однос на пристапот кон образованието. Сиромаштијата најмногу се

гледа кај руралната сиромаштија и во селата и на перифериите на градовите. Таа е проследена и со недоверба од двете страни.

Бидејќи граѓанското општество е преобладавајќо урбан феномен, има недоволна претставеност на руралното население и на урбаната сиромаштија. Исто така има и недостаток на ставови и вештини да се слуша и да се научи од сиромашните. Ова е важно прашање бидејќи некои од сиромашните, како Ромите, се добро претставени во граѓанското општество и најмногу од позитивните примери за искоренување на сиромаштијата се во нивните заедници.

Ист случај е и со странските донатори. Дури и со поголемото финансирање за подобрување на инфраструктурата за руралната сиромаштија ќе има малку ефект за стапката на невработеност во земјата.

Транспарентност, саморегулација, антикорупција, државен буџет

Меѓу транспарентноста, саморегулацијата, антикорупцијата и државниот буџет има причинско-последични односи.

Транспарентноста е слаба точка на вредностите во граѓанското општество. Тоа веднаш се рефлектира во ограниченото саморегулирање во граѓанското општество. Исто така, има ограничени активности за влијание на процесот на национално буџетирање и активности против корупцијата.

Транспарентноста е проблем којшто има и социокултурно потекло поврзано со знаење, бидејќи, како резултат на социјалистичкото или авторитарното минато на Македонија, транспарентноста и отчетноста остануваат некоренети во (граѓанското) општество.

Заради фактот што повеќето од финансиските односи на граѓанското општество се со странските донатори, има перцепција на примарна отчетност кон донаторите и секундарно, ако воопшто ја има, отчетност кон групата што се претставува, или кон пошироката јавност.

Кога постои разбирање на потребата за транспарентност и отчетност, има многу малку знаење. Транспарентноста и отчетноста зависат од одредени системи и процедури, вклучувајќи и финансиски. Многу организации имаат ограничено знаење за транспарентноста и за отчетноста, како и за финансиските системи.

IV. 2. ПРЕПОРАКИ ЗА ИДНИНАТА НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Врз основа на јаките и на слабите страни на македонското граѓанско општество, на националната работилница којашто се одржа во Скопје, на 7 јули 2005 година, и на која имаше 91 претставник на граѓанското општество, јавниот/владиниот сектор, медиумите и други, и на која се работеше на пленарна седница и во четири работни групи според димензиите на ИГО, се донесоа следниве препораки за идниот развој на граѓанското општество.

Македонското граѓанско општество ќе продолжи да се соочува со донекаде ограничувачка средина во следните три до пет години. Македонија очекува значителен напредок во интеграциите во ЕУ за време на овој период, но нереално е да се очекува значително менување на социо-економската и социокултурната состојба. Ова може да се види во примерите за интеграција во ЕУ кај некои источноевропски земји, како Бугарија, која треба да стане член на ЕУ, но има малку поддршка на граѓанското општество. Со напредок во процесот на европска интеграција, многу постоечки донатори, вклучувајќи го и УСАИД, ќе се повлечат од земјата.

Движечка сила за искоренување на сиромаштијата

Искоренувањето на сиромаштијата треба да се придвижи од маргините и да стане фокус на општеството во целина, а особено на граѓанското општество. Граѓанското општество треба да ги истражи причинско-последичните односи на сиромаштијата и да ги открие социо-економските неправди кои резултираат од сиромаштијата. Ова треба да ги придвижи активностите од најмногу социјално-хуманитарни, или добротворни како ситуација на статус-кво, кон застапување за да се насочат кон причините за сиромаштијата. Посебно внимание треба да се обрне на руралната и на периурбаната сиромаштија.

Подобрување на транспарентноста и демократијата

Граѓанското општество треба понатаму да ја зајакне својата транспарентност. Ако постигнувањата или резултатите коишто ги покажува се првиот чекор во зајакнувањето на јавната доверба, вториот чекор е зајакнување на отвореноста и транспарентноста. Постигнатите резултати мора да имаат и информации за тоа како се користат финансиите.

Зајакнувањето на внатрешната демократија треба да се случи преку: зголемено учество на членовите и интересни групи во процесот на донесување одлуки; спроведување на законските и статутарните регулативи; регулирање на конфликтот на интереси меѓу управувачките и извршните тела, и развој на практики на добро владеење.

Граѓанското општество треба понатаму да ја зајакне својата саморегулација. Тоа треба да опфати области како гореспоменатата отвореност и транспарентност, вклучувајќи и пристап до информации, како и други механизми за проверка за да се зголеми јавната одговорност. Потребните активности вклучуваат етички кодекси, стандарди за квалитет, професионални стандарди, внатрешна контрола и сертификација.

Подобрување на нивото на доверба во општеството и јавната доверба во граѓанското општество

Граѓанското општество треба да придонесе кон обновување на довербата кон поширокото општество и да дејствува да се обезбеди доверба на јавноста во граѓанскиот сектор. За да се постигне ова, неопходно е да се објават и да се подобрат информациите за успехот на граѓанското општество и постигнувања. Неопходен е посебен пристап кон одделни чинители, како медиумите, државата и деловниот сектор.

Исто така, граѓанскиот сектор мора да покаже дека одговара на потребите на општеството. Двата клучни општествени проблеми се невработеноста и корупцијата. Потребни се активности кои се однесуваат на овие прашања и граѓанското општество треба да има клучна улога.

Како одговор на социјалните проблеми, граѓанскиот сектор мора да внимава за поделбата на одговорностите. Ризикот дека тие се единствена одговорност на граѓанскиот сектор треба да се избегне, бидејќи тоа е заедничка одговорност на граѓаните, државниот и деловниот сектор. Во таа смисла, има потреба од посилна акција на граѓанскиот сектор, за да се повика државниот и деловниот сектор на одговорност и да се влијае на процесот на национално буџетирање.

Диверзификација и вкоренување на граѓанското општество

Граѓанското општество треба да биде повеќе вкоренето во Македонија и треба да дејствува кон вклучување на сите општествени групи. Освен постигнувањата кај жените, лицата со посебни потреби и други, неопходно е да се зголеми вклученоста на руралното население, сиромашните и етничките заедници. Активната вклученост во процесот на децентрализација, од страна на државата и на општините, ќе помогне да се зголеми опфатот на граѓанското општество кон јавноста и да се промовира вклученост на горенаведените групи.

Општествена одговорност, јавно-приватни партнерства и дијалог

Неопходно е да се зголеми одговорноста и вклученоста на деловниот сектор. Потребни се активности за промовирање на општествената одговорност во претпријатијата, или јавно-приватни партнерства.

Има потреба од структуриран дијалог, на пример, преку трипартитен економско-социјален совет кој ќе вклучи синдикати, работодавачи и различни чинители, како граѓанските организации.

Во односите со државата има потреба дијалогот да се развие од ад-хок во структуриран дијалог.

Зајакнување на социјалниот капитал и мрежи

Во ситуација на несоодветни финансиски ресурси, потребен е понатамошен акцент на социјалниот капитал и на мрежите. Исто така, потребни се посебни активности за зајакнување на прекусекторски алијанси и платформи.

Стратегија за мобилизација на ресурси

Во контекст на недоволни финансиски ресурси и повлекување на странските донатори од социохуманитарните и постконфликтните активности, граѓанското општество има потреба за мобилизација на ресурси. Оваа стратегија треба да вклучи диверзификација на ресурсите за

домашна поддршка (добротворство – граѓани и деловен сектор), поддршка од државата и економските активности.

Подобрувањето на законската рамка треба исто така да се земе предвид, за да се обезбеди подобра околина за мобилизација на ресурси (економски активности, јавен интерес и поволна даночна рамка).

Сепак, заради ограничувачката средина, на краток рок ќе има потреба од значителна поддршка од странски донатори, како ЕУ.

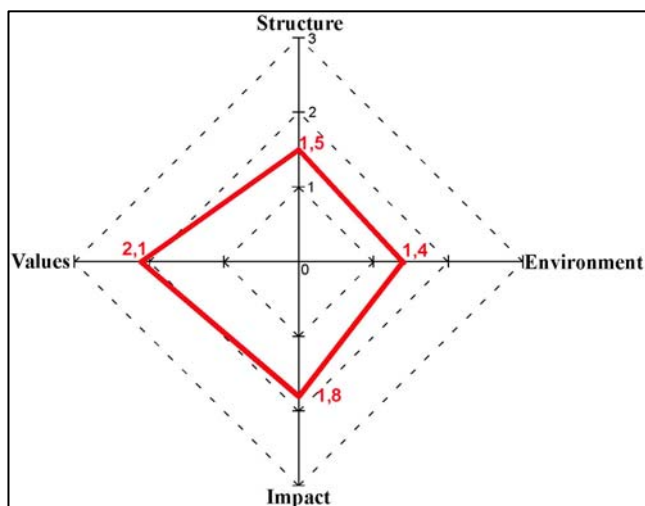
Прашањето за волонтерството заслужува посебно внимание, и во однос на законската рамка, и во однос на активности за негово поттикнување. Друго прашање е развој на професионализмот во граѓанското општество, на пример, преку планиран развој на човечки ресурси.

V. ЗАКЛУЧОЦИ

V. 1. ДИЈАМАНТ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО МАКЕДОНИЈА

Врз основа на анализата од истражувањето, НСГ ја оцени состојбата на граѓанското општество во Македонија преку давање оценки на показателите, кои се дадени во нивните четири димензии во графиконот IV 2.1.

Графикон IV 2.1. Дијамант на граѓанското општество во Македонија

Дијаграмот, којшто ја визуелизира состојбата на македонското граѓанско општество во форма на дијамант покажува дека граѓанското општество во Македонија е умерено добро развиено. Практиката и промовирањето на позитивните вредности се јаката страна на граѓанското општество и оттука ја создаваат основата за неговите достигнувања и влијанието. Околината е ограничувачка до одреден степен, со делумно неефикасна држава и со длабок недостаток на доверба на јавноста и јавен дух. Ова од своја страна негативно влијае на структурата на граѓанското општество, што може да се опише како умерено во големина и небалансирано во својот состав.

Структурата на граѓанското општество е умерена и небалансирана

Структурата на граѓанското општество е умерена и небалансирана. Од негативната страна има ограничена ширина и многу ограничена длабочина на граѓанското учество; од позитивната страна, има добри меѓусебни односи, нивоа на поврзаност, голема разновидност на различни учесници во граѓанското општество и доволно човечки ресурси. Ограничената ширина и длабочина на граѓанското учество е поврзана со ограничувачкиот социокултурен контекст. Ова води до „ефект на малцинство“ – наместо да посегне кон општеството нашироко, граѓанското општество се насочува внатрешно, т.е. кон внатрешните односи меѓу граѓанските организации.

Има зголемување на непартиската политичка акција, особено на основа ад-хок, со значителен број вклучени граѓани. Сепак, само мал дел од граѓаните учествуваат во граѓанското општество. Ова е најверојатно поврзано со ниското ниво на доверба на јавноста во институциите, општо и особено во граѓанското општество.

Граѓанското општество е добро вкоренето во одделни општествени групи, како жени, млади и пензионери и во однос на некои прашања, како човекови права и посебни потреби. Овие општествени групи се поврзани со одделни вредности на граѓанското општество, како родот, кои се веќе присутни во општеството во социјалистичкиот период. Скоро сите општествени групи се претставени во граѓанското општество, и во однос на членство и во однос на лидерство, иако не подеднакво. Помалку се застапени сиромашните, руралните заедници и етничките заедници (особено етничките Албанци). Има голема концентрација на граѓански организации во главниот град и во урбаните области. Голем дел од организациите (43%) се концентрирани во главниот град Скопје. Граѓанските организации се скоро отсутни во руралните области.

Граѓанското општество е добро организирано со соодветна инфраструктура за поддршка и со значително ниво на поврзаност во здруженија, сојузи и слични организации, како и првиот пример на прекусекторски алијанси/коалиции на граѓански организации. Меѓутоа, има многу малку правила за однесување и саморегулација во граѓанскиот сектор во Македонија.

Граѓанските организации имаат недоволни (финансиски) извори за постигнување на своите цели. Посебен проблем е недостатокот на финансиски извори и големата зависност од меѓународни или странски извори. Граѓанското општество е извор на добро квалификувани и посветени човечки извори.

Околината е ограничувачка до одреден степен, со делумно неефикасна држава и со голем недостаток на јавна доверба

И покрај напредокот во областа на основните права и слободи, политичкиот контекст на граѓанското општество е непогоден. Најограничувачките фактори се (недостатокот на) владеењето на правото, корупцијата, (не)ефикасноста на државата и силно централизираната држава.

Македонија се соочува со длабок недостаток на доверба на јавноста, мала толеранција и јавен дух. Може да се каже дека ова се причинско-последичните врски меѓу неефикасната држава (недостаток на владеење на правото, корупција, неефикасност на државата и многу централизирана држава) и ниското ниво на доверба на јавноста и јавен дух.

Граѓанското општество сè уште не е целосно прифатено од државата; и покрај тоа што има подобрување на дијалогот, тој не е проследен со подобрена соработка и поддршка. Ова е повторно најверојатно поврзано со проблемите на неефикасната држава. Гледиштата и односите меѓу граѓанското општество и деловниот сектор се взаемно рамнодушни и нема дијалог или соработка.

Вредностите – богатство на граѓанското општество

Најголемото богатство на граѓанското општество се неговите вредности, па така тие се основата за постигнувањата на граѓанското општество (високи вредности) и за неговите неуспеси (немање вредности). Најголемите вредности се мирот – ненасилството и родот. Најслабата вредност е транспарентноста.

Транспарентноста е слабата точка на граѓанското општество. Многу малку организации дозволуваат јавен пристап кон нивните финансиски извештаи. Има малку активности за промовирање на транспарентноста и борбата против корупцијата.

Граѓански организации напредуваат во однос на практикувањето на внатрешната демократија. Граѓанското општество е подобро во промовирањето на демократијата отколку во нејзиниот внатрешна примена. Многу од организациите се основани од (харизматични) лидери и некои од нив не успеваат да го одделат лидерството од раководењето и/или да ги ограничат своите овластувања и мандати.

Иако има активности за искоренување на сиромаштијата, нивното влијание е мало. Многу од нив се базирани на социјално-хуманитарна основа и се занимаваат со знаците на сиромаштијата, додека малку активности се базирани на развојни принципи и се насочени кон изнаоѓање на причините на сиромаштијата. Некои позитивни примери во овој поглед се однесуваат на состојбата на Ромите.

Граѓанското општество во Македонија е активно и започнува да има своја улога

Овде, области во кои има клучни достигнувања се зајакнувањето на граѓаните, а особено зајакнувањето на жените и на маргинализираните лица, како и информирањето и едуцирањето на граѓаните.

Повеќето од резултатите се поврзани со општествените групи, како жените и лицата со посебни потреби, или младите, пензионерите и со прашања, како човековите права. Резултатите во областите со умерено влијание на јавните политики и исполнување на социјалните потреби се поврзани со резултатите од зајакнувањето на граѓаните, бидејќи зајакнатите жени и лицата со посебни потреби започнуваат да ги исполнуваат потребите на своите социјални групи и да влијаат на јавните политики. Дури и во областите со малку или без достигнувања, како влијанието на процесот на национално буџетирање, има одреден успех поврзан со жените, лицата со посебни потреби и младите.

Можно е да се воспостави понатамошна врска меѓу вредностите, структурата и влијанието. На пример, силната вредност на родот ја следат силни општествени групи и мрежи и ова, од своја страна, резултира со зајакнување на жените и со влијание на јавните политики.

Граѓанското општество има помалку или воопшто нема достигнувања во: влијанието на процесот на национално буџетирање, антикорупцијата или отчетноста на деловниот сектор. Овие прашања се поврзани со недостатокот на вредноста на транспарентност, но исто така и со немањето потребни знаења и вештини (на пример, за финансиска анализа).

Граѓанското општество има мала доверба од јавноста, но сепак има повеќе доверба од повеќето институции во Македонија. Врз основа на претпоставката дека довербата на јавноста е поврзана со способноста да се одговори на интересите и на потребите на општеството, како и

внатрешната транспарентност, можно е да се заклучи дека нема доволно почит за работата на граѓанското општество и има загриженост за неговата транспарентност.

По 15 години транзиција – од стабилизација кон граѓанско учество

Македонија завршува со процесот на својата стабилизација. Изградено околу јаки вредности, македонското граѓанско општество, дури и со ограничена граѓанска поддршка, е вкоренето во некои општествени групи (жени, лица со посебни потреби, млади) и има важна улога. Граѓанското општество треба да продолжи врз основа на овој успех и да започне да го проширува граѓанското учество. За ова, граѓанското општество ќе мора да одговори на две општествени потреби – борба против сиромаштијата (невработеност) и корупцијата.

V. 2. ЗАКЛУЧОЦИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

2.1. За процесот

Силата на процесот на истражувањето на ИГО беше во неговиот партиципативен пристап (кој вклучуваше НСГ, регионални советувања, национална работилница и НИТ), а неговата слаба страна беше времетраењето на процесот.

НСГ имаше членство репрезентативно за општеството, што овозможи да се усогласи дефиницијата на граѓанското општество во Македонија меѓу општествените групи.

НИТ е составен од девет члена, како и еден консултант од Интрак, Велика Британија. Членовите на НИТ беа од МЦМС и од други институции и заедно внесоа и ефикасност и надворешно знаење во проектот.

Процесот беше делумно долг (две години) бидејќи беше прво искуство за МЦМС во спроведување вакво истражување. Времето минато меѓу националната работилница и конечниот извештај беше долго, делумно и заради промените кои ги направи Цивикус во форматот и различните прашања коишто Цивикус ги постави во различни фази на извештајот.

Процесот треба да се подобри преку подобрување на методологијата и планирање на следната фаза на истражување однапред. Со навремено планирање, НИТ може подобро да го планира собирањето на податоците и да спроведе дел од дополнителното истражување како дел од други активности на граѓанското општество. Ова ќе внесе и повеќе човечки и информативни ресурси во истражувањето.

2.2. Истражувањето е зајакнување на граѓанското општество

ИГО придонесе кон зајакнување на граѓанското општество со зголемено разбирање меѓу општествените групи во граѓанското општество и со тоа што обезбеди материјал за планирање и застапување базирано на докази. ИГО значително придонесе кон стратешка ориентација на Граѓанската платформа на Македонија, платформа на водечките граѓански организации и нејзиниот план за 2006-2007 година.

2.3. Активности последователни на истражувањето

МЦМС, како национален координатор на ова истражување, планира да ги има следните последователни активности: да го објави истражувањето и да ги дистрибуира информациите; да спроведе понатамошна споредбена анализа; да поттикне подготовка на развој на стратегија за граѓанското општество и да го повтори истражувањето.

Објавување на истражувањето и дистрибуција на информациите

Резултатите од истражувањето ќе се објават. Информациите исто така ќе се дистрибуираат преку промотивни настани и тркалезни маси со различни чинители, бидејќи доброто дистрибуирање на информациите е значителна инвестиција во интензитетот на стратегијата за зајакнување на граѓанското општество.

Понатамошна споредбена анализа

Ова истражување ја поставува основата за споредбена анализа на неколку нивоа. Овие споредбени анализи треба да водат кон подобрување на методологијата за истражување, но особено кон изнаоѓање заеднички решенија и можности. Има интерес за споредба со

истражувањата од слични земји, т.е. посткомунистички земји, како Чешка и Бугарија, или со поделени општества, како Северна Ирска, каде веќе има некаква соработка, но има и интерес за споредба со резултатите на глобално ниво.

Поттикнување подготовка на стратегија

Истражувањето е добра основа за подготовка на стратегија за понатамошен развој на граѓанското општество. МЦМС ги искористи информациите за да го подготви својот среднорочен план за граѓанско општество. Планот вклучува делови на истражувачки методи и алатки за оценка. ИГО исто така ги дава потребните информации за владината стратегија за соработка со граѓанското општество, која треба да се подготви во 2006 година. ИГО влијаеше и на планот на Граѓанската платформа за Македонија (ГПМ) за 2006-2007 година. Многу од клучните граѓански организации беа членови и на ГПМ и на НСГ, што ќе го олесни дијалогот за среднорочните и за долгорочните цели.

Повторување на истражувањето

Врз основа на искуството во спроведување на оваа фаза на ИГО и подобрената методологија, има потреба редовно да се проценува состојбата. Ова е особено важно ако се подготвува заедничка стратегија. Тогаш, ИГО ќе биде инструмент за проценка на напредокот. Истражувањето на ИГО треба да се повтори во Македонија за 3 до 5 години, без оглед на тоа дали ќе се повтори на глобално ниво. ИГО придонесува кон зајакнување на граѓанското општество и треба да се повтори со инкорпорирање на научените лекции во една модифицирана методологија.

Следни чекори

Оваа публикација ќе послужи како основа за меѓународни споредби во рамките на проектот Индекс на граѓанското општество во целина и ќе се искористи за објавување два тома на Глобален извештај за состојбата на граѓанското општество. Во 2006 година се одржа меѓународна работилница на ИГО, на која се сретнаа сите национални тимови коишто учествуваа во Индексот на граѓанското општество, како и други партнери на проектот и надворешни интересни групи.

ЛИСТА НА ДОДАТОЦИ

Додаток 1: Кратки профили на членовите на Националниот индекс-тим

Додаток 2: Листа на членовите на Националната советодавна група

Додаток 3: Извештај за општествената одговорност

Додаток 4: Граѓанското општество во медиумите

Додаток 5: Географска распространетост на граѓанските организации

Додаток 6: Членки на Граѓанската платформа на Македонија

Додаток 7: Категории граѓански организации дефинирани од НСГ

Додаток 8: Мали разлики во категориите граѓански организации (Цивикус/НСГ)

Додаток 9: Матрица за бодување на показателите на ИГО

Додаток 10: Македонски центар за меѓународна соработка

Додаток 1: Кратки профили на членовите на Националниот индекс-тим (по азбучен ред)

Билјана Герасимовска-Китановска работи како специјалист по интерна медицина, на Клиниката за нефрологија, Скопје. Вклучена е во работата на граѓанските организации од 1994 година. Во моментот е вршител на должноста претседател на Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија (ЕСЕ) и член на Управниот одбор на МЦМС. Работела на полето на женското здравје, семејното насилство, обука за интерактивна едукација, евалуација на организации, програми и проекти на граѓански организации. Коавтор е на повеќе книги, извештаи и анализи што се однесуваат на евалуацијата, семејното насилство и организирање во граѓанскиот свет.

Горан Буддиоски моментално работи како програмски менаџер при Институтот отворено општество, мрежни програми во Будимпешта и е одговорен за програмата за поддршка на центри за јавна политика. Неговите претходни ангажмани вклучуваат работа во Младинскиот совет во Македонија, во Македонскиот центар за меѓународна соработка во Македонија и во Советот на Европа во Будимпешта, Унгарија. Како независен експерт работел за многу организации во Македонија, како, на пример, Институтот за трајни заедници, Нансен дијалог центарот, Фондацијата Институт отворено општество Македонија и други. Посебен интерес и експертиза пројавува за стратешко планирање и градење капацитети во граѓански организации, организациски и проектен менаџмент во непрофитен сектор, обука на обучувачи, интеркултурно учење и образование за човекови права. Завршил постдипломски студии на универзитетот Џорџ Вашингтон во САД на темата организациски развој и моментално ги привршува магистерските студии по менаџмент на човечки ресурси при Институтот за социолошки, правни и политички истражувања во Скопје.

Даниела Стојанова од 1992 година активно членува во граѓанските организации, а од 1996 до 2001 г. вршеше повеќе одговорни функции во Движењето на екологистите на Македонија (ДЕМ). Во 2000 г. учествуваше во иницијативата и основањето на Мрежата на еколошки НВО од Југоисточна Европа (South East European Environmental NGOs Network SEEENN), а од 2001 до 2004 година раководеше со Секретаријатот на истата. Од 2000 до 2004 г. беше член на Работната група за Регионалната програма за обнова на животната средина при Пактот за стабилност. Како дел од првиот тим обучувачи во Македонија во периодот од 1996 до 2002 г. прими и испорача повеќе обуки за граѓанските организации во Македонија. Моментално работи во Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и е одговорна за Секретаријатот на Граѓанската платформа на Македонија, во чија иницијатива и основање учествуваше како претставник на ДЕМ. Исто така е одговорна за повеќе активности за застапување и лобирање, а е активно вклучена во планирањето и спроведувањето на НВО Саемот.

Емина Нурединоска дипломирала на Правниот факултет во Скопје во 1997 година, а во моментот ги завршува постдипломските студии по меѓународно право и меѓународна политика на истиот факултет. Од 2001 година работи во МЦМС како соработник на проекти во Одделението за граѓанско општество и демократизација. Фокусот на активности е институционален развој и создавање овозможувачка околина за граѓанските организации, а посебен интерес е правната и фискалната рамка за граѓанските организации, како и промоција на граѓанскиот сектор во јавноста. Активно учествувала во процесот на основање на Граѓанската платформа на Македонија, а како одговорен соработник е дел од тимот којшто го организира НВО Саемот – Форум на граѓанското општество во Македонија. Исто така, испорачува и обуки за застапување и лобирање на граѓанските организации. Од декември 2005 година работи како лидер на тимот на проектот на Европската агенција за реконструкција (ЕАР) „Техничка поддршка на Одделението за граѓанско општество во Владата на Република Македонија“.

Келменд Зајаззи е одговорен за институционален развој на општински асоцијации во Проектот за децентрализација на УСАИД. Претходно има работено во Хуманитарната канцеларија на Европската комисија каде надгледувал програми од областа на здравството, социјалата и др.

Има работено и за Институтот за трајни заедници во спроведување на програмата на УСАИД за развој на граѓанските организации. Магистрирал во областа на применета политика и менаџмент на Универзитетот од Питсбург и има завршено Медицински факултет во Приштина. Автор е на неколку публикации од областа на работата на организации од јавен и граѓански сектор. Има подлабоко познавање на теми поврзани со доброто управување и раководење организации, стратешко планирање, раководење со проектен циклус итн. Член е на работната група за Централна и Источна Европа за добро владеење со НВО, член е на Советот на МЦМС, на Комитетот на Граѓанската платформа на Македонија, како и на многу други иницијативи поврзани со развојот на граѓанското општество во Македонија и пошироко.

Сунчица Саздовска е вработена во Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) од 1998 г. како соработник на проект во Програмата за цивилно општество, а од декември 1999 година е раководител на одделението за граѓанско општество. Досега има работено на повеќе програми за развој на граѓанското општество во Македонија, кои имаа за цел институционално и организациско јакнење на граѓанските организации. Активно учествуваше во иницијативата и основањето на Граѓанската платформа на Македонија и е член на Комитетот на истата. Пред својот ангажман во МЦМС има работено на повеќе истражувања спроведени од Државниот завод за статистика на Република Македонија.

Сашо Клековски е роден на 13 април 1966 година. Има завршено на Медицинскиот факултет во Скопје. Оженет е со Ана и има две деца, Ангелина и Никола. Има шеснаесет години искуство на извршни позиции во граѓанското општество. На крајот на осумдесеттите и почетокот на деведесеттите е претседател на Сојузот на студентите по медицина на Македонија и на Сојузот на студентите на Универзитетот Св. Кирил и Методиј. Во 1993 година е еден од основачите, а од 1994 година е директор на Македонскиот центар за меѓународна соработка. Од 1998 година е застапник на Македонската развојна фондација за претпријатија. Член е на повеќе комитети во Македонија и во странство, претходно во Управниот одбор на Фондацијата Институт отворено општество - Македонија, сега во Управниот одбор на Транспарентност Македонија и на Советодавниот комитет на Данската црковна помош. Има искуства во Македонија и на Балканот, како и искуства во консултантски мисии во Кавказ (Грузија) и во Централна Азија (Казахстан, Киргистан).

Фатмир Битиќи моментално е одговорен за програмата за развивање капацитети и е обучувач во Македонскиот центар за меѓународна соработка. Во изминатите години бил активен во активности за развој на капацитетите на граѓанските организации во Македонија и соседните земји. Дипломирал на Универзитетот во Тирана, Економски факултет, отсек бизнис-менаџмент. Во текот на своето 6-годишно работење во МЦМС, има поминато значително голем број обуки поврзани со поефективното работење и развивање на граѓанското општество во целост.

Џон Беклерк е експерт за развојни проекти со искуство од преку 21 година во раководење на граѓанските организации, на ниво на заедница, провинција, држава, регион во Јужна Америка и Централна Африка (преку OXFAM UK) како и во Азија и Европа со Save the Children (UK). Тој се придружил на тимот за градење капацитет на INTRAC во 2000 година како програмски менаџер за Балканот и Централна Европа и во 2004 година станува соработник на INTRAC, со цел да се фокусира на консултантски услуги за изработка на програми, оценки и обука. Со стекнато новинарско искуство, тој има пишувано за теренската работа со автохтони групи (Оксфам 1986, 1990) како и публикации за граѓанското општество (INTRAC 2003). Во соработка со директорот на INTRAC, Брајан Прат, ја фасилитира 5 дневната обука „Јакнење на граѓанското општество“. Во моментот, тој е заинтересиран за тематиката поврзана со градење мир и процесите на Балканот за пристапување кон ЕУ, интеграцијата на Ромите во Европа и земјопоседничките права на домородните народи во Перу

Додаток 2: Листа на членовите на Националната советодавна група

Претставници на граѓанските организации (по азбучен ред)

1. **Виолета Ефтимова**, Здружение за борба против малигни заболувања „Нов живот“
2. **Владимир Милчин**, Фондација Институт отворено општество Македонија (ФИООМ)
3. **Дојчин Цветановски**, Синдикат за образование, наука и култура (СОНК)
4. **д-р Абдурауф Пруси**, Хуманитарна организација „Ел хилал“
5. **Драги Змијанац**, Прва детска амбасада во светот „Меѓаши“
6. **Ѓунер Исмаил**, Центар за стратегиски истражувања и документирање „Форум“
7. **Звонко Шаврески**, Пост полио група за поддршка Полио плус
8. **Зоран Костов**, Македонска развојна фондација за претпријатија (МРФП)
9. **Зоран Стојковски**, Институт за трајни заедници (ИТЗ)
10. **Игор Тасевски**, Центар за граѓанска иницијатива (ЦГИ)
11. **Нафи Сарачини**, Делегација на Европската комисија во Македонија
12. **Савка Тодоровска**, Сојуз на организациите на жените на Република Македонија (СОЖМ)
13. **Самет Скендери**, Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите во Македонија „Месечина“
14. **Слаѓана Тасева**, Транспарентност Македонија
15. **Шпенд Имери**, Асоцијација за демократска иницијатива (АДИ)

Претставници на другите сектори (по азбучен ред)

16. **Гордана Дувњак**, Утрински весник
17. **Лилјана Поповска**, Собрание на Република Македонија
18. **Наташа Габер-Дамјановска**, Институт за социолошки, политичко-правни истражувања (ИСППИ)
19. **Ратко Лазаревски**, Макстил
20. **Соња Стефановска-Трајаноска**, Програма за развој на ОН (УНДП)

Додаток 3: Извештај за општествената одговорност

Цел и предмет на извештајот

Овој извештај ја обработува активноста на деловните субјекти во развојот на граѓанското општество во Македонија. Целта е да се согледа степенот на вклученост во промоцијата и поддршката на општествените развојни цели на општествено (социјално) одговорни претпријатија.

Методологија

Методологијата на извештајот се состои од анализа на годишните извештаи на десетте деловни субјекти кои оствариле најголема добивка во текот на 2003 година. Податоците за овие компании се добиени од Централниот регистар на Република Македонија. Дел од годишните извештаи беа обезбедени од страна на претставници на деловните субјекти, дел доставија писмени одговори, дел беа пронајдени на нивните веб-сајтови, а за некои воопшто не се добиени информации.

Целна група

Целна група на извештајот се десетте најпрофитабилни деловни субјекти за 2003 година во Република Македонија според податоците на Централниот регистар на Македонија. Тоа се: Македонски телекомуникации; Мобимак; Камени мост; Макпетрол; Тутунски комбинат А.Д.; Цементарница Усје; Пиварница А.Д. Скопје; Алкалоид А.Д. Скопје; Јака 80 Радовиш; Мермерен комбинат, Прилеп.

Наоди

Ако се оди поединечно по субјект, состојбата е следна:

Македонски телеком (МТ) – остварен е состанок со раководството и е добиен наративен извештај за инвестициите во македонското општество. Овие инвестиции не се спроведуваат според одредени критериуми и се во рамките на одделението за маркетинг. Сепак, од оваа година во МТ започнува со работа и одделение за корпоративни активности, кое во текот на 2004 година прави мапирање на потребите на општеството. МТ своите вложувања во општеството најмногу ги насочува во областа на културата, иднината (образованието) на децата, историските споменици, како и во создавањето позитивна слика за Република Македонија. Не се добиени конкретни податоци и бројки за процентуалното учество во добивката на претпријатието. (Листата на поддржани институции, организации и настани е во прилог).

Мобимак е компанија основана од МТ. Според годишниот извештај, посебен белег на 2003 година се неколкуте проекти, како: Хуманитарна трка на тркала, Пошумување низ Македонија, Мобиденот, Проектот за зоолошката градина во Скопје, Семејните денови, Проектот М2 и Новогодишната прослава за граѓанските организации на Скопје. Не се добиени конкретни податоци и бројки за процентуалното учество во добивката на претпријатието.

Камен мост – е компанија сопственик на странскиот инвеститор во претходните две компании и немаат никаква активност во македонското општество, бидејќи тоа го спроведуваат преку нивните компании (МТ и Мобимак).

Макпетрол – е следната компанија со која е реализиран состанок. Средбата е остварена со директорот на маркетинг на претпријатието. Според информациите, Макпетрол своите активности ги имаат насочено во следните полиња: поддршка на спортот (спортски клубови, кугларски, карате, АМД), реклами, крводарителство, одмор, рекреација, спонзорства и донаторства. Добиен е податок дека за 2003 година тоа изнесува 40,8 милиони денари, но од податоците не може да се определи процентуалното учество од вкупната добивка на претпријатието. Макпетрол исто така се грижи и за своите вработени обезбедувајќи континуирана обука, кредити, вработувања на членови од семејствата на вработените (надвор од раководниот тим). Не се добиени конкретни податоци и бројки за процентуалното учество во добивката на претпријатието.

Тутунски комбинат А.Д. Скопје - остварен е состанок со раководителот на секторот за корпоративни прашања и со генералниот директор. Од ТКС добиени се податоци за преземените општествено корисни активности за 2002, 2003 и 2004 година. Процентот на учество во добивката на ТКС по години е следна: 2002 – 2,0%; 2003 – 0,5% и 2004 – 1,2%. Во 2003 година најголем дел од поддршката е наменета за културни активности и помал дел на други, како: придонес кон

подобра животна средина, одбележување историски настани и сл. ТКС има континуирана соработка со Сојузот на борците на Македонија и со Еврејската заедница на РМ, а води и постојана грижа за своите вработени.

Цементарница Усје – остварен е телефонски контакт со одговорното лице во компанијата. Бидејќи дојде до промена на менаџментот, не е овозможен состанок со раководството и нема никакви информации за нивните активности.

Пиварница А.Д. Скопје - поради промена на менаџментот, не е остварена средба со нив. Веб-страницата на Пиварница располага со информации за спонзорство на културни и социјални настани (фестивали, социо-културни настани, саеми), но без податоци за финансиското учество. Исто така, Пиварница Скопје има и политика за заштита на животната средина. Годишен извештај не е достапен на веб-страницата на овој деловен субјект.

Алкалоид А.Д. Скопје – остварени беа неколку телефонски контакти без видливи резултати за добивање информации. Во годишниот извештај за 2003 година спомната е вклученоста во општествено корисни активности, особено во областа на здравјето и здравството, но без конкретни податоци и бројки.

Јака 80 Радовиш - остварени се неколку телефонски контакти без видливи резултати за добивање информации. На официјалната веб-страница на Јака 80 не е објавен годишниот извештај и нема никакви дополнителни информации за општествено корисни активности.

Мермерен комбинат Прилеп - остварени се неколку телефонски контакти без видливи резултати за добивање информации, а од нивната веб-страница тоа не може да се позиционира. На крајот, беше добиен негативен одговор за вклученоста на овој субјект во истражувањето.

Заклучоци

Од горенаведеното може да се заклучи следново:

- Три од десетте деловни субјекти кои оствариле најголема добивка во 2003 година се дел од Македонски телекомуникации; два се од областа на фармацевтската индустрија и по еден деловен субјект од тутунската индустрија, од нафтената индустрија, од екстрактивната индустрија (руди и минерали), од прехранбената индустрија и од индустријата за производство на градежни материјали;
- Со 5 од 10 деловни субјекти кои беа предмет на овој извештај не е остварена средба. Образложенијата беа различни, но најчесто наведувани се промената во раководството или едноставно не се заинтересирани за разговор на оваа тема;
- Деловните субјекти во Македонија и во случајот кога се подготвени да разговараат за дадената тема, не се расположени да дадат прецизни податоци за нивните општествено одговорни активности;
- Освен Тутунски комбинат Скопје, кој обезбеди информација за процентуалното учество на општествените корисни активности во добивката, другите податоци не се релевантни за споредба и анализа на преземените општествено корисни активности;
- Во овие деловни субјекти, иако има позитивен тренд, главно не постои долгорочна стратегија за оваа намена, или доколку постои, истата е штотуку воспоставена, па резултатите не можат да бидат видливи;
- Мал број од нив имаат посебни одделенија за општествено одговорни активности (ТКС и МТ), а во другите случаи, овие активности се во рамките на одделението за маркетинг и односи со јавноста.
- Најголем дел од преземените активностите се насочени во развојот на спортот (спортски клубови и настани) и културата (поддршка на големи реномирани културни настани) кои се највидливи и овозможуваат промоција на овие деловни субјекти.
- И покрај ваквите забелешки, сепак видлив е трендот на развој на свесноста и потребата за преземање општествено одговорни активности.

Додаток 4: Граѓанското општество во медиумите

Медиумите имаат битна улога во информирањето и формирањето на имиџот на граѓанските организации во јавноста. Тие се едни од најголемите пренесувачи на пораките кои граѓанските организации сакаат да ги пратат до јавноста. Затоа тие се од суштинско значење за промоција на активностите на граѓанското општество.

Податоците, пак, добиени од прегледот на медиумите којшто се изведе во текот на мај, јуни и јули 2004 година покажуваат дека реалноста е поинаква. Во рамките на прегледот на медиумите се следеа четири (4) дневни весници: Време, Дневник, Утрински весник и Факти; еден неделен магазин: Актуел и еден месечен: Форум.

Табела А.1. Прегледувани весници и нивните карактеристики

	Тип	Јазик	Сопственост	Ориентација
Време	дневен весник	македонски	приватна	либерална
Дневник	дневен весник	македонски	приватна (странски)	конзервативна
Утрински весник	дневен весник	македонски	приватна (странски)	лева
Факти	дневен весник	албански	приватна	десна
Актуел	неделен магазин	македонски	приватна	центар-кон лева
Форум	месечен магазин	македонски	приватна	либерална

Во текот на овие три месеци беа објавени 321 напис, од кои 316 во дневните весници или во просек по 1 напис во секое издание од дневните весници. Треба да се напомене и дека кратките вести, како најави за изложби, промоции и слично објавени во последните страници на весниците не беа вклучени во прегледот на медиумите, како ни написите за црквите и верските заедници.²²

Табела А.2. Број на објавени написи по медиум

Медиум	Време	Дневник	Утрински весник	Факти	Актуел	Форум
Број на написи	103	87	78	48	3	2
Удел (%)	32,09	27,10	24,30	14,95	0,93	0,62

Најголем дел од написите, односно 95,30%, се неутрални, мал процент од 1,88% се со позитивна претставеност на организацијата, додека само 2,82% се со негативна конотација. Главен критериум за претставеноста на организацијата во написите не беше содржината на веста, односно дали написот известува за негативни настани во некоја организација, туку дали новинарот/новинарката има дадено негативен или позитивен коментар на истата. Како што покажуваат бројките, новинарите вообичаено се воздржуваат од коментари при преносот на информациите.

Во прилог на ова оди и големиот број кратки известувања, односно најголем дел од написите беа во форма на кратко известување за активности на граѓанските организации (73,52%). Од другите типови објавени написи може да се издвојат приказните или сториите (22,57%). Во овие неколку медиуми беа забележани само 2 писма до уредникот потпишани од граѓански организации, 4 анализи и беа направени само 4 интервјуа со претставници на граѓански организации.

Табела А.3. Тип на објавените написи

Тип	Број	Удел (%)
Сторија	72	22,57
Кратко известување	225	70,22
Коментари/ставови	2	0,63
Анализи, истражувачки стории	4	0,94
Економија	11	3,45
Интервју	4	1,25

²² Дефиницијата на граѓанското општество, која ги вклучува и црквите и верските заедници, беше усогласена при крајот на прегледот на медиумите.

Писма до уредникот	2	0,63
Друго	1	0,31

Во однос на претставеноста, позитивно може да влијае и фактот дека 19,62% од објавените написи се објавени на насловните страници, односно на првата, втората и третата страница од медиумите кои беа следени. Сепак, во периодот на следење во однос на граѓанските организации се забележани само 2 коментара од уредниците (0,63%).

Во однос на географската покриеност, написите главно се однесуваа на целата територија на Република Македонија (79,43). Само околу 4% од написите се однесуваа на меѓународни вести кои имаат влијание врз Македонија или обратно, а уделот беше уште помал на написите со регионален карактер. Локалните вести беа застапени со 15,76% од вкупниот број написи.

Табела А.4. Географска застапеност на објавените написи

	Број на написи	Удел (во %)
Меѓународен	12	3,74
Национален	257	80,06
Регионален	3	0,93
Локален	49	15,26

Од написите може да се увиди дека најприсутни или најактивни се организациите кои работат во полето на демократијата, владеењето на правото и човековите права, голем број активности се за развој на граѓанското општество, како на пример за соработка, вмрежување и слично, но и дека истите работат во полето на економијата, здравството и застапувањето (маршеви, петиции и сл.). Според прегледот на медиумите, граѓанските организации имаат многу малку или воопшто немаат активности во областа на волонтерството, сексуалните права, домувањето, природните непогоди и др.

Табела А.5. Застапеност на димензиите во медиумите

Димензии	Структура	Околина	Вредности	Влијание
Удел (во %)	24,83	31,96	16,99	26,22

Најзастапени организации во медиумите се оние кои работат во полето на демократијата, човековите права и владеењето на правата (23,44%), а најмалку застапени се организациите чија целна група се старите лица, односно што дејствуваат во областа на претставувањето на интересите на пензионерите, грижа за старите лица и сл.

Табела А.6. Застапеност на категориите граѓански организации во медиумите

Категорија	%	Категорија	%
Демократија, чов. права, владеење на прав.	23,44	Жени и родови прашања	2,08
Деца, млади, студенти	8,07	Лица со посебни потреби	2,08
Развој на граѓанското општество	7,55	Донаторски организации	2,08
Синдикати	7,29	Родољубни	1,30
Рурален развој	6,77	Верски заедници	1,04
Животна средина и природа	6,25	Етнички заедници	1,04
Струкови здруженија	6,25	Култура и уметност	1,04
Здравје и здравство	5,73	Ненасилство и толеранција	1,04
Информации	5,47	Меѓународни организации	0,78
Социјална грижа (хуманитарни)	4,17	Стари лица	0,52
Образование и наука	3,13	Други	0,52
Финансиски услуги	2,34	Спорт, хоби и рекреација	0,00

Носечките темите кои најчесто беа застапени во медиумите кога известуваа за граѓанското општество се: граѓанско општество (12,62), бизнис (10,03), здравство и здравје (8,74) и застапување (8,74). Во однос на второзастапената тема, повторно се јавуваат написите за активности на граѓанските организации во областа на граѓанското општество (9,14), но за разлика

од првостапената тема, овој пат поголем број написи се на темата деца, млади и студенти (12,18), национална политика (9,14), образование/обука (6,60).

Табела А.7. Удел на првостапените (носечки) теми на објавените написи во медиумите

Тема	%	Тема	%
Граѓанско општество	12,62	Деца, млади	1,29
Бизнис	10,03	Разрешување конфликти	1,29
Застапување	8,74	Родови прашања	1,29
Здравје	8,74	Криминал	0,97
Национална политика	6,80	Општествено одговорни бизниси	0,97
Образование/обука	5,83	Давање услуги/добивки	0,97
Одржлив развој	5,83	Уметност, забава, живот	0,97
Труд, невработеност	5,50	Војна	0,65
Локална самоуправа	4,85	Земјиште	0,65
Земјоделство	4,53	Миграции/бегалци	0,32%
Човекови права	4,53	Меѓународна политика	0,32
Правда	3,88	Сексуални права	0,32
Култура, традиција, религија и јазик	2,59	Сиромаштија	0,32
Медиуми и инф. и комуникациски тех.	2,59	Друго	0,32
Корупција	2,27		

Заклучок

Прегледот на медиумите уште еднаш потврди дека перцепцијата и реалноста се различни кога станува збор за имицот на граѓанските организации во медиумите. Односно, доколку се прашаат граѓанските организации за тоа како медиумите ги претставуваат, најчесто се добиваат одговори дека медиумите не ги следат доволно, дека текстовите се прилично непријателски настроени и сл. Довербата во медиумите, пак, според примерокот на заедницата, укажува дека ни граѓаните не заостануваат зад ваквата перцепција. Во ова истражување граѓаните најмалку се изјаснија дека имаат голема доверба, односно по отприлика 30% се изјасниле дека имаат делумна, мала односно дека немаат доверба во медиумите (весници и телевизија).

Податоците добиени од прегледот на медиумите покажуваат дека набљудуваните медиуми обезбедиле доволно простор за известувањето за граѓанското општество и се фокусирале на активностите и постигнувањата на граѓанските организации. Друг позитивен податок е дека една петтина од написите беа објавени на насловната страница во набљудуваните медиуми. Сепак, имајќи предвид дека повеќето од написите го претставуваат граѓанското општество во неутрално светло и дека 70,22% од написите се во форма на кратка информација можеме да заклучиме дека новинарите не го сметаат граѓанското општество за важна тема за подлабока анализа. И граѓанските организации исто така влијаат на начинот на информирање. Многу малку организации имаат стратегија за односи со јавноста или портпарол. Регионалните советувања покажуваат дека дури ни самите граѓански организации не знаат за резултатите од активностите на другите организации, најчесто зашто немаат навика редовно да информираат, не само за активностите кои ги спроведуваат туку и за постигнувањата.

Важно е да се нагласи дека нема разлика помеѓу шесте весници и списанија во однос на претставеноста, географското ниво или начинот на известување.

Граѓанските организации треба да обрнат повеќе внимание на односите со медиумите и јавноста. Активности за запознавање на новинарите со граѓанското општество, како што се студиски посети, заеднички активности или развивање механизми за информирање на јавноста можат да ги мотивираат медиумите (новинарите и/или уредниците) да го подобрат квалитетот на информирање за граѓанските организации.

Додаток 5: Географска распространетост на граѓанските организации

Регион - Основен суд	ИЧР	БДП (ПКМ во \$)	Македонија			Град			Село		
			Вкупно жители (1994)	Вк. ГО	ГО/ 1.0 00 ж.	Населени е	Вк. ГО	ГО/ 1.0 00 ж.	Населе ние	Вк. ГО	ГО/ 1.0 00 ж.
Скопски			545.228	2.454	4,5	444.299	2.381	5,4	100.929	73	0,7
Скопје 1	0,822	11.964	212.483	1.683	7,9	187.430			25.053		
Скопје 2	0,822	11.964	332.745	771	2,3	256.869			75.876		
Кумановско-кратовски		3.541	163.841	309	1,9	89.500	327	3,7	74.341	5	0,1
Кратово		3.541	10.898	22	2,0	6.481	22	3,4	4.417	0	0,0
Крива Паланка		3.541	25.129	27	1,1	11.166	49	4,4	13.963	1	0,1
Куманово	0,787	3.541	127.814	260	2,0	71.853	256	3,6	55.961	4	0,1
Брегалнички		5.104	201.525	557	2,8	121.896	535	4,4	79.629	22	0,3
Берово (Пехчево)		5.104	19.829	32	1,6	9.784	32	3,3	10.045	0	0,0
Виница		5.104	19.063	29	1,5	9.971	29	2,9	9.092	0	0,0
Делчево (М.Каменица)	(0,820)	5.104	25.287	102	4,0	10.554	102	9,7	14.733	0	0,0
Кочани	0,787	5.104	48.538	103	2,1	26.364	93	3,5	22.174	10	0,5
Свети Николе		5.104	21.444	44	2,1	13.292	44	3,3	8.152	0	0,0
Штип (Пробиштип)	0,796	5.104	67.364	247	3,7	51.931	235	4,5	15.433	12	0,8
Струмички		6.050	168.481	390	2,3	68.466	325	4,7	100.015	65	0,6
Гевгелија (Валандово)	0,803	6.050	46.909	161	3,4	19.331	124	6,4	27.578	37	1,3
Радовиш		6.050	30.525	50	1,6	15.068	50	3,3	15.457	0	0,0
Струмица	0,794	6.050	91.047	179	2,0	34.067	151	4,4	56.980	28	0,5
Повардарски		5.591	131.035	329	2,5	92.087	311	3,4	38.948	18	0,5
Велес	0,789	5.591	65.942	175	2,7	46.798	173	3,7	19.144	2	0,1
Кавадарци	0,793	5.591	41.937	140	3,3	32.773	124	3,8	9.164	16	1,7
Неготино		5.591	23.156	14	0,6	12.516	14	1,1	10.640	0	0,0
Пелагониски		6.905	201.338	822	4,1	159.803	759	4,7	82.793	63	0,8
Битола (Демир Хисар)	0,801	6.905	77.469	393	5,1	77.464	372	4,8	41.263	21	0,5
Крушево		6.905	12.005	50	4,2	5.507	49	8,9	6.498	1	0,2
Прилеп	0,790	6.905	94.183	322	3,4	68.148	290	4,3	26.035	32	1,2
Ресен		6.905	17.681	57	3,2	8.684	48	5,5	8.997	9	1,0
Езерски		4.192	212.874	590	2,8	96.195	539	5,6	116.679	51	0,4
Дебар	0,796	4.192	25.452	60	2,4	13.883	60	4,3	11.569	0	0,0
Охрид	0,806	4.192	60.763	231	3,8	41.146	230	5,6	19.617	1	0,1
Струга		4.192	62.679	138	2,2	16.037	110	6,9	46.642	28	0,6
Кичево (М.Брод)		4.192	63.980	161	2,5	25.129	139	5,5	38.851	22	0,6
Полошки		3.076	280.352	400	1,4	91.352	326	3,6	189.000	74	0,4
Гостивар	0,800	3.076	108.181	180	1,7	41.008	149	3,6	67.173	31	0,5
Тетово	0,798	3.076	172.171	220	1,3	50.344	177	3,5	121.827	43	0,4
Македонија		6.850	1.945.932	5.851	3,0	1.163.598	5.481	4,7	782.334	370	0,5

Додаток 6: Членки на Граѓанската платформа на Македонија

1. Асоцијација за демократски иницијативи (АДИ), Гостивар
2. Асоцијација на жените претприемачи на Македонија „Арна“, Скопје
3. Движење на екологистите на Македонија (ДЕМ), Скопје
4. Еколошко друштво „Вила Зора“, Велес
5. Еколошко друштво „Изгрев“, Свети Николе
6. Еколошко друштво „Натира“, Липково
7. Здружение за борба против малигни заболувања “Нов живот“, Штип
8. Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на РМ (ЕСЕ), Скопје
9. Здружение за лекување, рехабилитација и ресоцијализација на лицата кои злоупотребуваат дроги и други психоактивни супстанции „ДОВЕРБА“
10. Здружение за превентивна работа со деца, млади и нивните семејства Група Феликс, Битола
11. Здружение на граѓаните ОХО, Битола
12. Канцеларија на Македонското женско лоби, Скопје
13. Македонска развојна фондација за претпријатија (МРФП), Скопје
14. Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС), Скопје
15. Младинска алијанса, Тетово
16. Младински културен центар (МКЦ), Битола
17. Нансен дијалог центар (НДЦ), Скопје
18. Новинарско-правен енваиро центар „ЕРИНА“, Скопје
19. Организација на потрошувачите на Македонија (ОПМ), Скопје
20. Пост полио група за поддршка Полио плус, Скопје
21. Прва детска амбасада во светот „Меѓаши“, Скопје
22. Ромска организација на жените од Македонија „ДАЈА“, Куманово
23. Сојуз на организациите на жените на Република Македонија (СОЖМ), Скопје
24. Сојуз на пензионерите на Република Македонија, Скопје
25. Сојуз на слепите на Република Македонија, Скопје
26. СОС, Куманово
27. Фондација Институт отворено општество Македонија (ФИООМ), Скопје
28. ХОПС – Опции за здрав живот, Скопје
29. Хуманитарна организација „Ел хилал“, Скопје
30. Хуманитарно и добротворно здружение на ромите „Месечина“, Гостивар
31. Центар за граѓанска иницијатива (ЦГИ), Прилеп
32. Центар за институционален развој (ЦИРа), Скопје
33. Центар за мултикултурно разбирање и соработка, Скопје
34. Центар за ромска заедница „ДРОМ“, Куманово
35. Центар за стратегиски истражувања и документација „ФОРУМ“, Скопје
36. Шелтер центар – Прифатилиште за жени и деца жртви на насилство

Забелешка: Со закосени букви се дадени организациите членки на Комитетот на ГПМ во периодот 2004-2006 година.

Додаток 7: Категории граѓански организации дефинирани од НСГ

	Категорија	Опис
1	Верски заедници	религиозни, духовни
2	Демократија и владеење на правото	човекови права, децентрализација и др.
3	Деца, млади и студенти	права на детето, младински прашања, средношколци, студенти и сл.
4	Донаторски организации	давање грантови, донации
5	Економија	претприемништво, развој на стопанството, штедачи, кредити, стопански комори, финансиски услуги, туризам
6	Етнички заедници	културни права на етничките заедници, промоција и негување на културата, традицијата, меѓуетнички односи
7	Жени и родови прашања	права на жената, родова еднаквост и сл.
8	Животна средина и природа	заштита на животната средина, зачувување на природата, заштита на животните, одржлив развој, здрава храна, вода, шуми, ГМО итн.
9	Здравје и здравство	здравје, превенција од болести, лекари и сл.
10	Информации	новинари, непрофитни медиуми итн.
11	Култура и уметност	култура, уметност, културно-уметнички друштва, филм, музика, театар и сл.
12	Лица со посебни потреби	
13	Меѓународни организации	претставништва на меѓународни организации во РМ, меѓународна соработка
14	Ненасилство и толеранција	промоција на мир, културни различности, разоружување, ксенофобија и сл.
15	Образование и наука	обука, училишни комитети, физичари, хемичари, академски, истражување и сл.
16	Развој на граѓанското општество	градење капацитети, давање услуги, лобирање, застапување
17	Родољубни организации	локални/национални за развој на родниот крај, љубители
18	Рурален развој	земјоделство, развој на селото, инфраструктура
19	Синдикати	грижа за работниците, заштита на нивните права итн.
20	Социјална грижа (хуманитарни)	самохрани родители, пензионери, заштита и грижа на маргинализираните групи, делење помош, деца без родители, бездомници итн.
21	Спорт, хоби и рекреација	фудбал, бокс, велосипедисти, ловци, риболовци, клубови за собирање марки, домашни миленици итн.
22	Стари лица	пензионери, заштита и грижа на стари лица, борци од НОБ и сл.
23	Струкови здруженија	определена професија (струка): адвокати, новинари, стоматолози, лекари и сл.
24	Други	куќни совети, грас-рут и др.

Додаток 8: Мали разлики во категориите граѓански организации

Цивикус предложи 20 категории на граѓански организации со цел да ја операционализира дефиницијата на граѓанското општество. Задачата на НСГ беше да ги прилагоди предложените категории со македонските услови. НСГ дефинира 24 категории граѓански организации во Република Македонија.

Големи разлики меѓу предложените категории од Цивикус и оние дефинирани од НСГ има само во мал број категории. Поголеми или помали отстапувања има во неколку категории. Мали измени се направени во повеќе категории, и тоа:

- „непрофитни медиуми“ е заменета со „информации“, која е поширока и опфаќа здруженија на новинари и организации за обука на новинари и развој на медиуми;
- „здруженија на жените“ е проширена во „жени и родови прашања“;
- „студентски и младински организации“ во „деца, млади и студенти“;
- „професионални и деловни“ е стеснета во „струкови здруженија“ или здруженија на одредена струка или професија: доктори, сестри итн. Од тука се испуштени стопанските комори. Позицијата на стопанските комори и здруженијата на работодавачите (во Македонија доживевани како синоними) во граѓанското општество ќе биде предмет на расправа во иднина;
- „економски граѓански здруженија“ е заменета со „финансиски услуги“ и „рурален развој“. Од двете се исклучени кооперативите (претпријатија основани од граѓански организации) како дел од деловниот сектор;
- „етнички, домашни, традиционални организации“ е поделена во „етнички“ и „родољубни“;
- „фондации“ е поделен во „донаторски (домашни) организации“ и „меѓународни организации“;
- „граѓански мрежи/федерации“ се вклучени во соодветните типови, а доколку се од мешан карактер, се вклучени во „развој на граѓанското општество“;
- „социјални движења“ е заменета со „ненасилство и толеранција“ и со други категории.

Додаток 9: Матрица за бодување на индикаторите на ИГО

1.1. Широчина на граѓанското учество: Колку распространето е учеството на граѓаните во граѓанското општество? Колкав процент граѓани учествуваат во активности на граѓанското општество?

1.1.1. Непристрасни политички активности: Колкав процент од луѓето имаат преземено некаква форма на непристрасно политичко дејствување (на пр., напишано писмо до весник, се потпишале на петиција, присуствувале на демонстрација)?

Незначително малцинство (под 10%)	Оценка 0
Малцинство (10% - 30%)	Оценка 1
Значителен процент (31% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%)	Оценка 3

1.1.2. Добротворни прилози: Колкав процент од луѓето редовно даваат добротворни прилози?

Незначително малцинство (под 10%)	Оценка 0
Малцинство (10% - 30%)	Оценка 1
Значителен процент (31% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%)	Оценка 3

1.1.3. Членство во граѓански организации: Колкав процент од луѓето припаѓаат на барем една граѓанска организација?

Мало малцинство (под 30%)	Оценка 0
Малцинство (30% - 50%)	Оценка 1
Мнозинство (51% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%)	Оценка 3

1.1.4. Волонтирање: Колкав процент од луѓето редовно волонтираат (барем еднаш годишно)?

Незначително малцинство (под 10%)	Оценка 0
Ситно малцинство (10% - 30%)	Оценка 1
Малцинство (31% - 50%)	Оценка 2
Мнозинство (над 50%)	Оценка 3

1.1.5. Колективни акции на заедницата: Колкав процент од луѓето имаат учествувано во колективна акција на заедницата во последната година (пр., присуствувале на состанок на заедницата, учествувале во настан организиран од заедницата или колективен напор за решавање заеднички проблем)?

Мало малцинство (под 30%)	Оценка 0
Малцинство (30% - 50%)	Оценка 1
Мнозинство (51% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%)	Оценка 3

1.2. Длабочина на граѓанското учество: Колку длабоко/значајно е учеството на граѓаните во граѓанските организации? Колку често/широко луѓето се занимаваат со активности на граѓанските организации?

1.2.1. Добротворни прилози: Колку годишно во просек (колкав процент од личниот приход) луѓето редовно даваат за добротворни цели?

Помалку од 1%	Оценка 0
Од 1% до 2%	Оценка 1
Од 2,1% до 3%	Оценка 2
Повеќе од 3%	Оценка 3

1.2.2. Волонтерство: Колку часови месечно, во просек, волонтерите посветуваат на волонтерска работа?

Помалку од 2 часа	Оценка 0
Од 2 до 5 часа	Оценка 1
Од 5,1 до 8 часа	Оценка 2
Повеќе од 8 часа	Оценка 3

1.2.3. Членство во граѓанските организации: Колкав процент од членовите на граѓанските организации припаѓаат на повеќе од една граѓанска организација?

Незначително малцинство (под 30%)	Оценка 0
Малцинство (30% - 50%)	Оценка 1
Мнозинство (51% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%)	Оценка 3

1.3. Разновидност на учесниците во граѓанското општество: Колку разновидна/репрезентативна е арената на граѓанското општество? Дали сите општествени групи учествуваат подеднакво во арената на граѓанското општество? Дали некои групи се доминантни или исклучени?

1.3.1. Членството во граѓанските организации: До кој степен граѓанските организации ги претставуваат сите значајни општествени групи (на пр., жени, сиромашни луѓе, малцинства, жители на руралните области)?

Значајни општествени групи се отсутни/исклучени од граѓанските организации.	Оценка 0
Значајни општествени групи се значително отсутни од граѓанските организации.	Оценка 1
Значајни општествени групи се претставени на ниско ниво во граѓанските организации.	Оценка 2
Граѓанските организации подеднакво ги претставуваат сите општествени групи. Ниедна група не е претставена на забележително ниско ниво.	Оценка 3

1.3.2. Раководството на граѓанските организации: До кој степен има разновидност во раководствата на граѓанските организации? До кој степен раководството на граѓанските организации ги претставува сите значајни општествени групи (на пр., жените, жителите на руралните области, сиромашните луѓе и малцинствата)?

Значајни општествени групи се отсутни/исклучени од лидерските позиции на граѓанските организации.	Оценка 0
Значајни општествени групи се значително отсутни од лидерските позиции на граѓанските организации.	Оценка 1
Значајни општествени групи се претставени на ниско ниво на лидерските позиции во граѓанските организации.	Оценка 2
Граѓанските организации подеднакво ги претставуваат сите општествени групи. Ниедна група не е претставена на забележително ниско ниво.	Оценка 3

1.3.3. Распределба на граѓанските организации: Како се географски распоредени граѓанските организации низ целата земја?

Граѓанските организации се високо концентрирани во главните урбани центри.	Оценка 0
Граѓанските организации се високо концентрирани во урбаните области.	Оценка 1
Граѓанските организации се присутни во сите, освен во најзапуштените области во земјата.	Оценка 2
Граѓанските организации се присутни во сите области на земјата.	Оценка 3

1.4. Ниво на организација: Колку добро е организирано граѓанското општество? Каква инфраструктура постои во граѓанското општество?

1.4.1. Постоене чадорски организации: Колкав процент граѓански организации припаѓаат на некој сојуз или чадор-структура или слични организации?

Незначително малцинство (под 30%)	Оценка 0
Малцинство (30% - 50%)	Оценка 1
Мнозинство (51% - 70%)	Оценка 2
Големо мнозинство (над 70%)	Оценка 3

1.4.2. Ефективност на чадорските граѓански организации: Според акционерите, колку се ефективни постоечките федерации или чадорски граѓански организации во постигнувањето на нивните поставени цели?

Комплетно неефективни (или непостоечки)	Оценка 0
Значително неефективни	Оценка 1
Малку ефективни	Оценка 2
Ефективни	Оценка 3

1.4.3. Саморегулација: Дали има напори кај граѓанските организации за саморегулација? Колку ефективни и применливи се постоечките механизми за саморегулација? Колкав процент од граѓанските организации се придржуваат до колективниот кодекс на однесување (или некоја друга форма на саморегулација)?

Не постојат никакви напори кај граѓанските организации за саморегулација.	Оценка 0
Прелиминарни напори за саморегулација, но само мал дел од граѓанските организации се вклучени и нивното влијание е многу ограничено.	Оценка 1
Утврдени се некои механизми за саморегулација на граѓанските организации, но само некои сектори од граѓанските организации зеле учество и не постои ефективен метод за примена. Како резултат, влијанието е ограничено.	Оценка 2
Утврдени се механизми за саморегулација на граѓанските организации и функционираат доста ефективно. Може да се забележи влијание на однесувањето на граѓанските организации.	Оценка 3

1.4.4. Инфраструктура за поддршка: Какво е нивото на инфраструктурата за поддршка на граѓанското општество? Колку граѓански организации за поддршка постојат во земјата? Дали се ефективни?

Не постои инфраструктура за поддршка на граѓанското општество.	Оценка 0
Постои многу ограничена инфраструктура за поддршка на граѓанското општество.	Оценка 1
Постои инфраструктура за поддршка за некои сектори на граѓанското општество и се шири.	Оценка 2
Постои добро развиена инфраструктура за поддршка на граѓанското општество.	Оценка 3

1.4.5. Меѓународни контакти: Колкав процент од граѓанските организации имаат меѓународни контакти (на пр., дали се членови на меѓународни мрежи, учествуваат во глобални настани)?

Само малку „елитни“ граѓански организации имаат меѓународни контакти.	Оценка 0
---	----------

Ограничен број граѓански организации (главно, што работат на национално ниво) имаат меѓународни контакти.	Оценка 1
Умерен број граѓански организации (главно, што работат на национално ниво) имаат меѓународни контакти.	Оценка 2
Значителен број граѓански организации од различни сектори и различни нивоа (почетници во дејствувањето на национално ниво) имаат меѓународни контакти.	Оценка 3

1.5. Меѓусебни односи: Колку силни/продуктивни се врските меѓу граѓанските организации?

1.5.1. Комуникација: Колкав е степенот на комуникација меѓу актерите во граѓанското општество?

Многу мал	Оценка 0
Ограничен	Оценка 1
Умерен	Оценка 2
Значителен	Оценка 3

1.5.2. Соработка: Колку меѓусебно соработуваат актерите на граѓанското општество за прашања од заеднички интерес? Дали може да бидат посочени примери за кроссекторски сојузи/коалиции на граѓанските организации (околу конкретно прашање или заеднички интерес)?

Актерите на граѓанското општество не соработуваат меѓусебно за прашања од заеднички интерес. Не се детектирани примери на кроссекторски сојузи/коалиции на граѓанските организации.	Оценка 0
Актерите на граѓанското општество многу ретко соработуваат меѓусебно за прашања од заеднички интерес. Многу малку примери на кроссекторски сојузи/коалиции може да се детектираат.	Оценка 1
Актерите на граѓанското општество понекогаш (по повод) соработуваат меѓусебно за прашања од заеднички интерес. Возможно е да се посочат некои примери на кроссекторски сојузи/коалиции на граѓанските организации.	Оценка 2
Актерите на граѓанското општество редовно соработуваат меѓусебно за прашања од заеднички интерес. Возможно е да се посочат многу примери на кроссекторски коалиции/сојузи.	Оценка 3

1.6. Ресурси: До кој степен граѓанските организации имаат соодветни ресурси за постигнување на нивните цели?

1.6.1. Финансиски ресурси: Колку е соодветно нивото на финансиски средства за граѓанските организации?

Во просек, граѓанските организации трпат сериозни финансиски проблеми.	Оценка 0
Во просек, граѓанските организации имаат несоодветни финансиски ресурси за постигнување на своите цели.	Оценка 1
Во просек, граѓанските организации имаат поголем дел од финансиите што им се потребни за постигнување на поставените цели.	Оценка 2
Во просек, граѓанските организации имаат соодветна, стабилна база на финансиски ресурси.	Оценка 3

1.6.2. Човечки ресурси: Колку е соодветно нивото на човечки ресурси за граѓанските организации?

Во просек, граѓанските организации трпат сериозни проблеми во однос на човечките ресурси.	Оценка 0
Во просек, граѓанските организации имаат несоодветни човечки ресурси за постигнување на нивните цели.	Оценка 1
Во просек, граѓанските организации имаат поголем дел од човечките ресурси што им се потребни за постигнување на поставените цели.	Оценка 2
Во просек, граѓанските организации имаат соодветна, стабилна база на човечки ресурси.	Оценка 3

1.6.3. Технолошки и инфраструктурни ресурси: Колку е соодветно нивото на инфраструктурните и технолошките ресурси за граѓанските организации?

Во просек, граѓанските организации трпат сериозни проблеми во однос на технолошките и инфраструктурните ресурси.	Оценка 0
Во просек, граѓанските организации имаат несоодветни технолошки и инфраструктурни ресурси за постигнување на нивните цели.	Оценка 1
Во просек, граѓанските организации имаат поголем дел од технолошките и инфраструктурните ресурси што им се потребни за постигнување на поставените цели.	Оценка 2
Во просек, граѓанските организации имаат соодветна, стабилна база на технолошки и инфраструктурни ресурси.	Оценка 3

2.1. Политички контекст: Каква е политичката ситуација во државата и какво влијание има врз граѓанското општество?

2.1.1. Политички права: Колку се силни рестрикциите на политичките права на граѓаните (на пр., слободно да учествуваат во политичките процеси, да бираат политички лидери на слободни и фер избори, слободно да се организираат во политички партии)?

Постојат големи рестрикции на политичките права на граѓаните. Граѓаните не можат да учествуваат во политичките процеси.	Оценка 0
Постојат одредени рестрикции на политичките права на граѓаните и нивното учество во политичките процеси.	Оценка 1

Граѓаните имаат значителни политички права и можности за политичко учество. Постојат мали и изолирани рестрикции на целосна слобода на политичките права на граѓаните и нивното учество во политичките процеси.	Оценка 2
Луѓето имаат целосна слобода и избор да ги искористат своите политички права и да учествуваат во политичките процеси.	Оценка 3

2.1.2. Политички натпревар: Какви се главните карактеристики на партискиот систем во однос на бројот на партии, идеолошкиот спектрум, институционализацијата и партискиот натпревар?

Еднопартиски систем.	Оценка 0
Мал број партии засновани на личности, клиентела или се повикува на политика базирана на индивидуи.	Оценка 1
Повеќе партии, но слабо институционализирани и без идеолошка дистинкција.	Оценка 2
Силен, мултипартиски натпревар со добро институционализирани и идеолошки различни партии.	Оценка 3

2.1.3. Владеење на правото: До кој степен владеењето на правото е вклопено во земјата?

Постои општо непочитување на законот, од страна на граѓаните и државата.	Оценка 0
Постои низок степен на доверба во законот и често кршење на законот од страна на граѓаните и државата.	Оценка 1
Постои умерен степен на доверба во законот. Сепак, не е непознато кршењето на законот од страна на граѓаните и државата.	Оценка 2
Општеството е управувано со фер и предвидливи закони, кои генерално се почитуваат.	Оценка 3

2.1.4. Корупција: Колкав е степенот на корупција во јавниот сектор?

Висок	Оценка 0
Значаен	Оценка 1
Умерен	Оценка 2
Низок	Оценка 3

2.1.5. Ефективност на државата: До кој степен државата е во можност да ги исполнува своите утврдени функции?

Државната бирократија е разнишана или е целосно неефективна (на пр., поради политичка, економска, или социјална криза).	Оценка 0
Капацитетот на државната бирократија е екстремно ограничен.	Оценка 1
Државната бирократија е функционална, но се смета за некомпетентна и/или неспособна да одговори на барањата.	Оценка 2
Државната бирократија е целосно функционална и се смета дека работи за јавните интереси.	Оценка 3

2.1.6. Децентрализација: До кој степен трошоците на Владата се префрлуваат на локалните власти?

Локалниот дел од владините трошоци е помал од 20%.	Оценка 0
Локалниот дел од владините трошоци е помеѓу 20,0% и 34,9%.	Оценка 1
Локалниот дел од владините трошоци е помеѓу 35,0% и 49,9%.	Оценка 2
Локалниот дел од владините трошоци е поголем од 49,9%.	Оценка 3

2.2. Основни права и слободи: До кој степен основните права и слободи се загарантирани од закон и во пракса?

2.2.1. Граѓански слободи: До кој степен граѓанските слободи (на пр., слобода на изразување, здружување, собири) се загарантирани од закон во пракса?

Граѓанските слободи систематски се нарушуваат.	Оценка 0
Постојат чести нарушувања на граѓанските слободи.	Оценка 1
Постојат изолирани или повремени нарушувања на граѓанските слободи.	Оценка 2
Граѓанските слободи се целосно загарантирани од закон во пракса.	Оценка 3

2.2.2. Право на пристап на јавноста до информации: До кој степен пристапот на јавноста до информации е загарантиран со закон? Колку се достапни владините документи на јавноста?

Не постојат закони што ги гарантираат правата за информации. Пристапот на граѓаните до владини документи е екстремно ограничен.	Оценка 0
Пристапот на граѓаните до владините документи е ограничен, но се зголемува.	Оценка 1
Постојат закони за јавниот пристап до информации, но во пракса е тешко да се добијат владини документи.	Оценка 2
Владините документи се лесно и недвосмислено достапни на јавноста.	Оценка 3

2.2.3. Слобода на медиумите: До кој степен новинарските слободи се загарантирани со закон и во пракса?

Новинарските слободи систематски се нарушуваат.	Оценка 0
Постојат чести нарушувања на новинарските слободи.	Оценка 1
Постојат изолирани нарушувања на новинарските слободи.	Оценка 2
Слободата на новинарството е целосно загарантирана од законот и во пракса.	Оценка 3

2.3. Социо-економски контекст: Каква е социо-економската ситуација во земјата и нејзиното влијание на граѓанското општество?

2.3.1. Колку социо-економската ситуација во земјата претставува бариера за ефективно функционирање на граѓанското општество?

Социјалните и економските услови претставуваат сериозна бариера за ефективно функционирање на граѓанското општество. Повеќе од пет од наведените услови се присутни: 1. Широко распространета сиромаштија (на пр., 40% од луѓето живеат со 2\$ на ден); 2. Граѓанска војна (вооружен конфликт во последните 5 г.); 3. Жестоки етнички и/или верски конфликти; 4. Тешка економска криза (на пр., надворешниот долг е поголем од БДП); 5. Тешка социјална криза (повеќе од 2 г.); 6. Голема социоекономска нееднаквост (коэф. Гини>0.4); 7. Голема неписменост на возрасните (> 40%); 8. Недостаток на инфраструктура за информатичка технологија (т.е. помалку од 5 корисници на 10.000 жители).	Оценка 0
Социјалните и економските услови значително го ограничуваат ефективното функционирање на граѓанското општество. Присутни се три, четири или пет од наведените услови.	Оценка 1
Социјалните и економските услови во некоја мера го ограничуваат ефективното функционирање на граѓанското општество. Присутни се еден или два од наведените услови.	Оценка 2
Социјалните и економските услови не претставуваат бариера за ефективно функционирање на граѓанското општество. Не постои ниту еден од наведените услови.	Оценка 3

2.4. Социокултурен контекст: До кој степен социокултурните норми и ставови придонесуваат или се штетни за граѓанското општество?

2.4.1. Доверба: Колку членовите во општеството си веруваат еден на друг?

Односите помеѓу членовите на општеството се карактеризираат со недоверба (на пр., помалку од 10% од луѓето според показателот за доверба од страна на Прегледот на светските вредности (ПСВ)).	Оценка 0
Постои широка недоверба помеѓу членовите во општеството (на пр., од 10% до 30% според показателот за доверба на ПСВ).	Оценка 1
Постои умерен степен на доверба помеѓу членовите на општеството (на пр., од 31% до 50% од луѓето според показателот за доверба на ПСВ).	Оценка 2
Постои висок степен на доверба помеѓу членовите на општеството (на пр., повеќе од 50% од луѓето според показателот за доверба на ПСВ).	Оценка 3

2.4.2. Толеранција: Колку се толерантни членовите на општеството?

Општеството се карактеризира со широка нетолеранција (на пр., просечната оценка според показателот за доверба на ПСВ е 3,0% или повисока).	Оценка 0
Општеството се карактеризира со низок степен на толеранција (на пр., показателот се движи помеѓу 1,5 и 2,5).	Оценка 1
Општеството се карактеризира со умерен степен на толеранција (на пр., показателот е помеѓу 1,0 и 1,9).	Оценка 2
Општеството се карактеризира со висок степен на толеранција (на пр., показателот е помал од 1,0).	Оценка 3

2.4.3. Расположението на јавноста: Како е расположението меѓу граѓаните?

Многу ниско расположение во општеството (на пр., според скалата на ПСВ, показателот за расположението е поголем од 3,5).	Оценка 0
Низок степен на расположение (на пр., показателот е помеѓу 2,6 и 3,5).	Оценка 1
Умерен степен на расположение (на пр., показателот е помеѓу 1,5 и 2,5).	Оценка 2
Висок степен на расположение во јавноста (индикаторот е помал од 1,5).	Оценка 3

2.5. Правна средина: До кој степен постоечката правна средина е овозможувачка или оневозможувачка за граѓанското општество?

2.5.1. Регистрација на граѓанските организации: Колку е овозможувачки процесот на регистрација на граѓанските организации? Дали е (1) едноставен, (2) брз, (3) ефтин, (4) ги следи правните одредби, (5) се применува конзистентно?

Процесот на регистрација на граѓанските организации не е воопшто овозможувачки. Отсуствуваат четири или пет од квалитативните карактеристики.	Оценка 0
Регистрацијата на граѓанските организации не е многу овозможувачки процес. Отсуствуваат две или три квалитативни карактеристики.	Оценка 1
Процесот на регистрација на граѓанските организации може да биде оценет како релативно овозможувачки. Отсуствува една карактеристика.	Оценка 2
Регистрацијата на граѓанските организации е овозможувачки процес. Не отсуствува ниту една од квалитативните карактеристики.	Оценка 3

2.5.2. Дозволени активности за застапување: До кој степен граѓанските организации се слободни да се занимаваат со застапување/критикување на владата?

На граѓанските организации не им е дозволено да се занимаваат со застапништво или да ја критикуваат владата.	Оценка 0
Постојат нејасно дефинирани и/или големи ограничувања на активностите за застапништво.	Оценка 1
Ограничувањата на активностите на граѓанските организации за застапништво се минимални и се јасно	Оценка 2

дефинирани, како што е забраната за политичка кампања.	
Граѓанските организации имаат дозвола слободно да се занимаваат со застапништво и критикување на владата.	Оценка 3

2.5.3. Поволни даночни закони за граѓанските организации: Колку е поволен даночниот систем за граѓанските организации? Колку тесен/широк е опсегот на граѓанските организации што ги исполнуваат условите за даночно ослободување, ако има такви? Колку се важни овие ослободувања?

Даночниот систем ја отежнува работата на граѓанските организации. Не постои никакво ослободување или бенефиции за граѓанските организации.	Оценка 0
Даночниот систем претставува еден вид товар за граѓанските организации. Даночните ослободувања или бенефиции се достапни само за ограничен опсег на граѓански организации (на пр., хуманитарните организации) или за многу ограничени извори на приход (на пр., грантови или донации).	Оценка 1
Даночниот систем содржи одредени даночни поттикнувања погодни за граѓанските организации. Само тесен опсег на граѓански организации се исклучени од даночните ослободувања или бенефиции. Таквите ослободувања и бенефиции се можни само за некои даноци и некои активности.	Оценка 2
Даночниот систем овозможува погоден третман за граѓанските организации. Ослободувањето или бенефициите се достапни за голем дел од даноците и активностите се ограничуваат само во одредени услови.	Оценка 3

2.5.4. Даночни бенефиции за добротворните активности: Дали има на располагање даночни одбивања или кредити, или други даночни бенефиции со цел да се охрабри донирањето од страна на претпријатијата и поединците?

Нема на располагање никакви даночни бенефиции (за поединци или претпријатија) за добротворни активности (донации).	Оценка 0
Даночни бенефиции се достапни за многу ограничена група на цели или на видови организации.	Оценка 1
Даночни бенефиции се достапни за доста широка група на цели или на видови организации.	Оценка 2
Значителни даночни бенефиции се достапни за широка група на цели или на видови организации.	Оценка 3

2.6. Односите меѓу државата и граѓанското општество: Каква е природата и квалитетот на односите меѓу граѓанското општество и државата?

2.6.1. Автономија: До кој степен граѓанското општество постои и функционира независно од државата? До кој степен граѓанските организации се слободни да дејствуваат без значително мешање од страна на владата? Дали надзорот на владата е разумен и сведен на заштита на легитимните јавни интереси?

Државата го контролира граѓанското општество.	Оценка 0
Граѓанските организации се предмет на често неовластено мешање во нивната работа.	Оценка 1
Државата го прифаќа постоењето независно граѓанско општество, но граѓанските организации понекогаш се подложни на неовластено мешање од страна на владата.	Оценка 2
Граѓанските организации дејствуваат слободно. Тие се подложни само на разумен владин надзор поврзан со јасни и легитимни јавни интереси.	Оценка 3

2.6.2. Дијалог: До кој степен државата има воспоставено дијалог со граѓанското општество? Дали условите и правилата на дијалог се институционализирани, доколку постојат?

Не постои значаен дијалог помеѓу граѓанското општество и државата.	Оценка 0
Државата настојува да одржува дијалог само со мала подгрупа граѓански организации, на основа ад-хок.	Оценка 1
Државата одржува дијалог со релативно голем број од граѓанските организации, но најчесто на основа ад-хок.	Оценка 2
Постојат механизми за овозможување систематски дијалог помеѓу државата и голем број и разновидни граѓански организации.	Оценка 3

2.6.3. Соработка/подршка: Колку тесен/широк е опсегот на граѓански организации што добиваат средства од државата (во форма на грантови, договори итн.)?

Нивото на државни ресурси канализирани преку граѓанските организации е незначително.	Оценка 0
Само ограничен број граѓански организации добиваат државни ресурси.	Оценка 1
Умерен број граѓански организации добиваат државни ресурси.	Оценка 2
Државата анализира значителни ресурси до голем број граѓански организации.	Оценка 3

2.7. Односи меѓу деловниот сектор и граѓанското општество: Каква е природата и квалитетот на односите меѓу граѓанското општество и деловниот сектор?

2.7.1. Односот на деловниот сектор: Каков е општиот однос на деловниот сектор во однос на граѓанските организации?

Генерално непријателски	Оценка 0
Генерално индиферентен	Оценка 1
Генерално позитивен	Оценка 2
Генерално, демонстрира подршка	Оценка 3

2.7.2. Општествена одговорност на претпријатијата: Колку е разработена идејата за општествена одговорност на претпријатијата?

Многу претпријатија не покажуваат заинтересираност за влијанието од нивната работа на животната средина и на општеството.	Оценка 0
Многу претпријатија декларативно покажуваат грижа за општествената одговорност. Меѓутоа, во нивното дејствување тие најчесто ги игнорираат негативните влијанија на општеството и животната средина.	Оценка 1
Многу претпријатија започнуваат да ги земаат предвид влијанијата од нивното дејствување на животната средина и на општеството.	Оценка 2
Многу претпријатија преземаат ефективни мерки за заштита од негативните влијанија на општеството и животната средина.	Оценка 3

2.7.3. Добротворството на претпријатијата: Колку тесен/широк е опсегот на граѓански организации што добиваат поддршка од деловниот сектор?

Добротворството од страна на претпријатијата е незначителна	Оценка 0
Само многу ограничен број граѓански организации добиваат финансии од деловниот сектор	Оценка 1
Умерен број граѓански организации добиваат средства од деловниот сектор.	Оценка 2
Деловниот сектор ги канализира средствата до голем број граѓански организации	Оценка 3

3.1. Демократија: До кој степен актерите на граѓанското општество практикуваат и ја промовираат демократијата?

3.1.1. Применување на демократијата во граѓанските организации: До кој степен ГО применуваат внатрешна демократија? Колкава контрола имаат членовите врз донесувањето одлуки? Дали раководството се бира со демократски избор?

Големо мнозинство (т.е. над 75%) од ГО не практикуваат внатрешна демократија (на пр., членовите имаат малку/никаква контрола врз донесувањето одлуки, граѓанските организации се карактеризираат со непотизам, протекции).	Оценка 0
Мнозинството од ГО (т.е. повеќе од 50%) не практикуваат внатрешна демократија (на пр., членовите имаат малку/или никаква контрола на донесувањето одлуки, граѓанските организации се карактеризираат со протекции, непотизам).	Оценка 1
Мнозинството од ГО (т.е. повеќе од 50%) практикуваат внатрешна демократија (на пр., членовите имаат значителна контрола врз донесувањето одлуки, лидерите се избираат на демократски избори).	Оценка 2
Големо мнозинство (т.е. повеќе од 75%) од ГО практикуваат внатрешна демократија (на пр., членовите имаат значителна контрола врз донесувањето одлуки, лидерите се избираат преку демократски избори).	Оценка 3

3.1.2. Активности за промоција на демократијата: Колку ГО активно ја промовираат демократијата на општествено ниво?

Немаат активна улога. Не може да се детектира ни една активност на ГО со некакво влијание.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само неколку активности на ГО во оваа област. Нивната видливост е ниска и граѓанскиот сектор како целина не им припишува големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности на ГО. Меѓутоа, недостасува широко распространета поддршка и/или видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанското општество е движечка сила во промоцијата на демократското општество. Активностите на ГО во оваа област имаат широка поддршка и/или силна јавна видливост.	Оценка 3

3.2. Транспарентност: До кој степен актерите на граѓанското општество ја практикуваат и промовираат транспарентноста?

3.2.1. Корупција во граѓанското општество: Колку распространета е корупцијата во граѓанското општество?

Многу често може да се најдат примери на корумпирано однесување во граѓанското општество.	Оценка 0
Често може да се најдат примери на корумпирано однесување во граѓанското општество.	Оценка 1
Постојат повремени појави на корумпирано однесување во рамките на граѓанското општество.	Оценка 2
Примери на корумпирано однесување во рамките на граѓанското општество се многу ретки.	Оценка 3

3.2.2. Финансиска транспарентност на граѓанските организации: Колку се финансиски транспарентни граѓанските организации? Колкав процент од граѓанските организации овозможуваат пристап на јавноста до нивните финансиски извештаи?

Мало малцинство од ГО (под 30%) ги прават своите извештаи достапни на јавноста.	Оценка 0
Малцинство од ГО (30% - 50%) овозможуваат своите финансиски извештаи да се јавно достапни.	Оценка 1
Мало мнозинство од ГО (51% - 65%) овозможуваат нивните финансиски извештаи да бидат јавно достапни.	Оценка 2
Големо мнозинство (над 65%) овозможуваат нивните финансиски извештаи да бидат јавно достапни.	Оценка 3

3.2.3. Активности на граѓанските организации за подобрување на транспарентноста: Колку граѓанскиот сектор активно работи на промоција на транспарентноста во работата на владиниот и деловниот сектор?

Нема активна улога. Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1

Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во процесот на барање од владата и претпријатијата да работат транспарентно. Активностите на граѓанскиот сектор имаат широка поддршка и/или голема видливост во јавноста.	Оценка 3

3.3. Толеранција: До кој степен актерите на граѓанското општество и организациите практикуваат и промовираат толеранција?

3.3.1. Толеранција во арената на граѓанското општество: До кој степен граѓанското општество е толерантна арена?

Во граѓанското општество доминираат нетолерантни сили. Се толерира само изразување тесногради ставови.	Оценка 0
Значајни сили во граѓанското општество не ги толерираат ставовите на другите, но тоа поминува со протест во граѓанскиот сектор.	Оценка 1
Постојат некои нетолерантни сили во граѓанското општество, но тие се во голема мера изолирани од граѓанскиот сектор.	Оценка 2
Граѓанското општество е отворена арена каде изразувањето на сите ставови активно се поттикнува. Нетолерантното однесување остро е осудувано од граѓанскиот сектор.	Оценка 3

3.3.2. Активности за унапредување на толеранцијата: Во колкава мера граѓанското општество промовира толеранција на општествено ниво?

Нема активна улога. Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во промоцијата на толерантно општество. Активностите на граѓанското општество уживаат широка поддршка и/или се многу видливи во јавноста.	Оценка 3

3.4. Ненасилство: До кој степен актерите на граѓанското општество практикуваат и промовираат ненасилство?

3.4.1. Ненасилство во арената на граѓанското општество: Колку е распространета употребата на насилни средства (како лично насилство или уништување имот) кај актерите на граѓанското општество при изразувањето на своите интереси во јавноста?

Значителен број масовни групи во граѓанското општество се користат со насилство како примарно средство за изразување на своите интереси.	Оценка 0
Некои изолирани групи редовно се користат со насилство за изразување на своите интереси, без да наидат на протест од граѓанското општество.	Оценка 1
Некои изолирани групи повремено прибегнуваат кон употреба на насилни мерки, но се широко осудени од граѓанскиот сектор.	Оценка 2
Постои високо ниво на консензус во граѓанското општество во однос на принципот на ненасилство. Насилните мерки многу ретко се употребуваат од страна на актерите на граѓанското општество и се остро осудени.	Оценка 3

3.4.2. Активности за промоција на ненасилство и мир: Во колкава мера граѓанското општество промовира ненасилно општество? На пример, во колкава мера граѓанското општество поддржува ненасилно решавање на социјалните конфликти и мир? Осврнете се на насилството врз жените, злоупотреба на децата, насилство меѓу младите итн.?

Нема активна улога. Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание. Некои активности, всушност, придонесуваат кон општествено насилство.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во промоцијата на ненасилно општество. Активностите на граѓанското општество уживаат широка поддршка и/или се многу видливи во јавноста.	Оценка 3

3.5. Родова еднаквост: До кој степен актерите на граѓанското општество практикуваат и промовираат родова еднаквост?

3.5.1. Родова еднаквост во граѓанското општество: До кој степен граѓанското општество е родово еднаква арена?

Жените се исклучени од лидерските улоги во граѓанското општество.	Оценка 0
Жените се значително отсутни од лидерските улоги во граѓанското општество	Оценка 1
Бројот на жените на лидерски функции е мал.	Оценка 2
Жените се подеднакво застапени како лидери и членови на граѓанското општество.	Оценка 3

3.5.2. Примена на родовата еднаквост во граѓанското општество: Во колкава мера граѓанските организации практикуваат родова еднаквост? Колкав процент од граѓанските организации со платен работен кадар имаат политика на работа со којашто се осигурува родовата еднаквост?

Незначително малцинство (помалку од 20%)	Оценка 0
Малцинство (20%-50%)	Оценка 1
Мало малцинство (51% - 65%)	Оценка 2
Големо мнозинство (повеќе од 65%)	Оценка 3

3.5.3. Активности на граѓанското општество за унапредување на родовата еднаквост: Во колкава мера граѓанското општество промовира родова еднаквост на општествено ниво?

Немаат активна улога. Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание. Некои активности, всушност, придонесуваат кон родова нееднаквост.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во промоцијата на родово еднакво општество. Активностите на граѓанското општество уживаат широка поддршка и/или се многу видливи во јавноста.	Оценка 3

3.6. Искоренување на сиромаштијата: До кој степен актерите на граѓанското општество промовираат искоренување на сиромаштијата?

3.6.1. Активности на граѓанското општество за искоренување на сиромаштијата: Во колкава мера граѓанското општество активно настојува да ја искорени сиромаштијата?

Немаат активна улога. Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание. Некои активности, всушност, придонесуваат кон одржување на постоечките економски неправди.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во борбата за искоренување на сиромаштијата. Активностите на граѓанското општество уживаат широка поддршка и/или се многу видливи во јавноста.	Оценка 3

3.7. Зачувување на животната средина

3.7.1. Активности на граѓанското општество за одржување на животната средина: Во колкава мера граѓанското општество настојува активно да ја зачува животната средина?

Немаат активна улога. Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание. Некои активности, всушност, придонесуваат кон зајакнување на неодржливи практики.	Оценка 0
Може да бидат детектирани само мал број активности во оваа област. Нивната видливост е мала и граѓанскиот сектор во целина не придава големо значење на овие прашања.	Оценка 1
Може да бидат детектирани голем број активности во оваа област. Меѓутоа, недостасува широка поддршка и/или јавна видливост на ваквите иницијативи.	Оценка 2
Граѓанскиот сектор е движечка сила во заштитата на животната средина. Активностите на граѓанското општество уживаат широка поддршка и/или се многу видливи во јавноста.	Оценка 3

4.1. Влијание врз јавната политика: Колку е активно и успешно граѓанското општество во влијанието врз јавната политика?

4.1.1. – 4.1.2. Студии на случај за човекови права и влијание на социјалната политика: Колку е активно и успешно граѓанското општество во влијанието врз јавната политика?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Бројот на активностите на граѓанското општество во оваа област е многу ограничен и немаат видливо влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Примери за значителен успех/влијание може да бидат детектирани.	Оценка 3

4.1.3. Студија на случај за влијание на граѓанското општество врз националниот буџетски процес: Колку е активно и успешно граѓанското општество во влијаењето врз националниот буџетски процес?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени, нивниот фокус е на конкретни компоненти на буџетот.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во целокупниот буџетски процес, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога во целокупниот буџетски процес. Може да бидат детектирани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.2. Барање одговорност од државниот и од деловниот сектор: Колку е активно и успешно граѓанското општество во барањето одговорност од државата и од приватните претпријатија?

4.2.1. Барање одговорност од државата: Колку е активно и успешно граѓанското општество во набљудувањето на државните постигнувања и во барањето одговорност од државата?

Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Бројот на активностите на граѓанското општество во оваа област е многу ограничен и немаат видливо влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да се забележат примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.2.2. Барање одговорност од деловниот сектор: Колку е активно и успешно граѓанското општество во барањето одговорност од деловниот сектор?

Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат видливо влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Примери за значителен успех/влијание може да бидат забележани.	Оценка 3

4.3. Одговарање на општествените интереси: Во колкава мера актерите на граѓанското општество одговараат на општествените интереси?

4.3.1. Способност да се одговори: Колку ефективно актерите на граѓанското општество одговараат на приоритетните општествени интереси?

Актерите на граѓанското општество немаат допир со круцијалните интереси на населението.	Оценка 0
Има многу примери на суштински општествени интереси што не наишле на интерес кај постоечките актери на граѓанското општество.	Оценка 1
Постојат изолирани примери на важни прашања што не наишле на интерес кај постоечките актери на граѓанското општество.	Оценка 2
Актерите на граѓанското општество се многу ефективни во работењето на круцијалните интереси на населението.	Оценка 3

4.3.2. Доверба на јавноста: Колкав процент од населението има доверба во актерите на граѓанското општество?

Незначително малцинство (под 25%)	Оценка 0
Значително малцинство (25% - 50%)	Оценка 1
Незначително мнозинство (51% – 75%)	Оценка 2
Значително мнозинство (над 75%)	Оценка 3

4.4. Зајакнување на граѓаните: Колку е активно и успешно граѓанското општество во оспособувањето на граѓаните, посебно на традиционално маргинализираните групи, да носат одлуки што имаат влијание на нивните животи?

4.4.1. Информирање/едуцирање на граѓаните: Колку е активно и успешно граѓанското општество во информирањето и едуцирањето на граѓаните во врска со јавните прашања?

Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.4.2. Градење капацитети за колективно дејствување: Колку е активно и успешно граѓанското општество во градењето на капацитетите на луѓето самите да се организираат, да мобилизираат ресурси и да работат заедно на решавање заеднички проблеми?

Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени, нема забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.4.3. Зајакнување на маргинализираните лица: Колку е активно и успешно граѓанското општество во оспособувањето на маргинализираните лица?

Не може да се детектира ниедна активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени, нема забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

успех/влијание.	
-----------------	--

4.4.4. Зајакнување на жените: Колку е активно и успешно граѓанското општество во оспособувањето на жените, т.е. да им се даде вистинска шанса и контрола врз нивните животи?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.4.5. Градење социјален капитал: До кој степен граѓанското општество гради социјален капитал меѓу неговите членови? Како се споредува нивото на доверба, толеранција, поддршка, добра волја, моќ и јавно расположение на членовите на граѓанското општество со оние од другите сектори?

Граѓанското општество го смалува социјалниот капитал во општеството.	Оценка 0
Граѓанското општество не придонесува за градењето социјален капитал во општеството.	Оценка 1
Граѓанското општество умерено придонесува за градењето социјален капитал во општеството.	Оценка 2
Граѓанското општество многу придонесува за градењето социјален капитал во општеството.	Оценка 3

4.4.6. Обезбедување приходи: Колку е активно и успешно граѓанското општество во креирањето/ поддршка за вработување и/или можности за генерирање приходи (посебно за сиромашните луѓе и жените)?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.5. Задоволување на општествените потреби: Колку е активно и успешно граѓанското општество во задоволувањето на општествените потреби, посебно оние на сиромашните луѓе и на другите маргинализирани групи?

4.5.1. Лобирање за обезбедување државни услуги: Колку е активно и успешно граѓанското општество во лобирањето кај владата да ги задоволи итните општествени потреби?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.5.2. Директно задоволување на итните општествени потреби: Колку е активно и успешно граѓанското општество во директното задоволување на итните општествени потреби (преку обезбедување услуги или промоција на иницијативите за самопомош)?

Не може да се детектира ни една активност на граѓанскиот сектор со некакво влијание во оваа област.	Оценка 0
Активностите на граѓанското општество во оваа област се многу ограничени и немаат забележително влијание.	Оценка 1
Граѓанското општество е активно во оваа област, но влијанието е ограничено.	Оценка 2
Граѓанското општество игра важна улога. Може да бидат забележани примери за значителен успех/влијание.	Оценка 3

4.5.3. Задоволување на потребите на маргинализираните групи: До кој степен граѓанските организации се помалку или повеќе ефективни од државата во обезбедување услуги за маргинализираните групи?

Граѓанските организации се помалку ефективни од државата.	Оценка 0
Граѓанските организации се исто толку ефективни како државата.	Оценка 1
Граѓанските организации се малку поефективни од државата.	Оценка 2
Граѓанските организации се значително поефективни од државата.	Оценка 3

Додаток 10: Македонски центар за меѓународна соработка

МЦМС е граѓанска организација која дејствува во областа на одржливиот развој, јакнењето на свеста и социо-хуманитарната (основна) помош.

Целта на МЦМС е промоција, поддршка и развој на локални, национални и меѓународни иницијативи за поттикнување одржлив развој на хуманите ресурси во Македонија и во странство. За спроведување на своите цели и задачи, МЦМС мобилизира и организира хумани ресурси, финансиски и материјални средства во земјава и во странство. МЦМС обезбедува фондови за своите активности од бројни агенции од Светскиот совет на црквите и од владини и од меѓународни организации.

Стратешки цели на МЦМС се:

- промоција на мирот;
- понатамошен развој на граѓанското општество;
- обезбедување помош на групите кои имаат потреба.

МЦМС е активен во следниве сектори: водоснабдување и санитација, образование и здравство, рурален развој, вработување и генерирање приходи, граѓанско општество и демократизација; и, итна помош.

МЦМС ги спроведува своите активности преку поддршка на проекти, обуки и консултации, информации, застапување и лобирање и управување.

МЦМС е основан во 1993 г. со заеднички напори на локалните иницијативи и организации и на Холандската меѓуцрковна помош (ХМП). Официјално, МЦМС беше регистрирана во септември 1994 г.

Од 1993 г. МЦМС е лидер во развојот на капацитетите на граѓанските организации и во обуката на нови генерации раководства. Во 1998 г. МЦМС ја доби Наградата на ЕУ/САД за граѓанско општество и демократизација.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Anheier, H. K. (2004) **Civil Society: Measurement, Evaluation, Policy**. London, Earthscan.
- Commission of The European Communities (2004) **Commission Staff Working Paper: Former Republic of Macedonia - Stabilisation and Association Report 2004**. Brussels, Belgium, Commission of The European Communities.
- CSRD "Forum" (2004) **Political Attitudes in Republic of Macedonia**. Public Opinion Survey. Skopje, CSRD "Forum".
- Damjanovska-Gaber, Nataša & Jovevska, Aneta (2004) **BAROMETER Political Parties Development in the Republic of Macedonia**. Skopje, Institute for Sociological, Political and Juridical Research.
- Freedom house (2000) **Freedom in the world: Country Ratings - Macedonia** [Internet]. USA, Freedom House. Available from:
<<http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2002/countryratings/macedonia.htm>> [Accessed February 2005]
- Holloway, R. (ed) (2001) **Using civil society Index: A Handbook for using the CIVICUS Index on Civil Society as a Self-Assessment Tool**. Washington DC: CIVICUS.
- International Peace Research Institute **The PRIO/Uppsala Armed Conflict Dataset** [Internet]. Norway, International Peace Research Institute. Available from <http://www.prio.no> [Accessed June 2005]
- Institute for Sustainable Communities (2003) **Analysis of the NGO Sector in Macedonia**. Skopje, Institute for Sustainable Communities.
- Kaldor M., Anheier H., Glasius M. (2003) **Global Civil Society 2003**. New York, USA, Oxford University Press.
- Karlekar Deutch, K. (2004) **Freedom of the Press 2003: A Global Survey of Media Independence**. USA, Freedom House.
- Sussman, L. R. & Karlekar, D. K. (2003) **The Annual Survey of Press Freedom 2002**. USA, Freedom House.
- Transparency International (2004) **Transparency International Corruption Perceptions Index 2004**. Berlin, Germany, Transparency International.
- USAID (2001) **NGO Sustainability Index**. Skopje, USAID.
- USAID (2002) **NGO Sustainability Index**. Skopje, USAID.
- USAID (2003) **NGO Sustainability Index**. Skopje, USAID.
- USAID (2004) **NGO Sustainability Index**. Skopje, USAID.
- World Bank (2003) **Country Assistance Strategy (CAS) for Macedonia**. Skopje, World Bank.
- Алкалоид Скопје (2004) **Алкалоид** [интернет]. Скопје, Алкалоид. Адреса: <<http://www.alkaloid.com.mk/default-mk.asp/>> [Посетена во: февруари 2005].
- А.Д. ЈАКА 80 – Радовиш (xxxx) **ЈАКА 80** [интернет]. Радовиш, А.Д. ЈАКА 80. Адреса: <http://www.jaka80.com.mk/jaka_mk.htm> [Посетена во: февруари 2005].
- Влада на Република Македонија (2004) **Одговори на Прашалникот на Европската комисија за подготовка на мислење за барањето на Република Македонија за членство во Европската Унија – поглавје 1.1. Политички критериуми**. Скопје, Влада на Република Македонија.
- Герасимовска-Христова, Н. (2004) **Организација на жените на Македонија 1990-1995**. Скопје, Организација на организациите на жените на Македонија.
- Дамјановска-Габер Н., Давитковски, В. (1999) **Коментар на Законот за здруженија на граѓани и фондации**. Законска регулатива за НВО. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Дамјановска-Габер, Наташа и Јовевска, Анета (2004) **Political Parties and the Consolidation of Democracy in South Eastern Europe**. Скопје, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања.

Дамјановска-Габер, Н. и Пендовска, В. (2002) **Идни можности за финансирање на граѓанските организации - НВО и бизнис-секторот заедно за доброто на заедницата**. Истражувачки извештај. Скопје, ПДАС „Меѓаши“.

Даскаловска-Костадинова, К. и др. (2004) **Податоци и индикатори за општините во Македонија**. Скопје, Државен завод за статистика и др.

Даскаловска-Костадинова, К. и др. (2004) **Профили на општините во Македонија**. Скопје, Државен завод за статистика и др.

Даскаловска-Костадинова, К. и др. (2004) **Социоекономски диспаритети меѓу општините во Македонија**. Скопје, Министерство за локална самоуправа и др.

Димишкова, Слаѓана (2004) **Слободата на истражување како човеково право во демократијата**. Магистерски труд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Државен завод за статистика (2001) Република Македонија – Државен завод за статистика [интернет]. Скопје, Државен завод за статистика. Адреса: <<http://www.stat.gov.mk/>> [Посетена во: февруари 2005].

Закон за искористување на буџетот 2005. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Закон за локалната самоуправа 1995. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Закон за политичките партии 1994. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Закон за спречување на корупцијата 2002. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Закон за територијалната организација на локалната самоуправа во Република Македонија 2004. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа 2004. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Исјановски, Вите (2004) **Македонските пензионери денес**. Скопје, Сојуз на здруженијата на пензионерите на Република Македонија.

Јовевска А. и др. (2000) **Цело е кога има сè**. Истражувачки извештај. Скопје, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања.

Клековски, Сашо (2002) Хуманитарната помош и кризата. **Граѓански свет**. 13, февруари, стр. 6-8.

Клековски, Сашо (2002) НВО на патот на мирот. **Граѓански свет**. 14, март, стр. 5-6.

Клековски, Сашо (2004) Проекти на граѓанските организации во Македонија. **Граѓански свет**. 42, октомври, стр. 12-13.

Македонија и корупцијата: состојба и предизвици, 2002. Скопје, (2004). Здравева Н., Шекеринска Ј. Скопје, Фондација Институт отворено општество - Македонија.

Македонски центар за меѓународна соработка (2003) **Адресар на граѓанските организации во Македонија**. Адресари. Скопје, МЦМС.

Македонски центар за меѓународна соработка (2003) **Извештај од проектот „Подготовка за ревизија“**. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Македонски центар за меѓународна соработка (2003) **Финансирање на граѓанските организации од страна на државата**. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Македонски центар за меѓународна соработка (2004) **Адресар на верските заедници во Македонија**. Адресари. Скопје, МЦМС и др.

Македонски центар за меѓународна соработка (2004) **Граѓански практики - Волонтерството во Македонија: Граѓанското образование-карактеристики и перспективи; Проектот за**

граѓанско образование не ги исполнува очекувањата. бр. 2. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Македонски центар за меѓународна соработка (2004) **Граѓански практики - Волонтерството во Македонија: радоста на давањето; Со принципите на еднаквост и недискриминација до граѓанска правда.** бр. 4. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Македонски центар за меѓународна соработка (2004) **Проекти на граѓанските организации во Македонија.** Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Македонски центар за меѓународна соработка, Меѓународен центар за непрофитно право (2004) **Преглед на даночните закони што влијаат врз граѓанските организации во Централна и Источна Европа.** Второ издание. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Метаморфозис (2004) **Општи податоци за состојбата со ИКТ во Македонија.** Скопје, Фондација Метаморфозис.

Министерство за труд и социјална политика (2004) **Стратегија за Ромите во Република Македонија.** Скопје, Министерство за труд и социјална политика.

Министерство за животна средина и просторно планирање (1998) **Република Македонија - Национална проценка за одржлив развој** [интернет]. Скопје, МЖСПП. Адреса: <<http://www.moe.gov.mk/>> [Посетена во: февруари 2005].

Миов, Николаки (2003) Обелоденувањата на финансиските извештаи во функција на транспарентност и одговорност во граѓанското општество. Во: Јаковлевска, Г. **Граѓански практики бр. 1.** Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка, стр. 35-43.

Мобимак А.Д. Скопје (2004) **2003 Годишен извештај.** Скопје, Мобимак А.Д. Скопје.

Народен правобранител на Република Македонија (2003) **Годишен извештај за 2003 година.** Скопје, Народен правобранител на Република Македонија.

Пиварница Скопје А.Д. (2003) **Пиварница Скопје – Најдоброто од Македонија** [интернет]. Скопје, Пиварница Скопје А.Д. Адреса: <<http://www.pivaraskopje.com.mk/>> [Посетена во: февруари 2005].

Програма на Обединетите нации за развој (1999) **Национален извештај за човечкиот развој 1999 - Македонија.** Скопје, УНДП.

Програма на Обединетите нации за развој (2004) **Национален извештај за човечкиот развој 2004-Македонија: Децентрализација за човековиот развој.** Скопје, УНДП.

Раст, М. Ланге, Р., Кржаловски, А., Адеми, В. и Костов, З. (2003) **Конечен извештај: Проценка на реинтеграцијата на раселените лица и ревитализација на регионите погодени од конфликтот во Македонија.** Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Смилевски, Б., Лазовски, С. (2004) **Процентуална филантропија – извор за финансиска одржливост на граѓанските организации во Република Македонија.** Истражувачки извештај. Скопје.

Сојуз на синдикатите на Македонија (2005) **Статут на Сојузот на синдикатите на Македонија.** Скопје, Сојуз на синдикатите на Македонија.

Тасева С. (2004) **Поглед однатре: набљудување на постапките за кривични дела од областа на корупцијата во Република Македонија.** дел 1. Скопје, Транспарентност Македонија.

Транспарентност Македонија (2002) **Систем за национален интегритет на Република Македонија: Антикорупциски столбови, 2002.** Скопје, Транспарентност Македонија.

Транспарентност Македонија **Транспарентност Македонија** [интернет]. Скопје, Транспарентност Македонија. Адреса: <<http://www.transparency.org.mk/>> [Посетена во: февруари 2005].

Тутунски комбинат А.Д. Скопје (2003) **Затоа што се одлучивте за нас.** Скопје, Тутунски комбинат А.Д. Скопје.

Устав на Република Македонија 1991. Скопје, Собрание на Република Македонија.

Фридман, Е. (2005) **Интеграцијата на Ромите во Словачка и во Македонија, компаративна анализа.** Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка.

Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија (2005) **Годишен извештај за ситуацијата со човековите права во 2004 година.** Скопје, Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија.

ЦСИД „Форум“ (2005) **Децентрализација: Приближување на власта до народот.** Истражувачки извештај. Скопје, ЦСИД „Форум“.